

เรื่องตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ

กรมพระสมมตอมรพันธุ์ กรมพระดำรงราชานุภาพ

ทรงเรียบเรียง

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นจันทบุรีวิวัฒน์

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า

โปรดให้พิมพ์ครั้งแรก

เมื่อขุณย พ.ศ. ๒๔๖๖

คำนำ

หนังสือเรื่องตั้งพระราชอาชญาคนผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ทรงพระดำริห์เรียบเรียงเมื่อเสด็จดำรงตำแหน่งสภานายกกรมการทูลพระสมทวงชिरญาณสำหรับพระนครในระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๕๓ จนปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๕๗ หนังสือทรงเรียบเรียงในคราวเดียวกันมี ๓ เรื่อง คือเรื่องตั้งพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงเรียบเรียงสำเร็จทันได้ พิมพ์ในงานพระศพพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๒ พระองค์เจ้าแมนเขียน เมื่อขบาล พ.ศ. ๒๔๕๗ เรื่อง ๑ แต่เรื่องตั้งเจ้าพระยาภิรมย์เรื่องตั้งพระราชอาชญาคนผู้ใหญ่ ๒ เรื่องนี้ยังไม่สำเร็จ ครั้นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ประสูติครบ ๑๐๐ ปี จะสิ้นพระชนม์ ทรงมอขร่างประทานแก่ข้าพเจ้า คำว่าเห็นว่าเห็นจะไม่มีโอกาสที่จะทรงเรียบเรียงเองให้สำเร็จเสียแล้ว ขอให้ข้าพเจ้าคิดเรียบเรียงต่อไป จะได้เอาไว้พิมพ์เป็นหนังสือทูลพระสมทวงชिरญาณเหมือนกันที่ ได้พิมพ์มาแล้วเรื่อง ๑ นั้น ข้าพเจ้าจึงได้เอาเป็นธุระเรียบเรียงต่อมาตามวิธีตั้ง จนหนังสือทูลทรงมอขไว้สำเร็จทั้ง ๒ เรื่อง ด้วยความเคารพและระลึกถึงพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์เป็นกำลัง แลหนังสือ ๒ เรื่องนี้ เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ มีศรัทธารับเอาเรื่องตั้งเจ้าพระยาไปพิมพ์ในงานฉลองอายุครบ ๗๐ ปี เมื่อขบมะเมย พ.ศ. ๒๔๖๑ เรื่อง ๓ ต่อมาถึงขบมะแม พ.ศ. ๒๔๖๒ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์

เมื่อเสด็จดำรงพระยศเป็นตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่คณะกลาง ทรงปรารภ
 จะฉลองพระชนมายุครบ ๖๐ ในชวอก พ.ศ. ๒๔๖๓ ทรงหาหรือข้าพเจ้าเอง
 เรื่องหนังสือ ซึ่งจะใคร่ทรงพิมพ์เป็นของตอบแทนผู้ช่วยงานสักเรื่อง ๑
 ข้าพเจ้ากราบทูลให้ทรงทราบถึงหนังสือเรื่องตั้งพระราชคณะผู้ใหญ่ ที่
 กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ได้ทรงเรียบเรียงไว้ ก็โปรดจะรับพิมพ์ ข้าพเจ้า
 จึงให้ลงมือพิมพ์แต่ในขณะนั้นนั้นมาจนสำเร็จ แต่งานฉลองพระชนมายุ
 ของสมเด็จพระสังฆราชเจ้าทำได้ทำตามกำหนดเดิมไม่ ต้องเลื่อนมา
 เพราะเหตุที่สมเด็จพระบรมราชินีพันยหลวงสวรรคต แลสมเด็จพระ
 อนุชาธิราช เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถถึงคต แลสมเด็จพระ
 พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสก็สิ้นพระชนม์เป็นลำดับ
 กันมา จึงได้ทรงเลื่อนกำหนดงานมาทำในชกัญ พ.ศ. ๒๔๖๖ อันเป็นปี
 เจริญพระชนมายุเท่าพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๓ กรมขุนเจริญผลพลสวัสดิ์
 พระปิตา หนังสือที่ได้พิมพ์แล้วนั้นก็ต้องรอมตามเหตุการณ์

ลักษณะการที่เรียบเรียงหนังสือเรื่องประกาศตั้งพระราชคณะผู้ใหญ่นั้น
 ฉบบ์เดิมของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ได้ทรงเรียบ
 เรียงตอนลำดับนามพระราชคณะ กับตอนจดหมายเหตุที่ทรงตั้งเสร็จ
 แล้ว ค้างอยู่ในตอนประวัติของพระราชคณะเช่นส่วนที่ข้าพเจ้าต้อง
 แต่งต่อ ข้าพเจ้าได้เคยถามเรื่องประวัติของพระราชคณะที่ยังมีตัวอยู่
 ท่านได้ชี้แจงมาให้ทราบตามประสงค์ทุก ๆ องค์ ส่วนประวัติของพระ
 ราชคณะที่ถึงมรณภาพล่วงลับไปแล้วนั้น ท่านผู้เป็นสหธรรมิกแลท

เป็นศิษยานุศิษย์ก็ได้มีแก่ใจช่วย ขอนขวาย สืบหา จดหมาย เหตุ แล เรื่อง
ประวัติ มาแจ้งความ ให้ ข้าพเจ้าทราบ จึงสามารถ เรียบเรียง ได้ ข้าพเจ้า
ขอขอบพระคุณพระเถรานุเถระ แล ศฤกษณ์ บรรดา ที่อนุเคราะห์ ในการที่
เรียบเรียง หนังสือ เป็นอันมาก

อนึ่ง หนังสือ เรื่อง นเติมพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์
ตั้งพระหฤทัยจะทรง เรียบเรียง เรียงแต่รัชกาลที่ ๑ ลงมา เพียง รัชกาล
ที่ ๕ เมื่อข้าพเจ้ารับมา แต่งต่อ คิดเห็นว่า ในรัชกาลปัจจุบันนี้ ได้มี
การพระราชพิธีมหามงคล มาภิเษก อันนับว่าเป็นการสำคัญ ในตำนาน
เรื่องตั้งพระราชอาคันตุกะ ทั้งที่ทรงตั้งพระราชอาคันตุกะ ผู้ใหญ่ก็หลายรูปแล้ว
ควรต่อเรื่องมา ในรัชกาลปัจจุบันด้วย ข้าพเจ้าจึงได้แก้ไขเพิ่มเติม
หนังสือ ขยายเรื่อง ต่อลงมาจน พ.ศ. ๒๔๖๒ คือถึงบทพิมพ์นั้น ครั้น
งานของสมเด็จพระสังฆราชเจ้า เลื่อนมาจน พ.ศ. ๒๔๖๖ เวลาในระหว่าง
นั้นก็มีการทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทั้งทรงตั้งพระราชอาคัน
ตุกะผู้ใหญ่อีกหลายรูป เห็นควรจะขยายเรื่องเพิ่มเติม ลงมาอีก ให้ถึงสิ้น
พ.ศ. ๒๔๖๕ แต่จะแก้ไขในฉบับเดิมเหมือนเมื่อเพิ่มเติมครั้งก่อนไม่ได้
ด้วยฉบับเดิมพิมพ์เสียแล้ว จึงต้องเรียบเรียงเป็นตอนใหม่ ให้
พิมพ์ต่อเข้าข้างท้ายเล่มเดิม อีกตอนหนึ่ง

ข้าพเจ้าหวังใจว่า หนังสือเรื่องนี้จะ เป็นประโยชน์ ในทางให้ความรู้
สมเด็จพระประสงค์ ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ทรง
พระอนุชา เที่ยงเรื่องนั้นทุกประการ

๗

กรรมการหอพระสมณวิจิตรญาณ ขอบพระคุณพระเจ้าวรวงศ์เธอ
กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ซึ่งได้ทรงรับพิมพ์
หนังสือเรื่องนี้ แลชดอโอกาสอันถวายพระพรด้วยความเคารพนับถือ
ขอให้ทรงเจริญพระชนมายุยืนนาน ทรงเกษมสำราญนิราศโรคาพาธ
อยู่วันตราวย ทรงบริหารสังฆนิกายโดยสุขสวัสดิ์ วัฒนธรรมการในพระพุทธ
ศาสนาเป็นนิตย์นรันตร เทอญ ฯ

ดํ ๒๖ พฤษภาคม สภานายก

หอพระสมณวิจิตรญาณ

วันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๖

สารบัญ

ภาคที่ ๑ นามพระราชอาณาผู้ใหญ่ ลำดับตามรัชกาล	หน้า ๑
สมเด็จพระมหาสังฆปริณายก	๑ ๑
สมเด็จพระสังฆปริณายก คณะเหนือ	๑ ๒
เจ้าคณะใหญ่ คณะใต้	๑ ๒
เจ้าคณะใหญ่ คณะเหนือ	๑ ๔
เจ้าคณะอรัญวาสี แล เจ้าคณะใหญ่ คณะกลาง	๑ ๕
เจ้าคณะใหญ่ คณะธรรมยุติกา	๑ ๖
เจ้าคณะรอง คณะเหนือ	๑ ๗
เจ้าคณะรอง คณะใต้	๑ ๘
เจ้าคณะรอง คณะธรรมยุติกา	๑ ๑๐
เจ้าคณะรอง คณะกลาง	๑ ๑๑
เจ้าคณะอรัญวาสี ชั้นหลัง	๑ ๑๒
ที่พระธรรมเจดีย์	๑ ๑๓
ที่พระธรรมไตรโลก	๑ ๑๔
ที่พระธรรมปาโมกข์	๑ ๑๖
ที่พระธรรมโกษาจารย์	๑ ๑๗
ที่พระเทพโมลี	๑ ๑๗
ที่พระเทพกระวี	๑ ๑๘
ที่พระเทพมุนี	๑ ๒๑
ที่พระโพธิวงค์ (เมื่อเสมอชันทพ)	๑ ๒๔

ท ^๑ พระเทพเมธิ	หน้า ๒๔
ท ^๑ พระเทพเวท	” ๒๔
ท ^๑ พระเทพสิทธิ	” ๒๔
ท ^๑ พระราชาโมลี	” ๒๕
ท ^๑ พระราชากระวี	” ๒๕
ท ^๑ พระราชามน	” ๒๖
ท ^๑ พระราชาเมธิ	” ๒๖
ท ^๑ พระราชาเวท	” ๒๗
ท ^๑ พระราชาสิทธิ	” ๒๗

นามพระราชาคณะผู้ใหญ่ตำแหน่งพิเศษ ” ๒๗

ท ^๑ พระธรรมราชา นวัตร เจ้าคณะกรงเก่า	” ๒๗
ท ^๑ พระสเมธาจารย์ เจ้าคณะรามัญ	” ๒๗
ท ^๑ พระมงคลเทพมุนี เจ้าคณะพระพุทธบาท	” ๒๗
ท ^๑ พระมงคลทิพมุนี เจ้าคณะพระพุทธบาท	” ๒๗
ท ^๑ พระคุณวงศ์ เจ้าคณะรองรามัญ	” ๒๗

พระนามกรมแลสมณศักดิ์พระบรมวงศานุวงศ์ทรงผนวช ” ๒๘

ภาคที่ ๒ ตำนานทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ ” ๓๕

ทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ในรัชกาลที่ ๑	” ๓๕
ทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ในรัชกาลที่ ๒	” ๓๗
ทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ในรัชกาลที่ ๓	” ๔๐
ทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ในรัชกาลที่ ๔	” ๔๖

(๓)

พระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งได้เป็นพระราชาคณะสามัญ

ในรัชกาลที่ ๔ หน้า ๔๘

ทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ในรัชกาลที่ ๕ หน้า ๕๘

พระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งได้เป็นพระราชาคณะสามัญ

ในรัชกาลที่ ๕ หน้า ๖๓

ทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ในรัชกาลที่ ๖ ,, ๖๕

ภาคที่ ๓ ประวัติพระราชาคณะผู้ใหญ่ ,, ๗๒

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า ๒๘, ๔๓

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร หน้า ๒, ๖, ๓๐, ๓๓, ๔๓,

๔๘, ๕๑, ๕๔, ๑๒๖

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร หน้า ๒, ๗, ๓๐, ๓๓, ๓๔,

๕๒, ๕๕, ๖๒, ๖๗, ๒๘๗

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร หน้า ๒, ๒๘, ๓๐, ๔๐, ๔๖, ๘๖

กรมหมื่นชินวรศิริวิกรม (บุพการีสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร)

กรมหมื่นบรมวงศานุวงศ์ (บุพการีสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร)

ลงกรณ)

กรมหมื่นชินวรศิริวิกรม หน้า ๖, ๓๐, ๓๒, ๓๗, ๓๘, ๓๙, ๕๗, ๕๘,

๖๒, ๖๔, ๖๗, ๖๘, ๓๓๔

พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร หน้า ๖, ๓๐, ๓๒, ๕๓, ๕๕, ๖๐,

๖๓, ๒๐๐

(๔)

พระองค์เจ้าพระสวาทพิริยพรต (กุฑกกรมหมนชินวรศิริวัฒน์)

หม่อมเจ้าพระศิลาบรรณการ (สอน) น้่า ๓๐, ๔๘, ๑๒๓

หม่อมเจ้าพระศิลาบรรณการ (เนตร) น้่า ๓๒, ๖๕, ๒๘๓

หม่อมเจ้าพระญาณวราภรณ์ (ร่อง) น้่า ๓๐, ๔๓, ๔๘, ๑๒๓

หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาท (เด็ก) น้่า ๓๐, ๔๘, ๑๒๕

หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาท (ชัชวาลย์) น้่า ๓๓, ๖๔, ๒๘๒

หม่อมเจ้าพระพทอชยาภรณ์ (ทิต ^{กุฑ} หม่อมพระเจ้าสมเด็จ
พระปกเกล้าเจ้าฟ้าฯ)

หม่อมเจ้าพระธรรมเทหิตาภา (ศิขเรศ) น้่า ๓๓, ๔๘, ๕๗, ๒๔๗

หม่อมเจ้าพระประภากรบรรณวิจิตร (น้่า ๓๒, ๖๓, ๒๘๐

หม่อมเจ้าพระศรีสุทศคัตยานุวัตร (พรหม) น้่า ๓๒, ๕๗, ๖๔, ๒๔๘

หม่อมราชวงศ์พระญาณวราภรณ์ (ชิน) น้่า ๓๓, ๖๕, ๖๘, ๓๔๗

หม่อมราชวงศ์พระสังวรพรประสาธน์ (พยอม) น้่า ๓๔, ๖๓, ๒๘๕

หม่อมราชวงศ์พระราชานพทอมณี (กุฑที่พระพิมลธรรม ม.ร.ว.เจริญ)

หม่อมราชวงศ์พระราชพันธุ์ประพัทธ์ (วร) ๓๓, ๓๓, ๔๘, ๖๔, ๒๘๖

หม่อมราชวงศ์พระราชวงศ์ปฏิพัทธ์ (โฉน) น้่า ๓๓, ๕๗, ๖๔,

๒๖๖

สมเด็จพระสังฆราช ศรี น้่า ๓, ๓๕, ๗๓

สมเด็จพระสังฆราช สก น้่า ๓, ๓, ๑๓, ๓๖, ๗๓

สมเด็จพระสังฆราช มี	นำ	๓, ๓, ๗, ๓๖, ๓๗, ๓๘, ๗๐
สมเด็จพระสังฆราช สุก ญาณสังวร	นำ	๓, ๓๘, ๓๙, ๘๒
สมเด็จพระสังฆราช ที่อื่น	นำ	๓, ๓, ๗, ๓๓, ๓๘, ๓๘, ๓๙, ๔๐, ๘๕
สมเด็จพระสังฆราช นาค	นำ	๓, ๓, ๙, ๓๓, ๓๘, ๓๘, ๔๓, ๔๒, ๘๙
สมเด็จพระสังฆราช สภา	นำ	๒, ๔, ๓๐, ๕๐, ๕๒, ๕๔, ๕๕, ๓๔๐
สมเด็จพระอริยวงศ์	นำ	๒, ๘, ๓๕, ๔๒, ๔๓, ๔๔, ๔๖, ๓๐๒
พระบรมมหาราชวัง	นำ	๒, ๑๔, ๓๕, ๗๔
สมเด็จพระวันรัตน์ วัดพระเชตุพน	นำ	๓, ๗, ๓๕, ๓๖, ๗๕
สมเด็จพระวันรัตน์ อ่าง	นำ	๓, ๗, ๓๓, ๓๗, ๓๘, ๘๖
สมเด็จพระวันรัตน์ ท้องที่	นำ	๓, ๗, ๙, ๓๕, ๔๓, ๘๘, ๘๒
สมเด็จพระวันรัตน์ ฤกษ์	นำ	๓, ๙, ๒๓, ๔๓, ๔๒, ๙๓
สมเด็จพระวันรัตน์ เเซ่ง	นำ	๓, ๙, ๓๓, ๒๒, ๔๒, ๔๓, ๔๔, ๔๗, ๓๐๔
สมเด็จพระวันรัตน์ สมชัญ	นำ	๓, ๙, ๒๐, ๔๗, ๕๐, ๓๖๘
สมเด็จพระวันรัตน์ ท้าย	นำ	๓, ๘, ๓๒, ๔๗, ๕๐, ๕๒, ๓๗๓
สมเด็จพระวันรัตน์ แดง	นำ	๓, ๓๐, ๒๐, ๕๓, ๕๒, ๕๔, ๓๗๖
สมเด็จพระวันรัตน์ จิต	นำ	๓, ๘, ๓๔, ๓๙, ๕๓, ๕๔, ๕๖, ๖๐, ๓๗๓
พระพทฺธิโฆษาจารย์ นาค	นำ	๔, ๓๖, ๗๘
พระพทฺธิโฆษาจารย์ ศรี	นำ	๔, ๓๗, ๓๗, ๗๘
พระพทฺธิโฆษาจารย์ บุญศรี	นำ	๔, ๓๘

(๖)

- พระพุทธรูปโฆษาจารย์ คง น้า ๔, ๓๗, ๗๗
- สมเด็จพระพุทธรูปโฆษาจารย์ ขุน น้า ๔, ๔๐, ๔๓, ๘๔
- สมเด็จพระพุทธรูปโฆษาจารย์ ฉิม น้า ๓๘, ๔๓, ๔๒, ๔๔, ๔๗, ๓๐๗
- สมเด็จพระพุทธรูปโฆษาจารย์ จี น้า ๔, ๗, ๓๕, ๓๗, ๔๒, ๔๓, ๔๔, ๔๗, ๔๘, ๓๐๘
- สมเด็จพระพุทธรูปโฆษาจารย์ แสง น้า ๔, ๓๐, ๓๖, ๒๔, ๕๓, ๕๔, ๕๖, ๖๐, ๓๕๒
- สมเด็จพระพุทธรูปโฆษาจารย์ ฤทธิ น้า ๔, ๖, ๓๐, ๓๖, ๒๔, ๕๓, ๕๔, ๕๖, ๖๐, ๖๓, ๓๖๐
- สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ กิ่ง น้า ๕, ๗, ๓๗, ๓๘, ๕๖, ๖๐, ๖๗, ๖๘, ๓๒๕
- พระพจนานจารย์ วัดอมรินทร์ น้า ๕, ๓๖, ๗๗
- พระพจนานจารย์ อ้อย น้า ๕, ๓๖, ๗๗
- พระพจนานจารย์ เบ้า น้า ๕, ๓๖, ๓๘, ๗๗, ๗๗
- สมเด็จพระพจนานจารย์ สุน น้า ๕, ๓๓, ๔๓, ๔๒, ๔๗, ๓๓๒
- สมเด็จพระพจนานจารย์ ไท น้า ๕, ๒๐, ๔๗, ๓๓๔
- สมเด็จพระพจนานจารย์ พก น้า ๖, ๒๗, ๔๓, ๔๗, ๕๒, ๓๗๖
- สมเด็จพระพจนานจารย์ คิว น้า ๖, ๓๒, ๕๐, ๕๓, ๓๘๐
- หม่อมเจ้าพระสมเด็จพจนานจารย์ ทัก น้า ๖, ๗, ๓๔, ๓๓, ๔๘, ๕๓, ๕๔, ๕๕, ๓๘๓

(๗)

สมเด็จพระพุฒาจารย์ เขี้ยว น้า ๖, ๑๒, ๕๙, ๖๓, ๒๐๙
 พระพุฒาจารย์ มา น้า ๖, ๒๗, ๕๕, ๖๙, ๓๔๓
 พระพิมลธรรม พร น้า ๘, ๑๑, ๔๓, ๘๔
 พระพิมลธรรม ยิ้ม น้า ๘, ๑๒, ๔๗, ๔๘, ๓๑๗
 พระพิมลธรรม อ้น น้า ๘, ๑๕, ๒๐, ๔๗, ๕๐, ๕๑, ๕๒, ๒๑๔
 พระพิมลธรรม หม่อมราชวงศ์เจริญ น้า ๘, ๑๖, ๒๔, ๓๓, ๕๗,
 ๖๓, ๖๔, ๖๘, ๓๓๒

พระธรรมโคตม น้า ๘, ๑๙, ๓๕, ๗๖
 พระธรรมอukum ชู น้า ๘, ๓๙ ๗๗, ๗๘
 พระธรรมอukum วัททงษ์ น้า ๘, ๑๕, ๓๙, ๘๙
 พระธรรมวโรตม ถิก น้า ๘, ๑๓, ๒๐, ๔๓, ๔๗, ๑๒๐
 พระธรรมวโรตม จำย น้า ๑๐, ๑๖, ๒๒, ๒๕, ๕๗, ๕๙, ๖๐, ๒๑๘
 พระสาสนโสภณ ซ้อน น้า ๑๐, ๑๖, ๒๓, ๕๖, ๕๗, ๖๐, ๒๓๓
 พระพรหมมุนี วัคฺราชาษฺรณะ น้า ๑๓, ๑๖, ๗๙
 พระพรหมมุนี เหม็ช น้า ๑๒, ๑๙, ๕๓, ๕๓, ๕๔, ๕๖, ๒๒๓
 พระพรหมมุนี แฝง น้า ๑๒, ๑๖, ๑๙, ๕๕, ๕๖, ๕๗, ๒๒๘
 พระพรหมมุนี แพบ น้า ๑๒, ๑๗, ๑๙, ๕๗, ๖๐, ๖๘, ๓๓๗
 พระโพธิวงศ์ เส็ง น้า ๑๒, ๒๔, ๕๔, ๕๗, ๒๓๗
 พระโพธิวงศ์ วิญญู น้า ๑๙, ๒๔, ๖๓, ๖๙, ๓๕๘
 พระอุบาฬี ป่าน น้า ๑๓, ๑๔, ๒๒, ๕๓, ๕๖, ๕๙, ๒๔๐

(๘)

พระอุบาลี	เขย	น้ำ	๑๓, ๑๕, ๒๒, ๕๖, ๕๘, ๖๓, ๒๕๒
พระธรรมเจดีย์	วัดหงษ์	น้ำ	๑๓
พระธรรมเจดีย์	วัดสุวรรณธาราม	น้ำ	๑๓
พระธรรมเจดีย์	เกตุ	น้ำ	๑๓, ๒๐, ๕๒
พระธรรมเจดีย์	เกิด	น้ำ	๑๓, ๒๓
พระธรรมเจดีย์	สิง	น้ำ	๑๓, ๔๗, ๑๒๑
พระธรรมเจดีย์	อุ้น	น้ำ	๑๓, ๔๘, ๑๒๒
พระธรรมเจดีย์	จีน	น้ำ	๑๕, ๑๕, ๔๘, ๕๐, ๒๕๓
พระธรรมเจดีย์	เนย	น้ำ	๑๕, ๑๘, ๔๗, ๕๑, ๒๕๓
พระธรรมเจดีย์	อ้อย	น้ำ	๑๕, ๒๒, ๕๒, ๕๓, ๒๕๓
พระธรรมเจดีย์	แก้ว	น้ำ	๑๕, ๒๒, ๒๕, ๕๘, ๖๐, ๖๑, ๒๕๕
พระธรรมเจดีย์	เข้	น้ำ	๑๕, ๒๕, ๒๖, ๕๘, ๖๑, ๖๒, ๒๕๗
พระธรรมไตรโลก	วัดหงษ์	น้ำ	๑๕
พระธรรมไตรโลก	วัดอรุณ	น้ำ	๑๕, ๒๐, ๔๐, ๗๘
พระธรรมไตรโลก	จีน	น้ำ	๑๕
พระธรรมไตรโลก	รอด	น้ำ	๑๕, ๒๐, ๔๓, ๑๒๒
พระธรรมไตรโลก	ทอง	น้ำ	๑๕, ๑๖, ๒๒, ๔๗, ๕๑, ๕๒, ๒๕๘
พระธรรมไตรโลก	เทศ	น้ำ	๑๖, ๒๓, ๕๕, ๕๖, ๒๕๘
พระธรรมไตรโลก	เจริญ	น้ำ	๑๖, ๒๓, ๖๑, ๖๒, ๖๘, ๓๕๐
พระธรรมป่าโมกข์	ถม	น้ำ	๑๗, ๒๓, ๒๕, ๕๗, ๕๘, ๖๒, ๒๖๓

(๘)

พระธรรมปาโมกษ์ แยม (คตที่พระเทพกวี แยม)	
พระธรรมโกษา ม่วง	นำ ๓๗, ๒๓, ๖๘, ๓๕๓
พระธรรมราชา อี้	นำ ๒๗
พระธรรมราชา คัม	นำ ๒๗, ๓๘
พระธรรมราชา เรือง	นำ ๒๗, ๔๓, ๘๕
พระธรรมราชา อิน	นำ ๒๗
พระธรรมราชานวัตร ท่าย	นำ ๒๗, ๕๓, ๕๘, ๒๔๕
พระธรรมราชานวัตร แสง	นำ ๒๓, ๒๗, ๕๗, ๕๘, ๒๖๓
พระธรรมราชานวัตร อาก	นำ ๒๗, ๕๘, ๖๗, ๓๕๖
พระสุเมธ อังกิ ๓	นำ ๒๘
พระสุเมธ อังกิ ๒	นำ ๒๘
พระสุเมธ อังกิ ๓	นำ ๒๘
พระสุเมธ พทอวิงโต	นำ ๒๘
พระสุเมธอารย ควิ	นำ ๒๘, ๕๕, ๒๖๕
พระเทพโมลี วัคสังขาย	นำ ๓๗
พระเทพโมลี ถลิน	นำ ๓๘, ๘๖
พระเทพโมลี ลิน	นำ ๓๘
พระเทพโมลี พง	นำ ๓๘
พระเทพโมลี เขียม	นำ ๓๘
พระเทพโมลี แก้ว	นำ ๓๘, ๒๕, ๕๘, ๖๐, ๒๖๘

(๓๐)

พระเทพโมลี	เฮง	หน้า	๑๘, ๒๗, ๖๘, ๗๐, ๓๖๑
พระเทพกวี	วัดปากน้ำ	หน้า	๑๘
พระเทพกวี	คง	หน้า	๒๐
พระเทพกวี	นิม	หน้า	๒๓, ๕๓, ๒๗๐
พระเทพกวี	แย้ม	หน้า	๒๓, ๖๘, ๓๖๓
พระเทพมุนี	เวียง	หน้า	๒๓
พระเทพมุนี	วัดสังฆาย	หน้า	๒๓
พระเทพมุนี	วัดกุสิต	หน้า	๒๓
พระเทพมุนี	กิน	หน้า	๒๒
พระเทพมุนี	อิม	หน้า	๒๒, ๒๖, ๕๗, ๖๓, ๒๗๓
พระโพธิวงค์	มี	หน้า	๒๓
พระโพธิวงค์	วัฑิธรุณ	หน้า	๒๓
พระโพธิวงค์	ใจ	หน้า	๒๓
พระโพธิวงค์	ขาว	หน้า	๒๓
พระโพธิวงค์	เกิด	หน้า	๒๓
พระโพธิวงค์	ผ่อง	หน้า	๒๓, ๕๓, ๒๗๓
พระเทพเมธี	ครุฑ	หน้า	๒๔, ๒๕, ๖๐, ๖๒, ๒๗๒
พระเทพเวที	น่วม	หน้า	๒๔, ๒๕, ๖๒, ๖๘, ๓๖๕
พระเทพสถิ	อิม	หน้า	๒๔, ๖๓, ๖๘, ๓๖๗
พระธรรมธีรราชมหามุนี	จีน	หน้า	๑๘, ๒๖, ๖๒, ๗๐, ๓๖๘

(๑๓)

พระคุณวงศ์ สัน	น้ำ	๒๙, ๕๖, ๒๗๙
พระคุณวงศ์ ย์	น้ำ	๒๙, ๕๙, ๒๘๓
พระมงคลเทพมุนี เทียง	น้ำ	๒๙, ๒๗๗
พระมงคลเทพมุนี เขียม	น้ำ	๒๙, ๕๘, ๒๗๘
พระราชโมลี แจ่ม	น้ำ	๒๕, ๖๐, ๒๘๓
พระราชโมลี บัว	น้ำ	๒๕, ๖๒, ๒๘๕
พระราชโมลี ช้อน	น้ำ	๒๕, ๖๙, ๓๗๒
พระราชนิเวศน์ แจ่ม	น้ำ	๒๖, ๗๐, ๓๗๓
พระราชนิเวศน์ บัน	น้ำ	๒๖, ๕๗, ๒๘๘
พระราชนิเวศน์ ชม	น้ำ	๒๖, ๖๒, ๒๘๖
พระราชนิเวศน์ อ้วน	น้ำ	๒๖, ๖๙, ๓๗๕
พระราชนิเวศน์ ทวีม	น้ำ	๒๖, ๖๑, ๒๘๗
พระราชนิเวศน์ จาย	น้ำ	๒๖, ๖๓, ๒๘๘
พระราชนิเวศน์ หรัม	น้ำ	๒๗, ๖๘, ๓๗๗
พระราชนิเวศน์ นาค	น้ำ	๒๗, ๗๑, ๓๗๙
พระราชนิเวศน์ แข่ง	น้ำ	๒๗, ๗๐, ๓๘๐
พระมงคลเทพมุนี มัย	น้ำ	๒๙, ๗๖, ๓๘๒
พระวิเศษมงคลมุนี นวม	น้ำ	๓๘๓

สารบัญ

เรื่องตั้งพระราชกณะผู้ใหญ่ตอนเพิ่มเติม

ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๖๕

สมเด็จพระมหาสงฆปริณายก	หน้า ๓๘๕, ๓๘๗
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส	หน้า ๓๘๕
สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์	หน้า ๓๘๗
สมเด็จพระราชาคณะ	หน้า ๓๘๘, ๓๘๘
สมเด็จพระพุทธิโฆษาจารย์ (ม.ร.ว. เจริญ)	หน้า ๓๘๘, ๓๘๙
สมเด็จพระพุฒาจารย์ (จ่าย)	หน้า ๓๘๘
เจ้าคณะรอง	หน้า ๓๘๘,
พระญาณวราภรณ์ (ม.ร.ว. ชูข)	หน้า ๓๘๘, ๓๘๙
พระสาสนโสภณ (เจริญ)	หน้า ๓๘๘, ๓๘๙
พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (เขม)	หน้า ๓๘๘, ๓๘๙
พระราชกณะชั้นธรรม	หน้า ๓๘๘,
พระธรรมเจดีย์ (อุ่ม)	หน้า ๓๘๘, ๓๘๙
พระธรรมไตรโลก (เฮง)	หน้า ๓๘๘, ๓๘๙
พระราชกณะชั้นเทพ	หน้า ๓๘๘,
พระเทพเมธี (อ้วน)	หน้า ๓๘๘, ๓๘๙
พระเทพสุธี (นาค)	หน้า ๓๘๘, ๓๘๙

พระเทพกวี (แจ่ม)

หน้า ๓๘๗,๓๘๘

พระเทพโมลี (เซ่ง)

หน้า ๓๘๗,๓๘๘

พระมงคลทิพมุนี (ม้วย)

หน้า ๓๘๗,๓๘๘

พระราชาคณะชั้นราช

หน้า ๓๘๙,

พระราชาภิ (มณี)

หน้า ๓๘๙,๓๙๐,๔๐๓

พระราชาเมธี (จู)

หน้า ๓๘๙,๓๙๐,๔๐๓

พระราชาเวที (อัย)

หน้า ๓๘๙,๓๙๗,๔๐๕

พระราชาสุธี (เฒ่า)

หน้า ๓๘๙,๓๙๗,๔๐๖

พระราชามุนี (อัย)

หน้า ๓๘๙,๓๙๗,๔๐๗

พระราชาคณะผู้ใหญ่
เรียงตามชั้น แต่รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลปัจจุบัน

สมเด็จพระมหาสังฆปริณายก

รัชกาลที่ ๑

- ๑ สมเด็จพระสังฆราช คีรี วัดระฆัง
๒ สมเด็จพระสังฆราช สุก วัดมหาธาตุ

รัชกาลที่ ๒

- ๓ สมเด็จพระสังฆราช มี วัดมหาธาตุ เสด็จอยู่วัดราช
บูรณะ
๔ สมเด็จพระสังฆราช สุก (ญาณสังวร) วัดมหาธาตุ เรียกกันว่าพระ
สังฆราชไก่เถื่อน เสด็จอยู่
วัดราชสีห์
๕ สมเด็จพระสังฆราช ทัศน วัดมหาธาตุ เสด็จอยู่วัดสระเกษ

รัชกาลที่ ๓

- ๖ สมเด็จพระสังฆราช นาค วัดราชบูรณะ (ไม่ได้มาอยู่วัด
มหาธาตุ เพราะกำลังรอขง
สังฆรณ์ทั้งพระอาราม)

รัชกาลที่ ๔

- ๗ สมเด็จพระมหาสมณะ กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส
วัดพระเชตุพน

รัชกาลที่ ๕

- ๘ สมเด็จพระมหาสมณะ สมเด็จพระกรมพระยาปวเรศวริยาลังกรณ์
วัดบวรนิเวศ
- ๙ สมเด็จพระสังฆราช สภา วัตรราชประภัสร์

รัชกาลที่ ๖

- ๑๐ สมเด็จพระมหาสมณะ สมเด็จพระกรมพระยาวชิรญาณวโรรส
วัดบวรนิเวศ

สมเด็จพระสังฆปริณายก คณะเหนือ

รัชกาลที่ ๔

- ๑ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ อู่ วัดสุทัศน์

รัชกาลที่ ๕

- ๒ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สภา วัตรราชประภัสร์ เป็นสมเด็จพระ
พระสังฆราช (๘)

เจ้าคณะใหญ่ คณะใต้

รัชกาลที่ ๑

- ๑ พระธรรมอริยราชมหามุนี ชน วัดหงษ์ ว่าที่พระพนรัตน์ (ต้อง
ลดยศลงเป็นพระธรรมไตรโลก)

๒ พระพนรัตน์ สุก วัคมหาธาตุ เป็นสมเด็จพระ
สังฆราช (๒)

๓ สมเด็จพระพนรัตน์ วัคพระเชตุพน

รัชกาลที่ ๒

๔ สมเด็จพระพนรัตน์ มี วัคราชขรณะ เป็นสมเด็จพระ
สังฆราช (๓)

๕ สมเด็จพระพนรัตน์ ขาง วัคสระเกษ มีอัครณั้ ตั้ง
ออกจากพระราชาคณะ

๖ สมเด็จพระพนรัตน์ ค้อน วัคสระเกษ เป็นสมเด็จพระ
สังฆราช (๕)

รัชกาลที่ ๓

๗ สมเด็จพระพนรัตน์ ทองดี วัคระฆัง

๘ สมเด็จพระพนรัตน์ นาค วัคราชขรณะ เป็นสมเด็จพระ
สังฆราช (๖)

๙ สมเด็จพระพนรัตน์ ฤกษ์ วัคระฆัง

รัชกาลที่ ๔

๑๐ สมเด็จพระวันรัตน์ แซ่จ วัคอรณ

รัชกาลที่ ๕

๑๑ สมเด็จพระวันรัตน์ สมบุญ วัคพระเชตุพน

๑๒ สมเด็จพระวันรัตน์ ทับ วัคโสมนัควิหาร

๑๓ สมเด็จพระวันรัตน์ แกง วัคสุทัศัน

๑๔ สมเด็จพระวันรัตน์ จักต วัคมหาธาตุ

เจ้าคณะใหญ่ คณะเหนือ^๑

รัชกาลที่ ๑

- ๓ พระพุทธโฆษาจารย์ นาค วัดระฆัง
- ๒ พระพุทธโฆษาจารย์ ศรี วัดโมลีโลกย์

รัชกาลที่ ๒

- ๓ พระพุทธโฆษาจารย์ ยุกติวิ วัฒนพาราต มัชฌิมวงศ์ของสัก
- ๔ พระพุทธโฆษาจารย์ คง วัดอรุณ
- ๕ พระพุทธโฆษาจารย์ ขุน วัดโมลีโลกย์

รัชกาลที่ ๓

- ๖ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ขุน วัดโมลีโลกย์คือองค์ข้างบน
- ๖ พระพุทธโฆษาจารย์ ฉิม วัดโมลีโลกย์

รัชกาลที่ ๔

- ๗ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฉิม วัดมหาธาตุ คือองค์ข้างบน
- ๗ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ี่ วัดประยุรวงค์

รัชกาลที่ ๕

- ๘ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ สภา วิหารประภัสร์ เป็นสมเด็จพระอริยวงค์ (๒)
- ๘ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ แสง วัดราชบูรณะ
- ๑๐ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฤทธิ วัดอรุณ

• แต่ ๑ ถึง ๕ อัครระหว่างตรงกับเจ้าคณะรอง ๕ มียศเป็นสมเด็จพระพิเศษ ๖ เป็นเจ้าคณะกลาง ๗ เป็นเจ้าคณะกลางแล้วเป็นเจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ แต่ ๘ ลงมาจน ๑๐ เป็นเจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ ๘ เป็นผู้ช่วยคณะเหนือมาก่อนแล้วจึงเลื่อนเป็นเจ้าคณะเหนือ

รัชกาลที่ ๖

๓๓ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า บัง วัดโสมนัส

เจ้าคณะอรัญวาสี แลเจ้าคณะใหญ่คณะกลาง

รัชกาลที่ ๑

๑ พระพุทธเจ้าทรง วิทอมรินทร์

๒ พระพุทธเจ้าทรง อยู่ วิทระเมฆี ต้องออกจากราชา

คณะคราว ๑ แล้วได้เป็นพระ

ธรรมกิติ

๓ พระพุทธเจ้าทรง เย้า วิทอินทาราม

รัชกาลที่ ๒

สมเด็จพระพุทธเจ้าทรง

วิทราชธรรมมาวาสกรุงเก่า

เข้าใจว่าพระพุทธเจ้าทรง เย้า

องค์ข้างบนนเลือนชน

รัชกาลที่ ๓

๔ พระพุทธเจ้าทรง สัน วิทสระเกษ

รัชกาลที่ ๔

สมเด็จพระพุทธเจ้าทรง สัน วิทสระเกษ องค์ข้างบน

นเลือนชน

๕ สมเด็จพระพุทธเจ้าทรง ไท วิทระเมฆี

๑ คณะกลางตั้งขึ้นในรัชกาลที่ ๓ เดิมกรมหมื่นนุชิตชิโนรสเป็นเจ้าคณะ ในรัชกาล
ที่ ๔ ทรงตั้งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เป็นเจ้าคณะกลางอยู่ ๒ องค์ ตำแหน่งสมเด็จพระ
พุทธเจ้าทรงเป็นเจ้าคณะกลางในรัชกาลที่ ๕ แต่องค์ที่ ๘ มา

รัชกาลที่ ๕

- ๖ สมเด็จพระพุทธมหาราชย์ พก รัชกาลาปูนกรุงเก่า
- ๗ สมเด็จพระพุทธมหาราชย์ ศรี รัชประทุมคงคา
- ๘ หม่อมเจ้าพระสมเด็จพระพุทธมหาราชย์ ทัก รัชพระเชตุพน
- ๘ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร รัชสมเด็จพระพุทธมหาราชย์
รัชราชขยพิธิ
- ๑๐ สมเด็จพระพุทธมหาราชย์ ฤทธิ รัชอรุณ เป็นสมเด็จพระพุทธ
โฆษาจารย์ (๑๐)
- ๑๑ สมเด็จพระพุทธมหาราชย์ เขียว รัชราชธานีภาค

รัชกาลที่ ๖

- ๑๒ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ รัชราชขยพิธิ เจ้าคณะกลาง
- ๑๓ พระพุทธมหาราชย์ มา รัชจักรวรรดิราชาวาส
เจ้าคณะธัญวาส

เจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกา

รัชกาลที่ ๕

- ๓ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ทรงรับมหาสมณุตมาภิเศก
เป็นกรมสมเด็จพระ ทัมมหาสังฆ
ปรินายก แลทรงเป็นเจ้าคณะ
ใหญ่คณะธรรมยุติกากว้ย

- ๒ กรมหลวงวชิรญาณวโรส วัดบวรนิเวศ ในรัชกาลที่ ๕
 ขึ้นนี้ ทรงรับมหาสมณุตมา
 ลีเศก เป็นสมเด็จพระมหา
 ดำรงพระเกียรติยศในตำแหน่ง
 สมเด็จพระมหาสมณะ แด
 ทรงเป็นเจ้าคณะใหญ่ คณะ
 อรรคมยุติกาคัว

เจ้าคณะรองคณะเหนือ

รัชกาลที่ ๑

- ๑ พระพิมลธรรม วัดพระเชตุพน เป็นสมเด็จพระ
 พระพนรัตน์ (๓)
 ๒ พระพิมลธรรม มี วัดราชบูรณะ เป็นสมเด็จพระ
 พระพนรัตน์ (๔)

รัชกาลที่ ๒

- ๓ พระพิมลธรรม อาก วัดสระเกษ เป็นสมเด็จพระพน
 รัตน์ (๕)
 ๔ พระพิมลธรรม คอน วัดหงษ์ เป็นสมเด็จพระพน
 รัตน์ (๖) ไปอยู่วัดสระเกษ
 ๕ พระพิมลธรรม ทองดี วัดระฆัง เป็นสมเด็จพระพน
 รัตน์ (๗) เป็นกาวคนนว่าจะ
 เป็น

๘
รัชกาลที่ ๓

- ๖ พระพิมลธรรม พร วัดกัลยาณมิตร
๗ พระพิมลธรรม อู่ วัฏสุทัศน์ เป็นสมเด็จพระอริยวงศาคต
ญาณ (๑)

รัชกาลที่ ๔

- ๘ พระพิมลธรรม จี วัดประยุรวงศ์ เป็นสมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์ (๘)
๘ พระพิมลธรรม ยิ้ม วัดพระเชตุพน

รัชกาลที่ ๕

- ๑๐ พระพิมลธรรม ท้าย วัดโสมนัส เป็นสมเด็จพระ
วันรัตน์ (๑๒)
๑๑ พระพิมลธรรม ชื่น วัดพระเชตุพน
๑๒ หม่อมเจ้าพระพิมลธรรม ทัด วัดพระเชตุพน เป็นสมเด็จพระ
พุทธมาจารย์ (๘)
๑๓ พระพิมลธรรม จิต วัดมหาธาตุ เป็นสมเด็จพระ
พระวันรัตน์ (๑๔)
๑๔ พระพิมลธรรม บัง วัดโสมนัส เป็นสมเด็จพระ
มหาวิวงศ์ ในรัชกาลปัตยุ
บัน

รัชกาลที่ ๖

- ๑๕ พระพิมลธรรม หม่อมราชวงศ์เจริญ อิศรางกูร ณ อยุธยา วัดระฆัง

เจ้าคณะรองคณะใต้^๒

รัชกาลที่ ๑

๓ พระธรรมโศคม ไม่ทราบนาม แลไม่ทราบวัด เดิมเป็นพระเทพกระวี

๒ พระธรรมอุคม ชู วัดราชบูรณะ

รัชกาลที่ ๒

๓ พระธรรมอุคม ทองกี วัดระฆัง เปลี่ยนเป็นพระพิมล

ธรรม (๕)

๔ พระธรรมอุคม วัดหงษ์

รัชกาลที่ ๓

๕ พระธรรมอุคม นาค วัดราชบูรณะ เป็นสมเด็จพระ

พนรัตน์ (๘)

๖ พระธรรมอุคม ฤกษ์ วัดระฆัง เป็นสมเด็จพระ

พนรัตน์ (๙)

๗ พระธรรมอุคม แซ่ เป็นสมเด็จพระ

วันรัตน์ (๑๐)

รัชกาลที่ ๔

๘ พระธรรมอุคม ฉีก วัดพระเชตุพน

๙ พระธรรมวโรคม สมบุญ วัดราชบูรณะ เป็นสมเด็จพระ

วันรัตน์ (๓๗)

• เจ้าคณะรองคณะใต้เดิมเป็นที่พระธรรมโศคม ในรัชกาลที่ ๑ ทรงแปลงเป็นพระธรรมอุคม ถึงรัชกาลที่ ๔ ทรงแปลงเป็นพระธรรมวโรคม

รัชกาลที่ ๕

- ๑๐ พระศาสนโสภณ ที่พระธรรมวโรคม สา วัตรราชประภิชฐ์ เป็นสมเด็จพระ
พระพุทฺธโฆษาจารย์ (๘)
- ๑๑ พระธรรมวโรคม แดง วัตรสุทัศน์ เป็นสมเด็จพระ
วันรัตน์ (๑๓)
- ๑๒ พระธรรมวโรคม แสง วัตรราชบุรณะ เป็นสมเด็จพระ
พุทฺธโฆษาจารย์ (๘)
- ๑๓ พระธรรมวโรคม ฤทธิ วัตรพิตรวิมุข เป็นสมเด็จพระ
พระพุทฺธมาจารย์ (๓๐)
- ๑๔ พระธรรมวโรคม จำย วัตรเบญจมยพิตร

เจ้าคณะรอง คณะธรรมยุติก

- ๑ กรมหมื่นนวิริยญาณวโรรส วัตรบรรณิเวศ เป็นเจ้าคณะ
ใหญ่ (๒)
- ๒ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร วัตรราชขพิช เป็นเจ้าคณะใหญ่
คณะกลาง
- ๓ พระศาสนโสภณ อ่อน วัตรราชประภิชฐ์

รัชกาลที่ ๖

- ๔ กรมหมื่นนวิริยวิวัฒน์ วัตรราชขพิช

เจ้าคณะรอง คณะกลาง^๑

รัชกาลที่ ๑

- ๑ พระพรหมมุนี วัชรราชบุรณะ เกิมเป็นพระ
ญาณไตรโลก
- ๒ พระพรหมมุนี ฮาง วัคัสระเกษ เป็นพระพิมล
ธรรม (๓)

รัชกาลที่ ๒

- ๓ พระพรหมมุนี ก้อน วัคห่งษ์ เป็นพระพิมล
ธรรม (๔)
- ๔ พระพรหมมุนี นาค วัชรราชบุรณะ เป็นพระธรรม
อุดม (๕)

รัชกาลที่ ๓

- ๕ พระพรหมมุนี พร วัชรราชบุรณะ เป็นพระพิมล
ธรรม (๖)
- ๖ พระพรหมมุนี สน วัคัสระเกษ เป็นพระพดมา
จารย์ (๔)
- ๗ พระพรหมมุนี ถิก วัคพระเชตุพน เป็นพระธรรม
อุดม (๘)

๑ ตำแหน่งพระพรหมมุนีเดิมอยู่คณะใต้ คู่กับพระพุทธิไพมาจารย์ ยกระหว่าง
เจ้าคณะรองกับธรรม ยกขึ้นเท่าเจ้าคณะรองเมื่อในรัชกาลที่ ๕ รับพิธีอุปสมบทแต่ ๑๑ เป็น
คัมภีร์ 11/03/2565

รัชกาลที่ ๔

- ๘ พระพรหมมุนี ยิ้ม วัดสุทัศน์ เป็นพระพิมลธรรม (๘) ไปอยู่วัดพระเชตุพน
- ๙ พระพรหมมุนี ท้าย วัดโสมนัส เป็นพระพิมลธรรม (๑๐)

รัชกาลที่ ๕

- ๓๐ พระพรหมมุนี ศิริ วัดประทุมคงคา เป็นสมเด็จพระพุทธมหาราช (๗)
- ๓๑ พระพรหมมุนี เหมือน วัดบรมนิวาส รัชชวิญญ์ครเป็นเจ้าคณะรอง
- ๓๒ พระพรหมมุนี แฝง วัดมิ่งมงคลชัย
- ๓๓ พระพรหมมุนี เขียว วัดราชาธิวาส เป็นสมเด็จพระพุทธมหาราช (๑๑)
- ๓๔ พระองค์เจ้าพระสถาพรพิริยพรต ที่พระพรหมมุนี วัดราชบพิธ เป็นเจ้าคณะใหญ่คณะกลาง

รัชกาลที่ ๖

- ๓๕ พระพรหมมุนี แพร วัดสุทัศน์ เจ้าคณะอรัญวาสี

รัชกาลที่ ๕

- ๓ พระโพธิวงศาจารย์ เสง วัดจักรวรรดิราชาวาส
- ๐ เดิมตำแหน่งพระพุฒาจารย์เป็นเจ้าคณะอรัญวาสี ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อโปรดให้สมเด็จพระพุฒาจารย์เป็นตำแหน่งเจ้าคณะกลาง จึงเลื่อนตำแหน่งพระโพธิวงศาซึ่งแต่เดิมอยู่ในชั้นเทพจีนเป็นเจ้าคณะอรัญวาสี มีสมณะศักดิ์อยู่ระหว่างเจ้าคณะรองกับธรรมค่อมมาโปรดให้เปลี่ยนราชทินนามตำแหน่งนี้เป็นพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ตำแหน่งพระโพธิวงศาซึ่งตั้งเป็นตำแหน่งพิเศษในรัชกาลปัจจุบันนี้ มีสมณะศักดิ์เสมอชั้นธรรม.

- ๒ พระอุปัชฌาย์คุณปมาจารย์ ปาน วัดพระเชตุพน
 ๓ พระอุปัชฌาย์คุณปมาจารย์ เขียว วัดกัลยาณมิตร

ที่พระธรรมเจดีย์

รัชกาลที่ ๑

- ๑ พระธรรมเจดีย์ สุก วัดมหาธาตุ เป็นพระพน
 รัตน (๒)
 ๒ พระธรรมเจดีย์ วัดหงษ์ เติมเป็นพระญาณ
 สมโพธิ
 ๓ พระธรรมเจดีย์ วัดสุวรรณาราม มีในขานูชี
 ทรงผนวช กรมพระราช
 วังหลัง

รัชกาลที่ ๒

- ๔ พระธรรมเจดีย์ เกสร วัดพระเชตุพน

รัชกาลที่ ๓

- ๕ พระธรรมเจดีย์ เข่ง วัดอรุณ เป็นพระธรรมมอคม(๗)
 ๖ พระธรรมเจดีย์ เกิด วัดจักรวรรดิ

รัชกาลที่ ๔

- ๗ พระธรรมเจดีย์ สิงสังโฆ วัดเทพธิดา มีอธิการณของสัง
 ๘ พระธรรมเจดีย์ อุ่น วัดพระเชตุพน

รัชกาลที่ ๕

- ๘ พระธรรมเจดีย์ จีน วัชรราชโอรส
- ๑๐ พระธรรมเจดีย์ ทอง วัชรธรรมาธิบดี ตั้งกลดลงเป็นพระเทพมุนี แล้วเป็นพระธรรมไตรโลกวิทีกัลยาณมิตร
- ๑๑ พระธรรมเจดีย์ เนียม วัทีโมลีโลก
- ๑๒ พระธรรมเจดีย์ อยู่ วัทีโมลีโลก
- ๑๓ หม่อมเจ้าพระพุทธรูปยาศยาลักษณ์ธรรมเจดีย์ วัชรเมธี เป็นพระพิมพ์ธรรม (๑๒) ไปอยู่วัดพระเชตุพน
- ๑๔ พระธรรมเจดีย์ ชาติ วัทีมหาธาตุ เป็นพระพิมพ์ธรรม (๑๓)
- ๑๕ พระธรรมเจดีย์ ยาน วัทีพระเชตุพน เป็นพระอภัยคุณปมาจารย์ (๒)
- ๑๖ พระธรรมเจดีย์ เขย วัทีกัลยาณมิตร เป็นพระอภัยคุณปมาจารย์ (๓)
- ๑๗ พระธรรมเจดีย์ แก้ว วัทีพระเชตุพน
- ๑๘ พระธรรมเจดีย์ เข้ม วัทีพระเชตุพน

ที่พระธรรมไตรโลก

รัชกาลที่ ๑

- ๑ พระธรรมไตรโลก จีน วัทีหงษ์ คือพระธรรมธรรมาจารย์ มหรรณแห่งวัดพระพนรัตน์ (๑) ตั้งกลดคดียศลง

- ๒ พระธรรมไตรโลก วัคหังษ์ มีในยานุชิตทรงผนวช
ในพระราชวชิราณั จะเป็นองค์
เดียวกับ (๑) ฤาอย่างไร
สงไสยอยุ่
- ๓ พระธรรมไตรโลก วัคหังษ์ เป็นพระธรรมอุคค(๔)
รัชกาลที่ ๒
- ๔ พระธรรมไตรโลก วัคอรณ เต็มเป็นพระเทพกวี
- ๕ พระธรรมไตรโลก ทองคี่ วัคระนัง เป็นพระพิมลธรรม(๕)
รัชกาลที่ ๓
- ๖ พระธรรมไตรโลก จันทร วัคเคืออวัลย์
- ๗ พระธรรมไตรโลก อู่ วัคสัมพันธวงค์ เป็นพระพิมล
ธรรม (๑) ไปอยู่วัคสุทศัน
- ๘ พระธรรมไตรโลก ี่ วัคประยูรวงค์ เป็นพระพิมล
ธรรม (๑)
รัชกาลที่ ๔
- ๙ พระธรรมไตรโลก รอด วัคโมลีโลก
- ๑๐ พระธรรมไตรโลก จิน วัคราชโอรส เป็นพระธรรม
เจกีย์ (๘)
- รัชกาลที่ ๕
- ๑๑ พระธรรมไตรโลก อัน วัคสุทศัน เป็นพระพิมลธรรม
(๓๓) ไปอยู่วัคพระเชตุพน

- ๑๒ พระธรรมไตรโลก ทอง วัดอรุณ องค์เดียวกับพระธรรม
เจดีย์ (๓๐)
- ๑๓ พระธรรมไตรโลก แสง วัดราชบูรณะ เป็นพระธรรม
วโรคม (๑.๒)
- ๑๔ พระธรรมไตรโลก ฤทธิ วัดขพิตรภิมุข เป็นพระธรรม
วโรคม (๑.๓) ไปอยู่วัดอรุณ
- ๑๕ พระธรรมไตรโลก เกษ วัดเทพศิรินทราวาส
- ๑๖ พระธรรมไตรโลก ช่อน วัดพิไชยญาติ เป็นพระสาสน
โสภณ (๓) ไปอยู่วัดราช
ประดิษฐ์
- ๑๗ พระธรรมไตรโลก ข่าย วัดเขมรขมพิตร เป็นพระ
ธรรมวโรคม (๑.๔)
- ๑๘ พระธรรมไตรโลก หม่อมราชวงศ์เจริญ อิศรางกูร ณ อยุธยา วัด
ระฆัง เป็นพระพิมพ์ธรรม (๑.๕)

รัชกาลที่ ๖

- ๑๘ พระธรรมไตรโลก เจริญ วัดเทพศิรินทราวาส

ที่พระธรรมปาโมกข์^{๑)}

รัชกาลที่ ๕

- ๑ พระธรรมปาโมกข์ แฝง วัดมังกูฎกระษัตริย์ เป็นพระ
พรหมมุนี (๑.๒)

- ๒ หม่อมเจ้าพระสดาพรพิริยพต ที่พระธรรมยาโมกข์ วัดราชบพิธ
เลื่อนขึ้นว่าที่พระพรหมมุนี (๑๔)
- ๓ พระธรรมยาโมกข์ ถม วัดมิ่งกุฎกระษัตริย์

ที่พระธรรมโกษาจารย์^๑

รัชกาลที่ ๕

- ๑ พระธรรมโกษาจารย์ ยัง วัดโสมนัส เป็นพระพิมล
ธรรม (๑๔)
- ๒ พระธรรมโกษาจารย์ แพบ วัดสุทัศน์ เป็นพระพรหม
มุนี (๑๕)

รัชกาลที่ ๖

- ๓ พระธรรมโกษาจารย์ ม่วง วัดท่าโพธิ์ เมืองนครศรีธรรม
ราช

ที่พระเทพโมลี

รัชกาลที่ ๑

- ๑ พระเทพโมลี วัดสังข์กระจาย
- ๒ พระเทพโมลี วัดราชสถิต เป็นพระพท
ธโมษาจารย์ (๒) ไปอยู่วัด
โมลีโลก

• ตำแหน่งพระธรรมโกษา เดิมเป็นพระราชาคณะสามัญ ยกขึ้นเป็นชั้นพระราชาคณะ
ผู้ใหญ่ในรัชกาลที่ ๕

- ๓ พระเทพโมลี ค่อน วัดหงษ์ เป็นพระพรหมมุนี (๓)
 รัชกาลที่ ๒
- ๔ พระเทพโมลี นาค วัดราชบูรณะ เป็นพระพรหม
 มุนี (๔)
 รัชกาลที่ ๓
- ๕ พระเทพโมลี กลั่น วัดราชสิทธิ์
- ๖ พระเทพโมลี ฉิม วัดพระเชตุพน เป็นพระพทธ
 ไชยสารีย์ (๖) ไปอยู่วัด
 โมลีโลก
- ๗ พระเทพโมลี สีน วัดมหาธาตุ ไปครองวัดขจร
 นิเวศ (ครั้งยังเป็นวัดมหาณิกาย)
- ๘ พระเทพโมลี จี วัดราชบูรณะ เป็นพระธรรมไตร
 โลก (๘) ไปอยู่วัดประยุรวงค์
- ๙ พระเทพโมลี พง วัดราชบูรณะ
- ๑๐ พระเทพโมลี เขียม วัดเครือวัลย์
- รัชกาลที่ ๔
- ๑๑ พระเทพโมลี เนียม วัดกัลยาณมิตร เป็นพระ
 ธรรมเจดีย์ (๑๑)
- รัชกาลที่ ๕
- ๑๒ พระเทพโมลี เหมือน วัดบรมนิวาส เป็นพระพรหม
 มุนี (๑๒)

- ๓๓ พระเทพโมลี จิต วัชรอด เป็นพระธรรม
เจดีย์ (๑๔) ไปอยู่วัดมหาธาตุ
- ๓๔ พระเทพโมลี แฟง วัดมกุฏกษัตริย์ เป็นพระ
พรหมมุนี (๑๒)
- ๓๕ พระเทพโมลี ยิง วัดโสมนัส เป็นพระธรรม
โกษา (๑)
- ๓๖ พระเทพโมลี แผ วัดสุทัศน์ เป็นพระธรรม
โกษา (๒)
- ๓๗ พระเทพโมลี แก้ว วัดมหารณพาราม
- ๓๘ พระเทพโมลี วิญญู วัดบรมวงศ์กรุงเก่า เป็นพระ
โพธิวงศ์พิเศษ

รัชกาลที่ ๖

- ๓๙ พระเทพโมลี จันทร์ วัดบรมนิวาส ต้องออกกราว ๓
แล้วเป็นพระธรรมอิสระราชมหา
มุนี ยศเสมอชั้นเทพ
- ๔๐ พระเทพโมลี เฮง วัดมหาธาตุ

ที่พระเทพกระวี

รัชกาลที่ ๓

- ๑ พระเทพกระวี เป็นมาแต่ครั้งกรุงธนบุรี เลื่อนเป็นพระธรรมโคดม (๑)
- ๒ พระเทพกระวี วัดปากน้ำ

รัชกาลที่ ๒

- ๓ พระเทพกระวี เกสร วัดพระเชตุพน เป็นพระธรรม
เจดีย์ (๕)
- ๔ พระเทพกระวี วัดอรุณ เป็นพระธรรมไตร
โลก (๕)

รัชกาลที่ ๓

- ๕ พระเทพกระวี คง วัดมหาธาตุ
- ๖ พระเทพกระวี ถึก วัดพระเชตุพน เป็นพระพรหม
มณี (๖)
- ๗ พระเทพกระวี รอด วัดโมลีโลก เป็นพระธรรม
ไตรโลก (๖)

รัชกาลที่ ๔

- ๘ พระเทพกระวี สมบุญ วัดทองธรรมชาติ เป็นพระ
ธรรมวโรคม (๗) ไปอยู่วัด
ราชบูรณะ
- ๙ พระเทพกระวี โต วัดระฆัง เป็นสมเด็จพระ
พจนการักษ์ (๖)
- ๑๐ พระเทพกระวี อ้น วัดสุทัศน์ เป็นพระธรรม
ไตรโลก (๑๓)

รัชกาลที่ ๕

- ๑๑ พระเทพกระวี แดง วัดสุทัศน์ เป็นพระธรรม
วโรคม (๑๓)

๓๒ พระเทพภควั นิม	วัดเขารัตน
๓๓ พระเทพภควั เถษ	วัดเทพศิรินทร์ เป็นพระธรรม ไตรโลก (๑๕)
๓๔ พระเทพภควั ช่อสน	วัดพิไชยญาติ เป็นพระธรรม ไตรโลก (๑๖)
๓๕ พระเทพภควั แสง	วัดนิเวศธรรมประวัติ เป็นพระ ธรรมราชา นวัตร (๖)
๓๖ พระเทพภควั ถม	วัดมณฑุภควักรัษฏี เป็นพระ ธรรมปาโมกข์ (๓)
๓๗ พระเทพภควั เจริญ	วัดเทพศิรินทร์ เป็นพระธรรม ไตรโลก (๑๗)

รัชกาลที่ ๖

๓๘ พระเทพภควั ม่วง	วัดท่าโพธิ์ เมืองนครศรีธรรม ราช เป็นพระธรรมโกษา (๓)
๓๙ พระเทพภควั แยม	วัดราชประดิษฐ์

ที่พระเทพมุนี

รัชกาลที่ ๑

๑ พระเทพมุนี เวียง	วัดอมรินทร์
๒ พระเทพมุนี	วัดสังฆการาย

รัชกาลที่ ๒

๓ พระเทพมุนี	วัดกุสิต
--------------	----------

รัชกาลที่ ๓

- ๔ พระเทพมุนี เช่ง วัชรอรณ เป็นพระธรรม
เจดีย์ (๔)
- ๕ พระเทพมุนี กั้น วัชรอรณ

รัชกาลที่ ๔

- ๖ พระเทพมุนี ทอง วัชรานันตिका เป็นพระธรรม
เจดีย์ (๓๐) ไปอยู่วัชรอรณ

รัชกาลที่ ๕

- ๗ พระเทพมุนี อยุ่ วัชรโมลีโลก เป็นพระธรรม
เจดีย์ (๓๒)
- ๘ พระเทพมุนี ป่าน วัชรพรณพาราม เป็นพระ
อุบายพิภุณษมาจารย์ (๒) ไป
กับวัชรพระเศศพน
- ๙ พระเทพมุนี เบย วัชรกัลยาณมิตร เป็นพระ
อุบายพิภุณษมาจารย์ (๓)
- ๑๐ พระเทพมุนี จำย วัชรเขมยุมยพิตร เป็นพระ
ธรรมไตรโลก (๓๗)
- ๑๑ พระเทพมุนี แก้ว วัชรประยุมวงค์ เป็นพระธรรม
เจดีย์ (๓๗) ไปอยู่วัชรพระ
เศศพน
- ๑๒ พระเทพมุนี อิม วัชรราชขรณะ

ที่พระโพธิวงศ์

รัชกาลที่ ๑

- ๑ พระโพธิวงศ์ มี วัดคอกกระเชือก คือกที่เปลี่ยน
ชื่อเป็นวัดขานนาวา เมื่อน
รัชกาลที่ ๓
- ๒ พระโพธิวงศ์ วัดอรุณ เข็มเป็นปลัดสมเด็จ
พระสังฆราช
- ๓ พระโพธิวงศ์ ใจ วัดจักรวรรดิ

รัชกาลที่ ๒

- ๔ พระโพธิวงศ์ ฤกษ์ วัดอมรินทร์ เป็นพระธรรม
อุดม (๖) ไปอยู่วัดกระเชือก

รัชกาลที่ ๓

- ๕ พระโพธิวงศ์ เกิด วัดจักรวรรดิ เป็นพระธรรม
เจดีย์ (๖)
- ๖ พระโพธิวงศ์ ชาว วัดหนึ่ง

รัชกาลที่ ๔

- ๗ พระโพธิวงศ์ เกิด วัดกุสุต

รัชกาลที่ ๕

- ๘ พระโพธิวงศ์ ผ่อง วัดราชบูรณะ ค้างคางลงเป็น
พระธรรมภาณพิลาศ

- ๘ พระโพธิวงศ์ แสง วัดราชบูรณะ เป็นพระธรรม
ไตรโลก (๓๓)
- ๑๐ พระโพธิวงศ์ ฤทธิ วัดบพิตรวิมุข เป็นพระธรรม
ไตรโลก (๑๔)
- ๑๑ พระโพธิวงศ์ เส็ง วัดจักรวรรดิ ยกตำแหน่งเป็น
เจ้าคณะธัญวาสี (๓)

รัชกาลที่ ๖

- ๑๒ พระโพธิวงศ์ วิญญู วัดบรมวงศ์กรุงเก่า ตำแหน่ง
พิเศษยศเสมอธรรม

ที่พระเทพเมธี

- ๑ พระเทพเมธี ม.ร.ว. เจริญ ชีศรางกูร ณครุฑเทพ วัดระฆัง เป็น
พระธรรมไตรโลก (๑๘)
- ๒ พระเทพเมธี เข้ม วัดมหาธาตุ เป็นพระธรรม
เจดีย์ (๑๘) ไปอยู่วัดพระ
เชตุพน
- ๓ พระเทพเมธี คุรุฑ วัดสามพระยา
ที่พระเทพเวที มีชันในรัชกาลที่ ๖
- ๔ พระเทพเวที น่วม วัดสระเกษ
ที่พระเทพสุธี มีชันในรัชกาลที่ ๖
- ๕ พระเทพสุธี อ้อม วัดอรุณ

๑ ตำแหน่งมีชันเมือในรัชกาลที่ ๕ เปลี่ยนมาแต่ที่พระโพธิวงศ์.

ที่พระราชไมตรี

ตำแหน่งราชทั้ง ๔ ตำแหน่งยกเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ใน
รัชกาลที่ ๕

๑ พระราชไมตรี	ง่าย	วัดมหาธาตุ	ไปอยู่วัดเบญจม บพิตร เป็นพระเทพมุนี (๑๐)
๒ พระราชไมตรี	แก้ว	วัดมหรรณพาราม	เป็นพระ เทพไมตรี (๑๖)
๓ พระราชไมตรี	แจ่ม	วัดราชบูรณะ	ทูลลาสิก
๔ พระราชไมตรี	บัว	วัดพระเชตุพน	
๕ พระราชไมตรี	น่วม	วัดยพิตรภิรมย์	เป็นพระเทพ เวที (๑)

รัชกาลที่ ๖

๖ พระราชไมตรี	ชัน	วัดราชบูรณะ	
ที่พระราชกรรวี			
๑ พระราชกรรวี	ถม	วัดมังกุฎกรษัตริย์	เป็นพระ เทพกรรวี (๑๖)
๒ พระราชกรรวี	แก้ว	วัดไชยพุกาม	เป็นพระเทพ มุนี (๑๓) ไปอยู่วัดประยุรวงศ์
๓ พระราชกรรวี	ศุภฯ	วัดสามพระยา	เป็นพระเทพ เมธี (๑๔)

๔ พระราชกระวี จันทร วัชรนิเวศ เป็นพระเทพ
โมลี (๑๘)

รัชกาลที่ ๖

๕ พระราชกระวี แจ่ม วัฒนกมุกระษัตริย์

ที่พระราชมนี่

๑ พระราชมนี่ ยืน วัชรคุณ ทูลลาสิก

๒ พระราชมนี่ เข้ม วัฒนหาชาติ เป็นพระเทพ
เมธี (๒)

๓ พระราชมนี่ เจริญ วัชรเทพศิรินทร์ เป็นพระเทพ
กระวี (๓๘)

๔ พระราชมนี่ ชม วัชรนิเวศ

๕ พระราชมนี่ อุ่ม วัฒนหาพฤกษาราม เป็นพระ
เทพสิทธิ (๓)

รัชกาลที่ ๖

๖ พระราชมนี่ อ้วน วัชรยุวัฒน์ จังหวัดอุบล

ที่พระราชเมธี

๑ พระราชเมธี อุ่ม วัชรพิตรวิมุข เป็นพระเทพ
มนี่ (๓๒)

๒ พระราชเมธี ท้วม วัชรวิไชยญาติ ทูลลาสิก

๓ พระราชเมธี จาย วัชรราชวิเวศ แล้วมาอยู่วัด
ยวณิเวศ

ที่พระราชเวท มีชั้นในรัชกาลที่ ๒

- ๑ พระราชเวท หุ่ม วัดเบญจมบพิตร ทูลลาสิก
- ๒ พระราชเวท นาค วัดสุทัศน์

ที่พระราชสถี มีชั้นในรัชกาลที่ ๒

- ๑ พระราชสถี เสง วัดมหาธาตุ เป็นพระเทพ
โมลี (๒๐)
- ๒ พระราชสถี เซ่ง วัดราชาธิวาส

พระราชอาคณະผู้ใหญ่ ตำแหน่งพิเศษ

พระธรรมราชานุวัตร เจ้าคณะกรุงเก่า

- ๑ พระธรรมราชา อู่ วัดศาลาปูน
- ๒ พระธรรมราชา คัม วัดศาลาปูน รัชกาลที่ ๒
- ๓ พระธรรมราชา เวียง วัดศาลาปูน รัชกาลที่ ๓
- ๔ พระธรรมราชา อิน วัดศาลาปูน รัชกาลที่ ๓
- ๕ พระธรรมราชานุวัตร พุก วัดศาลาปูน รัชกาลที่ ๔ เป็นสมเด็จ
พระพจนานจารย์ (๖)
- ๖ พระธรรมราชานุวัตร ค่าย วัดเสนาสน์ รัชกาลที่ ๕
- ๗ พระธรรมราชานุวัตร แสง วัดนิเวศธรรมประวัติ รัชกาลที่ ๕
- ๘ พระธรรมราชานุวัตร อาจ วัดศาลาปูน รัชกาลที่ ๖

พระธรรมราชา ๔ องค์ข้างต้นไม่ทราบว่ามัสมณะคักก็ขึ้นใด ๖ เสมอ

๑๑/๐๓/๒๕๖๕
ชั้นเจ้าคณะธรรมาวาส นอกนั้นมัสมณะคักก็เสมอชั้นธรรม.

พระสุเมธอาจารย์ เจ้าคณะรามัญ^๑

- ๑ พระสุเมธ มีในพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๓
- ๒ พระสุเมธ มีในบายัญชั้ทรงผนวชกรมพระราชวังหลัง
- ๓ พระสุเมธ มีในพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๓
- ๔ พระสุเมธ พุทธวงโส วัดขวรมงคล ทบวงชอรรณมยติการรัชกาลที่ ๑
- ๕ พระสุเมธอาจารย์ ศรี วัดชนะสงคราม รัชกาลที่ ๕ มีสมณะศักดิ์ชั้นธรรม

เจ้าคณะพุทธรบาท

ที่พระมงคลเทพมุนี^๒

- ๑ พระมงคลเทพมุนี^๑ เทียง วัดพระเชตุพน รัชกาลที่ ๕ เสด็จขึ้นราชาคณะสามัญ แล้วเลื่อนแต่ถานานศักดิ์
- ๒ พระมงคลเทพมุนี^๑ เขียม วัดราชสิทธี รัชกาลที่ ๕ ยกเสด็จขึ้นเทพ

ที่พระมงคลทิพมุนี

- ๑ พระมงคลทิพมุนี^๑ มา วัดจักรวรรดิ รัชกาลที่ ๕ เติมเสด็จพระราชาคณะสามัญ แล้วเลื่อนขึ้นโดยลำดับขึ้นเสด็จชั้นธรรม ถึงรัชกาลที่ ๖ เป็นพระพคมาจารย์ (๑๓)

๑ พระสุเมธที่กล่าวมาข้างต้นไม่ทราบชั้นสมณะศักดิ์ และต่างองค์กันทั้งนั้น ฤชัว้องศักดิ์บ้างไม่แน่,

๒ ตำแหน่งพระมงคลเทพ แต่ครั้งกรุงเก่าเป็นพระครูเจ้าคณะรักษาพระพุทธรบาทมาในกรุงรัตนโกสินทร์^{๒๓๕} เข้าใจว่าเป็นพระครูบ้าง พระราชาคณะสามัญบ้าง ตำแหน่งพระมงคลทิพมุนีในรัชกาลที่ ๕ ตำแหน่งกำกับพระพุทธรบาททั้ง ๒ องค์,

๒ พระมงคลทิพมุนี มุ่ย วัดจักรวรรดิ รัชกาลที่ ๖ ยศเสมอ
ชั้นราช

ที่พระคุณวงศ์ เจ้าคณะรองรามัญ^๑

- ๑ พระคุณวงศ์ สน วัดปรมย์ยิกาวาศ รัชกาลที่ ๕ เสมอชั้นเทพ
- ๒ พระคุณวงศ์ ฐ วัดปรมย์ยิกาวาศ รัชกาลที่ ๕ เสมอชั้นเทพ

พระนามกรมแลสมณะศักดิ์พระบรมวงศานุวงศ์ที่ทรงผนวช

รัชกาลที่ ๒

กรมหมื่นเชิดชัยโนรส ศรีสคชคดียวงค์ วัดพระเชตุพน ทรงตั้งกรม
พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าवासกรี ซึ่งทรงผนวชอยู่วัด
พระเชตุพน แต่แรกเป็นพระราชาคณะสมณะศักดิ์กษัตริย์
ราชาคณะสามัญ ถึงรัชกาลที่ ๓ ทรงเพิ่มถาบันศักดิ์กษัตริย์
เจ้าคณะรอง.

รัชกาลที่ ๓

ทรงตั้งสมเด็จพะเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ามงกุฏ (คือพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) เปรียญ ๔ ประโยค^๒ เป็นพระราชาคณะ
เสด็จอยู่วัดราชาธิวาส แต่แรกถาบันศักดิ์กษัตริย์
สามัญ เมื่อเสด็จมาครองวัดบวรนิเวศ ทรงเพิ่มถาบันศักดิ์
เสมอเจ้าคณะรอง.

๑ เดิมเป็นตำแหน่งพระราชาคณะสามัญ ฟังเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ มีสมณะศักดิ์
ชั้นเทพ ๒ องค์

๒ นัยหนึ่งว่า ๕ ประโยค

ทรงตั้งพระองค์เจ้าฤกษ์ ในกรมพระราชวังบวร ฯ รัชกาลที่ ๒ (คือ
สมเด็จพระนเรศวรมหาราช) วัดขจรนิเวศ เป็น
พระราชาคณะสมณะศักดิ์ที่เสมือพระราชาคณะสามัญ.

ทรงตั้งหม่อมเจ้ารอง เปรียญ ๘ ประโยค ในกรมหมื่นสวัสดิ์วิไชย
วิภาชบุรณะ เป็นพระราชาคณะ มีถนนานุศักดิ์เสมือพระราช
คณะสามัญ.

รัชกาลที่ ๔

กรมสมเด็จพระปรมาณูชิตชิโนรส วัดพระเชตุพน สมเด็จพระมหาสมณะ
ทรงเลื่อนพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นนิตชิโนรสเทียบสังฆราช
กรมหมื่นขจรวิชัยสุริยพันธุ์ ฯ วัดขจรนิเวศ ท่อนุนายกรองสมเด็จพระ
มหาสมณะ

ทรงสถาปนาพระองค์เจ้าฤกษ์ ที่ได้เป็นพระราชาคณะมาแต่ใน
รัชกาลที่ ๓

หม่อมเจ้าพระศิวราลังการ วัดชนะสงคราม

ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระสอน ในเจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎา

หม่อมเจ้าพระญาณวราภรณ์ วัดบพิตรภิรมย์

ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระรอง ในกรมหลวงพิเศษศรีสวัสดิ์ ฯ ที่ได้
เป็นพระราชาคณะในรัชกาลที่ ๓

หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาธน์ วัดอมรินทราราม

11/03/2565
ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระเด็ก ในกรมหมื่นนราเทเวศร์

หม่อมเจ้าพระพทธรูปยาทบัลลังก์ วัฑฒนะ

ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระทัต เปรียญ ๗ ประโยค ในกรมหลวงเสนา
บริรักษ์ ไท่เลื่อนสมณะศักดิ์จนถึงเป็นสมเด็จพระพุทธาจารย์

หม่อมเจ้าพระธรรมาดหิศาธาตา วัฑฒนะ

ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระศิขเรศ เปรียญ ๔ ประโยค ในกรมหลวง
มหิศวรินทรามเรศ

หม่อมราชวงศ์พระครูราชพันธ์ุประพัทธ์ วัฑฒนะ

ทรงตั้งหม่อมราชวงศ์พระปลัดวอน บุตรหม่อมเจ้าเถร ใน
เจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎา

รัชกาลที่ ๕

สมเด็จพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ วัฑฒนะ สมเด็จพระมหา

สมณะ

เดิมทรงเลื่อนกรมหมื่นขจรวงษ์สิทธิพันธ์ุ เป็นพระเจ้าบรมวงศ์
เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ก่อน แล้วจึงทรงตั้งพิธีมหา
สมณุตมาภิเศกเลื่อนเป็นสมเด็จพระกรมพระยา

กรมหลวงวชิรญาณวโรรส ฯ วัฑฒนะ ที่เจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติก

เดิมทรงสถาปนาพระเจ้านั่งยาเธอ พระองค์เจ้าพระมณฑก
มานพเปรียญ ๕ ประโยค เช่นกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส

เจ้าคณะรองธรรมยุติก แล้วเป็นเจ้าคณะใหญ่ ต่อมาทรง

เลื่อนเป็นกรมหลวง

พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร วัชรราชขนิษฐา

ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระกระจำง เปร็ยัญ & ประโยค ในกรมหมื่น
ภมรินทร์ภักดี เติมทรงตั้งเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะ แล้ว
จึงเลื่อนเป็นพระองค์เจ้า ใต้เลื่อนสมณะศักดิ์จนถึงเป็นสมเด็จพระ
พระปกมาจารย์

พระองค์เจ้าพระสถาพรพิริยพรต วัชรราชขนิษฐา

ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระภชงค์ เปร็ยัญ & ประโยค ในกรมขุน
เจริญผลภลสวัสดิ์ เติมทรงตั้งเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะ
แล้วจึงเลื่อนเป็นพระองค์เจ้า ใต้เลื่อนสมณะศักดิ์จนถึงพระ
พรหมมณี เจ้าคณะรอง

หม่อมเจ้าพระประไพภกร ขวรวิสุทธิวงศ์ วัชรขนิษฐา

ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระประไพภกร เปร็ยัญ & ประโยค ในสมเด็จพระ
เจ้าฟ้ากรมพระยาบำราฐยงราชกุมารี เป็นพระราชาคณะ ต่อมา
ทูลลาลาผนวช

หม่อมเจ้าพระศรีสุคตคัคคยานวัตร วัชรขนิษฐา

ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระพร้อม เปร็ยัญ & ประโยค ในกรมหมื่น
ภมรินทร์ภักดี เป็นพระราชาคณะ เติมทรงผนวชอยู่วัชรราชขนิษฐา
โปรดให้มาอยู่วัดเทพศิรินทราวาส ใต้เลื่อนสมณะศักดิ์จนถึงชั้นธรรม
แล้วทูลลาลาผนวช

หม่อมเจ้าพระศิวราลังการ (๒) วัชรขนิษฐา

ทรงตั้งหม่อมเจ้าเนตร ในพระองค์เจ้าขัติ ในกรมพระราชวังมรวร
มหาสุรสิงหนาท เป็นพระราชาคณะ

หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาธน์ (๒) วัดขวรวนเวิศ

ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระชัชวาลย์ ในกรมหลวงขทินทรไพศาล
โสภณ เป็นพระราชาคณะ

หม่อมราชวงศ์พระราชพันธ์ประพัทธ์ วัดสังเวชวิศยาราม

ทรงเลื่อนหม่อมราชวงศ์พระครุราชพันธ์ประพัทธ์ วอน บุตร
หม่อมเจ้าเดร ในเจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎา

หม่อมราชวงศ์พระราชพงศ์ปฏิพัทธ์ วัดโสมนัสวิหาร

ทรงตั้งหม่อมราชวงศ์โล้น เปรียญ ๕ ประโยค บุตรหม่อมเจ้า
เนตร ในกรมหมื่นสุนทรวิภคิ ต่อมาได้เลื่อนสมณะศักดิ์พิเศษ
เสมอชั้นเทพ

หม่อมราชวงศ์พระญาณวราภรณ์ (๒) วัดขวรวนเวิศ

ทรงตั้งหม่อมราชวงศ์พระชั้น เปรียญ ๗ ประโยค บุตรหม่อม
เจ้าถนอม ในกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส เป็นพระราชาคณะ
ที่พระสาคณคณาภรณ์ ต่อมาทรงเลื่อนเป็นพระญาณวราภรณ์
สมณะศักดิ์พิเศษเสมอชั้นเทพ ถึงรัชกาลที่ ๖ เลื่อนสมณะ
ศักดิ์เสมอชั้นธรรม

หม่อมราชวงศ์พระราชานุกิตติมนี วัดระฆัง

ทรงตั้งหม่อมราชวงศ์พระเจริญ เปรียญ ๕ ประโยค บุตร
หม่อมเจ้าดก ในเจ้าฟ้ากรมขุนอิศราณรัภย์ ต่อมาได้เลื่อน
สมณะศักดิ์จนเป็นที่พระธรรมไตรโลก ถึงรัชกาลที่ ๖ เป็น
พระพิมลธรรม

หม่อมราชวงศ์พระสังวรวรประสาธน์ (๓) วัดอมรินทราราม

เดิมทรงตั้งหม่อมราชวงศ์พระพยอม บุตรหม่อมเจ้าชาน ใน
กรมหลวงเสนับริรักษ์ เป็นพระราชาคณะที่พระวินัยมุนี แล้ว
ทรงเลื่อนเป็นพระสังวรวรประสาธน์

รัชกาลที่ ๖

สมเด็จพระบวรราชวิจิตรญาณวโรรส วัดขจรนิเวศ สมเด็จพระมหาสมณะ
โปรดให้ตั้งพิธีมหาสมณคตมาภิเศก ทรงเลื่อนกรมหลวงวิจิ
ตรญาณวโรรส เป็นสมเด็จพระบวร
ราชวิจิตรวิวัฒน์ วัดราชบพิธ เจ้าคณะใหญ่คณะกลาง ทรง
สถาปนาพระองค์เจ้าพระสถาพรพิริยพรต เป็นพระองค์เจ้า
ต่างกรม

เรื่องตำนานทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่

การทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ ในรัชกาลก่อน ๆ มาไม่มีใคร
 ราชการสำคัญแน่ มาทราชนัดคือเมื่อในรัชกาลที่ ๔ แลรัชกาลที่ ๕
 ถึงดังนี้จะลองเรียบเรียงลำดับที่ตั้งแต่ต้น บางทีจะคลาดเคลื่อนบ้าง
 รัชกาลที่ ๑

เมื่อขกาล พ.ศ. ๒๓๒๕ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์
 แรกเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ดังนี้
 สมเด็จพระสังฆราช ศรี วิกรม์ ซึ่งเป็นสมเด็จพระสังฆราช
 ครั้งกรุงธนบุรี แลถลกอกเพราะไม่ยอมถวายบังคมพระเจ้ากรุงธนบุรี
 ทรงตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราช (๑) ตามเดิม

ทรงลกตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ขึ้น วิทหงษ์ ซึ่งพระเจ้า
 กรุงธนบุรีทรงตั้งไว้สังเป็นพระธรรมธการาชมหามุนี ไยรดให้ว่า
 พระพนรัตน์ (๑)

พระพิมลธรรม วัดโพธาราม (คือวัดพระเชตุพนในยต้น) ซึ่ง
 ถลกอกครั้งกรุงธนบุรีเรื่องเค็ยวักบัสมเด็จพระสังฆราช ศรี นั้น ทรง
 ตั้งกลับเป็นพระพิมลธรรม (๑) ตามเดิม

พระเทพกระวี ครั้งกรุงธน ขยู่วัดไหนไม่ยปรากฏ ทรงตั้งเป็น
 พระธรรมอคม (๑)

• นามธรรมธการาชมหามุนี ตามทำเนียบสมณะศักดิ์ครั้งกรุงเก่าเป็นที่สังฆราชา
 เมืองแกลง หรือของคัมภีร์จะเป็นสังฆราชาเมืองแกลงอยู่ก่อน แล้วจึงมามีศักดิ์อยู่ใน
 กรุงธน.

พระพุฒาจารย์ วัดบางวันอ้อย (คือวัดอมรินทร์นี้) ซึ่งถูก
 ถอดครั้งกรุงธนนคราวเกี่ยวกับสมเด็จพระสังฆราช ศรี ทรงตั้งเป็นพระ
 พุฒาจารย์ (๑) ตามเดิม

พระมหานาค เข็รียนอเขก วัดระฆัง ทรงตั้งเป็นพระพท
 โฆษาจารย์ (๑) ต่อมาพระพุฒาจารย์ วัดอมรินทร์ถึงมรณภาพ จึง
 ทรงตั้งพระพรหมมุนี อยู่ วัดระฆัง เป็นพระพุฒาจารย์ (๒)

พระญาณไตรโลก วัดราชบูรณะ ทรงตั้งเป็นพระพรหมมุนี (๑)
 ครั้นเมื่อพระธรรมจักราชมหายานมีความผิด ต้องลกลตำแหน่ง
 ลงเป็นพระธรรมไตรโลก แลพระพุฒาจารย์ อยู่ ต้องลกลลงเป็น
 พระธรรมกิติ

จึงทรงตั้งพระธรรมเจดีย์ สุก วัดมหาธาตุ เป็นพระพนรัตน์ (๒)

พระมหาเข่า เข็รียนอเขก ครั้งกรุงเก่า เป็นพระพุฒาจารย์ (๑)

เมื่อขบาล พ.ศ. ๒๓๓๗ สมเด็จพระสังฆราช ศรี วัดระฆัง
 สันพระชนม์ ในขณะทรงตั้งพระพนรัตน์ สุก วัดมหาธาตุ เป็น
 สมเด็จพระสังฆราช (๒)

พระพิมลธรรม วัดพระเชตุพน เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ (๑)

ทรงตั้งพระพิมลธรรมอีกองค์ ๑ ไม่ทราบนามเดิม แลไม่ทราบว่า
 ว่ายอยู่วัดไหน น่าจะเป็นพระวินัยรักษิต มี วัดราชบูรณะ ซึ่งภายหลัง
 เป็นสมเด็จพระสังฆราชในรัชกาลที่ ๒ คู่สมกับเกียรติยศที่เป็นภายหลัง
 แลสมกับเวลา แต่หาหลักฐานยืนยันไม่ได้.

พระธรรมมอคม วัฏราชขรรณะอีกองค์ ๑ จะเป็นอย่างที่เดิมเป็น
 พระเทพภรรวาทีกกล่าวมาแต่ต้นรัชกาล ฤๅต่างองค์กันไม่ทราบ มีใน
 ญาณซึ่งพระสังฆมั่งพิศถยาศทรงผนวชกรมพระราชวังหลัง ที่มีในพระราช
 วิจารณ์หน้า ๓๒๗ มีคำอธิบายว่าฉันๆ ภายหลังได้เป็นสมเด็จพระพนรัตน์
 กิ่งนี้ การที่ฉันๆ แลเป็นสมเด็จพระพนรัตน์นั้น เห็นว่าไม่ใช่ของคน กถ
 จะไปปนกับพระธรรมไตรโลก ทองก็ วัฏระฆัง ซึ่งฉันๆ แลได้เป็น
 สมเด็จพระพนรัตน์ กิ่งจะกล่าวในรัชกาลที่ ๓ พระธรรมมอคมองค์
 ถ้าไม่ใช่องค์แรก แลไม่ใช่ของคือน อาจจะเป็นสมเด็จพระสังฆราช มี
 ก็ได้ อีกทาง ๑ ถ้าเช่นนั้นพระพิมลธรรมที่กล่าวมาแล้วก็เป็นของคือน
 ต่อไปอีก

ต่อมาพระพรหมมุนี วัฏราชขรรณะ จะถึงมรณภาพ ฤๅเลื่อน
 เป็นอะไรต่อไป เช่นจะเป็นพระธรรมมอคมก็ได้เป็นต้น ไม่มีที่จะทราบได้แน่
 จึงทรงตั้งพระพรหมมุนี (๒) ขึ้นใหม่ อยุ่วัดสระเกษ เข้าใจว่าองค์ที่
 ชื่ออาจ ซึ่งภายหลังเป็นสมเด็จพระพนรัตน์ แล้วยกถอด.

พระพุทโธฆษาจารย์ นาค วัฏระฆัง เห็นจะถึงมรณภาพ จึง
 ทรงตั้งพระเทพโมลี ศรี วัฏราชสิทธิ์ เป็นพระพุทโธฆษาจารย์ (๒)
 ไปครองวัดโมลีโลก ในรัชกาลที่ ๑ ปรากฏเพียงเท่านั้น.

รัชกาลที่ ๒

เมื่อขมแสง พ.ศ. ๒๓๕๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภา
 ไลย เสด็จทรงตั้งวัดราชสมบัติ ต่อมาไม่นานสมเด็จพระพนรัตน์
 วัฏระฆังศพณ ถึงมรณภาพ จึงทรงตั้งพระวินัยรักขิต มี วัฏราชขรรณะ

(ซึ่งคนเน่าจะเป็นพระพิมลธรรม ญาพระธรรมอุดม ที่ใดที่หนึ่งตามที่กล่าวแล้ว) เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ (๔) แลคนเน่าต่อไปว่าคงจะทรงตั้งอีก คือ

พระพุทโธโฆษจารย์ บัญศรี วัดมหาธาตุ (๓) จะเป็นตำแหน่งใดอยู่ก่อนหาทราบไม่.

พระพรหมมุนี อาง วัดสระเกษ เป็นพระพิมลธรรม (๓)

พระเทพโมลี ก่อน วัดหงษ์ เป็นพระพรหมมุนี (๓)

พระนิกรมุนี นาค วัดราชบูรณะ เป็นพระเทพโมลี (๔)

ถึงชวด พ.ศ. ๒๓๕๘ สมเด็จพระสังฆราช สก วัดมหาธาตุ สิ้นพระชนม์ ในขณะเองจึงทรงตั้งสมเด็จพระพนรัตน์ มี วัดราชบูรณะ เป็นสมเด็จพระสังฆราช (๓) มาอยู่วัดมหาธาตุ

พระพิมลธรรม อาง วัดสระเกษ เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ (๕)

พระญาณสังวรเถร สก วัดราชสิทธิ์ เป็นสมเด็จพระญาณสังวร

พระพรหมมุนี ก่อน วัดหงษ์ เป็นพระพิมลธรรม (๔)

พระญาณไตรโลก ว่าที่พระพุทโธจารย์ คัม วัดอินทาราม เป็นพระธรรมราชา (๒) ไปอยู่วัดศาลาปูนกรุงเก่า.

พระเทพโมลี นาค วัดราชบูรณะ เป็นพระพรหมมุนี (๔)

พระพุทโธโฆษจารย์ บัญศรี มอฉกรรณคังของสกเมอ พ.ศ. ๒๓๖๒ จึงทรงตั้งพระวินัยมุนี คง วัดอรุณ เป็นพระพุทโธโฆษจารย์ (๔)

ครั้นชวด พ.ศ. ๒๓๖๒ สมเด็จพระสังฆราช มี สิ้นพระชนม์

เดิมจะทรงตั้งสมเด็จพระพนรัตน์ อาง เป็นสมเด็จพระสังฆราช ไปรคให้แห่งมาอยู่วัดมหาธาตุ แล้วเกิดอภิภรณ์คังถอลคอกจากพระราชาคณะ

ถึงขมโรง พ.ศ. ๒๓๖๓ จึงทรงตั้งสมเด็จพระญาณสังวร สุภ วั
 ราชสีห์ เป็นสมเด็จพระสังฆราช (๕) มาอยู่วัดมหาธาตุ
 พระพิมลธรรม ก่อน วัดหงษ์ เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ (๖)
 มาอยู่วัดสระเกษ

ทรงตั้งพระพุทฺธมาจารย์ ชื่อไรไม่ทราบ ไปอยู่วัดราชธรรมมาศ
 ที่กรุงเก่า บางทีจะเป็นพระพุทฺธมาจารย์ เขา วัดบางยี่เรือก็เป็นได้
 พระธรรมอคม วัดระฆัง ชื่อไรไม่ทราบ เปลี่ยนเป็นพระ
 พิมลธรรม (๕) องค์นี้สงสัยว่า บางทีเดิมจะเป็นพระธรรมไตรโลก
 ทองดี ที่ฉันทบุรี แล้วเป็นพระธรรมอคม แลเปลี่ยนเป็นพระพิมลธรรม
 คราวนั้น ภายหลังได้เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ ก็จะกล่าวต่อไป

มีพระธรรมอคม ชื่อชู วัดราชบูรณะอีกองค์ ๑ เดิมจะเป็น
 อะไรมาก่อนไม่ทราบ แลได้เป็นพระธรรมอคมในระยะไหนก็ไม่ได้ความ
 เป็นแต่กล่าวตามที่พระยาพฤตมาธิยัติ (ชื่อน โคมลวรรณะ) เรียบเรียง
 ลงในหนังสือพิมพ์ศิริญาณพิเศษ ว่าด้วยพระราชาคณะผู้ใหญ่ สงสัย
 ว่าจะเป็นอย่างเดียวกันกับที่กล่าวในรัชกาลที่ ๑ พระยาพฤตมาธิย
 รัชกาลถัดไปได้ก็เป็นได้

พระธรรมไตรโลก วัดหงษ์ เป็นพระธรรมอคม (๕) ชื่อไรไม่
 ทราบ ทรงตั้งพร้อมกันกับสมเด็จพระสังฆราช สุภ ญาณสังวร พระธรรม
 ไตรโลก วัดหงษ์ ปรากฏนามถึง ๓ คน ในระยะห่างกัน คือพระธรรม
 ไตรโลก ชื่อนี้ ที่ตั้งลกลงจากพระธรรมธรรมาธิบดีที่พนรัตน์ ใน
 รัชกาลที่ ๑ พระธรรมไตรโลก วัดหงษ์ ในบาญชีทรงผนวชกรม

พระราชวังหลัง ในพระราชวิหารแห่งมา ๒๐ ปี ย่างที่ก็จะพระองค์
เกษียณของค์แรก ฤๅจะต่างองค์กันก็ได้ กับพระธรรมไตรโลก
วิคหังษ์ ที่ทรงตั้งเป็นพระธรรมอัครมครวณ ที่่างมาอีก ๑๘ ปี เห็นจะ
เป็นต่างองค์กัน.

พระเทพกระวี วิคหุณ นามเต็มอย่างไรไม่ทราบ ทรงตั้งเป็น
พระธรรมไตรโลก (๔) ต่อของค์ที่กล่าวข้างบนนี้ ไม่ทราบว่าใครและจะ
เป็นอะไรต่อไปอีกก็ไม่ไ้ความ.

ครั้นบมเมียบ พ.ศ. ๒๓๖๕ สมเด็จพระสังฆราช สุข ญาณสังวร
สันพระชนม์ ในบณนเองจึงทรงตั้ง

สมเด็จพระพนรัตน์ คือน วิคหุระเกษ เป็นสมเด็จพระสังฆ
ราช (๕) มาครองวิคหุหาธาต

มีพระพุทโธฆษาจารย์ ขุน วิคหุโมลีโลก (๕) อีกองค์ ๑
ภายหลังเป็นสมเด็จพระพุทโธฆษาจารย์ ทรงตั้งในระยะไหนไม่ทราบ
จะเป็นข้ใดไม่ทราบ ทรงสถาปนาพระเจ้า้องยาเธอ พระองค์
เจ้าพระวาสววิ ทรงผนวชอยู่วิคหุพระเชตุพน เป็นกรมหมื่นนชิตธิโนรส
แลไปรตให้ดำรงตำแหน่งพระราชาคณะ เป็นครั้งแรกที่ทรงตั้งพระ
บรมวงศานุวงศ์ในสมณะศักดิ์.

รัชกาลที่ ๓

เมื่อบวออก พ.ศ. ๒๓๖๗ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ที่สมเด็จพระพนรัตน์ว่างมาแต่ปลายรัชกาล
ที่ ๒ จะเป็นข้ใดไม่ทราบ จึงทรงตั้ง

พระธรรมไตรโลก ของที่ วัดระฆัง เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ (๑)
 ของคนที่ว่าฉันๆ น่าจะได้เลื่อนเป็นพระธรรมอุดม แล้วเปลี่ยนเป็นพระ
 พิมพ์ธรรม ดังกล่าวมาในรัชกาลที่ ๒ ไปทรงในข้อฉันๆ แลได้เป็น
 สมเด็จพระพนรัตน์ เหมือนดังคำอธิบายในพระราชวิจารณ์ เช่นแต่
 ผิดองค์ไป.

ทรงตั้งพระพทธโฆษาจารย์ ชุน วัดโมลีโลก (๒๓) ซึ่งเป็น
 พระกรรมวาจาจารย์ของพระองค์ เป็นสมเด็จพระพทธโฆษาจารย์ คง
 จะเป็นระยะนี้ ต่อมาพระธรรมอุดมว่าง จึงทรงตั้ง

พระพรหมมุนี นาค วัดราชบูรณะ เป็นพระธรรมอุดม (๕)

พระพิมพ์ธรรม พร วัดราชบูรณะ น่าจะเป็นพระพรหมมุนี (๕)

ก่อนนี้ จะเป็นอะไรมาก่อนไม่ทราบ

ในปีชว พ.ศ. ๒๓๖๘ ทรงตั้ง

พระรัตนมุนี นิม วัดพระเชตุพน เป็นพระเทพโมลี (๖) ต่อมา
 สมเด็จพระพนรัตน์ ของที่ วัดระฆัง ถึงมรณะภาพในปีชวด พ.ศ. ๒๓๗๓
 ทรงตั้ง

พระธรรมอุดม นาค วัดราชบูรณะ เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ (๑)

พระพรหมมุนี พร วัดราชบูรณะ (๒๕) เป็นพระพิมพ์ธรรม (๖)

ไปครองวัดกัลยาณมิตร

พระโพธิวงศ์ ฤกษ์ วัดระฆัง เป็นพระธรรมอุดม (๖)

พระญาณวิริย สน วัดสระเกษ เป็นพระพรหมมุนี (๖)

ในปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๗๕ ทรงตั้ง

พระราชกระวี อู่ วัดสัมพันธวงศ์ เป็นพระธรรมไตรโลก (๑)

ในปีมโรง พ.ศ. ๒๓๗๕ ทรงตั้ง

พระเทพโมลี นิม วัดพระเชตุพน เป็นพระพุทธรโฆษาจารย์ (๒)

ไปครองวัดโมลีโลก

พระศรีวิสาขยศวร เข่ง วัดอรุณ เป็นพระเทพมุนี (๔)

อนึ่งพระญาณสังฆิ วัดพระเชตุพน ชื่อเกสร เป็นพระเทพกระวี
แลเป็นพระธรรมเจดีย์ (๔) ในรัชกาลที่ ๒ ตามพระยาพฤตมาธิยัติกล่าว
แต่ไม่ทราบวาระระใด แต่คำอธิบายในพระราชวิจารณ์ว่า ภายหลัง
เป็นสมเด็จพระพนรัตน์นั้น น่าจะผิดองค์ไป ใต้ความเพียงเป็นพระธรรม
เจดีย์เท่านั้น แลคงอยู่มาเพียงระระนี้ จะเป็นไปไรไม่ทราบ ที่พระ
ธรรมเจดีย์ว่าง จึงทรงตั้ง

พระเทพมุนี เข่ง วัดอรุณ เป็นพระธรรมเจดีย์ (๕)

พระอมรโมลี จี วัดราชบูรณะ เป็นพระเทพโมลี (๑) ไปครอง
วัดพระยารวงค์

เมื่อขบาล พ.ศ. ๒๓๘๕ สมเด็จพระสังฆราช ต่อน สันพระชนม์.

ในปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๘๖ ทรงตั้ง

สมเด็จพระพนรัตน์ นาค วัดราชบูรณะ (๑๐) เป็นสมเด็จพระ
พระสังฆราช (๒) อยู่วัดราชบูรณะ

พระธรรมอศม ฤกษ์ วัดระฆัง เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ (๑)

พระพรหมมุนี สัน วัดสระเกษ เป็นพระพุทธรจารย์ (๔)

พระธรรมไตรโลก อยู่ วัดสุทัศน์ เป็นพระพิมลธรรม (๗)
 พระธรรมเจดีย์ แห่ง วัดอรุณ เป็นพระธรรมอุคม (๗)
 พระเทพโมลี จี วัดประยุรวงศ์ เป็นพระธรรมไตรโลก (๗)
 พระเทพกระวี ถึก วัดพระเชตุพน เป็นพระพรหมมุนี (๗)
 พระกระวีวงษ์ รอค วัดโมลีโลก เป็นพระเทพกระวี (๗)
 พระครูปลัดสคำ พุก วัดมหาธาตุ เป็นพระญาณไตรโลก
 พระมหาทองเปรี๊ญญ วัดกัลยาณมิตร เป็นพระกระวีวงษ์

มาอยู่วัดราชนันทา

ในขมะเม็ย พ. ศ. ๒๓๗๘ ทรงตั้ง

พระสังวรวิมล เรือง วัดระฆัง เป็นพระธรรมราชา ไปครอง
 วัดศาลาปูน เป็นเจ้าคณะกรุงเก่า

เมื่อในรัชกาลที่ ๓ ทรงตั้งพระบรมวงศานุวงศ์เป็นพระราชา
 คณะ คือ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีถานานุกรมอย่าง
 เจ้าคณะรอง แต่ไม่มีราชทินนาม เรียกตามพระนามเดิม

สมเด็จพระมหาปรมาจารย์ เจ้าอาวาสวัดสุทัศน์ ครั้งเป็นพระองค์เจ้า
 ยังไม่มีกรม เรียกพระองค์เจ้าฤกษ์ตามพระนามเดิม

หม่อมเจ้าพระรอง ในกรมหมื่นสวัสดิวิไชย เป็นหม่อมเจ้าพระ
 ราชาคณะไม่มีราชทินนาม

ในปลายรัชกาลที่ ๓ ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช แลสมเด็จพระ
 พระพนรัตน์ว่าง ทรงพระราชดำริที่จะทรงตั้งตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช

พระพิมลธรรม อู่ วัดสุทัศน์ เป็นสมเด็จพระสังฆราช
 พระธรรมมอคม เข่ง วัดอรุณ เป็นสมเด็จพระพนรัตน์
 พระพุทธโฆษาจารย์ นิม วัดโมลีโลก เป็นพระพิมลธรรม
 พระธรรมไตรโลก จี วัดประยุรวงศ์ เป็นพระธรรมมอคม
 พระราชาคณะผู้ใหญ่ ๕ ของคนทรงพระราชดำริห์จะทรงตั้ง จน
 ไปรดให้อาลักษณ์ร่างนามที่จะทรงตั้งอยู่แล้ว แลลงศุภมัศกุกำหนดวัน
 จะทรงตั้งเป็นวัน ๓๗ ๕ คำ บอ พ.ศ. ๒๓๘๓ แต่ประจวบเวลาทรงพระ
 ประชวรพระอาการมากจึงไม่ได้ทรงตั้ง พอพ้นวันกำหนดจะทรงตั้งไป
 วันเดียวก็สวรรคต

อนึ่งถ้าจะมีผิดเคยสังเกตนามพระราชาคณะ ซึ่งเป็นผู้แต่ง
 คำแปลหนังสือมงคลขันธ์ ที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
 อาราธนาให้ทำแต่ขมเสง พ.ศ. ๒๓๖๔ ในรัชกาลที่ ๒ นั้น แล้วมา
 สอดกับหนังสืออื่น จะทำให้สงสัยข้อพระราชาคณะบางข้อว่าวัดไม่ตรง
 กันกับในหนังสืออธิบายไว้เสียด้วย เรื่องนี้ได้พิจารณาตลอดแล้ว
 เห็นว่าข้อพระราชาคณะ บางองค์ก็ตรงกับตำแหน่ง เมื่อเวลาแต่ง
 หนังสือ บางองค์ใช้ชื่อเมื่อภายหลัง เห็นจะเป็นเมื่อเวลาคัดลอก
 ใหม่ ผู้เขียนจะแก้ให้ตรงกับนามในปัจจุบันก็ได้อีกข้อ ๑ เมื่อจะ
 กล่าวถึงขมเสง ซึ่งมีในยานแพนกว่า ขมเสง จุลศักราช ๑๑๗๓
 คือ พ.ศ. ๒๓๖๔ นั้น เข้าใจว่าลงวันเดือนขมแล้วเสร็จ แรกทรง
 ประสงค์จะก่อนนั้นหลาย เพราะฉะนั้นผู้แต่งหนังสือจึงเป็นนาม

ขึ้นก่อน พ.ศ. ๒๓๖๔ โดยมาก จะกล่าวจำเพาะแต่พระราชอาคันตุกะใหญ่
 ที่นามในหนังสือนี้ คือ สมเด็จพระสังฆราชนั้น ในปี พ.ศ. ๒๓๖๔
 สมเด็จพระสังฆราช สก ญาณสังวร วัชรราชสิทธินั้นเป็นตำแหน่งนั้น แต่
 อาจจะเป็นสมเด็จพระสังฆราช มี เพราะก่อนนี้ในยานแพนกลองสาม
 ยังมีพระชนม์อยู่ น่าจะทันได้แต่งตั้งด้วย จะเป็นสมเด็จพระสังฆราช สก
 ญาณสังวร ก็ได้ เพราะเป็นสังฆราชในเวลานั้น ถึงจะเห็นว่าชำนานญ
 ข้างฝ่ายวิษณุภักดีน่าจะสามารรถทางปริยัติได้บ้าง จะเป็นสมเด็จพระ
 สังฆราช ก่อน ครั้งเป็นพระพิมลธรรมก็ได้ เพราะใช้นามภายหลัง
 เมื่อก็คงตลอด ที่อาจจะเป็นไปได้ทั้ง ๓ องค์ไม่ทราบว่าจะองค์ไหนแน่
 เพราะหาพยานแน่ไม่ได้ จะเอาวัดเป็นหลักก็ไม่ได้ ด้วยท่านอยู่วัด
 มหาธาตุทั้ง ๓ องค์ สมเด็จพระพนรัตน์ วัชรราชบุตร นามในยาน
 แพนกลองไม่มี ไปมีนามในเล่มที่แต่ง เห็นว่าจะเป็นสมเด็จพระสังฆราช
 นาค องค์เดียวกับพระพรหมมณี วัชรราชบุตร ซึ่งมีนามในยานแพนกล
 แลในเล่มที่แต่งตอนต้นก็มี พระพิมลธรรม ในเล่มที่แต่งว่าสถิตยวัต
 หงษ์ เห็นว่าเป็นสมเด็จพระสังฆราช ก่อน เพราะพระพิมลธรรม
 วัดหงษ์ มองคเดียวกับท่านนี้ พระธรรมมอคม วัชรระมิง เห็นว่าปนกัน
 อยู่ ๒ องค์ คือ พระธรรมมอคม ทองดี ที่ภายหลังเปลี่ยนเป็นพระพิมล
 ธรรม แล้วเป็นสมเด็จพระพนรัตน์องค์หนึ่ง พระธรรมมอคม ฤกษ์
 วัชรระมิง เหมือนกันซึ่งเดิมเป็นพระโพธิวงค์ แล้วจึงเป็นพระธรรมมอคม
 คำของคัทกล่าวก่อน แล้วเป็นสมเด็จพระพนรัตน์เหมือนกันองค์หนึ่ง
 ในยานแพนกลองมีทั้งพระธรรมมอคมแลพระโพธิวงค์ เข้าใจว่าพระธรรม

ชอุ่ม คือ สมเด็จพระพนรัตน์ ทองดี พระโพธิวงศ์ คือสมเด็จพระ
 พนรัตน์ ถูกขี้ แต่ในเล่มที่แต่งไม่มีนามพระโพธิวงศ์เลย มีแต่พระ
 ธรรมชอุ่ม วัดระฆัง คงจะเป็นทั้ง ๒ องค์นี้ ไม่ทราบว่าองค์ไหนแต่ง
 เล่มไหน ฯ พระพุทธโฆษาจารย์ วัดโมลีโลก เข้าใจว่าสมเด็จพระ
 พุทธโฆษาจารย์ ชุน ฯ พระรัตนมณี กัญเทพโมลี วัดพระเชตุพน
 นั้นองค์เดียวกัน คือที่ภายหลังเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ช่อ
 นิคม ฯ พระอมรโมลีวชิราขบรณะ ช่อฯ ซึ่งภายหลังเป็นสมเด็จ
 พระพุทธโฆษาจารย์ ฯ พระศรีวิสุทธิวงศ์ วัดพระเชตุพน ช่อฉก ซึ่ง
 ภายหลังเป็นพระธรรมชอุ่ม ฯ ผู้ที่มามีนามในหนังสือนี้ ซึ่งเป็นที่สงสัย
 ว่าจะไม่ตรงกับที่แต่งคำแปลหนังสือมังคลาคถาที่ขึ้น เห็นว่าเป็นคัมภีร์
 มาน เพราะฉะนั้นตามทักกล่าวมานี้ เห็นว่าจะไม่เคลื่อนคลาศจากการที่
 เป็นจริง.

รัชกาลที่ ๔

เมื่อขุฎย พ.ศ. ๒๓๙๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 เสด็จเกลิงถวัลยราชสมบัติ ตำแหน่งพระราชกณะผู้ใหญ่ว่างอยู่หลาย
 ตำแหน่งจึงกล่าวมาแล้ว

ในขุฎย พ.ศ. ๒๓๙๔ ปีที่เสด็จเกลิงถวัลยราชสมบัตินั้น ทรง
 ตั้งพระราชกณะผู้ใหญ่ คือ

กรมหมื่นนุชิตชิโนรส รัชมหาสมณตมาภิเศกเป็นกรมสมเด็จพระ
 พระปรมาณชิตชิโนรส สมเด็จพระมหาสมณะ ที่สังฆราช (๘)

พระพิมลธรรม อู่ วัดสุทัศน์ เป็นสมเด็จพระอริยวงศาคคญาณ
 เจ้าคณะเหนือ

พระธรรมมอคุม แซ่ วัคอรณ เป็นสมเด็จพระวันรัตน์ (๓๐)
 พระพุทโธฆษาจารย์ นิม วัคโมลีโลก เป็นสมเด็จพระพุทโธ
 โฆษาจารย์ (๖) มาอยู่วัคมหาธาตุ

พระพุฒาจารย์ สนิ วัคสระเกษ เป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์ (๔)
 พระธรรมไตรโลก จี วัคประยูรวงศ์ เป็นพระพิมลธรรม (๘)
 พระพรหมมุนี ถิก วัคพระเชตุพน เป็นพระธรรมมอคุม (๘)
 พระญาณสมโพธิ ยัม วัคสัทคัน เป็นพระพรหมมุนี (๘)
 พระธรรมกิติ สิงสังโฆ วัคเทพธิดา เป็นพระธรรมเจดีย์ (๘)
 พระเทพกระวี รอด วัคโมลีโลก เป็นพระธรรมไตรโลก (๘)
 พระสุวรรณวิมล สมบุญ วัคทองธรรมชาติ เป็นพระเทพกระวี (๘)
 ค่อมมาอีกไม่ช้า ในขุณญ พ.ศ. ๒๓๘๕ นั้นเอง ทรงตั้ง
 พระญาณไตรโลก พุก วัคมหาธาตุ เป็นพระธรรมราชาวัตร (๕)

ไปอยู่วัคศาลาปูน เป็นเจ้าคณะใหญ่กรุงเก่า

ในขุชวต พ.ศ. ๒๓๘๕ ทรงตั้ง

๔๕ พระอริยคุณาธาร เนียม วัคกัลยาณมิตร เป็นพระเทพ
 โมลี (๓๓)

ค่อมมา พระธรรมมอคุม ถิก วัคพระเชตุพน ถึงมรณภาพ

ในขุชวต พ.ศ. ๒๓๘๗ ทรงตั้ง

พระเทพกระวี สมบุญ วัคทองธรรมชาติ เป็นพระธรรมวโรดม

(๘) มาครองวัคราชาษรณะ

พระธรรมกิติ โท วัดระฆัง เป็นพระเทพกระวี (๘)

ต่อมาสมเด็จพระพุฒาไธยาจารย์ ฉิม วัดมหาธาตุ ถึงมรณภาพ
ในปีแสง พ.ศ. ๒๕๐๐ ทรงตั้ง

พระพิมลธรรม จี วัดประยุรวงศ์ เป็นสมเด็จพระพุฒาไธยา
จารย์ (๗)

พระพรหมมุนี ยิ้ม วัดสุทัศน์ เป็นพระพิมลธรรม (๘) มา
อยู่วัดพระเชตุพน

๕๖ พระอริยมุนี ทับ วัดโสมนัสวิหาร เป็นพระพรหมมุนี (๘)

จะเป็นระหว่างนี้ พระธรรมเจดีย์ สิงสังโฆ วัดเทพธิดา ลี้ก
แลพระธรรมไตรโลก รอด วัดโมลีโลก ถึงมรณภาพ จึงทรงตั้ง

๕๗ พระสุนทรสมาจาร อ้น วัดพระเชตุพน เป็นพระธรรมเจดีย์ (๗)

ต่อมาสมเด็จพระปวงมาจารย์ สัน วัดสระเกษ ถึงมรณภาพ
ในปีชวศ พ.ศ. ๒๕๐๗ ทรงตั้ง

พระเทพกระวี โท วัดระฆัง เป็นสมเด็จพระปวงมาจารย์ (๕)

พระประสิทธิ์ศีลาคณ อ้น วัดสุทัศน์ เป็นพระเทพกระวี (๓๐)

เมื่อจวนจะสิ้นรัชกาลที่ ๕ ในปีเถาะ พ.ศ. ๒๕๓๐ ทรงตั้ง

พระพิณจวินัย จีน วัดราชโอรส เป็นพระธรรมไตรโลก (๓๐)

พระกระวีวงศ์ ทอง วัดราชหนักดา เป็นพระเทพมุนี (๖)

ส่วนพระบรมวงศานุวงศ์นั้น เมื่อขกณ พ.ศ. ๒๓๘๕ ทรงสถาปนา

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระฤกษ์ ซึ่งเป็นพระราชธิดาองค์มาแต่ใน
รัชกาลที่ ๓ เป็นกรมหมื่นบวรวิชัยสุนทร ที่อนุนายก รองสมเด็จพระ

มหาสมณะ สมณะคฤหัสถ์ มีถานานุกรม ๓๓ รูป

ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระรอง วัดขพิตรภิรมย์ ซึ่งเป็นพระราชาคณะ
แต่ในรัชกาลที่ ๓ อยู่แล้ว พระราชทานราชทินนามว่า หม่อมเจ้าพระ
ญาณวราภรณ์

หม่อมเจ้าพระสอน ในเจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎา วัดชนะ
สงคราม เป็นหม่อมเจ้าพระคีลวราลังการ

หม่อมเจ้าพระเล็ก ในกรมหมื่นนราเทเวศร์ วัดอมรินทร์ เป็น
หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาธน์

เมื่อขลุ่ย พ.ศ. ๒๔๐๗ ทรงตั้ง

หม่อมเจ้าพระทัต เป็รียบัญ๗ประโยค ในกรมหลวงเสนีบริรักษ์
วักระหมิง เป็นหม่อมเจ้าพระพทธิยชาติรัตนัน

หม่อมเจ้าพระสีหะเรศ ในกรมหลวงมหิศวรินทรากรมเรศ วัด
ขวรรณิเวศ เป็นหม่อมเจ้าพระธรรมเทศนิศาธา

หม่อมราชวงศ์พระปลัดวร บุตรหม่อมเจ้าเถร ในเจ้าฟ้ากรม
หลวงจักรเจษฎา วัดสังเวชวิศยาราม เป็นหม่อมราชวงศ์พระครูราชพันธุ์
ประพิทักษ์

รัชกาลที่ ๕

เมื่อขลุ่ย พ.ศ. ๒๔๓๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว เสด็จเกลิงถวัลยราชสมบัติ พระราชาคณะผู้ใหญ่ที่ยังมีมา
แต่ในรัชกาลที่ ๔ คือ

กรมหมื่นบวรวิงษ์สุริยพันธุ์

วัดขวรรณิเวศ

สมเด็จพระพุฒาจารย์ โต	วัดระฆัง
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ จี	วัดประยุรวงศ์
พระพิมลธรรม ยิ้ม	วัดพระเชตุพน
พระธรรมวโรดม สมบุญ	วัดราชบูรณะ
พระพรหมมุนี ทับ	วัดโสมนัส
พระธรรมเจดีย์ อุ่น	วัดพระเชตุพน
พระธรรมไตรโลก จีน	วัดราชโอรส
พระเทพโมลี เนียม	วัดกัลยาณมิตร
พระเทพมุนี ทอง	วัดราชนันทดา
พระเทพกระวี อัน	วัดสุทัศน์

ต่อมาพระธรรมเจดีย์ อุ่น วัดพระเชตุพน แลพระพิมลธรรมยิ้ม วัดพระเชตุพน ถึงมรณภาพ ในระหว่างห่างกันราว ๒ ปี

เมื่อบวช พ.ศ. ๒๔๑๕ ทรงตั้ง

พระธรรมวโรดม สมบุญ วัดราชบูรณะ เป็นสมเด็จพระวันรัตน์

(๓๑) มาครองวัดพระเชตุพน

พระพรหมมุนี ทับ วัดโสมนัส เป็นพระพิมลธรรม (๓๐)

พระสาสนโสภณ สว วัดราชประดิษฐ์ เป็นพระธรรมวโรดม

(๓๐) แต่คงใช้นามเดิมว่า พระสาสนโสภณ ที่พระธรรมวโรดม

พระอโนมมุนี ศรี วัดประทุมคงคา เป็นพระพรหมมุนี (๓๐)

พระธรรมไตรโลก จีน วัดราชโอรส เป็นพระธรรมเจดีย์ (๒)

พระเทพกระวี อัน วัดสุทัศน์ เป็นพระธรรมไตรโลก (๓๑)

พระศรีสมโพธิ แดง วัดสุทัศน์ เป็นพระเทพกระวี (๓๓)

พระธรรมภาณพิลาศ ผ่อง วัดจันทาราม เป็นพระโพธิวงศ์ (๘)

มาอยู่วัดราชบูรณะ

ต่อมาพระธรรมเจดีย์ จิน วัดราชโอรส ถึงมรณภาพ

เมือขระกา พ.ศ. ๒๔๓๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า

อยู่หัวเสด็จออกทรงผนวช กรมหมื่นขวรรังษิสุริยพันธ์เป็นพระอุปชฌาย์

พระสาสนโสภณที่พระธรรมวโรคมเป็นพระกรรมวาจาจารย์

ถึงขระอ พ.ศ. ๒๔๓๖ ทรงเลื่อนพระยศ

กรมหมื่นขวรรังษิสุริยพันธ์ เป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม

พระปวเรศวรวิลาสกรณ ที่สังฆปริณายก คงदानานศักดิ์ก็อย่างเดิม

ในปีนั้นทรงตั้งพระเทพมุนี ของ วัดราชนันทกา เป็นพระธรรม

เจดีย์ (๓๐) ไปครองวัดอรุณ

ในปีฉลู พ.ศ. ๒๔๓๐ พระธรรมเจดีย์ทอง แลพระโพธิวงศ์ ผ่อง

มีความผิด ด้วยขาดราชการพระราชพิธีฉัตรมงคล จึงโปรดให้ลดยศ

พระธรรมเจดีย์แลพระโพธิวงศ์ ลงเป็นพระเทพมุนี แลพระธรรม

ภาณพิลาศ ตำแหน่งเดิม แลไว้ทรงตั้ง

พระเทพโมลี เนียม วัดกัลยาณมิตร (๔๕) เป็นพระธรรม

เจดีย์ (๓๑)

พระราชมนู แสง วัดราชบูรณะ เป็นพระโพธิวงศ์ (๘)

พระอริยมุนี เหมือน วัดขรมนิวาศ เป็นพระเทพโมลี (๓๒)

ในระหวางนี้ สมเด็จพระพุทธมอญ โค สมเด็จพระพุทธโฆษา

จารย์ ๓ สมเด็จพระวันรัตน์ สมบุญ ถึงมรณภาพ ที่สมเด็จพระ ๓ องค์
ว่างอยู่นาน

ในปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๒๒ ทรงตั้ง

พระพิมลธรรม ที่ วัดโสมนัสวิหาร เป็นสมเด็จพระวันรัตน์ (๑๒)

พระสาสนโสภณ ที่พระธรรมวโรคม สภา วัดราชประดิษฐ์ เป็น
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (๘)

พระธรรมราชา นวัตกรรม พุก วัดศาลาปูน กรุงเทพฯ เป็นสมเด็จพระ
พุทธมาจารย์ (๖)

พระธรรมไตรโลก อิน วัดสุทัศน์ เป็นพระพิมลธรรม (๑๓)
ไปครองวัดพระเชตุพน

พระเทพกระวี แดง วัดสุทัศน์ เป็นพระธรรมวโรคม (๑๓)

พระเทพมุนี ทอง วัดอรุณ (ที่เป็นพระธรรมเจดีย์ แล้ววัดซึ่ง
ลดลงเป็นพระเทพมุนีนั่น) เป็นพระธรรมไตรโลก (๑๒)

พระสกลคุณากร ณั้ม วัดเครือวัลย์ เป็นพระเทพกระวี (๑๒)

พระอมรเมธากาจารย์ อยู่ วัดโมลีโลก เป็นพระเทพมุนี (๗)

ในปีเมษ พ.ศ. ๒๔๒๕ ทรงสถาปนาพระเจ้านั่งยาเธอพระองค์
เจ้าพระมุนีนาคมานพ เปรียญ ๕ ประโยค ทรงผนวชอยู่วัดบวรนิเวศ
เป็นกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส แลเป็นตำแหน่งเจ้าคณะรองในคณะ
ธรรมยุติก

ในเวลาระยะนี้ พระธรรมเจดีย์ เนียม วัดกัลยาณมิตร แล
พระธรรมไตรโลก ทอง วัดอรุณ ถึงมรณภาพ

ในพระกา พ.ศ. ๒๔๒๘ จึงทรงเลื่อน

พระเทพมุนี อยู่ วัดโมลีโลก เป็นพระธรรมเจดีย์ (๓๒)

พระโพธิวงค์ แสง วัดราชบูรณะ เป็นพระธรรมไตรโลก (๓๓)

พระอมรโมลี ฤทธิ วัดยพิตรภิรมย์ เป็นพระโพธิวงค์ (๓๐)

ในระยะนี้ สมเด็จพระพุฒาจารย์ พุก วัดศาลาปูน พระธรรม
เจดีย์ อยู่ วัดโมลีโลก ถึงมรณภาพ

ในรัชกาล พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงตั้ง

หม่อมเจ้าพระอรุณนิภาคุณากร วัดราชพิธ เป็นพระองค์เจ้า
พระอรุณนิภาคุณากร สมณะศักดิ์เสมอพระพรหมมุนี (เมื่อก่อนเป็น
เจ้าคณะรอง)

หม่อมเจ้าพระพุทธอุปยาทยลันถน์ วัดระฆัง เป็นที่พระธรรม
เจดีย์ (๓๓) ชื่อเดิม

พระพรหมมุนี ศรี วัดประทุมคงคา เป็นสมเด็จพระพุฒา
จารย์ (๘)

พระเทพโมลี เหมือน วัดบรมนิวาส เป็นพระพรหมมุนี (๓๓)

พระศรีสมโพธิ ฑิต วัดอรุณ เป็นพระเทพโมลี (๓๓) มา
ครองวัดมหาธาตุ

พระพินิจวินัย ปาน วัดราชบูรณะ เป็นพระเทพมุนี (๘) มา
ครองวัดมหาราชวราราม

พระญาณรักชิต ท่าบว วัดเสนาสน์ เป็นพระธรรมราชา
นุวัตร (๖)

ในระยะนี้ สมเด็จพระวันรัตน์ ที่วัดโสมนัก พระพิมลธรรม
อัน วัดพระเชตุพน ถึงมรณะภาพ

ในปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๕ โปรดให้ทำพระราชพิธีมหาสมณุตมา
ภิเศก ทรงตั้ง

กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ เป็นกรมสมเด็จพระปวเรศวริยา
ลงกรณ์ สมเด็จพระมหาสมณะ ที่สังฆราช (๘)

ต่อมาในปีนี้ ทรงเลื่อน

สมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ สา วัดราชประดิษฐ์ เป็นสมเด็จพระ
พระอริยวงศาตตญาณ (๒) เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ

พระธรรมวโรคม แดง วัดสุทัศน์ เป็นสมเด็จพระวันรัตน์ (๑๓)

พระธรรมไตรโลก แสง วัดราชบูรณะ เป็นพระธรรม
วโรคม (๑๒)

พระโพธิวงศ์ ฤทธิ วัดบพิตรภิมุข เช่นพระธรรมไตรโลก (๑๔)

พระวราณาณมุนี เส็ง วัดจักรวรรดิ เป็นพระโพธิวงศ์ (๑๓)

แลทรงเพิ่มยศพระพรหมมุนี เหมือน เดิมนี้ภักตร์แลถา
นุกรมมากขึ้น

ในระยะนี้ พระเทพกระวี นิม วัดเครือวัลย์ ถึงมรณะภาพ

ปีโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ ทรงตั้ง

หม่อมเจ้าพระพุทฺธยथाขัตติยธรรมเจดีย์ เป็นหม่อมเจ้า
พระพิมลธรรม (๑๒) มาครของวัดพระเชตุพน

พระเทพโมลี ชาติ วัดมหาธาตุ เป็นพระธรรมเจดีย์ (๑๔)

พระอุทตมญาณ ศรี วัดชนะสงคราม เป็นพระสุเมธจารย์ (๗)
ยศเสมอธรรม

พระกิตติสารมุนี แห่ง วัดมิ่งกุฎกษัตริย์ เป็นพระเทพโมลี (๑๔)

พระธริยมุนี เกษ วัดเทพศิรินทราวาส เป็นพระเทพกระวี (๑๓)

พระครูภาวนาพิจารณ์ มา วัดจักรวรรดิ เป็นพระมณฑลพิภมุนี
เจ้าคณะเมืองสมุทรปราการ รักษาพระบาทที่เกาะสีชัง เก็บยศเท่า
พระราชาคณะสามัญ ต่อมาไปรักษาพระพุทธรูปที่ มีสมณะศักดิ์
เสมอชั้นเทพ แล้วเลื่อนเสมอชั้นธรรม

ในสมัย ร.ศ. ๒๔๓๕ นั้น กรมสมเด็จพระปวงวรศรีวชิราลงกรณ์
สิ้นพระชนม์

ในสมัย ร.ศ. ๒๔๓๖ ทรงตั้ง

สมเด็จพระธริยวงศาสดญาณ สา วัดราชประดิษฐ์ เป็นสมเด็จพระ
พระสังฆราช (๘)

กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส เป็นเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติก (๒)

พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร เป็นเจ้าคณะรองธรรม
ยุติก (๒)

ในระยะนี้ สมเด็จพระพุฒาจารย์ ศรี วัดประทุมคงคา ถึง
มรณะภาพ

ในสมัย ร.ศ. ๒๔๓๗ ทรงตั้ง

หม่อมเจ้าพระพิมลธรรม วัดพระเชตุพน เป็นหม่อมเจ้าพระ
สมเด็จพะพุฒาจารย์ (๘)

พระธรรมเจดีย์ ชาติ วัดมหาธาตุ เป็นพระพิมลธรรม (๓๓)

พระเทพมุนี ปาน วัดมเหยงคณ์พาราม เป็นพระธรรมเจดีย์ (๓๕)

ไปครองวัดพระเชตุพน

พระกระวีวงศ์ เมฆ วัดกัลยาณมิตร เป็นพระเทพมุนี (๘)

พระธรรมวโรดม แสง วัดราชบพิธ เป็นสมเด็จพระพุทธ
โฆษาจารย์ (๘) เจ้าคณะใหญ่ผู้ช่วยฝ่ายเหนือ ฉานานุกรมเท่า
สมเด็จพระพุฒาจารย์

พระธรรมไตรโลก ฤทธิ วัดบพิตรภิมุข เป็นพระธรรม
วโรดม (๓๓) ต่อมาไปครองวัดอรุณ

พระเทพกระวี เกษ วัดเทพศิรินทราวาส เป็นพระธรรมไตรโลก (๑๕)

พระเมธาธรรมรส อ่อน วัดพิไชยญาติ เป็นพระเทพกระวี (๑๕)

พระเทพโมลี แฟง วัดมังกกฏมัตริย์ เป็นพระธรรมยาโมกษ์

(๑) เป็นตำแหน่งทรงตั้งขึ้นใหม่ชั้นธรรม

พระอมรโมลี ยัง วัดโสมนัส เป็นพระเทพโมลี (๑๕)

พระพรหมมุนี เหมือน วัดบรมนิวาส รัชนีวิญญ์ตรเป็นเจ้าคณะ
รองคณะกลาง

ทรงเลื่อนพระคุณวงศ์ สุน วัดปรมย์บิณฑวาส เป็นพระราชา
คณะผู้ใหญ่ ยศเสมอชนเทพ

ในระยะนี้ พระธรรมไตรโลก เกษ วัดเทพศิรินทราวาส ถึงมรณ
ภาพ

14/03/2565
ในบมแม่ พ.ศ. ๒๕๓๗ ทรงเลื่อนแต่งตั้งตำแหน่งใหม่

๕๗

เลื่อนสมณะศักดิ์หม่อมเจ้าพระธรรมคุณิศิธาคา วัฑฒวรรณีเวศ
เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ เสมอชั้นธรรม

เลื่อนสมณะศักดิ์หม่อมเจ้าพระสดาพรพิริยพรต วัฑฒราชขพิณ
เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ เสมอชั้นเทพ

พระเทพกระวี อ่อน วัฑฒพิไชยญาที เป็นพระธรรมไตรโลก (๑๖)

พระอมราภีรักษิต แสง วัฑฒนิเวศธรรมประวัติ เป็นพระเทพ
กระวี (๑๕)

ทรงยกตำแหน่งพระโพธิวงค์ เล็ง วัฑฒจักรวรรดิ เป็นเจ้าคณะ
อรัญวาสี มีสมณะศักดิ์ถึงเจ้าคณะรอง สูงกว่าชั้นธรรม

ทรงตั้งพระราชาชนพัทธมุนี ม.ร.ว. เจริญ วัฑฒโมลีโลก เป็น
พระเทพเมธี (๑) ตำแหน่งเทพ แทนพระโพธิวงค์ ไปรคให้มาครอง
วัฑฒระฆัง

แลทรงตั้งตำแหน่งราช ชันอิก ๔ ตำแหน่ง เป็นชั้นรองเทพ
เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่

ทรงเลื่อนพระราชาคณะสามัญ ในนามเดิมข้าง เพลี่ยนนามข้าง
เป็นตำแหน่งราชทั้ง ๔ รูป คือ

พระราชโมลี จำย วัฑฒมหาธาตุ เป็นพระราชโมลี (๑)

พระราชมุนี บุน วัฑฒอรณ เป็นพระราชมุนี (๑)

พระราชกระวี ถม วัฑฒมงกุฎกระษัตริย์ เป็นพระราชกระวี (๑)

พระคีรีธรรมมุนี วัฑฒพิตรภิมุข เป็นพระราชเมธี (๑)

11/03/2565

ในปีข พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงเลื่อนแต่งตั้ง
เลื่อนสมณะศักดิ์พระธรรมราชาวัตร ค่าย ขึ้นเสมอเจ้าคณะ
อรัญวาสี

พระเทพโมลี ยัง วัดโสมนัส เป็นพระธรรมโกษาจารย์ (๑)

พระศรีสมโพธิ แผล วัดสุทัศน์ เป็นพระเทพโมลี (๑๖)

พระสุธรรมวิริคุณ เขียม วัดราชสิทธร เป็นพระมณฑลเทพ

เจ้าคณะรองพระพุทธรูป ยศเสมอชั้นเทพ

ในระยะนี้ พระพรหมมุนี เหมือน วัดบรมนิวาส พระธรรม
ราชาวัตร ค่าย วัดเสนาสน์ ถังมรดกภาพ พระราชมุนี บุน วัดอรุณ
ทูลลาสิกขา

ในปีกญ พ.ศ. ๒๔๔๒ ทรงตั้ง

พระธรรมยาโมกข์ แผล วัดมณฑลภิรมย์ เป็นพระพรหม
มุนี (๑๒)

หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต วัดราชบพิธ ค่ายที่พระธรรม
ยาโมกข์ (๒)

หม่อมเจ้าพระศรีสุคติคัยยานวัตร วัดเทพศิรินทราวาส เลื่อนสมณะ
ศักดิ์เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ เสมอชั้นธรรม

หม่อมราชวงศ์พระราชพงศัพัญพิตย วัดโสมนัสวิหาร เลื่อน
สมณะศักดิ์เสมอชั้นเทพ

พระเทพกระวี แสง วัดนิเวศธรรมประวัติ เป็นพระธรรมราชา
วัตร (๗)

พระราชกระวี ถม วัดมณฑลภิรมย์ เป็นพระเทพกระวี (๑๖)

พระญาณไตรโลก อาจ วัดศาลาปูน เจ้าคณะรองกรุงเก่า
เลือกสมณะศักดิ์เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่เสมอชั้นเทพ

พระรัตนมุนี แก้ว วัดไชยพุกภัย เป็นพระราชาคณะวิ (๒)

พระอมรเมธาจารย์ เข้ม วัดมหาธาตุ เป็นพระราชาคณะ (๒)

ในขณะนี้ สมเด็จพระสังฆราช สกลสังฆราช พระพรหม
มุนี แฝง วัดนงกุฎกระษัตริย์ พระโพธิวงค์ เส็ง วัดจักรวรรดิ
พระคุณวงศ์ สน วัดปรมัยยิกาวาส ถึงมรณะภาพ

ในรัชชกาล พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงตั้ง

พระศรีวิสุทธิวงค์ เขียว วัดราชาธิวาส เป็นพระพรหมมุนี (๓๓)

พระธรรมเจดีย์ ปาน วัดพระเชตุพน เป็นเจ้าคณะอรัญวาสี
ที่พระโพธิวงค์ แต่ไปโรคให้เปลี่ยนนามเป็นพระอุบาล์คุณูปมาจารย์ (๒)

พระเทพมุนี เข้ม วัดกัลยาณมิตร เป็นพระธรรมเจดีย์ (๓๖)

พระราชโมลี จำย วัดมหาธาตุ เป็นพระเทพมุนี (๓๐) ไป
ครองวัดเบญจมบพิตร

พระปรีชาเฉลิม แก้ว วัดเฉลิมพระเกียรติ เป็นพระราชโมลี (๒)
มาครองวัดมเหยงคณ์

พระธรรมวิสารทะ ฐ วัดบวรเมณฑล เป็นพระคุณวงศ์ ไป
ครองวัดปรมัยยิกาวาส

ในขณะนี้ หม่อมเจ้าพระสมเด็จพรพจนานาจารย์ สิ้นชีพตักษัย
สมเด็จพระวันรัตน์ แดง วัดสุทัศน์ ถึงมรณะภาพ

ในปลายรัชชกาล พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงเลื่อนตำแหน่ง

พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร เป็นที่สมเด็จพระพุฒาจารย์(๘)
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ แห่ง วัดราชบูรณะ เจ้าคณะผู้ช่วย
เป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายเหนือเดิมที่

พระพิมลธรรม วัด วัดมหาธาตุ เป็นสมเด็จพระวันรัตน์(๑๕)
พระธรรมโกษาจารย์ ยัง วัดโสมนังค์วิหาร เป็นพระพิมล
ธรรม (๑๔)

พระเทพโมลี แหว่ วัดสุทัศน์ เป็นพระธรรมโกษาจารย์ (๒)
พระราชโมลี แก้ว วัดมเหยงคณ์พาราม เป็นพระเทพโมลี (๑๗)
พระวรวงศ์มุนี แจ่ม วัดราชบูรณะ เป็นพระราชโมลี (๓)
ทรงตั้งพระธรรมไตรโลก อ่อน วัดพิไชยญาติ เป็นพระสาสน
โสภณ เจ้าคณะรองธรรมยุติก (๓) ไปครองวัดราชประดิษฐ์
พระเทพมุนี จำเริญ วัดเบญจมบพิตร เป็นพระธรรมไตรโลก (๑๗)
พระราชกรวี แก้ว วัดไชยพุกฤษ์ เป็นพระเทพมุนี (๑๓)
มาครองวัดประยุรวงศ์

พระญาณสมโพธิ ครุฑ วัดสามพระยา เป็นพระราชกรวี (๓)
ในระยะนี้ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร ที่สมเด็จพระ
พุฒาจารย์ สิ้นพระชนม์

ในรัชกาล พ.ศ. ๒๔๔๕ ทรงตั้ง

พระธรรมวโรดม ฤทธิ วัดอรุณ เป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์(๑๐)
พระธรรมไตรโลก จำเริญ วัดเบญจมบพิตร เป็นพระธรรม

11/03/2565

วโรดม (๑๔)

พระเทพเมธี ม.ร.ว. เจริญ วัฑฒัง เป็นพระอรรคมไทร
โลก (๑๗)

พระราชมนั เข้ม วัฑฒาธาคุ เป็นพระเทพเมธี (๒)

พระอมราภิรักษิต เจริญ วัฑฒเศวติวินทร เป็นพระราชมนั (๓)

ในระบะนี้ สมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ แสง วัฑฒราชบูรณะ
พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ปาน วัฑฒพระเชตุพน ถึงมรณภาพ พระราชโมลี
แจ่ม วัฑฒราชบูรณะ ทลลาลัก

ในบเดาะ พ.ศ. ๒๔๔๖ ทรงตั้ง

สมเด็จพระพุฒาจารย์ ฤทธิ วัฑฒอรุณ เป็นสมเด็จพระพุทธิ
โชษาจารย์ (๓๐)

พระพรหมมนั เขียว วัฑฒราชาธิวาส เป็นสมเด็จพระพุฒา
จารย์ (๓๑)

พระอรรคมเจติย์ เขย วัฑฒกัลยาณมิตร เป็นพระอุบาลีคุณูปมา
จารย์ (๓)

พระเทพมนั แก้ว วัฑฒประยวงค์ เป็นพระอรรคมเจติย์ (๑๗)
มาครองวัฑฒพระเชตุพน

พระราชเมธี อิม วัฑฒพิศรภิมุข เป็นพระเทพมนั (๑๒)
มาครองวัฑฒราชบูรณะ

หม่อมราชวงศ์พระสุคนคณาภรณ์ (ขัน) วัฑฒบรรนิเวศ เป็น
พระญาณววารภรณ์ ฯ มีสมณศักดิ์พิเศษเสมอเทพ

พระเมธาอรรคมรส ท่วม วัฑฒพิไชยญาติ เป็นพระราชเมธี (๒)

พระสาธุศีลสังวร บัว วัดพระเชตุพน เป็นพระราชาโมลี (๕)
 ในขมเม็ย พ.ศ. ๒๔๕๘

ทรงเลอนกรม กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส เช่นกรมหลวง คง
 สมณศักดิ์เป็นเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติก

ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต ที่ธรรมยาโมกษ์ เป็น
 พระองค์เจ้าพระสถาพรพิริยพรต แลเป็นเจ้าคณะรองคณะกลาง ตำแหน่ง
 พระพรหมมุนี (๑๔)

พระเทพกระวี อด วัดมงกุฏกษัตริย์ เป็นพระธรรมยาโมกษ์ (๓)

พระราชมนี เจริญ วัดเทพศิรินทรม เป็นพระเทพกระวี (๑๗)

พระอมรโมลี ชม วัดยวณิเวศ เป็นพระราชมนี (๕)

ในระยะนี้ พระราชาโมลี บัว วัดพระเชตุพน ถึงมรณะภาพ
 ในรัชกาล พ.ศ. ๒๔๕๓ ทรงตั้ง

พระนิกรมมนี น่วม วัดยพิตรภิษ เป็นพระราชาโมลี (๕)

ในระยะนี้ พระธรรมเจดีย์ แก้ว วัดพระเชตุพน พระเทพโมลี
 แก้ว วัดมหารวดพาราม พระราชมนี ชม วัดยวณิเวศ ถึงมรณะภาพ
 พระราชเมธี ท่วม วัดพิไชยญาติ ทูลลาสิก

ในรัชกาล พ.ศ. ๒๔๕๒ ทรงตั้ง

พระเทพเมธี เข้ม วัดมหาธาตุ เป็นพระธรรมเจดีย์ (๑๗) ไป
 ครองวัดพระเชตุพน

พระราชากระวี คุรต วัดสามพระยา เป็นพระเทพเมธี (๓)

พระญาณรักชิต จันทร์ วัดยวมณีวาส เป็นพระราชากระวี (๕)

พระปริยัติวงศาจารย์ วิญญู วัดบรมวงศ์ เป็นพระเทพโมลี (๓๘)
 พระวรรณานมุนี อุ่ม วัดมหาพฤฒาราม เป็นพระราชามนี (๕)
 พระภักตร์มอมนี จาย วัดวาษาธิวาส เป็นพระราชาเมธี (๓)
 ในปลายรัชกาลที่ ๕ พระจรรวมราชานุวัตร แสง วัดนิเวศธรรม
 ประวัตต์ ถึงมรณะภาพ

พระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งได้เป็นพระราชาคณะสามัญ
 ในรัชกาลที่ ๕

...~*~*~*...

ขมเมียบ พ.ศ. ๒๔๓๕ ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระกระจำง เป็รียนู
 ๕ ประโยค วัดโสมนัสคัวิหาร ในกรมหมื่นภมิมินทรภักดี เป็นหม่อมเจ้า
 พระอรุณนิภาคุณากร มาครองวัดราชบพิศแต่แรกทรงสร้าง ต่อมา
 ได้เลื่อนเป็นพระองค์เจ้า แลมีสมณะศักดิ์เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่

ขมแสง พ.ศ. ๒๔๒๔ ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระประภากร เป็รียนู
 ๕ ประโยค วัดขวรรณิเวศ ในสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์
 เป็นหม่อมเจ้าพระประภากร ขวรวิสุทโธวังค์ ต่อมาทูลลาลาผนวช

ขมแม่ พ.ศ. ๒๔๒๖ ทรงตั้งหม่อมราชวงศ์พระครูวิเศษศีลคุณ
 พยอม บุตรหม่อมเจ้ายาน ในกรมหลวงเสด็จบริรักษ์ เป็นพระวินัยมุนี
 อยู่วัดกอมรินทร์ ต่อมาเมื่อขบชวต พ.ศ. ๒๔๔๓ ได้เลื่อนเป็นหม่อม
 ราชวงศ์พระสังวรวิปริระสาณัน

ประภา พ.ศ. ๒๔๒๗ ทรงตั้งหม่อมราชวงศ์พระโลน เปรียญ
 ๕ ประโยค บทรหม่อมเจ้าเนตร ในกรมหมื่นสุนทรวิชัย เป็นพระ
 ราชวงศ์ปฏิพัทธ์ อยู่วัดโสมนัสวิหาร ต่อมาได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็น
 พระราชาคณะผู้ใหญ่

บ๊วย พ.ศ. ๒๔๒๘ ทรงตั้งหม่อมราชวงศ์ พระครุราชพันธ์ุประพัทธ์
 วอน บทรหม่อมเจ้าเถร ในเจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎา เป็นพระราช
 พันธ์ุประพัทธ์ อยู่วัดสังเวชวิศยาราม

บุญ พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระภชงค์ เปรียญ ๕
 ประโยค วัตราชขบถ ในกรมขุนเจริญผลภลสวัสดิ์ เป็นหม่อมเจ้า
 พระสถาพรพิริยพรต ต่อมาเลื่อนเป็นพระองค์เจ้า ถึงรัชกาลที่ ๖ เป็น
 กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่
 โดยลำดับ

บุญ พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงตั้งหม่อมราชวงศ์พระเจริญ เปรียญ ๕
 ประโยค วัตราชขบถ บทรหม่อมเจ้าถึก ในเจ้าฟ้ากรมขุนอิศราณรัช
 เป็นพระราชานพิตมณี ไปอยู่วัดโมลีโลก แล้วได้เลื่อนสมณศักดิ์
 แต่เป็นพระเทพเมธอินไปโดยลำดับ

บมโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระพร้อม เปรียญ ๗
 ประโยค ในกรมหมื่นภูมินทรภักดี เป็นหม่อมเจ้าพระศรีสคตคัคติยา
 นวัตร อยู่วัตราชขบถ แล้วไปอยู่วัตเทพศิรินทร์ ได้เลื่อนสมณศักดิ์
 เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่

บมเม็ย พ.ศ. ๒๔๓๗ ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระชัชวาลย์ ในกรม

หลวงบดินทรไพศาลโสภณ เป็นหม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาธน์ อยู่วัด
ขวรนิเวศ

บวอก พ.ศ. ๒๔๓๘ ทรงตั้งหม่อมราชวงศ์พระชั้น เปรียญ ๗
ประโยค บวรหม่อมเจ้าถนอม เป็นพระสุคนธ์คุณภรณ์ อยู่วัดขวรนิเวศ
ต่อมาได้เลื่อนเป็นพระญาณวราภรณ์ เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่

บเถาะ พ.ศ. ๒๔๔๖ ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระเนตร เปรียญหก
ในพระองค์เจ้าบัว ในกรมพระราชวังขวรมหาสุรสิงหนาท เป็นหม่อมเจ้า
พระคีลวราลังการ อยู่วัดชนะสงคราม

รัชกาลที่ ๖

พระราชาคณะผู้ใหญ่ที่ทรงตำแหน่งมาแต่ในรัชกาลที่ ๕

เจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกา	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง วชิรญาณวโรรส วัดขวรนิเวศ
เจ้าคณะใหญ่คณะใต้	สมเด็จพระวันรัตน์ จิต วิทมหา ธาตุ
เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ	สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฤทธิ วิฑูรณ
เจ้าคณะใหญ่คณะกลาง	สมเด็จพระพุฒาจารย์ เขียว วัด ราชาธิวาส
เจ้าคณะรองคณะกลาง	พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระ สถาพรพิริยพรต วัดราชขพิธิ

เจ้าคณะรองคณะเหนือ	พระพิมลธรรม ยัง วัดโสมนัส วิหาร
เจ้าคณะรองคณะใต้	พระธรรมวโรดม จำย วัดเบญจม ยพิตร
เจ้าคณะอรัญวาสี	พระอุบาล์คุณูปมาจารย์ เมฆ วัด กัลยาณมิตร
หม่อมเจ้าพระศีลวราลังการ เนตร	วัดชนะสงคราม
พระธรรมไตรโลก ม.ร.ว. เจริญ	วัดระฆัง
พระธรรมเจดีย์ เข็ม	วัดพระเชตุพน
พระธรรมโกษาจารย์ แพ	วัดสุทัศน์
พระธรรมยาโมกษ์ ดม	วัดมกุฏกษัตริย์
พระมงคลเทพมุนี มา	วัดจักรวรรดิ
พระสเมธอาจารย์ ศรี	วัดชนะสงคราม
พระญาณวราภรณ์ ม.ร.ว. ชัน	วัดขวรรณเวศ
พระเทพโมลี วิญญู	วัดขรมวงศ์
พระเทพมุนี อิ่ม	วัดราชบูรณะ
พระเทพกระวี เจริญ	วัดเทพศิรินทร
พระเทพเมธี ศรุต	วัดสามพระยา
พระมงคลเทพมุนี เข็ม	วัดราชสีห์
พระคุณวงศ์ จู	วัดปฐมัยยิกาवास
พระราชโมลี นวม	วัดมพิตรภิมุข

พระราชกรั ^ว วิ จันทร [์]	วัดบรมนิวาส
พระราชมน [ั] อุ่ม	วัดมหาพฤฒาราม
พระราชเมธ [ิ] ไชย	วัดราชาธิวาส

ในรัช^๔ อ. พ.ศ. ๒๔๕๓

- วันที่ ๕ ธันวาคม ทำพิธี^อมหาสมณ[ุ]ตมาภิเศก ทรงสถาปนาพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวชิรญาณวโรรส เป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณะที่สังฆราช (๓๐)
- วันที่ ๒๓ ธันวาคม ทรงตั้งพระญาณไตรโลก อาข วัฑศาลาปูน ซึ่งมียศพิเศษเสมอชั้นเทพ เป็นพระธรรมราชา^นวัฑเจ้าคณะกรงเก่า (๘)
- วันที่ ๒๕ มกราคม ทรงสถาปนาพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระสถาพรพิริยพรต วัฑราชขพิธ เป็นกรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ แลเป็นตำแหน่งสมเด็จพระราชาคณะเจ้าคณะกลาง (๓๒)
- วันที่ ๒๕ มกราคม ทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่^ออีกหลายรูป คือพระพิมลธรรม ยิง วัฑโสมนคั^ววิหาร เป็นสมเด็จพระมหาวร^ววงศ์ ตำแหน่งเจ้าคณะผู้ช่วยคณะธรรมยุติกา

พระธรรมไตรโลก ม.ร.ว. เจริญ อิศรางกูร ณ.กรุงเทพฯ
วัดระฆัง เป็นพระพิมลธรรม (๑๕)

พระเทพกระวี เจริญ วัดเทพศิรินทราวาศ เป็นพระธรรม
ไตรโลก (๑๘)

พระศิริธรรมมณี ม่วง วัดท่าโพธิ เมืองนครศรีธรรมราช
เป็นพระเทพกระวี (๑๘)

ในสมัยสมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ เขียว ถึงมวณะภาพเมื่อวันที่ ๒
มีนาคม.

บชวค พ.ศ. ๒๔๕๕

วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ทรงตั้งพระราชอาคนะผู้ใหญ่หลายรูป คือ
พระธรรมโกษา แพ วัดสัทคีรี เป็นพระพรหมมณี (๑๕)
พระญาณวราภรณ์ ม.ร.ว. ชื่น นพวงศ์ ณ.กรุงเทพฯ วัดบวรนิเวศ
มีศัพทพิเศษเสมอชั้นธรรม

พระเทพกระวี ม่วง วัดท่าโพธิ เมืองนครศรีธรรมราช เป็น
พระธรรมโกษาจารย์ (๓)

พระราชโมลี น่วม วัดพิศตรภิมุข เป็นพระเทพเวที ตำแหน่ง
ใหม่ (๑) มาอยู่วัดสระเกษ

พระราชมนั อุ่ม วัดมหาพฤฒาราม เป็นพระเทพสุธี ตำแหน่ง
ใหม่ (๑) ค่อยมาย้ายมาอยู่วัดอรุณ

พระวาจิกตณานเสียวู้ แยม วัดราชประดิษฐ์ เป็นพระเทพ
กระวี (๑๘)

พระอมรโมลี ทรัพย์ วัดเบญจมบพิตร เป็นพระราชเวที ตำแหน่ง
ใหม่ (๑)

พระศรีวิสุทธิวงศ์ เสง วัดมหาธาตุ เป็นพระราชสุธี ตำแหน่ง
ใหม่ (๑)

พระนิกรมมณี ช้อน วัดพระปฐมเจดีย์ เป็นพระราชโมลี
มาอยู่วัดราชบูรณะ (๖)

พระสาสน์กิตติ อ้วน วัดสุปัฏน เมืองอุบล เป็นพระราชามนี (๖)

ปีฉลู พ.ศ. ๒๔๕๖

ในขึ้นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฤทธิ วัดอรุณ ถึงมรณภาพ
เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน

พระเทพเมธี คุรุชา วัดสามพระยา ถึงมรณภาพเมื่อวันที่ ๑๓
กันยายน

วันที่ ๓๐ ธันวาคม ทรงตั้งพระมงคลทิพมณี มา วัดจักรวรรดิ
ราชาวาส เป็นพระพุทมาจารย์ (๑๓) เจ้าคณะอรัญวาสี มียศเสมอ
เจ้าคณะรอง

พระเทพโมลี วิญญู วัดบรมวงศ์กรุงเก่า เป็นพระโพธิวงศา
จารย์ (๑๒) ตำแหน่งพิเศษ ยศเสมอชั้นธรรม

วันที่ ๒ ธันวาคม โปรดให้สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ ยัง วัด
โสมนัสวิหาร เป็นเจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ ในตำแหน่งสมเด็จพระพุทธ
โฆษาจารย์ (๑๓) แต่คงนามเดิม

โปรดให้พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ วัดราชบพิ
เป็นเจ้าคณะรองธรรมยุติก (๕) ด้วยอีกตำแหน่ง ๑

๗ ขบาล พ.ศ. ๒๔๕๗

๗๕ หม่อมเจ้าพระคีตวราลังการ เนตร วัชชนะสงคราม สิ้นชีพตักษัย เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม

พระพมาจารย์ มา วัดจักรวรรดิราชาวาส ถึงมรณภาพ เมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม

วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ทรงตั้งพระราชกรณียันตร์ วัดบรมนิวาส เป็นพระเทพโมลี (๑๘)

พระอริยมุนี แจ่ม วัดมังกุฎกรณัตรีย์ เป็นพระราชกรณียันตร์ (๕)

วันที่ ๓๐ ธันวาคม ทรงตั้งพระธรรมวิหารีเถร มุ่ย วัดพระเชตุพน เป็นพระมงคลทิพมุนี (๒) ไปอยู่วัดจักรวรรดิราชาวาส

๗ ขเถาะ พ.ศ. ๒๔๕๗

๗๕ พระเทพโมลี ยันตร์ วัดบรมนิวาส มีความผิดถูกถอดจากพระราชาคณะ

๗ ขมโรง พ.ศ. ๒๔๕๘

วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ทรงตั้งพระราชสัสดี เสง วัดมหาธาตุ เป็นพระเทพโมลี (๒๐)

วันที่ ๓๐ ธันวาคม ทรงตั้งพระธวัชกรณวิ เสง วัดราชาธิวาส เป็นพระราชสัสดี (๒)

วันที่ ๒ มกราคม ทรงตั้งพระยันตร์ (เทพโมลี) เป็นพระธรรมธวัชสมาหานันท์ ยศพิเศษเสนาอรรักษ์เทพ คงอยู่วัดบรมนิวาส

๗๓

สมเด็จพระสังฆราช
สมเด็จพระสังฆราช พ.ศ. ๒๕๖๐

สมเด็จพระสังฆราช
สมเด็จพระสังฆราช พ.ศ. ๒๕๖๐
สมเด็จพระสังฆราช พ.ศ. ๒๕๖๐

วันที่ ๓๐ ธันวาคม ทรงตั้งพระศรีสุมโพธิ์ นาค วัดสุทัศน์

เป็นพระราชาคณะ (๒)

ภาคที่ ๓

ประวัติพระราชกณະผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร

พระราชกณະผู้ใหญ่ในรัชกาลก่อน ๆ เรื่องประวัติของท่าน
 อย่างไม่ทราบไม่มีใครได้ ด้วยหมกตัวผู้ที่เป็นศิษย์หา แลจดหมาย
 เหตุที่ทราบเรื่องประวัติได้ก็ไม่มีใครจะมี เพราะฉะนั้นเก็บความเรียงไว้
 เพียงที่ทราบประวัติได้บ้างแต่อย่างองค์ องค์ใดที่ทราบประวัติไม่ได้ก็ไม่
 ได้กล่าวถึง เพราะฉะนั้นในตอนประวัติจึงต้องขาดชื่อพระราชกณະ
 ผู้ใหญ่ในรัชกาลที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ เป็นอันมาก
 อนึ่งลักษณะที่เรียบเรียงตอนประวัตินี้ เรียงตามลำดับรัชกาล
 ในรัชกาลหนึ่งเรียงตามลำดับสมณะศักดิ์อีกชั้น ๑ มีพระราชกณະบาง
 องค์ได้เป็นพระราชกณະผู้ใหญ่ในรัชกาลหนึ่งแล้ว ถึงรัชกาลต่อมา
 ได้เลื่อนสมณะศักดิ์ขึ้นไปอีก จะลงประวัติไว้ทั้ง ๒ รัชกาล ก็จะต้อง
 ตัดเป็นหลายตอน จึงได้ลงประวัติไว้แต่ในรัชกาลหลัง อันสมณะศักดิ์
 ของพระราชกณະนั้นถึงสูงที่สุด เพราะฉะนั้นประวัติของพระราชกณະ
 องค์นี้จะไม่ปรากฏในรัชกาลก่อน ถ้าผู้ใดจะใคร่ทราบว่าในรัชกาล
 ไหน พระราชกณະผู้ใหญ่ว่าตำแหน่งใด องค์ใดได้เป็นบ้างก็จงดูใน
 ลำดับภาคที่ ๑ เด็ด ในภาคที่ ๓ นี้จะว่าแต่ด้วยประวัติของพระราช
 กณະผู้ใหญ่ว่าองค์เป็นประมาณ

ตอนที่ ๓ ประวัติพระราชคณะผู้ใหญ่

รัชกาลที่ ๑

สมเด็จพระสังฆราช ศรี

สมเด็จพระสังฆราช (๑) วัชรเมธี นามเดิมว่าศรี เดิม
 อยู่วัดพระเจ้านั่งเชิงกรุงเก่า เมื่อกรุงเสียหนีพม่าลงไปยังเมืองนคร
 ศรีธรรมราช พระเจ้ากรุงธนบุรีไปพบเมื่อเสด็จลงไปเมืองนครศรี
 ธรรมราช เมื่อขัตติย พ.ศ. ๒๓๑๒ นิมนต์มาอยู่วัดระฆังเมอียดเรียกว่า
 วัดบางวัดใหญ่ ทรงตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราช ครั้นพระเจ้ากรุงธนบุรีมี
 สัญญาแปลาศักดิ์พระองค์ว่าเป็นพระโสทรคณบดี จะให้พระสงฆ์ถวาย
 บังคม สมเด็จพระสังฆราชกับพระพิมลธรรมพระพุทราจารย์ไม่ยอมทำ
 ตามรับสั่ง ต้องถูกถอดถอนเข็นเอาตัวไปคุมไว้ชั้นของโสโครกที่วัดหงษ์
 ถึงรัชกาลที่ ๑ ทรงตั้งให้เป็นพระสังฆราชอย่างเดิม ทรงยก

ย่องว่าเป็นผู้มีนาคในพระศาสนา ให้รับคำหนักของของพระเจ้ากรุง
 ธนบุรีไปสร้างเป็นกุฎถวาย (คำหนักนไฟไหม้เสียเมื่อรัชกาลที่ ๓)

สมเด็จพระสังฆราชองค์นี้ เป็นพระอริยสงฆ์พระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธเลิศหล้านภาลัย สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๑ เมื่อเดือน ๕
 ขวด พ.ศ. ๒๓๓๗

สมเด็จพระสังฆราช สุก

สมเด็จพระสังฆราช (๒) วัคิมหาธาตุ นามเดิมว่าสุก เมื่อ
 ครั้นกรุงธนบุรี เป็นพระราชคณะที่พระญาณสมโพธิ อยู่วัดมหาธาตุ

เวลานั้นเรียกวัดสลัก

แล้วเลื่อนเป็นพระธรรมเจดีย์

เมื่อชวต

พ.ศ. ๒๓๒๓

ในรัชกาลที่ ๓ เลื่อนเป็นพระพนรัตน์ ภายหลังได้เป็นสมเด็จพระสังฆราช เมื่อชวต พ.ศ. ๒๓๓๖ ต่อสมเด็จพระสังฆราช ศรี

เมื่อเป็นพระพนรัตน์ ได้เป็นแม่กองชำระพระวินัยฎีกเมื่อสังคายนา แลเมื่อเป็นสมเด็จพระสังฆราชได้เป็นพระอภัยมณีกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท กรมพระราชวังหลัง แลกรมพระราชวังบวรมหาเสนาณรงค์ ซึ่งทรงผนวชเมื่อในรัชกาลที่ ๓ ทั้ง ๓ พระองค์ ท่านอยู่มาจนรัชกาลที่ ๒ สิ้นพระชนม์เมื่อวันพฤหัสบดี ๖ แรม ๑๓ ค่ำชวต

พ.ศ. ๒๓๕๘

พระพนรัตน์ ชิน

พระธรรมธีรราชมทานั้น ว่าที่พระพนรัตน์ (๓) วัดหงษ์ นามเดิมว่า ชิน เกิดในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ เมื่อธันวาคม เดือน ๘ แรม ๑๓ ค่ำ ปีระกาจุลศักราช ๓๐๘๓ พ.ศ. ๒๒๗๒ เข้าใจว่าเดิมเป็นที่พระสังฆราชาอยู่เมืองแกลง ด้วยนามธรรมธีรราชมทานั้นในทำเนียบสมณศักดิ์ครั้งทรงเป็นตำแหน่งพระสังฆราชาเมืองแกลง พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงตั้งเป็นพระราชคณาธิบดีพระโพธิ์วงค์อยู่วัดหงษ์ เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีได้เมืองสวางคบุรี โปรดให้อาราธนาขึ้นไปจัดสงฆมณฑลทางฝ่ายเหนืออยู่ที่เมืองศรีพนมมาศคราว ๓ เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีมีสัญญาวิปลาศ เป็นผู้ยอมถวายบังคมพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงได้เป็นสมเด็จพระสังฆราช ต่อมาเมื่อพระยาสุรศักดิ์เป็นขณเฑาะ์สมเด็จพระราชวัง

พระเจ้ากรุงธนบุรีให้เป็นหัวหน้าออกไปเจรจากับพระยาสุรศักดิ์ฯ ให้พระเจ้ากรุงธนบุรีออกทรงผนวช สมเด็จพระสังฆราช ขึ้น เห็นจะได้เป็นพระอภัยมณี

ถึงรัชกาลที่ ๓ ทรงพระราชดำริเห็นว่า พวกพระสงฆ์หมอมถวายบังคมพระเจ้ากรุงธนบุรี เช่นแต่ด้วยสกุแก่อำนาจภาคคติเป็นประมาณ แลสมเด็จพระสังฆราช ขึ้น นี้ วัพระไตรปิฎกมากอยู่ จึงโปรดแต่ให้ลกลองขึ้น ๓ เป็นพระธรรมอิริยาราชมหายานี่ว่าที่พระพนรัตน์ รองสมเด็จพระสังฆราชลงมา ต่อมาถวายพระพรว่า ไม่ควรพระราชทานบิณฑบาตเป็นนิจกักรแก่พระสงฆ์ ด้วยพระสงฆ์รับเงินต้องอาชวคันิส สักคัยป่าจิคคัย ทรงเชื่อฟังให้เลิกจ่ายเงินนิจกักรเสีย พระราชทานกับบิณฑบาตแทน ครั้นต่อมาปรากฏว่า พระธรรมอิริยาราชมหายานี่ เขาผ้าสำนของพระราชทานเป็นเครื่องยศไปขายเอาเงิน ทรงขี้ก็เคือง จึงให้ลกลองเป็นธรรมไตรโลกอีกครั้ง ๓ เมื่อเป็นพระธรรมไตรโลก ได้เป็นผู้ช่วยสมเด็จพระสังฆราชชำระพระไตรปิฎกเมื่อทำสังคายนาด้วย

สมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน

สมเด็จพระพนรัตน์ (๓) วัดพระเชตุพน นามเดิมสี่ยไม้ได้ความเกิดในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ เมื่อฉวันอังคาร เดือน ๓ ขึ้น ๘ ค่ำ บัษกาล จุลศักราช ๓๐๘๖ พ.ศ. ๒๒๗๗ เมื่อครั้งกรุงธนบุรีเป็นพระราชคณาพระธรรมเจดีย์ ครองวัดนาค เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีได้เมืองสวางคบุรี ได้โปรดให้อารามานานไปจัดการสงฆมณฑล ฝ่ายเหนืออยู่ที่เมืองพคณโลกคราว ๓ แล้วได้เลื่อนเป็นพระพิมลธรรม

มาอยู่ครองวัดพระเชตุพน เวลานั้นเรียกวัดโพธาราม ครั้นไม่ยอม
ถวายบังคมพระเจ้ากรุงธนบุรี ถูกถอดถูกเขยิบเหมือนนกขมิ้นเต่าพระ
สังฆราชา ศรี

ถึงในรัชกาลที่ ๓ โปรดให้เป็นพระพิมลธรรมตามเดิม ครั้น
เมื่อขาด พ.ศ. ๒๓๓๗ ทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราชา สุก จึงโปรดให้
เลื่อนเป็นสมเด็จพระพนรัตน์

สมเด็จพระพนรัตน์องค์นี้ มีเกียรติคุณปรากฏหลายอย่าง มีใน
หนังสือพระราชพงษาวดาร ว่าเมื่อสร้างกรุงรัตนโกสินทร ท่านยังเป็น
พระพิมลธรรม ถวายพระพรห้ามไม่ให้สร้างสพานช้างข้ามคูพระนคร
ที่ทรงเชือก แต่เมื่อทำสังคายนาได้เป็นผู้ประกาศเทศนาแปลเป็นแม่
กองชำระพระอภิธรรมยุติก คือมาท่านได้แต่งหนังสือในภาษาบาลี
คือเรื่องสังคยวงศ์ตำนานสังคายนาเป็นหนังสือ ๑ ผลคัมภีร์ ๑ เรื่อง
พงษาวดารกรุงศรีอยุธยาเป็นหนังสือ ๓ เรื่องมหาพุทธการ ว่าด้วย
เรื่องราชาธิราช คัมภีร์ ๑ เรื่องขลุ่ยพุทธการ ว่าด้วยพระราชพงษาวดาร
คัมภีร์ ๑ ท่านเป็นพระอาจารย์ของกรมสมเด็จพระปรมาณวชิรชีโนรส ทรง
ศึกษาอักษรสมัยโบราณคดี แลวิธีทำเลขยันต์มาแต่สมเด็จพระพนรัตน์
องค์นี้ ท่านมาถึงมรณภาพในต้นรัชกาลที่ ๒

พระธรรมมอคม องค์แรก

พระธรรมมอคม (๑) นามเดิมอย่างไรไม่ปรากฏ เมื่อครั้งกรุง
ธนบุรีเป็นพระราชอาณาเขตพระเทพกระวี อยู่วัดไหนก็ได้ความ เมื่อ
พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงจัดสังฆมณฑลหัวเมืองเหนือ ได้โปรดให้อาราธนา
ขึ้นไปอยู่เมืองสุวรรณโลกควาว ๑ ภายหลังโปรดให้ออกไปหาหนังสือ
๒๕/1/03/2565

วิสุทธิมรรคที่ทรงกัมพูชา มาในรัชกาลที่ ๑ ได้เป็นพระธรรมอัครม
ได้ความแต่ท่าน

พระธรรมอัครม ชู วัชรราชบุรณะ

พระธรรมอัครม ชู (๒) วัชรราชบุรณะ จะเป็นองค์ (ที่ ๑)
ที่กล่าวมาแล้ว ถูกว่าต่างองค์กันไม่ทราบแน่ มีข้อในบาปที่พระสงฆ์
นั่งที่ตถาคต ทรงผนวชกรมพระราชวังหลัง อยู่ในหนังสือพระราช
วิจารณ์ หน้า ๓๒๗

พระพจนาคารย์ องค์แรก

พระพจนาคารย์ (๑) นามเดิมสืบไม่ได้ความ อยู่วัดอมรินทรา
ราม ซึ่งครั้งนั้นเรียกวัดบางวันน้อย เป็นผู้ไม่ยอมถวายบังคมพระเจ้า
กรุงธนบุรี ตามอย่างสมเด็จพระสังฆราชด้วยองค์ ๑ ต้องถูกถอด
ถูกเขยิบเหมือนกัน

ถึงรัชกาลที่ ๑ จึงโปรดให้เป็นพระพจนาคารย์อย่างเต็มแล้ว
ถึงมรณภาพเสีย หากได้ทันเล่นสมณศักดิ์สูงขึ้นอีกไม่

พระพจนาคารย์ อยู่

พระพจนาคารย์ (๒) วัชรเมธี นามเดิมว่า อยู่ เป็นเปรียญ
ตรีอักษรธนบุรี แล้วได้เป็นพระราชาคณะที่พระพรหมมุนีอยู่วัชรเมธี
เป็นศิษย์สมเด็จพระสังฆราช ศรี

ในรัชกาลที่ ๑ ทรงเลื่อนเป็นพระพจนาคารย์ ภายหลังไป
สมคบกับพระธรรมธีรราชกุมารหมื่น ชน ให้พระญาณวิโรธถวายพระพร
โต้แย้งสมเด็จพระสังฆราชเรื่องอุปจารวัดนาคนาคกลาง ถูกถอด สมเด็จ

พระสังฆราชดำรัสเรียกว่า “มหาอกตัญญู” ต่อมาโปรดตั้งให้เป็น
พระธรรมกิติ ไปอยู่วัดนาค^๑

(สมเด็จพระพุฒาจารย์ เข่า

พระพุฒาจารย์ (๑) วัดอินทาราม นามเดิมว่า เข่า เป็นเปรียญ
เอกครั้งกรุงเก่า เมื่อกรุงเสียจะตกไปอยู่เมืองพม่าทุกอย่างไม่ได้
ความ ฟังมาปรากฏชื่อเมื่อในรัชกาลที่ ๓ ทรงตั้งเป็นพระพุฒาจารย์
อยู่วัดอินทาราม ซึ่งเวลานั้นเรียกว่าวัดบางยี่เรือใต้

มีนามสมเด็จพระพุฒาจารย์ ในรัชกาลที่ ๓ องค์ ๓ ว่าอยู่วัด
ธรรมาวาส เขาใจว่าจะเป็นพระพุฒาจารย์ เขา น เลื่อนขึ้นเป็นสมเด็จพระ
แลบางที่จะโปรดให้ขึ้นไปอยู่วัดธรรมาวาสที่ทรงแก่นเป็นเจ้าคณะ เพราะ
ต่อมาในรัชกาลที่ ๔ ที่วัดธรรมาวาส ยังมีพระราชาคณะเป็นที่พระ
ธรรมถาวร

พระพททโฆษาจารย์ นาค

พระพททโฆษาจารย์ (๑) วัดระฆัง นามเดิมว่า นาค เป็น
เปรียญเอกอยู่วัดระฆัง ปรากฏแต่ว่าได้เป็นพระราชาคณะที่พระพทท
โฆษาจารย์ อยู่วัดระฆังในรัชกาลที่ ๑

พระพททโฆษาจารย์ ศิริ

พระพททโฆษาจารย์ (๒) วัดโมลีโลก นามเดิมว่า ศิริ
เป็นเปรียญอยู่วัดราชสิทธิ เวลานั้นเรียกวัดพลับ ในรัชกาลที่ ๑

๑ วัดนาคอยู่ริมคลองมอญต่อวัดกลางไปทางตะวันตก มีคู้คั้น ต่อมารวมเป็นวัด
เดียวกับวัดกลาง จึงเรียกว่า “วัดนาคกลาง” จนทุกวันนี้

เป็นพระราชาคณะที่พระเทพโมลี มาอยู่วัดโมลีโลก เวลานั้นเรียก
วัดท้ายตลาด ภายหลังทรงเลื่อนเป็นพระพรตโฆษาจารย์.

พระธรรมอโศก ชู

พระธรรมอโศก (๒) วัชรราชบุรณะ นามเดิมว่า ชู เดิมจะ
เป็นอะไรมาก่อนไม่ทราบ แลเป็นพระธรรมอโศกในระยะไหนก็ไม่ได้
ความแน่ กล่าวตามรายนามพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระยาพฤตมา
ธิปไตยเรียงลงในหนังสือพิมพ์ชินญาณ สงสัยว่าจะเป็นอย่างที่
มีในบาญชีทรงผนวชกรมพระราชวังหลัง แลอุปราชาก็เศกที่มีในพระ
ราชวิจารณ์ พระยาพฤตมาธิปไตยจะลงฉัตรชกาลไปก็ไม่ได้

พระพรหมมุนี องค์แรก

พระพรหมมุนี (๑) วัชรราชบุรณะ นามเดิมไม่ทราบ ครั้ง
กรุงธนบุรีเป็นพระราชาคณะที่พระญาณไตรโลก อยู่วัดราชบุรณะเวลา
นั้นเรียกวัดเลียบ เมื่อพระพิมลธรรมถูกถอด เพราะไม่ยอมถวาย
บังคมพระเจ้ากรุงธนบุรี ๆ ไปรคให้พระญาณไตรโลกมาครองวัดพระ
เชศพน เมื่อยังเรียกว่า วัดโพธารามอยู่คราว ๑ มาในรัชกาลที่ ๓
ทรงเลื่อนเป็นพระพรหมมุนี เข้าใจว่าไปรคให้กลับไปอยู่วัดราชบุรณะ
อย่างเดิม

พระธรรมไตรโลก

พระธรรมไตรโลก (๔) วัดอรุณ นามเดิมอย่างไรไม่ทราบ
ปรากฏแต่ว่าเป็นพระเทพกระวี เมื่อทรงตั้งพระธรรมไตรโลกวัดหงษ์
เป็นพระธรรมอโศกแล้ว จึงทรงตั้งพระเทพกระวีวัดอรุณเป็นพระธรรม
ไตรโลก มีล้านนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระเทพกระวี เป็นพระธรรมคิลิกาจารย์ ญาณวิสาร์ทนายก
ติปัญญธรา มหาคณิศร ขวรสังฆารามคามวาสี สถิตย์ในวัดอรุณราช
ธาวาศี ขวรวิหาร พระอารามหลวง.

พระเทพมุนี วัดสังข์กระจาย

พระเทพมุนี (๒) วัดสังข์กระจาย นามเดิมจะอย่างไรหาทราบ
ไม่ มีในจดหมายเหตุในรัชกาลที่ ๓ ว่าถวายเทศน์มหาชาติกัณฑ์ชก
เมื่อยเถาะ พ.ศ. ๒๓๕๐ ย่างที่จะเป็นผู้แต่งเทศน์กัณฑ์ชก ที่เรียก
กันว่าความวัดสังข์กระจายซึ่งเทศน์กัณฑ์ชกไปในปัจจุบันนี้.

รัชกาลที่ ๒

สมเด็จพระสังฆราช มี

สมเด็จพระสังฆราช (๓) วัดมหาธาตุ นามเดิมว่า มี เกิดใน
รัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกษจุ้ย เมื่อวันพุธ เดือน ๘ ขึ้น ๑๒ ค่ำ
บรมเมษ จุลศักราช ๓๑๓๒ พ.ศ. ๒๒๙๓ ครั้งกรุงธนบุรี เป็นเปรียญ
อยู่วัดราชบูรณะ.

ในรัชกาลที่ ๓ ได้เป็นพระราชาคณะที่พระวินัยรักขิต ต่อมา
จะได้เป็นตำแหน่งโตอีกไม่ได้ความ ทราบแต่ว่าได้เลื่อนเป็นพระพิมล
ธรรม คราวพระพิมลธรรมวัดโพธารามเป็นสมเด็จพระพนรัตน์

ถึงรัชกาลที่ ๒ สมเด็จพระพนรัตน์วัดโพธารามถึงมรณภาพ
ทรงตั้งพระพิมลธรรม มี เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ ต่อมาเมื่อสมเด็จพระ

๐ ที่เรียกวัดอรุณตรงนี้ เข้าใจว่าเป็นแต่ผูกนามพระอารามเป็นภาษามครสำหรับ
เขียนในใบททรงตั้ง เวลานั้นยังเรียกชื่อว่าวัดแจ้ง.

พระสังฆราช สก สันพระชนม์ จึงทรงตั้งสมเด็จพระพนรัตน์ มี เป็น
สมเด็จพระสังฆราช เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๘ แรม ๗ ค่ำ บัชวศ
พ.ศ. ๒๓๕๘ แล้วให้มาอยู่วัดมหาธาตุ สำเนาประกาศที่ทรงตั้งเป็น
สมเด็จพระสังฆราชดังนี้

ศรีศัภมัตตคอกิตกาลพระพุทศักราช ซไมยะสหัสสังวัจฉร
ไตรยสตาอฤกษ์เอกณัฐสุเทมส ประจุบันกาล มุคสิกสังวัจฉรมาส
กาลบักษัศรวารัสตคฤชณัฎฐิเรทกาลอฤกษ์ สماعيلบรมธรรม
มฤกมหาราชารามาธิราชเจ้า ผู้ทรงทศพิชราชธรรม อนันตคุณวิมลย
อันมหาประเสริฐ ทรงพระราชศรัทธา มีพระราชโองการมวพระบัณฑูร
สุรสิงหนาทดำรงสังฆราชที่สถาปนาให้สมเด็จพระพนรัตน์ เป็นสมเด็จพระ
พระอริวงษญาณปริยัติยวาสังฆราชาธิบดี ศรีสมณตมาปรีนายก
ทิปิฎกธรรจารย์ สฤทธิชัยसारสุนทร มหาคณฤกษ์นรทัภณินา สฤทธิ
สังฆคามวาสีธัญวาสี เป็นประธานถานาทกคณณิกร จักพิชยรรพัส
สดีคัยในพระศรีรัตนมหาธาตุววิหารพระอารามหลวง ให้จฤกฤกฤก
กาลอวยผล พระชนมายุศมศรีสวัสดิ์ พิพัฒน์มงคล วิมลทฤณายุศม
ในพระพุทศัสนาเจติ

สมเด็จพระสังฆราช มี ได้ทรงจัดการที่สำคัญปรากฏมาหลาย
อย่าง คือเมื่อราวปีระกา พ.ศ. ๒๓๕๓ เวลานั้นสมเด็จพระสังฆราช สก
ชวาทผลภาพ สมเด็จพระสังฆราช มี แต่ยังเป็นสมเด็จพระพนรัตน์
รับพระราชบริหารจัดสมณทูตไปลังกาทวีปเป็นคราวแรกในกรุงรัตนโกสินทร

ท่านได้รวบรวมจดหมายเหตครั้งพระอัยยิกพระวิสุทธิวงศาจารย์ออกไปตั้งกา
ครั้งกรุงเก่าเรียบเรียงจนไว้ ต่อมาเมื่อเป็นสมเด็จพระสังฆราชแล้ว ได้
รับพระราชบริหารพร้อมด้วยสมเด็จพระพนรัตน์ อาก ช่วยกันเรียบเรียง
หนังสือโองมทานสาสน์ สั่งสอนข้อปฏิบัติแก่พระภิกษุสามเณร หนังสือ
นั้นได้ใช้เป็นข้อสังฆาณัติทั่วไปในสมัยนั้น ต่อมาเมื่อขลุ พ.ศ. ๒๓๖๐
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลย มีพระประสงค์จะทรงบำเพ็ญ
พระราชกุศลเป็นการพิเศษ ท่านถวายพระพรให้ทรงทำพิธีวิสาขบูชา
จึงโปรดให้ตั้งพระราชกำหนดเป็นธรรมเนียมมา

สมเด็จพระสังฆราช มี สิ้นพระชนม์วันเสาร์ เดือน ๓๐ แรม
๗ ค่ำ ปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๖๒ พระชนมายุ ๗๐ ปี เป็นสมเด็จพระสังฆราช
อยู่ ๕ ปี

สมเด็จพระสังฆราช สุก ญาณสังวร

สมเด็จพระสังฆราช (๔) วัดมหาธาตุ นามเดิมว่า สุก เวียง
กันว่าพระสังฆราชไก่อื่อน ด้วยท่านมีคุณพิเศษในทางวิยัสนา กล่าว
กันว่าสามารถแผ่พรหมวิหารจนให้ไก่อ่าเซื่องเย็นไก่อ่าบ้านได้ ท่านเกิด
ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกษขู เมื่อฉวันศุกร์ เดือนยี่ ขึ้น ๒ ค่ำ
ขลุ จุลศักราช ๓๐๘๕ พ.ศ. ๒๒๗๖ ภิเษมอยู่วัดทำหอยคลองคูงาม
กรุงเก่า

ในรัชกาลที่ ๓ โปรดให้อาราธนาลงมาครองวัดราชสิทธร ทรง
ตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระญาณสังวรเถร ได้เป็นพระกรรมวาจาจารย์พระ
บาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลย กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท

กรมพระราชวังหลัง แลเป็นพระอัยยิกายักษ์ พระบาทสมเด็จพระ
นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อทรง
ผนวชเป็นสามเณร

ในรัชกาลที่ ๒ โปรดให้เลื่อนยศเป็นสมเด็จพระญาณสังวร มี
สำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

ศรีศัคนามศักดิ์ ฯลฯ ลงวันพฤหัสบดี เดือน ๘ แรม ๗ ค่ำ
(บวช พ.ศ. ๒๓๕๘) ให้พระญาณสังวรขึ้นเป็นสมเด็จพระญาณสังวร
อภิศรัสมณเฑาะ สัทวิสุทธิจริยาปรินายก สปิฎกธรา มหาอุคัมคิลอนันต์
อริญาสดี สถิตย์ในราชสีหาวาสวิหาร พระอารามหลวง ให้จำถูก
กฤตฤกกาลอวยผลพระชนมายุศม ศรีสวัสดิพิพัฒน์มงคล วิมลทฤมา
ยุศม ในพระพุทธศาสนาเถิก

สมเด็จพระญาณสังวรนี้ นำสมเด็จพระสังฆราช มี ด้วยมีพรรษา
อายุยิ่งกว่า ที่ไม่ได้เป็นสมเด็จพระสังฆราชก่อน เพราะท่านไม่ได้เป็น
พระราชาคณะฝ่ายคันถธุระ ครั้นสมเด็จพระสังฆราช มี สิ้นพระชนม์
จะทรงตั้งสมเด็จพระพนรัตน์ ข้าง เช่นสมเด็จพระสังฆราช แต่มา
อยู่วัดมหาธาตุแล้ว มีอธิกรณ์เกิดขึ้นต้องถอดจากพระราชาคณะ ทรง
พระราชดำริหว่า พรพษาอายุสมเด็จพระญาณสังวรสูงมากอยู่แล้ว
จะใคร่ทรงสนองคุณให้ถึงที่สุด จึงทรงอาราธนาให้ท่านรับเป็น
สมเด็จพระสังฆราช แลโปรดให้แต่มาสถิตย์ณวัดมหาธาตุ เมื่อ
ฉวันพฤหัสบดี เดือน ๘ ขึ้น ๕ ค่ำมะโรง พ.ศ. ๒๓๖๓ ทรงตั้งเป็น

สมเด็จพระสังฆราช เมื่อฉนวนพฤษหุคยปี เดือนธันวาคม ๒ ค่ำ มี
สำเนาประกาศทรงตั้งดังนี้

ศรีศักราชกิตติกาล พระพุทธศักราช ๒๔๖๕ สหสหัสสังวัจฉรไตร
สทาทถุคไตรสัคสุสัคมาศ บัคยบันกาล นาคสังวัจฉร มฤคคฤมะค
คฤกษบัคขคฤวาระนวมัคคิถั ปรีเลทกาลออกฤษฐุ สมเด็จพระมจรรมฤค
มหาราชาวามาจิราชาเจ้า ผู้ทรงทศพิธราชาธรรม อนันตคณวิบลยปรีชา
อันมหาประเสลวิฐุ มีพระราชโองการมารพระบัคนจรรสุรสังหนาทคำวัส
สังพระราชทศิตถาปนา ให้สมเด็จพระญาณสังวรเป็นสมเด็จพระอริวงษ
ญาณ ปรียัตถวาสังฆราชาธิปัตติ ศรีสมณุตมาปรีนายก คิปีฎกธราจารย์
สฤทธิขัตติยสารสุนทร มหาคณฤคคร วรทักขิณาสฤทธิสังฆาราม ความ
วาสีธอญวาลี เป็นประธานถานาทกคณานักร จัคพิยอวรพลัษ สฤติย
ในพระศรีรัตนมหาธาตุยววิหารพระอารามหลวง

สมเด็จพระสังฆราช สก ญาณสังวร สันพระชนมเมื่อฉนวน
พฤษหุคยปี เดือน ๓๐ ขุน ๑๓ ค่ำ บัมะเมย พ.ศ. ๒๓๖๕ อายุ ๘๐ ปี
เป็นสมเด็จพระสังฆราชอยู่ ๒ ปี พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภา
ลัย พระราชทานพระโกษฐุทองใหญ่ให้ทรงพระศัพ เมื่อคองทพระเม
ทังสนามหลวง พระโกษฐุองคณนอกจากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบัค
พระบรมวงศานวงศัคที่พระเกียรติยศสังขางพระองค์ มีปรีากฎว่าให้ทรง
แต่พระศัพสมเด็จพระสังฆราชพระองค์นพระองค์เคยว

ถึงรัชกาลที่ ๓ ไปรทให้หล่อพระรูปสมเด็จพระสังฆราชพระองค์
นี้ ๒ รูป รูปเล็กไว้ทรงบุษบาในหอพระเจ้า รูปใหญ่เคิมไว้หอพระนาค

ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ถึงรัชกาลที่ ๔ โปรดให้แห่ไปไว้ในพระ
วิหารวัดมหาธาตุ มีรูปเป็นที่บรรจุพระอัฐิธาตุของท่านอยู่ที่วัดราชสิทธิ
ธิกของค์ ๑ เวลาเสด็จพระราชทานพระกฐิน ทรงบูชามาทุกรัชกาล
แต่จะหล่อในรัชกาลที่ ๒ ฤๅที่ ๓ สงสัยอยู่

สมเด็จพระสังฆราช ท่าน

สมเด็จพระสังฆราช (๕) วัดมหาธาตุ นามเดิมว่า ท่าน เกิด
ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ เมื่อนวันศุกร์ เดือน ๔ ขึ้น ๑๓ ค่ำ
ขอมเสง พ.ศ. ๒๓๐๔ เคิมจะไต่ไปนเปรียญแลเป็นพระราชาคณะตำแหน่ง
โตมาก่อนอย่างหาทรายไม่ มาไต่ความเมื่อเป็นพระเทพโมลีในรัชกาลที่ ๑
อยู่วัดหงษ์ แลแล้วเลื่อนเป็นพระพรหมมุนีในรัชกาลที่ ๒ แล้วเป็นพระ
พิมลธรรม เมื่อชวต พ.ศ. ๒๓๕๗ พร้อมกับทรงตั้งสมเด็จพระสังฆ
ราช มี มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ศรีศยามัตต ลงวันพฤหัสบดี เดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ ชวต
พ.ศ. ๒๓๕๗ ให้พระพรหมมุนี เป็นพระพิมลธรรม อนันตญาณนายก
ติปิฎกธรา มหาคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย์ในวัดหงษ์
อาวาสวัดพระอารามหลวง ให้จำฤกถฤกฤกกาลอวยผล พระชน
มายุศม์ศรีสวัสดิ์พิพัฒนมงคล วิมลทฤณายศม์ในพระพุทธศาสนาเจ้า
เมื่อขมะโรง พ.ศ. ๒๓๖๓ เมื่อทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราช สุก
(ญาณสังวร) ทรงเลื่อนเป็นสมเด็จพระพนรัตน์ มาอยู่วัดสระเกษ
มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

ศรีศุภกัมภักดิ์ ลงวันพฤหัสบดี เดือนห้าขึ้น ๘ ค่ำ ปีมะโรง พ.ศ. ๒๓๖๓ ให้พระพิมลธรรม เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ ปริยัติวา วิสุทธิสังฆาปรีณายก คิปปุกักร สฤทธิชัยสังสารสินทร มหาคณฤศร ขรรขวามะคณะสังฆาราม คามวาสี อรัญวาสี สถิตย์ในสภายาวาศรว วิหาร พระอารามหลวง

ถึงขมเมษ พ.ศ. ๒๓๖๕ ทรงตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราชคือ

สมเด็จพระสังฆราช สก ญาณสังวร แลมาอยู่วันทหาภาค ไม่เพียง สำเนาประกาศที่ทรงตั้ง สมเด็จพระสังฆราช ก่อน นี้ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อทรงผนวชพระ ท่านอยู่มาจน รัชกาลที่ ๓ สิ้นพระชนม์เมื่อวันศุกร์ เดือน ๓๐ แรม ๔ ค่ำ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๘๕ อายุ ๘๓ ปี เป็นสมเด็จพระสังฆราชอยู่ ๒๐ ปี

สมเด็จพระพนรัตน์ อาก

สมเด็จพระพนรัตน์ (๕) วัคัสระเกษ นามเดิมว่า อาก เกิด ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ เมื่อวันอาทิตย์ เดือนยี่ ขึ้น ๓๓ ค่ำ ปีชวด รุศคักราช ๑๓๒๐ พ.ศ. ๒๓๐๓ เข้าใจว่าเป็นเปรียญในรัชกาล ที่ ๓ เดิมจะเป็นตำแหน่งไรมาข้างหาทรายไม่ มาได้ความว่าเช่น พระพรหมมุนีอยู่วัคัสระเกษเมื่อในรัชกาลที่ ๓ ถึงรัชกาลที่ ๒ ได้เป็น พระพิมลธรรม แลต่อมาเมื่อชวศ พ.ศ. ๒๓๕๘ ทรงตั้งเป็นสมเด็จ พระพนรัตน์ แทนสมเด็จพระสังฆราช มี ทั้ง ๒ คราว ครั้นเมื่อ สมเด็จพระสังฆราช มี สิ้นพระชนม์ จะทรงตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราช ไปโรคให้แหมาอยู่วัคมาหาภาคแล้ว พเลิญมีอธิกรณชน ด้วยประพดติ

คฤหัสถ์มีศกสมณะสารูป รัยสั่งให้ถอดจากบันดาศักดิ์แลไล้จากวัค
มหาธาตุ ึ่งไปอยู่ทวศไทรทอง ึ่งเป็นวัคเบญจขบพิตรในขัน
จนมรณภาพในรัชกาลที่ ๓

มีสำเนาประกาศทรงตั้งพระพิมลธรรม อาจ เป็นสมเด็จพระ
พนรัตน์ พร้อมกับทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราช มี ดังนี้

คริศุภยามัตถ์ ลงวันพฤหัสบดีเดือน ๘ แรม ๗ ค่ำ ษ์ชวค
พ. ศ. ๒๓๕๘ ให้พระพิมลธรรม เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ ปรียัติยวรา
วิสุทธิสังฆาปรีนายก คริย์ฎกธรรจารย์ สฤทธิขัตติยสารสุนทร มหา
คณิศร ขวรวามะคณะสังฆาราม ความวาลี อริญวาลี สติคัยในสเกษ
ชวาควรวิหาร พระอารามหลวง ให้ทำถูกกฤตฤกาลอวยผล พระ
ชนมายุศม คริสวัสดิทิพพัฒนมงคล วิมลทฤชายุศม ในพระพุทช
ศาสนาเถิก ๆ

สมเด็จพระพจนานจารย์ เป้า

สมเด็จพระพจนานจารย์องคน เข้าใจว่าพระพจนานจารย์ เป้า
เปรียญเฮกครั้งกรุงเก่า ึ่งทรงตั้งเป็นพระพจนานจารย์เมื่อในรัชกาลที่ ๓
ดังกล่าวมาแล้ว พยสำเนาทรงตั้งพร้อมกับทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราช
สุก ญาณสังวร ดังนี้

คริศุภยามัตถ์ ลงวันพฤหัสบดีเดือน ๑ ขึ้น ๘ ค่ำ ษ์มโรง
พ. ศ. ๒๓๖๓ ให้เลื่อนพระพจนานจารย์ขึ้นเป็นสมเด็จพระพจนานจารย์
ญาณวชิรณมหาสังฆิศวรคณะวรา วิสุทธิคัลยาปรีนายก คิย์ฎกธรรจารย์

อธิปไตยสารศีลอนันต์ อรัญวาสี สถิตย์ในราชธรรมมาวาสวิหาร
พระอารามหลวง

ที่ในโดยตั้งว่า สถิตย์ในราชธรรมมาวาสวิหารพระอารามหลวง
เข้าใจว่า วัดธรรมมาวาสกรุงเก่า จะเป็นตำแหน่งเจ้าคณะกรุงเก่า
ด้วยก็จะเป็นได้ ด้วยท่านเป็นเปรียญเอกครั้งกรุงเก่า ชาติภูมิท่านอง
จะอยู่แถววัดธรรมานัน

พระพุทฺธโฆษาจารย์ คง

พระพุทฺธโฆษาจารย์ (๔) วัดอรุณ นามเดิมว่า คง เกิม
เป็นพระวินัยมุนี เป็นในรัชกาลไหนหาทราบไม่ โปรดให้ไปเป็นพระพุทฺธ
โฆษาจารย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๒ มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

ศักราชมีศักราช ๑๖๖๒ เดือนพฤษภาคม ๒ แรม ๑๓ ค่ำ ปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๖๒
ให้พระวินัยมุนีเป็นพระพุทฺธโฆษาจารย์ ญาณอกุศล สุนทรนายก
ศิษย์ภูธร มหาคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย์ณอรุณราช
อารามมาวาสวิหารพระอารามหลวง ให้เจียรระฤตฤกาล ๆ ล ๆ

พระพิมลธรรม ทองดี

พระพิมลธรรม (๕) วัดระฆัง เข้าใจว่า นามเดิมของ
เดิมเป็นพระธรรมมอคม โปรดให้เปลี่ยนเป็นพระพิมลธรรม พระ
มอคมทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราช สก ญาณสังวร มีสำเนาที่ทรงตั้งว่า

ศักราชมีศักราช (ลงวันพฤหัสบดีเดือน ๓ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีโรง
พ.ศ. ๒๓๖๓) ให้พระธรรมมอคม เป็นพระพิมลธรรม อนันตญาณนายก

คิษิฏุกธรา มหาคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สติชัยวัตรระฆังวร
วิหารพระอารามหลวง ตั้งน

จึงคเนว่า พระพิมลธรรมองค์นี้ จะเป็นองค้เศ็ยวักัพระธรรม
ไทรโลก ทองค้ วัตรระฆัง ซึ่ขปรากฎว่าฉันี้จ คงจะไต้เล็อนเป็นพระ
ธรรมอุม แลเป็ลัยนเป็นพระพิมลธรรมคราวนี้ ภายหลังไต้เป็น
สมเศ็ยพระพนว้คันในรัชกาลที่ ๓

พระธรรมอุม วัทหงษ์

พระธรรมอุม (๔) อัยวัทหงษ์ นามเศ็ยอัยงไรไม้ปรากฎ
เศ็ยเป็นพระธรรมไทรโลก ทรงคั้งเป็นพระธรรมอุม พร้อมคัย
ทรงคั้งสมเศ็ยพระญาณสังวร สุก เป็นสมเศ็ยพระสังฆราช มีค้ำเนา
ททรงคั้งน

ศวัคัษณมคัคฤ ลงวันพฤษคัศเศ็ยคัเศ็ย ๓ ขน ๘ ค้ำ บัมโรง
พ.ศ. ๒๓๖๓ ให้พระธรรมไทรโลก เป็นพระธรรมอุม ขวมญาณ
อกลย สันทรนายก คิษิฏุกธรา มหาคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี
สติชัยวัทหงษ์อาวาศขวรวิหารพระอารามหลวง

รัชกาลที่ ๓

สมเศ็ยพระสังฆราช นาค

สมเศ็ยพระสังฆราช (๖) วัทราชขรณ นามเศ็ยคัว่า นาค
เศ็ยในรัชกาลสมเศ็ยพระเจ้าเอกทคั เศ็ยอฉวันอาทิตย์เศ็ยคัเศ็ย ๔ แรม ๔ ค้ำ

ยชลา จุลศักราช ๑๑๒๐ พ.ศ. ๒๓๐๓ เติมเป็นพระราชกณที่พระ
 นิกรมมุนี เข้าใจว่าเป็นในรัชกาลที่ ๓
 ในรัชกาลที่ ๒ ทรงเลื่อนเป็นพระเทพโมลี แล้วเลื่อนเป็น
 พระพรหมมุนี เมื่อบชวค พ.ศ. ๒๓๕๘ พร้อมกับทรงตั้งสมเด็จพระ
 สังฆราช (มี) มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ศรีศุภะมัตถกคฤกกาล พระพุทธศักราช ๓๖๖๓ สหคัสสิวัจระ
 ระไตรยสศาณฤช เอกนสัฏฐิเทมาคะประยุบันกาล มุกสิกสังวัจระ
 สวณมาศ กภาพักษยะครวาระสัตะฤชณิบริเขตกาลออกฤชฐ สมเด็จพระ
 ขรมธรรมมฤกรมหาราชารามาธิราชเจ้า ผู้ทรงทศพิธราชธรรโธนั้นคะ
 คุณวิบูลย์ปราธันมหาประเสวริฐ ทรงพระราชศรีทธา มีพระราชโองการ
 มาณพระบัตหุรสุสังหนาคำรัสสั่งพระราชูทศิถายณา ให้พระเทพโมลี
 เป็นพระพรหมมุนี ศรีวิสุทธินายก ติษัฎฐธรา มหาคณิศร
 ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยะในราชบูรณะวาสวิหารพระอาราม
 หลวง ให้รฤกฤฤกฤฤกฤฤกฤฤกฤฤกฤฤกฤฤกฤฤกฤฤกฤฤกฤฤกฤฤก
 มงคล วิมลทฤฤกฤฤกฤฤกฤฤกฤฤกฤฤกฤฤกฤฤกฤฤกฤฤกฤฤกฤฤก

ต่อมาเป็นพระธรรมมุขม จะเป็นในรัชกาลที่ ๒ ฤาที่ ๓

ไม่ทราบแน่

ในรัชกาลที่ ๓ เมื่อยชลา พ.ศ. ๒๓๗๓ ทรงเลื่อนเป็นสมเด็จพระ
 พระพนรัตน มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

มหาประเสริฐ ทรงพระราชศรัทธา มีพระราชโองการมาณพระบัณฑูร
 สุรสิงหนาท ท้าวสุทนต์พระราชอุทิศถาปนา ให้เลื่อนสมเด็จพระวันรัตน์
 ขึ้นเป็นสมเด็จพระอริยวงษญาณปริยัติวงศา สังฆราชาธิบดี ศรีสมเด็จ
 ปรีชาญาณ ติปิฎกธรรมาจารย์ สฤษดิ์ขัตติยสารสุนทร มหาคุณฤๅศรัทธาภิเษก
 สฤษดิ์สังฆะ ความว่า สฤษดิ์วงศา เป็นประธานถาปนาทุกคณานิกจรตพิธิ
 ยวรพลชัย สถิตย์ในพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พระอารามหลวง (แล้ว
 มีนามองค์อื่นต่อไป ลงท้ายจึงมีพรว่า) ให้จตุระฤๅศรัทธาฤๅศรัทธา
 พระชนมายุศม ศรีสวัสดิพิพัฒน์มงคลวิมลฤๅศรัทธา ในพระพุทธรูปศาสนา
 งามทุก ๆ พระองค์เทอญ ฯ

สมเด็จพระสังฆราช นาค สันพระชนมเมือพระกาฬ.ศ. ๒๓๘๒
 พระชันษาได้ ๘๖

สมเด็จพระพนรัตน์ ทองดี

สมเด็จพระพนรัตน์ (๘) วัฑระฌัง นามเดิมว่า ทองดี เป็น
 เชื้อรามัญ เดิมเป็นพระราชาคณะที่พระญาณวิริยะ ในรัชกาลที่ ๒
 ไปรตให้เป็นพระธรรมไตรโลก แลคเนว่าจะได้เป็นพระธรรมมอกมแล้ว
 เปลี่ยนเป็นพระพิมลธรรม (ถึงกล่าวมาในรัชกาลที่ ๒) มาถึงรัชกาล
 ที่ ๓ ไปรตให้เป็นสมเด็จพระพนรัตน์

สมเด็จพระพนรัตน์องค์นี้ ในเทศมหายเหตุรัชกาลที่ ๒ ที่เจ้าพระยา
 ทิศพากรวงศ์เรียบเรียงในพระราชพงษาวดาร ว่าเมื่อยังเป็นพระธรรม
 ไตรโลก ดังนี้ ได้ไปรตให้นิมนต์คืนเมื่อฉลองสระในสวน แลกล่าว

กันอีกอย่าง ๓ ว่าพระบาทสมเด็จพระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงผนวชอยู่วั
ระหนึ่ง ด้วยทรงนับถือสมเด็จพระพนรัตน์องค์นี้มาแต่เดิม

สมเด็จพระพนรัตน์ ฤกษ์

สมเด็จพระพนรัตน์ (๘) วักระหนึ่ง นามเดิมว่า ฤกษ์ ในรัชกาล
ที่ ๒ เป็นพระราชาคณะพระโพธิวงศ์ อยู่วัดอมรินทร

ในรัชกาลที่ ๓ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมมอคม พร้อมกับทรงตั้ง
สมเด็จพระพนรัตน์ นาค วัควาษาขณะ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๓ โปรดให้อา
วณามาอยู่วักระหนึ่ง มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้พระโพธิวงศ์ เป็นพระธรรมมอคม บรมญาณอกถ สันทร
นายก คิยภูภรรยา มหาคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย์วั
ระหนึ่งวรวิหารพระอารามหลวง ให้จตุตถกฤดากร ฯลฯ

ทรงตั้งวันศุกร์ ขึ้น ๓๓ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๗๓

ถึงปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๗๖ ทรงเลื่อนเป็นสมเด็จพระพนรัตน์ พร้อม
กับทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราช นาค มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งรวมฉบับ
เกี่ยวกับองค์อื่น ขึ้นศักราชสมัยศักราชนั้นแล้วลงชื่อต่อ ๆ กัน แลให้
พร้อมข้างท้าย อย่างสำเนาคงสมเด็จพระสังฆราช นาค ดังกล่าวมา
แล้วดังนี้

ให้เลื่อนพระธรรมมอคม ขึ้นเป็นสมเด็จพระพนรัตน์ ยี่ริยัตถวรา
วิสุทธิสังฆาษาธิบดี คิยภูภรรยา สฤษดิ์ขัตติยสารสุนทร มหา
คณฤศร บวรวามะณะสังฆาราม คามวาสี อรัญวาสี สถิตย์ในระหนึ่ง

าวาศวรวิหาร พระอารามหลวง

ทรงตั้งวันพืชม แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๖ ปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๘๐

มีพระญาณสิทธิ์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม มีในบาญชีทรงผนวช
กรมพระราชวังหลัง ในหนังสือพระราชวิจารณ์ มีคำอธิบายว่าภายหลัง
เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ สอดสวนจากตำแหน่งพระราชาคณะผู้ใหญ่ ใน
หนังสือพิมพ์ศรีญาณที่พระยาพยุมาธิบดีเรียบเรียงไว้ ได้ความว่าชื่อ
มหาเถร อยู่วัดพระเชตุพน รัชกาลที่ ๓ ได้เป็นพระราชาคณะ ที่พระ
ญาณสิทธิ์ รัชกาลที่ ๒ เป็นพระเทพกระวี แล้วเป็นพระธรรมเจดีย์อยู่มา
จนรัชกาลที่ ๓ ได้ความเพียงเท่านั้นไม่ปรากฏว่าเป็นสมเด็จพระพนรัตน์
เมื่อใด

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ขุน

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (๕) วัดโมลีโลก นามเดิมว่าขุน
เดิมเป็นอะไรมาแต่ก่อนไม่ทราบ ทราบแต่ว่าเป็นพระพุทธโฆษา

ในรัชกาลที่ ๓ ทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษา เพราะ
เป็นพระอาจารย์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แลพระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย เมื่อท่านถึงมรณภาพแล้ว พระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างรูปสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
ไว้ ๒ รูป รูปเล็กทรงบูชาอยู่ในหอพระเจ้า รูปใหญ่สร้างหอไว้ที่วัดโมลีโลก
ทรงบูชาเวลาเสด็จพระราชทานพระกรุขึ้นทุกรัชกาลต่อมา

พระพิมลธรรม พร

พระพิมลธรรม (๖) วัดราชบวรณะ นามเดิมว่า พร เดิมจะเป็น
ตำแหน่งใดมาก่อนอย่างไรไม่ ทราบแต่ว่าเป็นพระพรหมมุนี

ในรัชกาลที่ ๓ ทรงเลื่อนเป็นพระพิมลธรรม แล้วภายหลังโปรด
ให้อาราธนาครองวัดกัลยาณมิตร สำเนาที่ทรงตั้งเป็นพระพิมลธรรมพร้อม
กับทรงตั้งสมเด็จพระพนรัตน์ นาค วัดราชบูรณะดังนี้

ได้พระพรหมมุนี เป็นพระพิมลธรรม อนันตะญาณนายก คิยภู
ธรา มหาคณิศร ขวรสังฆารามคามวาสี สถิตยณราชบูรณาวาส
วิหารพระอารามหลวง

ทรงครองวันศุกร์ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๗๓

พระธรรมราชา เรื่อง

พระธรรมราชา (๓) วัดศาลาปูน นามเดิมว่า เรือง เป็นเปรียญ ๓
ประโยค เดิมเป็นพระราชาคณะที่พระสังฆวิมล อยู่วัดระฆัง

ในรัชกาลที่ ๓ เมื่อขมเมย พ.ศ. ๒๓๗๘ ทรงตั้งเป็นพระธรรม
ราชา ไข้ครองวัดศาลาปูนกรุงเก่า ต่อมาพระธรรมราชาคุ้ม สร้อยข้อ
แปลกกับเดิยวัน พระธรรมราชาของคณะมีสมณะศักดิ์ชั้นไหนไม่ปรากฏ
สำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ศิริศุภมัตถุ ลงวันพฤหัสบดี แรม ๕ ค่ำ เดือน ๖ ขมเมย
พ.ศ. ๒๓๗๘ ให้เลื่อนพระสังฆวิมล ขึ้นเป็นพระธรรมราชา มหาวิ
ทยนายก คิยภูภวรงค์ สงฆคณฤศร ขวรสังฆารามคามวาสี สถิตย
ณโลกยสุธาวาส วรวิหารพระอารามหลวง ให้รุดฤตฤกกาล ๑ ๓ ๑

ในพระพุทธรูปสำเนา เสด็จ ฯ

พระเทพโมลี กลิ่น

พระเทพโมลี (๕) วัชรราชสีทอ นามเดิมว่า กลิ่น มีในจดหมายเหตุครั้งรัชกาลที่ ๓ ว่าเมื่อปลาย พ.ศ. ๒๓๕๖ เป็นเปรียญได้ถวายเทศน์กัณฑ์มหาพน ท่านเป็นผู้แต่งเทศน์กัณฑ์มหาพน ที่เทศน์กันอยู่ทั่วไปปัจจุบันนี้ ได้เป็นที่พระเทพโมลี เมื่อในรัชกาลที่ ๓ แต่จะเป็นเมื่อใดหาทราบไม่

รัชกาลที่ ๔

กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส

กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส สมเด็จพระมหาสมณะ ที่สังฆราช (๗) วัดพระเชตุพน พระนามเดิมว่าพระองค์เจ้าวสุกรี เป็นพระเจ้าลูกเธอในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ประสูติเมื่อฉวันเสาร์ เดือนห้า ขึ้น ๕ ค่ำจุลศักราช ๑๓๕๒ พ.ศ. ๒๓๓๓ ทรงผนวชสามเณรเป็นหางนาศ ในคราวกรมพระราชวังหลังทรงผนวช เมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๓๕๕ เสด็จอยู่วัดพระเชตุพนจนทรงผนวชพระ ทรงศึกษาในสำนักสมเด็จพระพนรัตน์วัดพระเชตุพนเป็นพระอาจารย์

ถึงรัชกาลที่ ๒ ทรงผนวชเป็นพระภิกษุเมื่อราวขอมแม พ.ศ. ๒๓๕๔ เข้าใจว่าสมเด็จพระสังฆราช สกล เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระพนรัตน์วัดพระเชตุพนเป็นพระกรรมวาจาจารย์ เล่ากันมาว่าทรงผนวชได้สัก ๓ พรรษา สมเด็จพระพนรัตน์วัดพระเชตุพนถึงมรณภาพในพรรษา ครั้นออกพรรษาพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จไปพระราชทานพระกฐิน จึงทรงตั้งให้เป็นพระราชาคณะให้ครองพระกฐิน แลไปรอก

ให้ครองวัดพระเชตุพนในวันนั้น ต่อมาทรงสถาปนาเป็นกรมหมื่นนุชิต
 ซิโนรส ครีส์ศคชชัตยวงค์ แต่สมณศักดิ์ก็ยังเสมอพระราชอาคณีสยามมัญ
 ฌิรัชกาลที่ ๓ เมื่อทรงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนแล้ว ทรงตั้ง
 เป็นเจ้าคณะกลาง ได้ทรงว่ากล่าววัดในแขวงกรุงเทพฯ ซึ่งไปรคให้
 จัดตั้งเป็นคณะกลางขึ้นใหม่ มีสมณศักดิ์เสมอเจ้าคณะรอง
 ฌิรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเคา
 รวณย์ถ้อยมาก ไปรคให้ตั้งพระราชพิธีมหาสมณตมาภิเศกที่วัดพระเชตุพน
 ทรงเลื่อนเป็นกรมสมเด็จพระปรมาธิบดีซิโนรส ครีส์ศคชชัตยวงค์ เมื่อ
 ฌวันศุกร เดือน ๘ ขึ้น ๔ ค่ำ ปุฎญ พ.ศ. ๒๓๘๕ มีสำเนาประกาศที่ทรง
 ตั้ง ดังนี้:—

คำประกาศ

ศรีศกัญญาศักดิ์ อภิตกาลพระพุทชคักราช ซไมยสหัสสังวัชร
 ไตรสตาธฤจตุณวติสังวัชร ปัตยบันกาล สุกุสังวัชรสาวนมาศ สุกก
 ปัตยัตุรสถิตฤคคิ สุกุรวารปริเลทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระ
 ปรเมนทรมหามกุฎ สุกุสสมมทิเทพยพงค์ วงศาติศวรรกรรมัตริย์ วร
 ชัตยราชนิกโรคม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ อุกโตสุชาติ
 สังกุสทศเคราหณ จักวัชรมนารถ อภิศวรรราชรามวรางกูร สุกุวิดมุลสุสา
 ษิต อุกฤษฐวิบูลย์ บวรพาตุลย์กฤษฏาภินิหาร สุกุภาธิการรังสุฤษติ
 ษัญญุลักษณ์ฉวีจิตร โสภากยสรวรางค์ มหาชโนตมางคประนตยาท
 บงกชยกุล ประสิททธิสรรพศุภผลอกุม บรมสุขมาตมหาบุรุษรัตน

ศึกษาพัฒนาเศรษฐกิจ สวัสดิการวิมลศุภกิจสมาจาร เพ็ชรญาณ
 ประภาไพโรจน์ อเนกโกฏิสารคุณ วิบูลย์สันตยาน ทิพย์เทพาวตาร
 ไพศาลเกียรติคุณ อคฺลยพิเศษ สรรพเทพเวศรานุรักษ์ เอกธรรคมหา
 บรม สุตพุทธมหารักรวิ ตรีปิฎกาทิโกศล วิมลปรัชญา มหาอุคมบัณฑิตย
 สุนทรวิจิตรปฏิภาณ ตรีบูรณคุณสารสยามาทิโลกยคิลก มหาปริวาร
 นายกอนันต์ มหันตวรฤทธิเดช สรรพวิเศษคีรีนทร มหาชนนิกรสโมสร
 สมมติ ประสิทธิ์วรยศมโหคมบรมราชสมบัติ นพพลเสวตรฉัตรวาทีฉัตร
 ศิริวิโรจน์ปลักษณมหาบรมราชาภิเศกภสิศ สรรพทศทิศวิชาติไชย สกล
 มไหสรวิยมมหาสวามินทร์ มเหศวรมหินทรมหารามจักราชวโรคม บรม
 นารถชาติอาสาชาวไศรย พุทธาทิไตรรัตนสรณารักษ์ อุดมยสุศักดิ์
 อรรคนเรศวรวิชาติ เมศตากรุณาสถลหฤทัย อโนปมัยยคุณการ สกล
 ไพศาลมหาวิญญูเกียรติ ประเมนตรธรรมิกมหาราชจักราช บรมนารถ
 ยพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จจลวดยราชสมบัติในกรุงเทพมหานคร
 นคร อมรรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยา มหาคิลกภพ นพรัตนราชธานี
 บุรีรัมย์ อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน ได้ประคิษฐานดำรงมาเช่นมหา
 นครอันใหญ่ เป็นที่ศุภเกษมสมบุรณ์ด้วยสรรพโภโดยมไหสรวิยมสมบัติ
 เพียบพลด้วยชนคนฉานนิกรบรรลัษย์ คือบรมยรัตนราชวงศานวงศ์ เสนา
 มาตคามนตรี ภาวะวิชาจักราชปโรหิต เป็นที่ไปมาค้าขายแห่งนานา
 ประเทศพานิช วิจิตรด้วยวิภักดิ์ที่สรรพพัศทุกถ้วนวิเศษ เป็นที่รื่นเริง
 ยันถึงจิตร แห่งชาวนานาประเทศคามนิคมชนบท ย่อภาภักด้วยมหาชน
 อันเจริญขึ้น ๑๑/๐๐ ด้วยความฉลาดในหัตถกรรมต่าง ๆ แลชำนาญในการ

ช่างสรรพกิจทุกประการ เจริญขึ้นด้วยหมื่นนิกรโยธาทวยหาญ เป็น
 ประเทศที่ประคองฐานพระบรมพุทธศาสนา ประคับด้วยเรือนพระปฏิมา
 อโยสกาการะเสนาคน วิจิตรด้วยสุวรรณหีรัญมาศ เช่นที่เจริญความ
 เลื่อมใสแห่งมหาชน ซึ่งเข่นมาโคตงนี้ สำเร็จด้วยอำนาจบุญบารมีพระ
 เทชานภาพริวิยะปรีชาวิทรรณกิจ แห่งสมเด็จพระบรมนารถพิตร ซึ่ง
 ทรงสถิตย์เป็นปฐม คือองค์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ที่ได้ทรง
 พระนามตามประกาศ ด้วยพระนามแห่งพระมหากษัตริย์ปฏิมาว่า พระพุทธ
 ยอดฟ้าจุฬาลงกรณ์เป็นเคิมมา ส่วนกรมหมื่นนุชิตชิโนรสเล่า ก็เป็น
 พระบรมวงศ์ผู้ใหญ่ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น แลได้
 ทรงพระผนวชรับพระฉายพระบรมพุทธศาสนามาช้านาน ทรงพระปรีชา
 ญาณฉลาดรอบรู้ในพุทธศาสนาราชสาคร แยกอย่างโบราณราชประเพณี
 ต่าง ๆ แลในทางปฏิสันถารปราโมทย์ แล้วมีพระหฤทัยโดยอ้อมฮาวี
 เป็นที่สนิทยเสนาหา แห่งพระบรมวงศานุวงศ์ทั่วไป แลได้เป็นครุอาจารย์
 ครุทานิยบุคคล แห่งราชสกุลวงษ์มหาชนเป็นอันมาก ครั้นที่จะเป็น
 ประชานาธิบดี มีอัคริยบุคคลยิ่งกว่าบรรดาคณานิกรสงฆ์ ความวาสีอรร
 วาสักขี ไทฝ่ายเหนือทั้งปวง เมื่อบรมขัตติยราชันลาเลิศประเสริฐดังนี้
 อยู่ ก็มีใค้ควรที่จะยกย่องพระราชาคณะองค์ใดองค์หนึ่ง แม้ถึงจะมีสติ
 ปัญญาวิททยาคุณเต็มตระกลุเป็นอย่างอื่น ให้มีอัคริยบุคคลานันต์ก็ยิ่ง
 กว่า จึงมีพระบรมราชโองการมารพระยฉัตรสรสิงหนาทดำรัสสั่ง ให้
 สถาปนาพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนุชิตชิโนรส เป็นกรมสมเด็จพระ
 พระปรมาณชิติชิโนรส ครั้นครุคชัตถยวงศ์ บรมพงศาธิบดี จักรบรมนารถ

ประชุมพันธุมหาชาลวรักรุ ประเมทวณเวททสุลัมมามาณีสักกาโรคม
 สฐาน อธิยสมคัลลาารพิเศษมหาวิมล มงคลธรรมเจติยตุมุตวาทิ
 สุวิรมนุญ อกุลยคุณคณาธาร มโหฬารเมตยาภิธยาไศรบ ไครย็ฏ
 กลาโกศล เบญจปคลเสวตรฉัตร คีริรัทโนปลักษณมหาสมณุตมา
 ภิเศกาภิสิท ขรมุกฤษฐสมณคักกิชำรง มหาสงฆปริณายก พุทธ
 สาสนภิลกโลกุตมมหาปັນทิตย สุนทรวิจิตรปฏิภาณ ไวยคัญญาณ
 มหากระวี พุทธาศิคีรัทนต์ไทรยคณารักษ์ เอกอรรคมหาธนาควริยรัตน
 สยามาทิโลกยปติพัทธพุทธยวิสัยบเนตร สมณะคณินทรวิเชษฐ์ สกต
 พุทธจักโรปการกิจ สฤยติศกการ มหาปาโมกขประธานวโรคม ขรม
 นาวรตยพิตร เสทังสถิตยณวิฑพระเชศุพน วิมลมังคละรามราชวรมหา
 วิหารพระอารามหลวง กรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร มหินทร
 ยุทธยา มหาสิลลภพ นพรัตนราชธานีบรมมัย อุดมราชนิเวศน์มหา
 สฐาน ทฤชายสมคีริสวัสดิทิ ฯ

ใบกำกับพระสุพรรณบัตร ว่าด้วยถานานุกัณฑ์

ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนุชิตชิโนรส เลื่อนพระนาม
 ขันทรงพระอิศริยยศยิ่งกว่าพระสงฆ์ทั้งปวง ๓๓ องค์พระราชาณาเขตร
 โดยพระนามในแผ่นพระสุพรรณบัตร ให้ทรงตั้งถานานุกรม ๓๓ องค์คือ

พระครูทักษิณคณิศร	มีนังภัตรเทือนละ	๓	ทำลัง	๓
พระครูอภิวคณารักษ์	มีนังภัตรเทือนละ	๓	ทำลัง	๓
พระครูปลัด	มีนังภัตรเทือนละ	๓	ทำลัง	๓

141033216

พระครุฑมสังวร	มณฑลนครไชยศรี	๒	ตำลึงเขตก	๑
พระครุฑมวิไชย	มณฑลนครไชยศรี	๒	ตำลึงเขตก	๑
พระครูวิสุทธิสมโพธิ	มณฑลนครไชยศรี	๒	ตำลึงเขตก	๑
พระครูวินัยธร				๑
พระครูวินัยธรรม				๑
พระครูสุนทรโฆสิต				๑
พระครูวิจิตรโฆษา				๑
พระครูสมุห์				๑
พระครูใบฎีกา				๑
พระครูสังฆบริรักษ์				๑

ตั้งแต่วันที่ ๑๕ เดือน ๕ ขึ้น ๔ ค่ำ ปุณฺณวารดิถี พุทธศาสนกาล ๒๓๙๕ (ในทำเนียบสมณศักดิ์ว่ามีถาบันนุกรม ๑๖ รูป จึงเข้าใจว่าทรงเติมตำแหน่งพระครูไพโรจน์ราชสังฆาราม เช่นเดียวกับ พระครูวิสุทธิสมโพธิเมื่อภายหลัง)

กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีศรีโนรส ทรงสร้างวัดในเขตของมณฑลวิฑิต ๑ การค้างอยู่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างต่อมาจนแล้ว พระราชทานชื่อว่าวัดศรีโนรสาราม

กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีศรีโนรส สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อวันศุกร์ เดือน ๕ ขึ้น ๙ ค่ำ ปุณฺณ พ.ศ. ๒๓๙๖ พระชันษา ๖๕ ปี พระราชทานเพลิงพระศพแล้วโปรดให้เชิญพระอัฐิไปประดิษฐานไว้ที่พระตำหนักวัดพระเชตุพน แลโปรดให้มีตำแหน่งถาบันนุกรมรักษาพระอัฐิคือ

มา ถึงเวลาเข้าพรรษาเสด็จพระราชดำเนินไปถวายพุ่มบูชาพระอัฐิทุกปี
ถึงวันเสด็จพระราชดำเนิน พระราชทานพระกฐินวัฑฒันพระเชตุพน ไปรอก
ให้เชิญพระอัฐิไปประดิษฐานที่ในพระอุโบสถ ทรงสักการบูชาแล้วทอด
ผ้าไตรให้พระเถรานุเถระพระอัฐิสักดิ์ปกครอง เป็นประเพณีมาตลอด
ทุกรัชกาล จนตราขี้เท้าทุกวันนี้.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ^{อยู่}

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ^๑ (๑) วัฑฒัน นามเดิมว่า ^{อยู่}
เรื่องประวัติชั้นยวชเรียนแลเป็นเปรียญอะไรไม่ได้ความ
ปรากฏแต่ในรัชกาลที่ ๓ เดิมได้เป็นพระราชาคณะที่พระราชกระวี ^{อยู่}
วัฑฒัน คือวัฑฒันอินทร์

^{อยู่}
ถึงบวช พ.ศ. ๒๓๗๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระธรรม
ไตรโลก มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระราชกระวี เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ ญาณวิสา-
รทนายก ติชฎกธรา ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยั้งวัดเกาะวรวิหาร
พระอารามหลวง ฯ

ทรงตั้งวันพฤหัสบดี ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๘ ปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๗๕

๑ นามสมเด็จพระสังฆราชแต่ก่อน เป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแก้เป็น สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ทรงตั้งสมเด็จพระ
พระอริยวงศ์ ^{อยู่} นี้เป็นปฐม แต่ไม่ได้เป็นพระสังฆราช เพราะทรงตั้งกรมสมเด็จพระ
ปรมาธิบดี ฯ ^{11/08/2565} เป็นสมเด็จพระมหาสมณะที่พระสังฆราช

ถึงบถเถาะ พ.ศ. ๒๓๘๖ เมื่อนทรงบรณระวักสัทคันให้เป็นสังฆาราม
สำเร็จแล้ว ไปรคให้ธอารานามาเป็นอธิบตสังฆวักสัทคันเป็นองค้แรก จึง
ทรงเลือนเป็นพระพิมลธรรม คราวเท็ยวกบ้ทรงตั้งสมเ็จ้พระสังฆราช
นาค มีสำเนาบททรงตั้งคั้งน

ให้พระธรรมไตรโลก เป็นพระพิมลธรรม อนันตญาณนายก
คิยัญจนวรา มหาคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตคัยในวักสัทคัน
เทพอารามธาวาศววิหาร พระอารามหลวง

ทรงตั้งวันพจนมเรม ๑๑ คำ เท็ยน ๖ บถเถาะ พ.ศ. ๒๓๘๖

เมื่อนสมเ็จ้พระสังฆราช นาค สันพระชนม์ พระยาบตสมเ็จ้
พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริให้เป็นสมเ็จ้พระสังฆราช
แต่เส็จ้สวรรคคเล็ยก่อน

ถึงรัชกาลที่ ๕ พระยาบตสมเ็จ้พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้ง
กรมสมเ็จ้พระปรมาณชีคชโยรส เป็นสมเ็จ้พระมหาสมณะ จึงทรง
สถาปนาพระพิมลธรรม ชู เป็นสมเ็จ้พระธริยวงศาคคญาณ ตำแหน่ง
เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ มีสำเนาบททรงตั้งคั้งน

ให้เลือนพระพิมลธรรม ขึ้นเป็นสมเ็จ้พระธริยวงศาคคญาณ
ปรียคัตวรสังฆาธิบตี ศรีสมณุมปรีนนายก ครึยัญจนโกศล วิมลปรีชา
มหาอคมคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี ธวัญวาสี สถิตคัยนวัก
สัทคันเทพวารามธาววิหาร พระอารามหลวง นิรภัคิรเท็ยนละ & คำคั้ง
มีถานานุคัคคิ ^{๐๓/๒๕๕๕} ครึรตั้งถานานุกรมได้ ๑๐ รุป ค็ช

พระครูปลัด ^๑มีนจักษุ ^๒เทื่อนละ ^๓ตำดั่ง ^๑

พระครูวินัยธร ^๑

พระครูวินัยกรรม ^๑

พระครูเมธีกร ^๑

พระครูวรวงศา ^๑

พระครูธรรมวราต ^๑

พระครูธรรมวร ^๑

พระครูสมุห์ ^๑

พระครูไขฎกา ^๑

พระครูสังฆวิจารย์ ^๑

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ^๑อู่ ^๒ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ^๑๕
 เมื่อดวันอังคาร ^๑เทื่อน ^๒๘ ^๓ชน ^๔๑๕ ^๕คำ ^๖บมเมย พ.ศ. ^๑๒๕๐๓

สมเด็จพระวันรัตน์ ^๑ ^๒เซ่ง

สมเด็จพระวันรัตน์ (๑๐) วิศิษฐราชวราราม ^๑นามเดิมว่าเซ่ง
 เกิดในคร้งกรุงธนบุรี ^๒เมื่อดวันเสาร์ ^๓เทื่อน ^๔๕ ^๕ชน ^๖๔ ^๗คำ ^๘ขชวก ^๑จุล
 ศักราช ๑๓๕๒ พ.ศ. ๒๓๒๓ ^๑จะขอเรียนมาอย่างไรก่อนหาทราบไม่
 ปรากฏแต่ว่าเดิมอยู่วัดมหาธาตุ ^๑เล่าเรียนคันถธุระ

ในรัชกาลที่ ^๑๒ ^๒เมื่อยังเป็นพระอินทชัย ^๑ได้รับเลือกเป็นสมเด็จพระต
 องค์ ^๑๑ ^๒ไปในคณะสงฆ์ซึ่ง ^๑โปรดให้ออกไปสืบข่าวพระศาสนาในลังกาที่ ^๑ย

๑ เดิมสมเด็จพระเจ้าเอกทัศใหญ่คณะได้เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ พระบาทสมเด็จพระ
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ^๑ทรงแก้เป็นสมเด็จพระวันรัตน์

เมื่อขงอ พ.ศ. ๒๓๕๗ ไปถง ๕ ปี จึงได้กลับมา มาได้เป็นเปรียญ แล้ว
ทรงตั้งเป็นพระราชคณเฑาะพระศรีสาถกยบุตร ไปอยู่วัดอรุณ

ถึงรัชกาลที่ ๓ เมื่อขมโรง พ.ศ. ๒๓๗๕ ทรงตั้งเป็นพระราช
คณเฑาะผู้ใหญ่ ทพระเทพมุนี เมอถวนศุกร เกอชน ๕ ขน ๑๑ คำ มีสำเนา
ประกาศทรงตั้งดังนี้

ศิริศุมมัตถ์ อถกกาลพระพทศกักราช ไชยมสหัสสังวัจฉ
ไตรศดาถดุกขัญจสทศสังวัจฉ ปรุขันกาลนาคสังวัจฉ ผคณมาศ
สุกรขกษ เอกาทศมัตถุขถัสกรวาร์ปริเนทกาลอถุขฐุ สมเก็จบรม
ธรรมมถุมหาราชาวามาธราชเจ้า ผู้ทรงทศพิธราชธรรม อนันตคณวิบุลย
ปรีชาอันมหาประเสริฐ ทรงพระราชศรัทธา มีพระราชโองการมาถ
พระบิณฑูรสุสังหนาทศรัสสัง พระราชทุติถาษา ให้เลอณพระศรี
สาถกยบุตร เป็นพระเทพมุนี ตรีขัญจธา มหาธรรมกถิกคณิศร บวร
สังฆาราม คามวาสี สติถยถวัถอรุณราชธารามอาวาสววิหาร พระ
อารามหลวง ให้จตุรถดุกถกาล อวยผลพระชนมายศุมศิริสังสทพิพัฒน์
มงคล วิมลทถุนายศุมในพระพทศศาสนา เทอญ ฯ

ต่อมาได้เลอณเป็นพระธรรมเจดีย์ แต่จะเข่นเมอขได้ไม่ได้ความ
แล้วเลอณเป็นพระธรรมอถุม เมอขปะเถาะ พ.ศ. ๒๓๗๖ คราวเก็จวักยทรง
ตั้งสมเก็จพระสังฆราช นาค มีสำเนาททรงตั้งดังนี้

ให้พระธรรมเจดีย์ เป็นพระธรรมอถุม บรมญาถคถุลย์ สันทร
นายก ตรีขัญจธา มหาคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี สติถย

ณวัดอรุณราชวรารามอ่าวาศววิหาร พระอารามหลวง ให้จตุรฤตฤตฤกาล
อวยผล พระชนมายุศม์ศิริสวัสดิ์พิพัฒน์มงคล วิมลทฤฆายุใน
พระพุทธรูปศาสนาเทอญ ฯ

ทรงตั้งวันพฤหัสบดีเดือน ๘ แรม ๗ ค่ำ ปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๘๒

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๓๘๕ ทรงเลือนเป็นสมเด็จพระ

พระวันรัตน์ พร้อมกับทรงเลือนกรมสมเด็จพระปรมาณูชิต ฯ มีสำเนา
ดังนี้

ให้เลือนพระธรรมอคมชนเป็นสมเด็จพระวันรัตน์ ปรีชิตพิพัฒน์
พงศ์ วิสุทธิสงฆปริณายก ศรีวิบูลโกศล วิมลญาณสุนทร มหาทักษิณ
คณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี อรัณยวาสี สถิตยณวัดอรุณราชวรา
รามวิหาร พระอารามหลวง มีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้

๓๐ รูป คือ

- พระครูปลัด มีนิจภัทรเดือนละ ๓ ค่ำลง ๑
- พระครูวินัยธร ๓
- พระครูวินัยธรรม ๓
- พระครูธรรมศุค ๓
- พระครูพุทธบาล ๓
- พระครูพรหมสรว ๕
- พระครูอมรทัต ๓
- พระครูสุมห ๓
- พระครูไชยฎีกา ๖

1403 156

พระครูสังฆกิจ

สมเด็จพระวันรัตน์ แห่ง ดิงมรณะภาพในรัชกาลที่ ๔ เมื่อ
ณวันจันทร์ เดือนยี่ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีชวด พ.ศ. ๒๔๓๘ อายุ ๘๗ ปี

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฉิม

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (๖) วัดมหาธาตุ นามเดิมว่า
ฉิม เป็นชาวบ้านบางจานเมืองเพชรบุรี เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อ
ณวันพฤหัสบดีขึ้น ๘ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีเถาะจุลศักราช ๑๖๔๕ พ.ศ. ๒๓๒๖
ยวชที่เมืองเพชรบุรี แล้วเข้ามาเฝ้าเรียนพระปริยัติธรรมในกรุงเทพฯ
อยู่ที่วัดพระเชตุพน

ในรัชกาลที่ ๒ ได้ไปเฝ้าเรียนเอก ๘ ประโยค แลทรงตั้ง
เป็นพระราชาคณะที่พระรัตนมน้อยวัดพระเชตุพน

ในรัชกาลที่ ๓ เมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๓๖๘ ทรงตั้งเป็นพระราชา
คณะผู้ใหญ่ ที่พระเทพโมลี ต่อมาถึงบั้นโรง พ.ศ. ๒๓๗๕ ทรงเลื่อน
เป็นพระพุทธโฆษาจารย์ เมื่อวันศุกร์ขึ้น ๔ ขึ้น ๓๓ ค่ำ แล้ว
โปรดให้อำนาจไปครองวัดโมลีโลก มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

ศิริศยามัตต อภิศกาลพระพุทธศักราช ขโมยสหัสสังวัชร
ไตรศตาดุกขปัญญเสถติสังวัชร บัณฑิตบัณฑิต นาคสังวัชรนคณมาศ
สุกขบัณเฑาะฐกตมิตตฤคฤวรวรปริเฉทกาลชุกฤษฐ สมเด็จพระ
ธรรมมฤคมหाराชาธิราชเจ้า ผู้ทรงทศพิธราชธรรม อนันตคุณ
วิมลยปริสาอันมหาประเสริฐ ทรงพระราชศรัทธา มีพระราชโองการ
มาณพระปิตุสวรสสังหนาท คำรัสสังพระราชูปถิตดาษนา ให้เลื่อน

พระครูใบฎีกา

๓

พระครูสังฆสิทธิกร

๓

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ นิม ^๕ เมื่อยังเป็นพระพุทธโฆษา
 จารย์ในรัชกาลที่ ๓ ^๓ มีเหตุอภัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 เมื่อยังทรงผนวชเป็นพระราชาคณะ คุ้มแย้งกันในการไล่หนึ่งสี่เปรี๊ญ
 พระพุทธโฆษาจารย์กล่าววาทะหายช้า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
 เจ้าอยู่หัวทรง ทรงขัดเคืองมิให้มนตรีเจ้าราชการอยู่คราว ๓ ครั้นถึง
 รัชกาลที่ ๔ พระพุทธโฆษาจารย์มีความห่วงหวั่นหวาดต่อราชภัยเป็นกำลัง
 แต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ทรงถือโทษ รัยสั่งว่า
 หนึ่งสี่ ^๕ โปรดให้เลื่อนยศขึ้นเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ๆ กิจถึง
 พระเดชพระคุณซึ่งไม่ทรงพยายาม ^๕ จึงแต่งคาถาถวายพระพร อัน
 คุ้มบพว่า ย่อมเทวมนัสสำน มีคลัตถายภาสิต์ ถวาย โปรดให้พระ
 สงฆ์สวดทำยพระปริตในพระราชวัง ยังสวดมาจนบัดนี้

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ นิม ^๕ ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๔
^๕ ^๕ เมื่อยมะเสง พ.ศ. ๒๔๐๐ อายุ ๗๔ ปี

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ จ

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (๗) วัดประยุรวงษาวาศ นาม
 เต็มว่า จ ^๕ เกิดในรัชกาลที่ ๑ ^๕ เมื่อฉวันพุม เดือน ๓ แรม ๑๒ ค่ำ ยม
 ฤกษ์กักราช ๑๓๕๕ พ.ศ. ๒๓๗๐

ในรัชกาลที่ ๒ ^๕ บวชอยู่วัดราชบูรณะ ^๕ เข้าแปลพระปริยัติธรรม
 ได้เป็นเปรียญเอก ^๕ แลเป็นธรรมกถึกเทศนาคมชื้อเสียงคนนิยมมาก

เป็นคู่กับพระมหาดอกเปรียญเอกวัดพระเชตุพน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลยก็ทรงพระเมตตาโปรดตั้ง ๒ องค์ ครั้นเมื่อขมเฝ้าย พ.ศ. ๒๓๐๕ เมื่อจะทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราช ก่อน โปรดให้ศิคราช ทินนามพระราชาคณะชนใหม่ ๒ นาม ทรงตั้งพระมหาเจี๊ยะ เป็นพระอมรโมลี ทรงตั้งพระมหาดอก เป็นพระศรีวิสุทธิวงศ์ ในคราวเดียวกับทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราช ก่อน เพราะฉะนั้นนามพระอมรโมลี กับพระศรีวิสุทธิวงศ์ ๒ นามนี้ จึงได้ติดกันมาว่าสำหรับทรงตั้ง เฉพาะเปรียญที่ทรงพระเมตตาโปรด มาจนตรายเท่าทุกวันนี้

ถึงรัชกาลที่ ๓ เมื่อขมเฝียง พ.ศ. ๒๓๗๕ ทรงตั้งเป็นพระราชคณะผู้ใหญ่ที่พระเทพโมลี ติชัญญกธรา มหาธรรมกถึกคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี กล่าวกันมาว่าคำว่า “ธรรมกถึก” โปรดให้เติมเข้าไปในสร้อยนามพระเทพโมลี เมื่อครั้งทรงตั้งพระเทพโมลี ขึ้น เพราะเป็นธรรมกถึกมีชื่อเสียงดังกล่าวนั้นแล้ว ทรงตั้งแล้วโปรดให้อาราธนาไปครองวัดประยุรวงศาวาส ต่อมาถึงปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๗๖ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมไตรโลก ในคราวเดียวกับที่ทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราช นาคมีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระเทพโมลี เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ ญาณวิสสารทนายกติชัญญกธรา มหาคณฤศร ขวรสังฆารามคามวาสี สถิตย์ในประยุรวงศาวาสวัดวิหารพระอารามหลวง

ถึงรัชกาลที่ ๔ ทรงเลื่อนเป็นพระพิมลธรรม เมื่อขมเฝียง พ.ศ. ๒๓๗๕ พร้อมกันกับทรงตั้งกรมสมเด็จพระปรมาธิบดี ๑ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลือนพระธรรมไตรโลก ขึ้นเป็นพระพิมพ์ลธรรม มหันตคุณ
วิบุลยปรัชญา ญาณนายก ตรีปฏิภนคุณาลังการภูสิต อุตฺตฤทธิศคณฤศฺร
บวรสังฆารามคามวาสี สถิตยฺฉนวิกัประยรรวงศาaramวิหการพระธาaramหลวง
มีนิจกัตรเคอนละ ๕ คำลิ่ง ๓ บาท มีถานานคักกัศิวรตังถานานกรม
ไค้ ๘ รูป คัช

พระครูปลัด มีนิจกัตรเคอนละ ๒ คำลิ่ง ๓

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูสรวิไชย ๓

พระครูไกรสรวิลาศ ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูไชฎีกา ๓

พระครูธรรมบาล ๓

ดงขมแสง พ.ศ. ๒๕๐๐ ทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพะพุทธโฆษา
จารย์ เมื่อนวนพจน เเคอนย ขึ้น ๓๕ คำ มีสำเนาบททรงตงคณ

คำประกาศไม่มีพิศการ ขึ้นศกมัสคพระนามอย่างกลาง แล้ว
ท้อความว่า ทรงพระราชดำริหว่า พระพิมพ์ลธรรม พระพรหมมุนี พระ
ธริยมุนี ๓ รูปนี้ ประกอบด้วยสคิษุญญาวิทยาคุณ แลรบัชระผลของ
พระเศษพระคณในการพระพุทธสาสนามาช้านานแล้ว ควรจะเป็นปธานา
ธิบคิ ที่พระราชาคณะผู้ใหญ่ไค้ จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระ

บัญชาธุรสสิ่งหนาท้าวสี่สิ่ง ให้เล่นพระพิมลธรรม เป็นสมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์ ต่อไปอย่างความในโยก้ากัษิทธิชัยศิริทองมาข้างคัน
พระพรหมมุนี เป็นพระพิมลธรรม พระอริยมุนี เป็นพระพรหมมุนี (คือ
พระพิมลธรรม บรม แลสมเด็จพระวันรัตน์ ท้าย ซึ่งจะกล่าวต่อไป ทรง
ตั้งพร้อมกัน ๓ องค์ลงท้ายย่อว่า) ขอให้พระผู้เป็นเจ้าทั้งปวง

เจริญสุขสวัสดิ์ จิรสถิตกาลทุกอายุ ในพระพุทธศาสนาเทอญ ฯ
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์องค์นี้ ในสำเนาที่ทรงตั้งว่า สถิตย
วิกรมหาธาตุ เป็นเจ้าคณะกลาง ด้วยทรงพระราชดำริที่จะให้มาอยู่
วิกรมหาธาตุ ต่อสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ นิม แต่เจ้าพระยาศรี
สุริยวงศ์ ทูลขอให้คงอยู่วัดพระยวงค์ ซึ่งเป็นวัดในสกุลของท่าน
จึงคงอยู่วัดพระยวงค์ตามเดิม แลภายหลังเปลี่ยนเป็นเจ้าคณะใหญ่
คณะเหนือ ตำแหน่งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ จึงเป็นเจ้าคณะใหญ่
คณะเหนือต่อมา

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ จึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ
ประภา พ.ศ. ๒๔๓๖ อายุ ๘๓ ปี

สมเด็จพระพจนานจารย์ สุน

สมเด็จพระพจนานจารย์ (๔) วัดสระเกษ นามเดิมว่า สุน เรือง
ประวัติก่อนเดิมทราบแต่ว่าเป็นพระราชาคณะ ที่พระญาณวิชัยในรัชกาล
ที่ ๒ ถึงรัชกาลที่ ๓ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระพรหมมุนี
เมื่อชขาด พ.ศ. ๒๓๗๓ พร้อมกับทรงตั้งสมเด็จพระพนรัตน์ นาค มี
สำเนาที่ทรงตั้ง ดังนี้

ให้เลื่อนพระญาณวิริย ขึ้นเป็นพระพรหมมุนี ศิริวิสุทธิญาณ
นายก คีรีภูฏธรา มหาคณิศร บวรสังฆารามคามวาสี สถิตยณวัค
สระเกษธาวาศวรวิหารพระอารามหลวง

ทรงตั้งวันศุกร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๓ ค่ำ บขาล พ. ศ. ๒๓๗๓

ครั้น พ. ศ. ๒๓๗๖ ทรงเลื่อนเป็นพระพุฒาจารย์ พร้อมยก
เมือทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราช นาค มีสำเนาบททรงตั้ง ตั้งน

ให้เลื่อนพระพรหมมุนี ขึ้นเป็นพระพุฒาจารย์ ญาณวรา สถิตย
วิสุทธิจริยาปรินายก คีรีภูฏธรา มหาอุคคคัลลอนันต์ ธรรมวาสี สถิตย
ในสระเกษธาวาศวรวิหารพระอารามหลวง

ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อยกญ พ. ศ. ๒๓๙๕ ทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระ
พระพุฒาจารย์ พร้อมยกเมือทรงตั้งกรมสมเด็จพระปรมาธิบดีฯ แลอยู่
วัดสระเกษตามเดิมตลอดมา สำเนาบททรงตั้งพยแต่คำประกาศตั้งตั้งต่อๆ
กัน ตั้งน

ให้เลื่อนพระพุฒาจารย์ เป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์ อเนกสถาน
ปริชา สถิตยวิสุทธิจริยาสมัชช นีพัทธอุคคณ ศิริสุนทรพรตจาริก ธรรมญิก
คณิศร สมณนิกรมมหาปรินายก ตรีภูฏโกศล วิมลคัลชันนั สถิตย
ณวัคสระเกษธาวาศวรวิหารพระอารามหลวง

สมเด็จพระพุฒาจารย์ สน ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๔ เมือ
๒๗ พ. ศ. ๒๔๐๗

สมเด็จพระพุฒาจารย์ โต

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) วัดระฆัง นามเดิมว่า โต นามฉายา ว่าพรหมรังสี เกิดในรัชกาลที่ ๑ เมื่อณวันพฤหัสบดี เดือน ๕ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ขวอกราศีกราช ๓๓๕๐ พ.ศ. ๒๓๓๑

บวชเป็นสามเณรในรัชกาลที่ ๑ ว่าพระบวรวิริยเดวอยู่ชั้ววัดสังเวช ศึกษารามเป็นพระอัฐฌาย์ บวชแล้วเล่าเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ที่วัดระฆัง กล่าวกันว่าเมื่อท่านเป็นสามเณรเทศน์เพราะนึก พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ทรงพระเมตตา ครั้นอายุครบอุปสมบท เมื่อขอมโรง พ.ศ. ๒๓๕๐ ทรงพระกรุณาโปรดให้บวชเป็นนาคหลวงที่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จึงเรียกกันว่าพระมหาโตตั้งแต่แรกบวชมา แต่ท่านไม่โปรดนายศัสถ์ก็ เมื่อเรียนรู้พระปริยัติธรรมแล้วก็ไม่เข้าแปลหนังสือเป็นเปรียญ แลไม่รับเป็นถนนานกรม แต่เป็นนักเทศน์ มีชื่อเสียงทรงค้นเคยมาทั้งในรัชกาลที่ ๒ แลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงตั้งเป็นพระราชาคณะท่านทูลขอตัวเสียดคงเป็นแต่พระมหาโตตลอดมา ขางคนก็เรียกว่าขรัวโต เพราะท่านจะทำอย่างไรก็ตามความพอใจของท่าน ไม่ถือความนิยมของผู้อื่น เป็นใหญ่ มีเรื่องเลาๆกันถึงการทำท่านปฏิวัติแปลก ๆ มากมายหลายเรื่อง จะยกเป็นตัวอย่างเช่นว่าท่านนอนอยู่ โรยชั้นสังกะฐิ โจรสังขยิชของไม่ถึง ท่านช่วยเอาเท้าเขยส่งไปให้โจร ฉนั้นเป็นต้น อธิยาไครยของท่านมีความมักน้อยเป็นปรกติ ถึงได้ลาภสักการมาในทางเทศนา ก็เอาไปใช้ในการสร้างวัดวาเสียดเป็นนิจ จึงมีผู้คนนับถือมาก

ถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
 ทรงเป็นพระราชอาคันตุกะท่านไม่ขัด กล่าวหาว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ทรงทราบว่าคุณธรรมของท่านยิ่งหย่อนเพียงไร จึงทรงตั้ง
 เป็นพระราชอาคันตุกะพระบรมมหารัชมังคลาภิเษก พ.ศ. ๒๓๘๕ เวลานั้นท่าน
 มีอายุได้ ๒๕ ปีแล้ว ต่อมาอีก ๒ ปี ถึงรัชกาล พ.ศ. ๒๓๘๗ ก็ทรงตั้งเป็น
 พระราชอาคันตุกะผู้ใหญ่ที่พระเทพกระวี ครั้นสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว
 มรณภาพ จึงทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว เมื่อนั้นพลุทิศยก
 เดือน ๓๐ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีชวด พ.ศ. ๒๔๐๗ มีสำเนาประกาศทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศิริศกมัตถ์ พระพุทธศาสนาเป็นอติภาคล่วงแล้ว ๒๔๐๗
 พรวษา บัณฑิตบัณฑิตอันตรัสวิจารณ์ บุษยมาศสุภกษัตริย์นามกิตติคุณ
 ปรีเชทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาจักรีบรมราชูปถัมภ์
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระเทพกระวีมหาพรหมญาณ
 ประกอบด้วยรัตติกาลมหาเถรธรรมยังยืนมานาน และมีปฏิภาณปรีชา
 ศรัทธาปฏิภาณโลกิยะ แลฉลาดในโวหารนิพนธ์เทศนาปริวรรตวิธี แลทำกิจ
 ในสุตตันต์ด้วยดีไม่ย่อหย่อน อุตสาหหลังสอนพระภิกษุสงฆ์สามเณรโดย
 สมควร อนึ่งไม่เกียจคร้านในราชกิจบำรุงพระบรมราชศรัทธาตลอดของพระ
 เสด็จพระองค์เวลานั้น ๆ สมควรเป็นที่อริยัญญิกรมหาสมณคณิศรราชวรินทร์
 ราชอาคันตุกะผู้ใหญ่ มีอิทธิพลยิ่งกว่าสมณนิกรฝ่ายธรรมาวาส เป็นอธิบดี
 ครุฑาภิเษกพิเศษ ควบคุมการบูชาแห่งนานาเนกบรรพตส์ช บวรคานันต์ต่อพระ
 บรมพุทธศาสนาได้ ๕ จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัญชาสุรัสวดีถึงหนาท

ตำราสังข์ ให้สถาปนาพระเทพกระวี ศรีวิสุทธินายก ตรีปิฎกปรีชา มหา
 คณฤศร บวรสังฆารามคามวาสี เลื่อนที่ขึ้นเป็นสมเด็จพระพนมจารย์
 อเนกสถานปรีชา วิสุทธศีลจรรยาสมบัติ นิพัทธอุตคุณ ศิริสุนทรพรต
 จาริก ธรรมญิกคณิศร สมณนิกรมหาปรีชา นายก ตรีปิฎกโกศล วิมล
 ศีลขันธ์ สถิตยัณเฑียรธรรมังโฆสิตารามรวมมหาวิหาร พระอารามหลวง
 มณีจักรวาลาคาเดโชนละ ๕ คำสัง มีถาบันศักดิ์ควรตั้งถาบันกรมได้ ๘
 รูป คือ

พระครูปลัด มณีจักรวาลาคาเดโชนละ ๑ คำสัง ๒ บาท ๑

พระครูวินัยธร ๑

พระครูวินัยธรรวม ๑

พระครูสังฆาทิสฺนทร ๑

พระครูอมรโฆสิต ๑

พระครูสมุห์ ๑

พระครูใบฎีกา ๑

พระครูธรรมรักชิต ๑

สมเด็จพระพนมจารย์โต ตั้งแต่เป็นพระราชาคณะมา แม้จน
 เมื่อเป็นสมเด็จพระราชาคณะแล้ว ท่านก็ประพฤติตามความพอใจของท่าน
 อยู่อย่างแต่เดิม เป็นคนถ้าไปทางเรือ ยางที่เมื่อท่านเห็นศิษย์ที่แจวเรือ
 เหนื่อยก็ให้นั่งพักเสีย ท่านแจวแทนก็มี เล่ากันว่าจนไปพบกระบวนเสด็จ
 ถึงพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใต้ถอกพระเนตรเห็น แต่พระ
 บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทราบบัณฑิตาไครยของท่านมาแต่

เดิม ถึงจะประพฤติแปลกๆ จนที่ในพระราชฐานก็ไม่ทรงถือ ดังเช่นท่าน
เข้าไปถวายเทศน์ในงานหลวงครั้ง ๑ พอเสด็จออกท่านขึ้นธรรมาคันถวาย
ศีล บอกศักราชถวายพระพร ดังนี้ไม่ว่าจรดแล้วแปลสิกสองสามคำ
ท่านก็กล่าวขานว่า จะถวายเทศน์หาพระธรรมหมวดใดๆ ก็ทรงทราบอยู่หมด
แล้ว แล้วเลยลงเอวังก็มี จบเทศน์นางจากธรรมาคัน ท่อมามีพระราชอา
คณระองค์ขึ้นไปหาอย่างก็ถูกกริ้ว เพราะมิได้พระราชทานอภิเษกอย่าง
สมเด็จพระพุทธมาจารย์ โต แลยังมีเรื่องราวเล่ากันอีกหลายเรื่องมาก

สมเด็จพระพุทธมาจารย์ โต ได้สร้างวัดหลายวัด ท่านชอบสร้าง
ของที่แปลกๆ แลโตๆ กล่าวกันว่าเพื่อจะให้ลบล้างนามของท่านที่ชื่อโต
คือ สร้างวัดอินทารามที่บางขุนพรหมในกรุงเทพฯ นี้ มีพระโตนั่งห้อยพระ
บาท สร้างค้างขย่งองค์ ๑ วัดช่องลมแขวงจังหวัดฉะเชิงเทรา สร้างพระเจดีย์
นอนองค์ ๑ ที่วัดพิศตะเพียนแขวงกรุงศรีอยุธยา สร้างพระโตนั่งกลาง
แจ้งองค์ ๑ ที่วัดท่าหลวง (เห็นชื่อท่าเรือพระพทธบาท) สร้างพระนอนใหญ่
องค์ ๑ ที่วัดไชโยแขวงจังหวัดอ่างทอง สร้างพระโต (องค์เดิม) องค์ ๑

สมเด็จพระพุทธมาจารย์ โต ถึงมรณภาพเมื่อในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ
ปีชอก พ.ศ. ๒๔๑๕ อายุได้ ๘๕ ปี.

พระพิมลธรรม ยิ้ม

พระพิมลธรรม (๘) วัดพระเชตุพน นามเดิมว่า ยิ้ม เข้าใจว่า
เป็นเปรียญเมื่อในรัชกาลที่ ๒ ถึงรัชกาลที่ ๓ เป็นพระราชาคณะที่พระ
ญาณสมโพธิ³¹ อยู่วัดสุทัศน์

ดิถีรัชกาลที่ ๕ เมื่อขุณย พ.ศ. ๒๓๗๕ ทรงตั้งเป็นพระราชา
คณะผู้ใหญ่ที่พระพรหมมุนี คราวเดียวกับทรงตั้งกรมสมเด็จพระปรมา
นุนีศฤงคาร กรมเสนาบดี ทรงตั้ง

ให้เลื่อนพระญาณสมโพธิ ขึ้นเป็นพระพรหมมุนี คัมภีร์ญาณ
นายก ครบถ้วนคุณาสังกรณ มหาคุณฤศรวรสังฆาราม คามวาสี
สถิตยณวัดกุฎีศรัณยเทพวรารามวิหารพระอารามหลวง นิจภัทร ๕ ตำบล

๒ บาท มีถาดานศักดิ์ศรีทรงตั้งถาดานุกรมได้ ๕ รูป คือ

- พระครูปลัด ๑
- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรรม ๑
- พระครูสมุห์ ๑
- พระครูใบฎีกา ๑

ต่อมาเมื่อขุณย พ.ศ. ๒๔๐๐ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระพิมล
ธรรม พร้อมด้วยทรงตั้งสมเด็จพระพุทธิโชมาจารย์ จี แดงโปรดให้
ธรรมาสนาอยู่วัดพระเชตุพน สำเนาที่ทรงตั้ง มีแต่หิริญญัตถกัณฑ์
ไขกัณฑ์ ประกาศรวมอยู่กับสมเด็จพระพุทธิโชมาจารย์ จี อันกล่าว
มาแล้ว

นามจารึกในหิริญญัตถ

พระพิมลธรรม มหันตคุณ วิมลย์ปรีชา ญาณนายก ครบถ้วน
ขุณยญา คุณาสังการภูษิต อุทวิศคณฤศรวร บวรสังฆาราม คามวาสี
สถิตยณวัดพระเชตุพน วิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอาราม

ใบกำกับหิริญบัตร

ให้พระพรทมมณเฑาะณชน มีนามตามในหิริญบัตรเป็นเจ้าคณะ
รองฝ่ายเหนือ มีนริภักดิ์ราคาเดือนละ ๕ ตำลึง มีถานานุกัถักคิควร
ตั้งถานานุกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัด มีนริภักดิ์ราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๑

พระครูวินัยธร ๑

พระครูวินัยธรรวม ๑

พระครูสรวิชัย ๑

พระครูไกรสรวิลาศ ๑

พระครูสมุห์ ๑

พระครูใบฎีกา ๑

พระครูธรรมบาล ๑ รวม ๘ รูป

ขอพระคณางวรวิษุระพระพุทธรักษาเป็นภารสังฆสน ช่วยระงับ
อธิกรณ์แลออนเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณร โดยสมควรแก่กำลัง
แลอิศริยยศซึ่งพระราชทานนี้ แลจงมีศุขสวัสดิเจริญในพระพุทธรักษา
เทอดงู ฯ

ตั้งแต่ถวันพุมชน ๑๕ คำ เดือน ๒ บรมเสงนพคก พุทธสาสน

กาล ๒๔๐๐

พระพินลธรรวม ยิม เมื่อเป็นเปรียญได้สร้างวัดคอกหมูเปิดบน
ช่อวักถัสถาราม อยู่ถถนนค่างรวิษุวิก ๑ เมื่อเป็นพระราชาคณะ
สร้างวัดเกาะเกิดแขวงกรุงเก่าวัก ๑ เมื่อมาอยู่วัดพระเชตุพนหาได้

ครองกรุงไม่ พระธรรมเจดีย์ อุ่น ครองกรุงนี้ ด้วยมีพรรษาอายุ
ยิ่งกว่าพระพิมลธรรม ฯ ว่าคณะกลาง แลได้ว่าการรักษาพระพุท
บาทด้วย ท่านอยู่มาจนรัชกาลที่ ๕ ถึงมรณภาพเมื่อขมแสง พ. ศ. ๒๔๓๒
พระธรรมอโศก ถัก

พระธรรมอโศก (๘) วัดพระเชตุพน นามเดิมว่า ถัก เป็น
เปรียญเอกในรัชกาลที่ ๒ เช่นนักเทศน์มชอเสียง เป็นคู่กับสมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์ จ ซึ่งเป็นเปรียญเอกอยู่ในคราวเดียวกัน พระบาท
สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดตั้ง ๒ องค์ เมื่อบรรพตังสมเด็จพระ
พระสังฆราช ก่อน ในขมเม็ย พ.ศ. ๒๓๖๕ โปรดให้ศิคราชทินนาม
พระราชาคณะชั้นใหม่สำหรับทรงตั้งพระมหาเป็นพระอมรโมลี พระ
มหาถักเป็นพระศรีวิสุทธิวงศ์ เป็นคู่กัน แลต่อมาทั้ง ๒ องค์นี้ได้เลื่อน
สมณศักดิ์เสมอกันมาทุกคราว

ถึงรัชกาลที่ ๓ ทรงตั้งพระศรีวิสุทธิวงศ์ ถัก เป็นพระราชาคณะ
ผู้ใหญ่ที่พระเทพกระวี ในคราวเดียวกับทรงตั้งพระอมรโมลี จ เป็น
พระเทพโมลี

ต่อมาถึงขบเถาะ พ. ศ. ๒๓๘๖ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์พระเทพกระวี
ถัก เป็นพระพรหมมุนี คราวเดียวกับพระเทพโมลี จ เป็นพระธรรม
ไตรโลก

ถึงรัชกาลที่ ๔ เมื่อขบถัญ พ. ศ. ๒๓๘๕ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์
เป็นพระธรรมอโศก คราวเดียวกับพระธรรมไตรโลก จ เป็นพระพิมล
ธรรม มีสำเนาที่ทรงตั้ง ดังนี้

ให้เลื่อนพระพรหมมุนี ขึ้นเป็นพระธรรมมอคม บรมญาณอกุศลย์
สุนทรนายก ตรีปิฎกคุณาลังการภูษิต ทักขิณทิสคณฤศร ขวรสังฆาราม
คามวาสี สถิตย์ในเขตพน วิมลมังคลาวาศรววิหารพระอารามหลวง
นิวกัศร ๔ ตำบล ๓ บาท มีถาถานคักคิควรตงถาถานกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดค มีนริกัศรเคอนละ ๒ ตำบล ๑

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูสัททวิมล ๓

พระครูมงคลวิลาส ๓

พระครูสุเมห ๓

พระครูใบฎีกา ๓

พระครูสังฆรักษ์ชิต ๓ รวม ๘ รูป

พระธรรมมอคม ๑ ถก ถงมรณภาพในรัชกาลที่ ๔ เมื่อบชชชช

พ. ศ. ๒๓๘๖ อายุ ๕๘ ปี

พระธรรมเจดีย์ สิง

พระธรรมเจดีย์ (๘) วัดเทพธิดา นามเดิมว่า สิง เวียงกกัน
ภายหลังว่า สิงสังโฆ ประวัติเคิมจะอย่างไรหาทราบไม่ ปรากฏแต่ว่า
เมื่อในรัชกาลที่ ๓ เป็นพระราชาคณะที่พระธรรมกิติอยู่วัดเทพธิดา

ถงรัชกาลที่ ๔ เมื่อบชชชช พ. ศ. ๒๓๘๔ ทรงตั้งเป็นพระราช

คณะผู้ใหญ่ที่พระธรรมเจดีย์ คงอยู่วัดเทพธิดา ต่อมามีอธิการณคัง
สัง เมือร่าวบชชช พ. ศ. ๒๔๐๗

พระธรรมเจดีย์ อุ่น

พระธรรมเจดีย์ (๘) วัดพระเชตุพน นามเดิมว่า อุ่น เกิดใน
รัชกาลที่ ๑ เมื่อขีเถาะจุลศักราช ๑๑๔๕ พ. ศ. ๒๓๒๐ ประวัตต์แต่เดิม
จะอย่างไรหาทราบไม่ ปรากฏแต่ว่าเมื่อในรัชกาลที่ ๓ เป็นพระราช
คณเฑาะฐพระสนทรมหาราชอยู่วัดพระเชตุพน

ถึงรัชกาลที่ ๔ เมื่อรวบรวมเมย พ. ศ. ๒๔๐๑ ทรงตั้งเป็นพระ
ราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระธรรมเจดีย์ แต่เห็นระโกศครองกฐินมาตั้งแต่
กรมสมเด็จพระปรมาณวชิรชีโนรสสันพระชนม์ ด้วยท่านมีพรรษาอายุ
มาก เมื่อพระพิมลธรรม ยม มาอยู่วัดพระเชตุพน พระธรรมเจดีย์
ก็ครองกฐินทุกปีมา

พระธรรมเจดีย์ อุ่น ถูกโจรฆ่าตายในกุฎิในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ
๔/ บมเสง พ. ศ. ๒๔๓๒ อายุได้ ๘๗ ปี

พระธรรมไตรโลก รอด

พระธรรมไตรโลก (๘) วัดโมลีโลก นามเดิมว่า รอด
ประวัตต์เดิมจะเป็นอย่างไรหาทราบไม่ ปรากฏแต่ว่าเมื่อในรัชกาลที่ ๓
เป็นพระราชคณเฑาะฐผู้ใหญ่ที่พระเทพกระวี อยู่วัดโมลีโลก

ถึงรัชกาลที่ ๔ เมื่อขีบุญ พ. ศ. ๒๓๘๔ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์
พระเทพกระวี รอด เป็นพระธรรมไตรโลก คงอยู่วัดโมลีโลก แลถึง
มรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อรวบรวมชาติ พ. ศ. ๒๔๐๘

หม่อมเจ้าพระศีลวราลังการ ศร

หม่อมเจ้าพระศีลวราลังการ (๑) วัคชนะสงคราม นามเดิมว่าหม่อมเจ้าศร ในสมเด็จพะเจ้าบรมวงศ์เธอชั้นต้น เจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎา ประสูติในรัชกาลกรุงธนบุรี เมื่อขจิว รุศคักราช ๓๓๕๐ พ.ศ. ๒๓๒๑ ทรงผนวชอยู่วัคชนะสงครามาแต่ในรัชกาลที่ ๑ แต่ไม่ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรม เป็นแต่หม่อมเจ้าพระสามัญญาจนชันษา ๑๕ ปี ถึงรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะเมื่อขจิว รุศคักราช ๒๓๘๕ มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมว่า หม่อมเจ้าศร ได้ประพฤติพรหมจรรย์มานาน แลได้ศึกษาคัมภีร์พุทธศาสนา มาก ไม่มีอภิวรณอันใดให้ชุนเคืองได้ผลของอุลพระบาท จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้รับพระนามสมควรแก่บรรพชิต ว่าหม่อมเจ้าศีลวราลังการ ให้เจริญอายุวรรณะชพลศิริสวัสดิ์

ตั้งแต่วัน(ไม่ปรากฏในสำเนา) ขจิว รุศคักราช ๒๓๘๕ หม่อมเจ้าพระศีลวราลังการ ศร สิ้นชีพิตักษัยในรัชกาลที่ ๕ เมื่อขมเสง พ.ศ. ๒๔๐๐ ชนมาอายุได้ ๘๑ ปี

หม่อมเจ้าพระญาณวราภรณ์ รอง

หม่อมเจ้าพระญาณวราภรณ์ (๑) วัคชพิตรภิมุข นามเดิมว่าหม่อมเจ้ารอง ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๓ กรมหลวงพิเศษศิริสวัสดิ์ศุขวัฒนวิไชย ประสูติในรัชกาลที่ ๒ เมื่อขจิว รุศคักราช ๑๓๗๘ พ.ศ. ๒๓๕๘

ในรัชกาลที่ ๓ ทรงผนวชแต่เป็นสามเณร อยู่วัดราชบูรณะ ใน
สำนักสมเด็จพระสังฆราช นาค แต่ยังเป็นสมเด็จพระพนรัตน์ ทรงผนวช
พระเมื่อชวต พ.ศ. ๒๓๗๓ สมเด็จพระสังฆราช นาค เป็นพระอุปัชฌาย์
จะได้แปลพระปริยัติธรรมก็ครั้งหาทวายไม่ แต่ได้เป็นเปรียญเอก ๘
ประโยค แลทรงตั้งเป็นพระราชาคณะแต่ในรัชกาลที่ ๓ แต่ห้ามมีราช
ทินนามไม่

ถึงรัชกาลที่ ๔ พระราชทานราชทินนามเป็นหม่อมเจ้าพระญาณ
วราภรณ์ เมื่อชวต พ.ศ. ๒๓๙๕ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ว่า หม่อมเจ้ารองไต้เรือนรู้พระคัมภีร์
พุทธศาสนาเป็นอันมาก จนได้สอบไล่ถึงที่เปรียญ ๘ ประโยคแล้ว แล
ได้รับสมณบริวารเสมอพระราชาคณะมาช้านาน จึงทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ให้รับนามสมควรแก่บรรพชิต ว่าหม่อมเจ้าญาณวราภรณ์ ให้
เจริญอายุวรรณศุขพลศิริสวัสดิ์

ตั้งแต่วันที่ (ไม่ปรากฏสำเนา) ชวตวันศุกร์ พระพุทธศาสนา
กาล ๒๓๙๕

ต่อมาถึงขมโรง พ.ศ. ๒๓๙๘ โปรดให้อำราชณาไปครองวัด
ขพิตรภิมุข

หม่อมเจ้าพระญาณวราภรณ์สิ้นชีพตักษัยในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ
เดือน ๗ แรม ๓ ค่ำ ขีเถาะ พ.ศ. ๒๔๒๒ ชวตวันศุกร์ ๖๔ ขี

หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาธน์ เล็ก

หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาธน์ (๑) วัดอมรินทร์าราม นามเดิมว่า หม่อมเจ้าเล็ก ในพระประพันธวงศ์เชื้อ กรมหมื่นนราเทเวศร์ ประสูติในรัชกาลที่ ๑ เมื่อยัง จุลศักราช ๑๑๖๕ พ.ศ. ๒๓๔๕ ทรงผนวชอยู่วัดอมรินทร์มาแต่ในรัชกาลที่ ๒ เล่าเรียนทางวิปัสณากรรม

ถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะเมื่อยเถาะ พ.ศ. ๒๓๘๘ มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้ง ดังนี้

ให้หม่อมเจ้าเล็ก ในกรมหมื่นนราเทเวศร์ ได้รับราชทินนามตามคุณในพระพุทธศาสนาว่า หม่อมเจ้าสังวรพรประสาธน์ มีศักดิ์อำนาจเหมือนพระราชาคณะ พระราชทานนิมิตร์เป็นยศบุชชาราคาเถื่อนละ ๓ คำลึง อาราธนาให้ช่วยว่ากล่าวสั่งสอนพระสงฆ์สามเณรในวัดอมรินทร์าราม โดยสมควรแก่กำลังกัวย ขอจงเป็นสุขสวัสดิ์ในพระพุทธศาสนาเทอดมู ฯ

ตั้งณวัน (ไม่ปรากฏสำเนา) ปีเถาะสัปตศก พระพุทธศาสนกาล ๒๓๘๘

พระราชทานตาลิขัตร์แดงงาปรออย่างพคทาจิวงิน อันเป็นตาลิขัตร์พระราชาคณะในราชตระกูลฝ่ายวิปัสณากรรมให้ถือเป็นเกียรติยศ ทาลิขัตร์เล่มนี้กล่าวกันว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีรับสั่งให้สร้างขึ้น เติมจะพระราชทานพระเจ้าอนงยาเถอ พระองค์เจ้าอำไพ ซึ่งทรง

ผนวชอยู่ด้วยตลอด แต่ยังไม่ทันทรงตั้งเป็นพระราชอาคันตุกะ พระองค์เจ้า
ข้าไพลาผนวชเสีย ศาลับตรึงค่างมา

หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาธน์ เล็ก สิ้นชีพตักษัยในรัชกาล
ที่ ๕ เมื่อขมแม่ พ.ศ. ๒๔๒๖ ชนมาอยู่ได้ ๘๒ ปี

รัชกาลที่ ๕

สมเด็จพระราชปิตุลาธิราชวโรดม

กรมสมเด็จพระปิตุลาธิราชวโรดม สมเด็จพระมหาสมณะ ที่
สังฆราช (๘) วัดบวรนิเวศ พระนามเดิมว่าพระองค์เจ้าฤกษ์ พระนามฉายา
ว่า ญาณอุทัยโก เป็นพระโอรสที่ ๑๘ ในกรมพระราชวังบวรมหาเสนาบดี
ประสูติในรัชกาลที่ ๒ เมื่อฉวันพฤหัสบดี เดือนสิบหก ค่ำยามแสงเอื้อง
จุลศักราช ๑๓๗๓ ตรงกับวันที่ ๓๔ กันยายน พ.ศ. ๒๓๕๒ ซึ่งเป็นวันเริ่ม
สวภมณัตถ์พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
นภาลัย จึงพระราชทานพระนามว่า พระองค์เจ้าฤกษ์ ดำรงพระยศ
อย่างพระองค์เจ้าในพระราชวังบวร ฯ ครั้นกรมพระราชวังบวรมหาเสนา
บดีสวรรคตแล้ว ขางคราวเสด็จลงมาอยู่ในพระราชวังหลวง ด้วย
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๓ เจ้าฟ้ากรมหลวงเทพวงศ์ ซึ่งเป็นสมเด็จพระ
เจ้าน้องนางเธอในเวลานั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์นั้น
ได้ทรงนำไปถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรง
คุ้นเคยชอบพระอิริยาไคร่รับกันมาแต่ยังทรงพระเยาว์อยู่ด้วยกัน

เมื่อขมเมย พ.ศ. ๒๓๖๕ ทรงผนวชเป็นสามเณร เสด็จอยู่วัดมหาธาตุ สมเด็จพระสังฆราช (มี) เสนาะอยู่ชฌาย์ ได้ทรงเรียนมูลกัจจายน์ ในสำนักพระญาณสมโพธิ (รอด) ชำนิชำนาญได้ไล่สูตรมูลในที่ประชุมอาจารย์ที่พระราชวังเดิม ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ครั้งยังดำรงพระยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธออยู่นั้น ครั้นทรงผนวชเป็นสามเณรได้ ๕ พรรษา ถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ประชวรไข้ทรพิษมีคั่งลงจนออกมารักษาพระองค์เมื่อหายแล้วกรมพระราชวังขวรวมหาศึกษาศิลปเสด็จจัดการให้ทรงผนวชเป็นสามเณรที่พระราชวังขวรฯ อีกครั้งหนึ่ง ทรงผนวชมาจนถึงขลุ พ.ศ. ๒๓๗๒ พระชันษาครบกำหนดทรงผนวชเป็นพระภิกษุ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ลาผนวชออกมาสมโภช แล้วให้พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๒ เจ้าฟ้าอาภรณ์ ซึ่งเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ ที่จะทรงผนวชเป็นสามเณรในเวลานั้น ในการทรงผนวชเป็นภิกษุนั้น สมเด็จพระสังฆราช (ค่อน) เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๓ สมเด็จพระกรมพระปรมานุชิตชิโนรส แลพระวินัยภิกษุทวีศุภมหาธาตุ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ทรงศึกษาพระธรรมวินัย ในสำนักพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงผนวชอยู่วัดมหาธาตุด้วยกัน ทรงเลื่อมใสลัทธิตรรมวินัยตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายหลังจึงทรงอุปสมบทในท่งสีมา เพื่อเป็นการมั่นคงครั้งหนึ่ง พระสเมธจารย์ (พุทธะรังษะ) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระ

กรมวาจาจารย์ ทรงศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักพระวิเชียรปรีชา
 (ภู) เจ้ากรมราชบัณฑิตย เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงสถิตย์ในสมณศักดิ์ท้าวพระราชาคณะแล้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
 เจ้าอยู่หัว พระราชทานศาลับครุฑพุ่มสำหรับยศเปรียญพระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอยู่แต่เดิมให้ทรงสลับมา พระราชทาน
 นิจกัฏฐ์เดือนละ ๒ ตำลึง เมื่อขวอก พ.ศ. ๒๓๗๘ พระบาทสมเด็จพระ
 พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ทูลอาราธนา พระบาทสมเด็จพระจอม
 เกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จจากวัดราชาธิวาสมาครองวัดบวรนิเวศวิหาร ท่าน
 จึงตามเสด็จไปอยู่วัดบวรนิเวศด้วย

เมื่อขวอก พ.ศ. ๒๓๘๒ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะสมณศักดิ์เสมอพระราชาคณะสามัญ ได้รับ
 พระราชทานศาลับครุฑพุ่ม และเครื่องยศสำหรับพระราชาคณะพร้อม
 ทูลอย่าง พระราชทานนิจกัฏฐ์เดือนละ ๓ ตำลึง ตั้งถานานุกรมได้ ๒ รูป
 คือพระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑

ถึงรัชกาลที่ ๕ ในขกัญ พ.ศ. ๒๓๘๔ ทรงสถาปนาเป็นกรม
 หมนบวรวิมลศรีวิพนธ์ เมื่อฉวันศุกร์เดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ มีสำเนา
 ประกาศทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฏฯ ลฯ พระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระองค์เจ้าฤกษ์เป็นพระเยาววงศ์

เสด็จผู้ใหญ่ ประกอบไปด้วยคณาธิการวิบูลย์ประชา รชบุรี ในพุทธศาสน์
 เพทางคสาทรคิลยาคม สมควรจะเป็นที่สักการบูชาแก่นานาบรรพตซ์
 จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสรสังหนาทดำรัสสั่ง ให้เสนา
 ปนาพระเจ้าวรวงศ์เธอชั้น ๒ พระองค์เจ้าฤกษ์ เป็นกรมหมื่นขจรวิชัย
 สิริยพันธ์ บัณฑิตพรหมจริยธรรมมวดยุค ปฏิบัติสฤทธคณเฑาะนายน พุทธศาสน
 คิลกบวรวิชัยบรรพตซ์ สรรพธรรมิกกิจโกศล สุวิมลปรีชา บัญญา
 อรรคมหาสมณคณบรณพิตร เสด็จสถิตย์ณวัดบวรนิเวศราชวราราม
 วิหาร พระอารามหลวง จึงเจริญพระชนมายุบรรณคชพลศิริสวัสดิ
 จิตรสถิตกาลในพระบวรศาสนา แลทรงอิศริยยศ เป็นประธานาธิบดีในธรรม
 ยุคิกนิกายิกสังฆมัยขมบวรนิเวศาคณะเทศธณู ฯ

ให้ตั้งถานานุกรม ๘ องค์ คือ พระครูมหานนายน อธรรมยุติก
 คิลกโลกยปสาทานบาล มหาเถรานุฐานิกิจการวิ คณาธิบดีศรีรัตน
 สรณคมกาจารย์ พระครูปลัดพิชวา ๑

พระครูจลนนายก ตรีปิฎกชมรานุรักษ์ สรรพกิจพิทักษ์ธรวาหน
 กิจการวิ คณาศิลาวิไลธกาจารย์ พระครูปลัดชัย ๑

- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรรม ๑
- พระครูชเนกสามัน ๑
- พระครูอนันตประกาศ ๑

• ภายหลังเปลี่ยนเป็นพระครูอนันตคุณาท

พระครูสมุห์	๓
พระครูใบฎีกา	๓
พระครูสังฆบริบาล	๓

ให้เจริญอายุวรรณะศุขพล ในพระพุทธรูปศาสนาเทอญ ฯ

ตำแหน่งสมณเถานันครททรงตั้งครั้งนี้ เป็นทสองรองสมเด็จพระมหาสังฆปริณายก คือกรมสมเด็จพระปรมาณุชิตสีโนรสลงมา เพราะฉะนั้นพระครูปลัดจึงมีนามว่า พระครูปลัดมหานุกายก พระครูปลัดกฤษณานุกายก เป็นปลัดขวาซ้าย ๒ องค์ ถานานศักดิ์สูงกว่าสมเด็จพระราชาคณะเจ้าคณะใหญ่

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อฉนวนศักราชเดือน ๓ ขึ้น ๖ ค่ำ ๒ ระยะเวลา พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงเลื่อนเป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนกาล เป็นชคิตภาคล่วงแล้ว ๒๔๓๐ พุทธยาบัตยบันกาล โสณสังวัจฉระ มาฆมาศ ชุณหษายักษ์ ฉัฐมีตติ ศักราชวรปริเฉทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯ ล ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นยวราชสิริยพันธ์ เป็นพระองค์เจ้าในกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ไต่ทรงประพฤตีสถาสนพรหมจรรยาในธรรมวชิรุตินิกาย อยู่ร่วมสนิทชิดชอบพระธัชยาไศรย

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมา แต่เมื่อยังทรงพระผนวชอยู่นั้น
 จนตลอดเวลาเสด็จปรินิพพานจากพรหมจรรย์ มาได้ถึงฉดลยวชสมัยที่
 แล้วได้รับสมณศักดิ์คือศรัยยศที่ถึง ครองคณะวัฑฒนวิเวคคณของพระองค์
 ต่อมา ได้เป็นพระอัครยาจารย์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ในเวลาเมื่อทรงผนวชเป็นสามเณร แลทรงรับอุปสมบทในเวลาที่ยังอยู่นั้น
 แลได้มีคุณูปการเป็นพระอัครยาจารย์ให้สำเร็จบรรพชาอุปสมบทแก่สมเด็จพระ
 พระเจ้าน้องยาเธอ แลพระราชวงศานุวงศอันเป็นอันมาก แลมีสมภาร
 สมณะมารยาตเรียบร้อย สมควรจะเป็นครูสั่งการสัถยานที่เคารพนับถือ
 แห่งพระบรมราชตระกูลทั่วไป แลทรงพระปรีชาฉลาดรอบรู้ ในพระคัมภีร์
 พุทธศาสน์แลพงศศาสตร์ สมควรเป็นสงฆปริณายกมหาปาณาติบาติ
 มีสมณะศักดิ์คือศรัยยศใหญ่ยิ่งกว่าบรรดาสงฆ์บรรพชั้ทั้งปวงในฝ่ายพุทธ
 จักรได้ จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระมณฑุรสุรสิงหนาท ดำรัส
 เห็นเกล้าเห็นอกระหม่อม ให้เลื่อนอิศรัยยศพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
 หมนยวรวัชย์สุริยพันธ์ ขึ้นเป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระ เพิ่มพระ
 นามข้างต้นแลสร้อยพระนามข้างท้าย ตามพระนามสมญาจารึกในพระ
 สุพรรณบั้คว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ยวรวัชย์
 สุริยพันธ์ ปิยพรหมจรรย์ธรรมาวุธศร ปฏิบัติสุทธคณเณรายก พุทธ
 ศาสนกิลกปวรัยยบรรพชิต สรรพธรรมิกกิจโกศล สุวิมลปรีชา ชัญญา
 อรรคธนาคาริวัตโนคม พุทธวราคมโหรงลากุสโลภาศ ปริมาณมหา
 ราชหิโตชยาจารย์ มโหฬารเมตยาภิธยาไศรย พุทธาภิศิริวัตโนไทรย

คุณารักษ์ ออกอุษฐ์ศักดิ์สถลสงฆปาโมกษประธานาธิบดี มหา
สมณะคณินทรวโรคมบรมพิตร เสด็จสถิตย์ณวัดบวรนิเวศราชวรวิหาร
พระอารามหลวง จงจิรัฐติกาลในพระพุทธรักษาเทอญ ฯ

ให้ทรงเลื่อนเจ้ากรม เป็นพระปวเรศวรียาลงกรณ์ ถ้อยคดี
นา ๓๐๐๐

ให้ทรงเลื่อนปลัดกรม เป็นหลวงสุนทรสงคราม ถ้อยคดีนา ๘๐๐

ให้ทรงเลื่อนสมุหซ้ายัญชี เป็นขุนชำนาญเลขา ถ้อยคดีนา ๕๐๐

ให้ผู้รับตำแหน่งทั้ง ๓ นี้ มีความเจริญสุขสวัสดิ์ ทำราชการ
ฉลองพระเดชพระคุณเทอญ ฯ

ต่อมาเมื่อวันพรมเดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ ปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๒๒ พระ
ราชทานเปลี่ยนตาลบคร มีประกาศด้วยดังนี้

คำประกาศ

ศกมีสัต พระพุทธรักษากาล เป็นอภิศกาคล่วงแล้ว ๒๔๒๒
พรรษา บคยุบันกาล สัสสังวัชระ ผคุณมาศ กภาพักษ์ อัฐมคิต
พุทธवार บริเฑทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯ ล ฯ พระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
พระปวเรศวรียาลงกรณ์ เสด็จทรงพระผนวชประพฤติวิสุทธศีลสนพรหม
จรรยาช้านาน เป็นพระอุปัชฌายารย์ ครุฐานันยบรรพรัตน แห่งพระ
บรมราชสกุลวงศ์ แลมหาชนเป็นอันมาก เป็นประธานาธิบดีมีอิทธิ
ยศยิ่งกว่าบรรพคาคณะสงฆนิกว ความวาลี อรณฺวาลี บกษ์ได้ฝ่ายเหนือ

ทั้งปวง ควรมีสั่งสำคัญสมควรเป็นที่เชิดชูพระเกียรติยศให้แปลก
 พิเศษกว่าพระราชกณเฑาะว์ทั้งปวง ครั้งในรัชกาลสมเด็จพระชนกนารอด
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชดำริให้ช่าง
 ทำตาลขัตรีแฉก ล้วนแล้วด้วยงานแกะจำหลัก ประทับพลอยงามวิจิตร
 ถวายให้เป็นสำคัญเครื่องหมายพระเกียรติยศครั้งหนึ่งแล้ว พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในบัดดลขึ้น จึงทรงพระราชดำริให้เจ้าพนักงาน
 ทำตาลขัตรีแฉกคนทั้งตัว เป็นของประณีตงาม มีคำมั่งนึ่งเพิ่ม
 ถวายอีกครั้งหนึ่งให้เป็นชั้นที่ ๑ ชั้นที่ ๒ เป็นที่เฉลิมพระเกียรติยศ ภัยโย
 ภาพปรากฏไปสู่สันกาลนาน

ถึงยี่สิบสาม พ.ศ. ๒๔๓๔ ทรงรับมหาสมณุตมาภิเศกด้วยพระนาม
 เลื่อนพระยศเป็นสมเด็จพระบรมราชา เมื่อฉนวนที่ ๒๗ พฤศจิกายน มี
 สำเนาประกาศดังนี้

ประกาศการมหาสมณุตมาภิเศก

ศกมีสิศ พระพุทธศาสนากาล เป็นอภิศถาภคแล้ว ๒๔๓๔
 พรพชา บัทยันกาล จันทรคตินิยม สสสังวัจจร กรรตีกมาศกาพิชัญญ์
 พารเสถิติ ศุกรวาว สร้อยคติกาล รัตนโกสินทรศก ๑๓๐ พฤศจิกายน
 มาศ สัตตวลติมวาร ปวีเมทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหา
 มงกุฏ บรมยรัตนราชรังคี วรุตมพงค์บริพัตร วรขัตติยราชนิก ไภตม
 จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ ออกโศกษาธิสังสุทตแควระหนด
 จักริยรมนารอด มหามงกุฏราชวรารังกูร สุจริตมูลสุสาธิต อรรคฤกฤฆู

ไพบูลย์ บุรพาคูลย์กฤษฏาภินินหาร สุภาธิการรังสฤษดิ์ ัญญุลักษณ์
 วิจิตรโสภาคยสรพวงค์ มหาชนโนตมางคประนตยาทงกชยกุล ประ
 สิริขันธ์สรพคุณผล อุดมบรมสุขุมาล ทิพยเทพาวตาร ไพศาลเกียรติคุณ
 อกุลยพิเศษ สรรพเทพเวศรานุรักษ์ วิสิฐศักดิ์สมญา พนิตประชา
 นารถ เปรมกระมลจัตติราชประยูร มุลมุขมาตยาภิรมย์ อุดมเทศา
 ธิการ บริบูรณ์คุณสารสยามาทินคร วรุตเมกราชติลภ มหาปรีวาร
 นายกอนันต์ มหันตวรฤทธิเดช สรรพพิเศษศิรินิธ อเนกชนนิก
 สโมสรสมมต ประสิทธิ์วรยศมโหดมบรมราชสมย์ดี นพย์คลเสวตร
 รัชฎาภินันท์ ศิริรัตโนปลักษณ์มหาบรมราชาภิเศกาภิสิต สรรพทศทิศ
 วิจิตไชย สกลมไหสรวีบรมมหาสวามินทร์ มหเศรษฐมทินทรมหารามา
 ชีราชวโรคม บรมนารถชาติอาชาวไศรย พุทธาภิไธยรัตนสรณารักษ์
 อกุลยศักดิ์อรรคนเรศวราธิบดี เมตตากากรุณาสถลหฤทัย อโนปมัยบุญการ
 สกลไพศาลมหารัชฎาธิษิตินทร์ ปรมินทร์ธรรมิกมหาราชาธิราช บรม
 นาวรณพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริที่ว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยวเรศ
 วิทยาลัยการณ ได้ดำรงพระยศเป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้า
 ค่างกรมผู้ใหญ่ แลเปนสังฆปริณายกยชานาธิบดี มีสมณะศักดิ์ใหญ่
 ยิ่งกว่าบรรดาสงฆบรรพตัส ท้าวพระราชอาณาเขต มาตั้งแต่วันศุกร
 เดือน ๓ ขึ้น ๖ ค่ำ ยระกาเบญจศก จุลศักราช ๑๒๓๕ ล่วงมาจนกาล
 บัดนี้ มีพระชนมายุเจริญยิ่งชราชนไม่มีพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ใด
 ในมหาจักรบรมราชตระกูลนี้ ที่ล่วงลับไปแล้วก็ ที่ยังดำรงอยู่ก็ จะได้

มีพระชนมายุยืนยาวมาเสมอด้วยพระชนมายุสักพระองค์เดียว เช่นเหตุ
ให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลพระบรมวงศานุวงศ์ทรงยินดีมีความ
เคารพนับถือยิ่งซึ้งกว่าแต่ก่อน.

อีกประการหนึ่งฝ่ายบรรพชิต บรรดาพระสงฆ์ซึ่งมีสมณะศักดิ์
ในเวลานี้ ก็ไม่มีผู้ใดซึ่งจะมีพรรษาอายุเจริญยิ่งกว่าพระชนมายุแล
พรรษา ก็ย่อมเป็นที่นับถือเคารพนับถือยิ่งใหญ่มากในสมณะมณฑลทั่วทุก
สถาน.

หนึ่งแต่ก่อนมา เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระ
ราชทานมหาสมณคณาภิเศกแก่พระเจ้ายบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระ
ปรมาธิบดีศรีโนรส ก็ด้วยทรงพระราชปรารถนาพระชนมายุซึ่งเจริญยิ่งกว่า
พระบรมวงศานุวงศ์ทั้งปวง.

อีกประการหนึ่ง ด้วยการทำทรงผนวชมาช้านาน ทรงคุณธรรม
ทางปฏิบัติในพระพุทธศาสนา แลได้เป็นครูอาจารย์แห่งราชตระกูลแล
มหาชนเป็นอันมากเป็นที่ตั้ง ก็ถ้าจะเทียบแต่ด้วยคุณธรรมการปฏิบัติใน
ทางพระพุทธศาสนาฤๅด้วยการที่ได้เป็นครูอาจารย์ของพระบรมวงศานุวงศ์
แลมหาชนเป็นอันมากนั้นก็พิเศษกว่า ด้วยได้ทรงเป็นพระอุปัชฌายจารย์
ในพระเจ้าแผ่นดิน แลพระบรมวงศานุวงศ์มีเจ้าฟ้า แลพระองค์เจ้า
ต่างกรม แลพระองค์เจ้า จนตลอดข้าราชการเป็นอันมาก จนถึง
ในครั้งนั้นก็ยังได้ทรงเป็นพระอุปัชฌายจารย์ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
สยามมกุฎราชกุมาร ซึ่งยังทรงผนวชเป็นสามเณรอยู่ในบัดนี้ เพราะ
ฉะนั้นบรรดาบรมราชตระกูลแลตระกูลทั้งปวง ทั้งในสมณะมณฑลทั่ว

ทุกหมู่ทุกเหล่าย่อมมีความเคารพนับถือในพระองค์ทั้งสองประการ คือ
 เป็นพระเจ้าบรมวงศ์ซึ่งทรงมีพระชนมายุเจริญยิ่งกว่าพระบรมวงศานุวงศ์
 ทั้งปวง แลทั้งเป็นพระอัยยการด้วยอีกฝ่ายหนึ่ง จึงมีความนิยมยินดี
 ที่จะใคร่ให้ได้ดำรงพระยศอันยิ่งใหญ่ เสมอกรมสมเด็จพระปรมาธิบดี
 ชีโนรส โดยรับมหาสมณตมาภิเศกแลเลื่อนกรม เป็นพระเจ้าบรม
 วงศ์เธอกรมสมเด็จพระให้เต็มความความยินดีเลื่อมใส จะไต่เป็นที่เคารพ
 สักการบูชา เป็นที่ชื่นชมยินดีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แล
 พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แลอเนกนิกกรมหาชน
 บรรดาซึ่งนับถือพระพุทธศาสนาทั่วหน้า.

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระอัยยการ สรุสังหนาท โปรดเกล้า
 ให้ตั้งกรมมหาสมณตมาภิเศก แลเลื่อนพระอิสริยยศ พระเจ้าบรมวงศ์
 เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ขึ้นเป็นกรมสมเด็จพระ มีพระนาม
 ตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า—

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระปวเรศวริยาลงกรณ์ บวร
 วังษิสรียพันธ์ บิยพรหมจรรย์จรรวมวรยุทร ปฏิบัติศุทธิคุณะนายก อรรณ
 นิตีสาธกปวริยบวรพชิต สรรพธรรมิกกิจโกศล สิวิมลปรีชา ปัญญา
 อรรคมหาสมณکم ขรมพงศาธิบดี จักริบรมนารถ มหเสนาณรงค์
 อนุราชวรังกูร ปรมินทรบดีนทร์สุริยทัตไธยอัยการย์ มโหฬารเมตยา
 ภิธยาไศรย ไทรย์ภูกโหรกลาโกศล เขมยปตลเสวตรฉัตร ศิริรัตโน
 ปลักษณมหาสมณตมาภิเศกาภิสิต ปรมุกฤษฐสมณะศักดิ์ดำรง มหา
 สงฆปริณายก พุทธิศาสนคิลกโลกกุตมมหาบัณฑิตย์ สุนทรวิจิตรปฏิภาณ

ไวยัคยญาณมหาภควี พุทธาทิศิริวัตน์ ไตรยคุณารักษ์ เอกชรรคมหา
 อนาคตาภิวัตน์ สยามาธิโลกยปฏิพัทธ พุทธยวิสัยเนตร สมณคณิน
 ทราธิเบศร์ สกลพุทธจักโรปการกิจ สฤษดิ์ศิลาสาร มหาปาโมกษ
 ประธานวโรดม ขรมนาวรณพิตร เสถียรสถิตย์ฉัตรบรรณิเวศ ราชวรวิหาร
 พระอารามหลวง (มุสิกนาม) ให้ทรงศักดิ์ทินา ๕๕๐๐ ตามพระราช
 กำหนดอย่างพระองค์เจ้าต่างกรมตำแหน่งใหญ่ ในพระบรมมหาราชวัง
 แลดำรงพระยศฝ่ายสมณะศักดิ์เป็นเจ้าคณะใหญ่แห่งพระสงฆ์ทั้งกรุงเทพฯ
 แลหัวเมืองทั่วพระราชอาณาเขต พระราชทานนิตยภัตธัญญาเดือนละ
 ๑๒ ตำลึง ขออาราธนาให้ทรงรับอัฐระพระพุทธรูปสาสนาเป็นภาระสั่งสอนช่วย
 ระวังอธิกรณ์พระภิกษุสงฆ์สามเณรทั่วไปโดยสมควรแก่พระอิศริยยศสมณ
 ศักดิ์ทิ จงทรงเจริญพระชนมายุพรรณสุขพลปฏิภาณ คุณสารสมบัติ
 สรรพศิริสวัสดิพิพัฒมมงคล วิบูลยศุภผลเจริญฤทธิกาลในพระพุทธรูปสาสนา
 เทอญ ฯ

เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เลื่อนพระอิศริยยศชั้นดังนี้
 แล้ว จึงโปรดเกล้า ฯ ให้ทรงเลื่อนเจ้ากรมเป็นพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์
 ถิธศักดิ์ทินา ๓๐๐๐

ปลัดกรมเป็นพระสุนทรสรรพการ ถิธศักดิ์ทินา ๘๐๐

สมุห้ขานูชี เป็นหลวงชำนาญเลขา ถิธศักดิ์ทินา ๕๐๐

ให้ผู้ซึ่งได้รับตำแหน่งทั้ง ๓ นั้น ทำราชการในหลวงแลในกรมตามอย่างธรรมเนียมเจ้ากรมปลัดกรมสมุหที่ขาดอยู่ในพระองค์เจ้าต่างกรมผู้ใหญ่ทั้งปวง โดยความผาสุกศิริสวัสดิ์สืบไป.

ฝ่ายสมเด็จพระที่นั่งให้ทรงตั้ง พระครุปลัดมหานายก ธรรมยติกตีสกลโลกยปลาทานบาล มหาเถรานุชานกิจการวิย คณาธิบดีศรีรัตนสรณคณาการะ มินตยภักตร์ราคาเดือนละ ๓ ตำลึง

พระครุปลัดทูลานายก ตรีบุฎกคณานวัณย์ คณะกิจพิทักษ์สุวรรณกิจการวิย มินตยภักตร์ราคาเดือนละ ๓ ตำลึง

พระครูสังฆกรรมมานโยค มินตยภักตร์ราคาเดือนละ ๒ ตำลึง

พระครูวา โภคสังฆกิจ มินตยภักตร์ราคาเดือนละ ๒ ตำลึง

พระครูปริตโกศล มินตยภักตร์ราคาเดือนละ ๒ บาท

พระครูพทธมนต์ปรีชา มินตยภักตร์ราคาเดือนละ ๒ บาท

พระครูคหาปณานกิจ มินตยภักตร์ราคาเดือนละ ๒ บาท

พระครูพิพิธภนทวิธาน มินตยภักตร์ราคาเดือนละ ๒ บาท

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูอเนกสำวัน ๓

พระครูอนันตคุณาภ ๓

พระครูสังฆบริบาล ๓

พระครูสมุห ๓

พระครูไชยฎกา ๓

รวม ๓ รูป ขอให้พระคุณผู้ซึ่งได้รับตำแหน่งทั้งปวงนี้มีความศุขศิริสวัสดิศุภตาพรในพระพุทธศาสนาเทอญ ฯ

ถึงวันที่ ๑๓ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๓ (ปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕)

สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท วังบวรวิไลวงศ์ ทรงพระประชวรพระโรคชรา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยม ประชวรเนื่อง ๆ ถึงวันที่ ๒๓ เป็นวันอุโบสถ ท่านมีพระประสงค์จะเสด็จ ไปทำอุโบสถที่ในพระอุโบสถ เพราะตั้งแต่ทรงผนวชมาได้โดยทรงทำ อุโบสถมาทุกวันอุโบสถไม่เคยขาดเลย แม้ประชวรจะทรงดำเนินไปไม่ได้ ก็ได้เคยโปรดให้เชิญเสด็จไป แม้ในคราวนี้จะโปรดให้เชิญเสด็จ ไปเหมือนเช่นนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ ไปเยี่ยมประชวรในวันนั้น เมื่อทรงทราบพระประสงค์ทรงเกรงว่าถ้าเสด็จ ไปพระโรคจะกำเริบมากขึ้น จึงทรงพระราชอุทิศที่บริเวณในพระตำหนัก นั้นเป็นทิวสูงคามสีมา เพื่อสงฆ์จะได้ประชุมทำอุโบสถในที่นั้น ให้เป็นการสมพระประสงค์ของสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท และไม่ ต้องเชิญเสด็จท่านไปตั้งพระอุโบสถ ประชวรมาจนวันที่ ๒๘ กันยายน ถึงเวลา ๑๓ ทุ่มกับ ๓ นาที สิ้นพระชนม์ พระชนมายุได้ ๘๓ ปีกับ ๑๓ วัน ทรงผนวชเป็นภิกษุได้ ๖๕ พรรษา ดำรงพระเกียรติกายในที่เจ้าคณะ ใหญ่ฝ่ายธรรมยุติกนิกายได้ ๕๒ ปี สถิตย์ในมหาสมณุตมาภิเศกได้ ๓๐ เดือน โปรดให้ทำงานพระศพพระเมรุพิมานเป็นการขานนำนังก่อนงาน พระบรมศพสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ เมื่อขบวน

พ.ศ. ๒๔๕๓ ถวายพระเพลิงเมื่อณวันที่ ๑๖ มกราคม วันโกสินทร ศก ๑-๘ แล้วเชิญพระอัฐิกลับไปประดิษฐานไว้ที่พระตำหนักฉวีภิรวร นิเวศ โปรดให้มีตำแหน่งถาดนักษัตรสำหรับรักษาพระอัฐิ เวลาเช้า พรวรยาเสด็จไปถวายพุ่มบูชาพระอัฐิ และเชิญเสด็จลงทรงสค์ปีกรถพิท ในพระอุโบสถ เวลาเสด็จพระราชทานพระกฐินทุกปีเป็นประเพณีมา มีได้ชาก.

สมเด็จพระสังฆราช สา

สมเด็จพระสังฆราช (๘) วัดราชประดิษฐ นามเดิมว่า สา นามฉายาว่า ปัสสเทโว เป็นชาวข่างไม่แขวงจังหวัดกันทรบุรี เกิดใน รัชกาลที่ ๒ เมื่อณวันพฤหัสบดี เดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ ปีระกา จุลศักร ราช ๑๑๗๕ พ.ศ. ๒๓๕๖

ในรัชกาลที่ ๓ ขวชเป็นสามเณรแต่ยังเยาว์ เติมอยู่ที่วัดใหม่ ยางขุนเทียน แล้วมาเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ที่วัดสังฆะวิศยาราม เมื่อ อายุ ๑๕ ปีได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรก แปลได้แค่ ๒ ประโยค ได้เป็น “เปรียญวงนำ” ถ้วยประเพณีการแปลพระปริยัติธรรมในสมัย นั้น ผู้เข้าแปลที่แรกต้องแปลพระธรรมบทให้ได้ครบ ๓ ประโยคในคราว เดียวจึงนับเป็นเปรียญ ถ้าไม่ไ้ครบทั้ง ๓ ประโยค เข้ามาแปลคราว หนักต้องแปลแต่ประโยค ๑ ไปใหม่ แลครั้งนั้นกรมพระราชวังบวรมหา คัคคิพลเสพ มีพระประสงค์จะทรงอุปการะแก่พระภิกษุสามเณรที่เล่าเรียน มิให้ทอดลอยจากความเพียรไปเสีย ถ้ารูปใดแปลได้ ๒ ประโยค ทรง

๑1/03/2565
• เมื่อท่านบวชครั้งแรกมีนามฉายาว่า ปุสฺส

รัชชูปการะไปกว่าจะเข้าแปลใหม่ได้เป็นเปรียญ จึงพากันเรียกพระภิกษุ
 สามเณรเหล่านั้นว่า “เปรียญวังหน้า” มิใช่เป็นสมณศักดิ์ ต่อมาท่าน
 ไปถวายตัวเป็นศิษย์อยู่ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อเสด็จ
 ทรงผนวชประทับอยู่ ณ วัดราชาธิวาส ก็ศึกษาพระปริยัติธรรมในพระราช
 สำนักต่อมา จนอายุ ๑๘ ปีเข้าแปลพระปริยัติธรรมอีกครั้งหนึ่งแปลใน
 คราวเดียวกับที่หมกทั้ง ๘ ประโยค ได้เป็นเปรียญเอกแต่ยังเป็นสามเณร
 ครั้นถึงขมแสง พ.ศ. ๒๓๗๖ อุปสมบทที่วัดราชาธิวาส อุปสมบทแล้ว
 เป็นเปรียญเอกอยู่ ๖ พรรษา ได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว มาอยู่กับขบวนเรือ ถึงยชวด พ.ศ. ๒๓๘๒ พระบาทสมเด็จพระ
 พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระอมรโมลี อยู่มา
 ท่านทูลลาสิกขาเสียดครั้งหนึ่ง

ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดให้อุปสมบทใหม่ที่วัดบวรนิเวศ เมื่อเดือน ๑๐ บกัญ
 พ.ศ. ๒๓๘๔ สมเด็จพระมหาพรยาช่วยเรศวิยาหลวงกรณ แต่ยังคงดำรงพระยศ
 เป็นกรมหมื่นขจรวิมลศรีวิพนธ์ เป็นพระอุปัชฌาย์ บวชแล้วเป็นพระอิน
 ท์อยู่ ๗ พรรษา ถึงขมเมษ พ.ศ. ๒๔๐๓ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ
 ที่พระสาสนโสภณ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระอาจารย์สา วัดบวรนิเวศ เป็นพระสาสนโสภณ ที่พระ
 ราชาคณะในวัดบวรนิเวศ มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๔ ตำลึง ๒ บาท ขอ

พระคุณจงเอาพระพุทธรูปศาสนาเป็นภาระสั่งสอนแถมอนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณรในพระอารามโดยสมควร จงมีสุขสวัสดิ์ที่เจริญ ในพระพุทธรูปศาสนาเทอญ ฯ

ตั้งแต่วันที่ศุกร์ เดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ยมเมษสัมฤทธิศก พุทธศักราช ๒๔๐๑ เป็นวันที่ ๒๗๖๕ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

นามพระสาสนโสภณนั้น ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นโดยเฉาะให้ได้กับนามเดิมของท่าน พระราชทานนิภัตถสมอขึ้นเทพ แต่ถือศาลิบัตรแลกเสมอขึ้นพระราชคณะสามัญ ต่อมาถึงยลล พ.ศ. ๒๔๐๗ เมื่อทรงสร้างวัดราชประดิษฐแล้ว โปรดให้ยาราณามาเป็นเจ้าอาวาสองค์แรกในวัดราชประดิษฐ พระราชทานศาลิบัตรแลกพันแพรเสมอขึ้นฉวมถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อประจก พ.ศ. ๒๔๑๕ โปรดให้เลื่อนเป็นพระฉวมวโรคม แต่ให้คงใช้นามว่า พระสาสนโสภณ ที่พระฉวมวโรคมสำเนาที่ทรงตั้ง ประกาศยังหาไม่พบ ส่วนสำเนาที่พบดังนี้

นามจารึกในหิริญบัตร

พระฉวมวโรคม บรมญาณอดุลย์ สุนทรนายก ตรีปฏิภาณคณาธิการภูสิต ทักษิณทศิศณฤศร ขวรสังฆนาราม คามวาสี สติคยฉวักราชประดิษฐ สติคยมหาสิมาราม พระอารามหลวง จงเจริญทฤชมชนมายุ พวรรณสุขพลปฏิภาณ ในพระพุทธรูปศาสนาเทอญ ฯ

ใบกำกับหิริญบัตร

พระสาสนโสภณ วิมลญาณสุนทร ขวรสังฆนนายก ตรีปฏิภาณวิทยาคุณาลงการวสุตติ ฉวมวรยุคติกคณาวิสิมันคยาโมภย์ ที่พระ

ธรรมวโรคม เจ้าคณะรองฝ่ายใต้ มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๒ ตำลึง
สถิตยณวัดราชประดิษฐ สถิตยมหาสิมาราม พระอารามหลวง มีถานา
นคักกิตถวตั้งถานานกรมใต้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัด มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๓

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูคัพพัทวมล ๓

พระครูมงคลวิลาส ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓

พระครูสังฆวิจิตร ๓ รวม ๘ องค์

ขอพระคุณจงรับพระพุทธรูปศาสนา เช่นถาวรสิ่งสอนช่วยระงับ
อธิกรณ์ แลถอนเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณรในพระอารามทั้งปวงซึ่ง
ชนในคณะ สมควรแก่อิทธิยศสมณถานนคักกิตถิงพระราชทาน
จงมีสุขสวัสดิเจริญในพระพุทธรูปศาสนาเทอดมู ฯ

ตั้งแต่วัน ๖ เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ บวออกจัตวาศก พุทธ

ศาสนกาล ๒๕๓๕ พรรษา เป็นวันที่ ๓๓๓๖ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ถึงบถาะ พ.ศ. ๒๕๓๒ ทรงเลื่อนเป็นสมเด็จพระพุทธิโฆษจารย์

เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายเหนือ เมื่อฉวันพคมเดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ บถาะ

เชกคก จุลศักราช ๑๒๕๓ มีสำเนาที่ทรงตั้งตั้งน

คำประกาศ

ศักราช ๒๔๖๒ พระพุทธศาสนา เป็นอภิศักดิ์สิทธิ์แล้ว ๒๔๖๒
พระราชาธิบดี ๒๔๖๒ สหประชาชาติ กษัตริย์ อัฐมัตติกา พุทธรักษา
เขตภาคกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ๑ ๒ ๓ พระบาท
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระศาสนาโสภณ ที่พระ
ธรรมวินัย ประกอบด้วยสัจธรรมอันประเสริฐยิ่งกว่าสิ่งใดในโลก
ในพระปริยัติไตรปิฎกธรรม ทั้งบาลีและอรรถกถา มีสุตตาม
บัญญัติหรือธรรม ในอักษรแลภาษาซึ่งเป็นสละสมัยประสมัย คือ ขอม
ไทย แลสิงห์พม่า รามัญ สังสกฤตพากย์ เป็นต้นโดยพิศดาร มีวิจารณ์
บัญญัติอันควาสอบสวนพระคัมภีร์พุทธศาสนาเทียบเคียงกับอักษรภาษาอื่น
จนสิ้นสงสัยในข้ออรรถธรรมโดยมาก ได้เป็นที่พึ่งพำนักขึ้นเทอความ
สงสัยเสียทั่วไปทั้งสมณนิกรแลคฤหัสถ์ชน คำรณคุณธรรมอนันตโกศล
วิมลปฏิบัติคุณปฏิบัติในสุคนธ์นั้นด้วยคัมภีร์ได้ย่อหย่อน อุตสาหะสั่ง
สอนพระภิกษุสามเณรแลคฤหัสถ์สาสนิกวิสัย ให้ได้ดำเนินในทาง
สัมมาปฏิบัติคุณปฏิบัติตามธรรมปฏิบัติ แลเป็นอรรถมหาคารวะสถาน
กรรมวาจาจารย์ ให้สำเร็จอุปสมบทกิจการพระราชาทุกส่วนพระณวช
ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลเจ้าฟ้าพระองค์เจ้าในพระบรมราช
ตระกูลวงศ์หลายพระองค์ คำรณการประพาศแลอภัยไต่รอยเรียบ
ร้อย เป็นที่บำรุงพระบรมราชศรัทธา สมควรเป็นที่อนุเคราะห์ราจารย์

สมเด็จพระราชาคณะผู้ใหญ่ มีอิศริยยศยิ่งกว่าสมเด็จพระนิกวคณะฝ่าย
เหนือใต้

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ให้สถา
ปนาพระสาสนโสภณ ที่พระธรรมวโรคม เป็นสมเด็จพระราชาคณะ
มีนามตามจารึกไว้ในสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
ญาณอดุลย์ สุนทรนายก ตรีปิฎกวิทยาคุณ วิมลยศมีภริญาณสุนทร
มหาอุครคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี อรัณวาสี สถิตย์ณวัดราช
ประดิษฐ สถิตยมหาสิมารามวรวิหาร พระอารามหลวง ยกเป็นเจ้า
คณะใหญ่ฝ่ายเหนือ ตำแหน่งที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ มีนิตย
ภัตตราคาเดือนละ ๘ คำถึง มีถานานุกัถิกิ ควรตั้งถานานุกรมได้ ๓๐ รูป
คือ พระครูปลัดก มีนิตยภัตตราคาเดือนละ ๓ คำถึง ๑ พระครูวินัยธร ๓
พระครูวินัยธรรม ๓ พระครูเมธังกร ๓ พระครูวรวงษา ๓ พระครูธรรม
วาท ๓ พระครูธรรมจริ ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูโยฎิกา ๓ พระครูสังฆ
วิจารณ์ ๓ รวม ๓๐ รูป ขอพระคุณทั้งปวงซึ่งรับราชทินนามในครั้งน
งจิรัฐติกาล เจริญอายุวรรณะศุขผลปฎิญาณ ศิริสวัสดิ์ทุกประการ
ในพระพุทธศาสนาเทอญ ฯ

สัญญาบัตรพระครูปลัด

ให้สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ทั้งพระครูปลัดสัมพิพัฒน์ศีลา
จาร ญาณวิมล สกตคณิศร อุครสังฆนายก ปฎิภคธรรมรักขิต สถิตย์

ฉันทราชประทีป สติขยมหาสิมารามวรวิหาร พระอารามหลวง เจ้า
คณะฝ่ายเหนือ มีนัยภคตราคาเถื่อนละ ๓ คำสั่ง

ตั้งแต่วันที่ ๔ เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ ขฤศกษก พระพุทธ
ศาสนกาล ๒๕๒๒ พรรษา เช่นวันที่ ๔๑๓๓ ในรัชกาลขยขยขย

ต่อมาถึงขฤศก พ.ศ. ๒๕๓๕ ทรงเลื่อนเป็นสมเด็จพระอริยวงศา
คตญาณ เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ เมื่อเมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม รัตนโกสินทร
ศก ๓๓๐ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ควรมีสัก พระพุทธศาสนกาล เช่นอดีตภาคล่วงแล้ว ๒๕๓๕
พรรษา ขยขยขยขย จันทรคตินิยม สลสังวัจจร ผลคุณมาศ กาศพิชัย
อัฐิมิติ วิวาร สฤษิตศกษก รัตนโกสินทรศก ๓๓๐ มีนาคมมาศ
วิสติมวาร ขริเขตกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯลฯ พระบาท
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
ประกอบไปด้วยสุขุมคัมภีร์ปริชาตองแท้ชำนาญแตกฉานในพระปริยัติไตร
ปิฎกธรรม ทั้งบาลีและอักษรขอม มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ในอักษร
แลภาษา ซึ่งเป็นสาระสมัยแลประสมัย คือ ขอม ไทย แลสิงห์
รามัญถึงสดุดะเช่นกัน มีวิจรรณปัญญาค้นคว้าสอบสวนพระคัมภีร์พุทธ
ศาสนาเทียบเคียงกับอักษรภาษาอื่นจนสิ้นสงสัยในข้อขัดข้องโดยมาก
ได้เป็นที่พึ่งพำนักอันเทาความสงสัยทั่วไปทั้งสมณะนิกรแลคฤหัสถ์ชน
กำลังคุณธรรมอนันตโกศลวิมลปัญญาญาณปริชา ผลาตในวิหาร

11/03/2535

เทศนาปริวัตรวิธีธรรม โยมาย ประกอบการชวนชวาททำกิจในสัคนันท์ด้วย
 ฝีมือที่ขยันหมั่น คุดสาหะสังข์สอนพระภิกษุสงฆ์สามเณรแลคฤหัสถ์พุทธ
 ศาสนิกบริษัศ ให้ได้ดำเนินในทาง สัมมาปฏิบัติยติที่อง ตามธรรม ปฏิบัติทา
 แลได้เป็นพระกรรมวาจาจารย์ให้สำเร็จอุปสมบทกิจการพระราชกุศลส่วน
 ผนวชในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งได้เรียบเรียงหนังสือธรรม
 วินัยถวายให้ทรงศึกษาในข้อปฏิบัติต่าง ๆ เช่นอันมาก แลพระสงฆ์ที่
 จะได้เป็นกรรมวาจาจารย์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินเช่นนี้มีได้มีมาก
 เหมือนพระสงฆ์สามัญ นาน ๆ จะได้มีสักครั้งหนึ่ง แลบริบูรณ์ด้วย
 ศีลาสิกขาวินัยปฏิบัติมั่นคง ทำรงการประพฤตินลธธยาไครยเรียบร้อย
 เป็นที่ยำรงพระบรมราชศรัทธา เช่นธรรมมหาการวะสถาน สมควร
 ที่จะมอศริยยศให้พิเศษกว่าสมเด็จพระราชาคณะแต่ก่อน ๆ มา

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระวันชทรสรสิงหนาท ให้สถา
 ปนาเพิ่มอศริยยศ สมเด็จพระพุทธรโฆมาจารย์ให้ใหญ่ยิ่งขึ้นไป มีนาม
 ตามจารึกในสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระอริยวงศาคณาณ สุขุมธรรม
 วิชาณฉำรง มหาสงฆปริณายก ตรีปิฎกกลากุสโลภาศ ชำมินทร์มหา
 ราชโทยสัมปทาจารย์ ปุสสเทวาทธานสังฆวิสุค ชำวณุคตมสาสน
 โสภณ วิมลศีลสมาจารวัตร พุทธสาสนิกบริษัศคารวะสถาน วิจิตรปฏิบัติ
 ภาณพัฒน์คุณ อคฺลยคัมภีรญาณสุนทร มหาอศุครคณศุคร บวรสังฆา
 ราม ความวาลี ธวัณวาลี สติคยณวัตรราชประภิมขู สติคยมหาสิมา
 รามวรวิหาร พระอารามหลวง เป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายเหนือ พระราชทาน

นิตยภัตราคาเดือนละ ๓๓ ตำลึง มีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้
๓๒ รูป คือ

พระครูปลัดสัมพิพัฒน์ศีลาจารย์ ญาณวิมล สกลคณิศร ขุท
สังฆนายก ปฎิภาณธรรมรักขิต มนิตยภัตราคาเดือนละ ๓ ตำลึง ๓

พระครูธรรมภคสาสน์ทร มนิตยภัตราคาเดือนละ ๓ ตำลึง
๒ บาท ๓

พระครูวินัยภรณ์โสภณ มนิตยภัตราคาเดือนละ ๓ ตำลึง
๒ บาท ๓

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูเมธีภักข ๓

พระครูวรวงศา ๓

พระครูธรรมวาท ๓

พระครูธรรมรัก ๓

พระครูสังฆวิจารย์ ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูโฆฎิกา ๓ รวม ๓๒ รูป

เป็นที่เฉลิมพระราชศรัทธาภิชโยภาพปรากฏไปสันกาลนาน

ขอพระคุณทั้งปวง ซึ่งรับราชทินนามเพิ่มอริศรัยคนแลนิตยภัต

ในครั้งนี้ จงจิรัฐติกาล เจริญอายุวรรณะศุขพลปฏิภาณ คุณสาร
ศิริสวัสดิ ในพระพุทธศาสนาทุกประการเทอญ ฯ

ค. ๔
ต่อมาถึงบมแม่ พ. ศ. ๒๔๓๖ ทรงตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราช
เมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน วันโกสินทรศก ๑๓๒ มีลาเนาที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศกมัสต พระพุทธศาสนกาล เป็นอภิศกกาลล่วงแล้ว ๒๔๓๖
พรรษา บัณฑิตนักกาล จันทระคินิยม อรรถสังวัชร กรรตีกมาศ กภาพ
ปักษี ฉกฐุมักดี พุทรวาร สุริยคติกาล วันโกสินทรศก ๑๓๒ พฤศจิกายน
มาศ เอกตติงสถิม มาสาหคณประเภท ปริเขตกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯลฯ พระจุ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระสงฆ์ซึ่งดำรงสมณคุณ
สมควรจะเลื่อนอธิกริยาศึกในสมณะศักดิ์มีอยู่หลายองค์ กาลบัดนี้ก็เป็น
เวลาใกล้การมหามงคลราชพิธีรัชฎาภิเศก ควรจะสถาปนาอธิกริยาศึก
พระสงฆ์สมควรจะสถาปนาขึ้นไว้ ให้บริบูรณ์ตามตำแหน่ง เมื่อพระสงฆ์
ซึ่งทรงสมณะคุณได้รับอธิกริยาศึกโดยสมควร แก่คุณานุรูปเช่น นั้น แล้ว
แลมาสู่สงฆ์สมณคุณพระราชพิธีสถาน ก็จะเป็นการมงคลอันอุดมยิ่ง
ทั้งจะเป็นการเพิ่มภลพระเกียรติยศพระเกียรติคุณให้ไพโรจน์ชัชวาลยศด้วย
จึงทรงพระราชดำริเห็นว่า สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ เจ้าคณะใหญ่
ฝ่ายเหนือ ประกอบด้วยคุณธรรมอนันตโกศล วิมลปฏิภาณ ญาณ
ปริชา ราชบุรุษพระปรีชาธรรม เป็นเอกอรรคบุรุษ แลดำเนินในสัมมา
ปฏิบัติดำรงคุณธรรม อันได้แจ้งอยู่ในประกาศเลื่อนตำแหน่งแต่ก่อน
โดยพิศดาร จึงได้ทรงสถาปนาให้มีอธิกริยาศึกพิเศษยิ่งกว่าสมเด็จพระ

ราชาคณะ ซึ่งเป็นเจ้าคณะใหญ่โดยสามัญแล้ว บัดนี้พระมหาเถระซึ่งมี
 คุณแลไวบแลอิศริยยศกิติเป็นชั้นเดียวกันก็ล่วงลับไปแล้ว ยังเหลือ
 อยู่แต่พระองค์เดียวเป็นที่เจริญพระราชศรัทธา แลเป็นอรรคมหาการวะ
 สถานยิ่งชนกว่าแต่ก่อน ทั้งเจริญด้วยชนมายุกาลรัตติคุณูปภาพคุณ
 เป็นพระมหาเถระในสงฆ์ สมควรที่จะดำรงสมณถานันดรศักดิ์ ที่
 สมเด็จพระสังฆราช ให้ปรากฏเกียรติยศเกียรติคุณสืบไปสิ้นกาลนาน
 แลจะได้เป็นที่สักการบูชาแห่งพุทธศาสนิกบริษัท ทั้งคฤหัสถ์แลบรรพชิต
 ทั้งปวงทั่วไป

จึงมีพระบรมราชโองการมาดพระบิณฑุสวสังฆนาท คำรัสสั่ง
 ให้สถาปนาเพิ่มอิศริยยศ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ พระราชทาน
 มุทราชภิเศก เลื่อนตำแหน่งสมณะถานันดรศักดิ์ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆ
 ราช มีนามตามจารึกในสุพรรณบัฏตามเดิมว่า สมเด็จพระอริยวงศา
 คตญาณ สุขุมธรรมวิธานธำรง มหาสงฆปรินายก ตรีปิฎกกลากุส
 โลภาส ปรีมรินทร์มหาราชหิโตปสัมปทาคารย ปุสสเทววิธานสังฆวิสุต
 ปาวจนุคมสาสนโสภณ วิมลศีลสมาจารวัตร พุทธสาสนบริรักษ์การวะ
 สถาน วิจิตรปฏิภาณพัฒนคุณ อดุลยศัพท์วิญาณสุนทร มหาอศร
 คณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี อรัณยวาสี สถิตยณวัดราชประดิษฐ
 สถิตยมหาสิมารามวรวิหาร พระอารามหลวง เป็นประธานในสมณะ
 มณฑลทั่วพระราชอาณาเขต แลดำรงที่เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายเหนือด้วย
 พระราชทานนิตยภัตรเพิ่มขึ้นเป็นราคาเดือนละ ๑๒ ตำลึง มีอิศริยยศ
 ถานานุกรม ๑๓ ๐๓/๒๕๕๕ ครุฑตั้งถานานุกรมไว้ ๑๖ รูป คือ

พระครูปลัดสัมพิพัฒน์คีลาจารย์ ญาณวิมล สกตคณิศร อัคร
สังฆนายก ขี้กฐกรรรมรักขิต สถิตย์ณวัดราชประดิษฐ สถิตยมหา
สีมาอารามววิหาร พระอารามหลวง พระครูปลัดกลาง มั่นตยภัทรวร
คาคา^๕ เกอนละ ๓ คำลึง ๓

พระครูปลัดอวาทิศณสนธิ์สังฆนิคมวิมลสังฆการ วิจารณกิจ
โกศล วิมลสังฆนายก ขี้กฐกรรรมรักขิต สถิตย์ณวัดราชประดิษฐ
สถิตยมหาสีมาอารามววิหาร พระอารามหลวง พระครูปลัดชวา มั่นตย
ภัทรวรคาคา^๕ เกอนละ ๓ คำลึง ๓

พระครูปลัดกิจจานุสาสน์ วิจารโณภาศภาคคณศน สนทรสังฆา
นคต วิสทธิสังฆนายก ขี้กฐกรรรมรักขิต สถิตย์ณวัดราชประดิษฐ
สถิตยมหาสีมาอารามววิหาร พระอารามหลวง พระครูปลัดซ้าย มั่นตย
ภัทรวรคาคา^๕ เกอนละ ๓ คำลึง ๓

พระครูธรรมกถาสนทร มั่นตยภัทรวรคาคา^๕ เกอนละ ๒ คำลึง ๓

พระครูวินัยกรณโสภณ มั่นตยภัทรวรคาคา^๕ เกอนละ ๒ คำลึง ๓

พระครูพรหมวิหาร มั่นตยภัทรวรคาคา^๕ เกอนละ ๓ คำลึง ๒ บาท ๓

พระครูญาณวิสุทธิ มั่นตยภัทรวรคาคา^๕ เกอนละ ๓ คำลึง ๒ บาท ๓

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูเมธีังกร ๓

พระครูวรวงศา ๓

พระครูธรรมวราต ๓

พระครูธรรมจริ ๑

พระครูสังฆวิจารย์ ๑

พระครูสมุห์ ๑

พระครูไขัญญา ๑

รวม ๓๖ รูป เป็นที่เลื่อมพระราชาศรัทธาภิกขุโยภาพยวากฏสัน

กาลนาน ขออาราธนาให้รับพระพุทธรูปสาสนา เป็นภาระสั่งสอนแล
รับอธิกรณ์พระสงฆ์สามเณรในคณะแต่ละคณาคณะ ในสยามรัฐทุกสงฆ
มณฑลทั่วไป ให้ทวียิ่งขึ้นตามสมควรแก่กำลังแลอิศริยยศซึ่งพระราช
ทาน.

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สันพระชนม์วันพฤหัสบดี ที่ ๓๓
มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๒ พระชันษาได้ ๘๗ ปี.

สมเด็จพระพุทธิโฆษาจารย์ แสง

สมเด็จพระพุทธิโฆษาจารย์ (๘) วัดราชบูรณะ นามเดิมว่า แสง
นามฉายาว่า ญาณาทิโป เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๗
แรม ๘ ค่ำ ปีมะโรง จุลศักราช ๑๓๘๕ พ.ศ. ๒๓๗๕ เริ่มบวชเป็นสามเณร
อยู่วัดจักรวรรดิ จนอายุได้ ๑๕ ปีจึงมาอยู่วัดราชบูรณะ เรียนพระ
ปริยัติธรรมอยู่จนอายุได้ ๓๘ ปี เข้าแปลหนังสือที่วัดพระเชตุพนเมือ
ในรัชกาลที่ ๓ ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยคแต่ยังเป็นสามเณร

ถึงรัชกาลที่ ๔ เมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๓๘๕ อุปสมบทในรามัญนิกาย
พระคณวงศ์ (สุนาค) วัดบวรเมษนิกาย เป็นพระอุปัชฌาย์ อุปสมบท
แล้วได้ ๖ พรรษา ถึงปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๐๐ เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่พระ

หนึ่งสทโธสวรรค์ แผลได้อีก ๒ ประโยค เช่น ๕ ประโยค ต่อมาอีก ๓
ข บัณเฑาะ พ.ศ. ๒๕๐๕ เข้าแปลหนังสือทศพิธราชธรรม
แผลได้อีก ๒ ประโยค เช่น ๗ ประโยค ต่อมาได้เป็นพระปลัดถา
นุกรมของพระยู่ก โทศล ช่อม ้วยในสมัยนั้นถือว่าตำแหน่งปลัดสูงกว่า
เปรียญ ถ้าเปรียญเป็นปลัดเรียกกันว่า “ถาษาทรงเครื่อง” เปรียญ
ประโยคสูงที่มีนิตยภัตรแต่ก่อนเป็นปลัดมีมาก

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะฤกษ์ในงานพระราชพิธี
บรมราชาภิเศก เมื่อฉวันศุกร์ เดือน ๑๒ แรม ๑๕ ค่ำ ขมโรง พ.ศ. ๒๔๓๓
เป็นตำแหน่งพระราชมนั ต่อมาฉบัณ พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงเลื่อนเป็นพระ
ราชาคณะผู้ใหญ่ตำแหน่งพระโพธิวงศาจารย์ สมนคัศคชนเทพ มี
สำเนาที่ทรงตั้งในราชกิจจานุเบกษาตั้งนี้

ให้เลื่อนพระราชมนั เป็นพระโพธิวงศาจารย์ ญาณายก ตรี
ยู่กธรา มหาคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี สติคยฉนวิราชขรณะ
พระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๕ ตำลึงกึ่ง มีถาษานคัศค
ควรตั้งถาษานุกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครู
ใบฎีกา ๓ พระครูสังฆวิไชย ๓ รวม ๕ รูป ขอพระคณางเอาธุระพระ
พทธสาสนา ฯลฯ

ตั้งแต่ฉวันศุกร์ เดือน ๑๒ แรม ๔ ค่ำ ขฉนพศก พระพทธ
สาสนกาล ๒๕๓๐ พรพษา เป็นวันที่ ๓๓๐๗ ในรัชกาลขตัขขันนี้ ข

จุฬ
ฉงบระกา พ.ศ. ๒๔๒๗ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมไตรโลก มีสำเนา
ในราชกิจจานุเบกษาดังนี้

ให้พระโพธิวงศาจารย์ เช่นพระธรรมไตรโลกาจารย์ ญาณ
วิสารทะนายก ตรีปิฎกธรา มหาคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี
สถิตย์ณัฏวารชบรรณาวาสวัดวิหาร พระอารามหลวง มณีตยภักตร์ & ทำถึง
๓ บาท มีถานานัคคิกคังถานานุกรมไค้ ๕ รุป คื่อ

พระครูปลัด ๓

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูสุเมห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓

ทรงตั้งณวัณศักร์ เดือน ๓๐ แรม ๘ ค่ำ ปีระกาสิปัตกค รุส

คักรราช ๑๒๔๗ พ.ศ. ๒๔๒๗

จุฬ
ฉงบเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๔ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมวโรคม พร้อมกัษ

ทรงตั้งสมเด็จพระอริยวงศาคุณาถ สามีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศกมัสสิค ๆ ล ๆ (ลงวันอาทิตย์ เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ ปีเถาะ
ที่ ๒๐ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๓๓๐)

ทรงพระราชดำริที่ว่า พระธรรมไตรโลกาจารย์ ประภคชคัวย
วิริยญาณปรัสง^{๒๕}ได้ศึกษาในพระปริยัติธรรมไตรปิฎกชำนาญชำนาญ แล

ผลากิในวิหารเทคนาสาสโนบาย ขวนขวายในศุกิจการพระพุทธศาสนา
 นุสาสน์ เป็นที่เคารพบูชาของนานาเนกบริษัท แลประพฤติพรหมจรรย์ด้วย
 ไทวินัยปฏิบัติ อุดมด้วยศีลคุณ ปรากฏมาช้านานแต่รัชกาลที่ ๔ ครั้น
 เมื่อมีโรงสัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๓๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จมาถึงวัดยวราชสมบัตยบรมราชาภิเศกแล้ว จะทรงตั้งพระราชาคณะ
 เป็นพระฤกษ์ก่อน พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระปวงเรศวริยา
 ลงกรณ์ ได้ทูลแนะนำพระธรรมไตรโลกองค์นี้แต่ยังเป็นเปรียญอยู่นั้น
 ว่า เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยวินัยปฏิบัติ สมควรรับตำแหน่งพระราชาคณะ
 เป็นพระฤกษ์ได้ จึงได้ทรงตั้งเป็นพระราชมนูที่พระราชาคณะ ก็ได้
 อุดาหารปฏิบัติในพรหมจรรย์ด้วยเรียบร้อยเสมอมา พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว ก็ได้เสด็จดำรงศิริราชสมบัตินี้โดยศิริสวัสดิมาจนกาลบัดนี้ นับ
 เป็นมงคลอันอุดมก็ ทั้งประกอบด้วยคุณธรรมทั้งกล่าวมาแล้ว สมควร
 จะเป็นที่พระราชาคณะผู้ใหญ่ในตำแหน่งได้

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสสั่ง
 ให้สถาปนาพระธรรมไตรโลกาจารย์ เลื่อนขึ้นเป็นพระราชาคณะ ตำแหน่ง
 เจ้าคณะรองฝ่ายใต้ มีนามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระธรรมวโรคม
 บรมญาณอดุล สุนทรนายก ตรีขุภักคณาธิการภูสิต ทักษิณทศิศ
 ฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดยวราชบูรณะวรวิหาร พระอา
 รามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๖ ตำลึง มีถานานศักดิ์กสิกรรมตั้ง
 ถานานุกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดสุวัฒนสุตคุณ ไพบลยคณินทร์ ทักขิณสังฆานุนายก
ปฏิญาณธรรมรักชาติ มีนิตยภัตตราคาเทอสนละ ๒ คำลง ๑

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูสังฆวิมล ๓

พระครูมงคลวิลาส ๓

พระครูสังฆรักชาติ ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๘ รูป

ขอพระคุณทั้งปวง ซึ่งรัชราชที่นนามเพิ่มอิศริยยศแลนิตยภัต

ในครั้ง จงจิรัฐติกาลเจริญอายุ วรรณ ศุข พล ปฏิภาณ คุณสารศิริ
สวัสดิ ในพระพุทธศาสนาทุกประการเทอญ ฯ

ถึงขมเมย พ.ศ. ๒๔๓๗ โปรดให้ว่าที่สมเด็จพะพุทธโฆษาจารย์

มีสำเนาในราชกิจจานุเบกษาดังนี้

วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เสด็จออกทรงบำเพ็ญพระราชกุศล พระราชพิธีฉัตรมงคล สมโภช

พระมหาเศวตฉัตร ณพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระราชดำริที่ว่า

พระธรรมวโรดม ได้รับตำแหน่งพระราชมนต์พระราชทานครั้งแรก

ในการเฝ้าทูลละอองพระบาทพิธีบรมราชาภิเษก ครั้นเมื่อได้รับตำแหน่งที่

พระโพธิวงค์ ก็ได้รับในวันพระราชพิธีฉัตรมงคล บัดนี้พระธรรมวโรดม

มีพรรษาอายุกาลมาก แลทรงคุณธรรมอันอุดม สมควรที่จะเลื่อนอิศริยย

ศักดิ์ให้ยิ่งขึ้น และในวันแกเป็นวันมหามงคลตรงกับวันบรมราชาภิเษก
 จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งให้หมายเรียกนามว่า
 พระธรรมวโรดม ที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ตั้งแต่วันนี้ไป ให้พระ
 ราชทานตาสีขี้ตมแดงพันตาตขาวขี้เกลือมคน สำหรับตำแหน่งสมเด็จพระ
 พระราชาคณะในวันด้วย แล้วจึงจะพระราชทานสัพพรรณบัตรต่อภายหลัง
 ต่อมาในynnเอง จึงทรงตั้งเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เจ้า
 คณะผู้ช่วย พร้อมกับทรงตั้งหม่อมเจ้าพระสมเด็จพะพุมมาจารย์ มีสำเนา
 ททรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศุภมัสดุ ๑ ล ๑ (ลงวันพฤหัสบดี เดือนอ้ายแรม ๘ ค่ำ ยมเมษ
 วันที่ ๒๐ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๓)

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระธรรมวโรดม ที่สมเด็จพระพุทธโฆษา
 จารย์ มีวิริยอุตสาหอุตม ผลาภใน ไหวหารเทศนาสาส ในขยายปรากฏโดย
 ศีลาจรรวัตร เป็นต้นยถือแห่งพุทธสาสนิกบริสัช และได้รับตำแหน่งพระ
 ราชาคณะเป็นพระฤกษ์ ต่อเนื่องการบรมราชาภิเษก จึงได้พิศดารใน
 ประกาศแต่ก่อนมานั้นแล้ว ยคนมีคุณสมบัตเจริญยิ่งขึ้นด้วยวิศัญญ
 มหัทธาคิคุณเป็นครุภาวนียสถาน และได้ประพันธ์ดีโลกกาลาอันไพเราะ
 เพราะชำนาญในอักษรวิธานฉันทกวีวิธ มีความสามารถที่จะปกครอง
 สังฆ สมควรที่จะดำรงที่สมเด็จพระราชาคณะได้

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระยัฒนทรสรสิงหนาท ดำรัสสั่ง
 ให้สถาปนาพระธรรมวโรดม ที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เป็นสมเด็จพระ

พระราชอาคะ มีนามตามจารึกในสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระพุทธโฆษา
จารย์ ญาณอุบลสุนทรนายก ตรีปิฎกวิทิตคุณ วิมลขันธ์ภักดีญาณสุนทร
มหาอุดรคุณฤๅศีร์ ขวรสังฆาราม คามวาสี อรัณยวาสี สถิตยณวัดราช
บูรณะวรวิหาร พระอารามหลวง เจ้าคณะใหญ่ผู้ช่วยสมเด็จพระสังฆราช
ในคณะฝ่ายเหนือ มีนิตยภัตตราค่าเดือนละ ๘ ตำลึง มีถาดานุกัมภีคิคว
ตั้งถาดานุกรมไม้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดคือนเนกธรรมมวิจิตร ศุภสุนทรปริชา อัครคุณสังฆา
นนายก ปิฎกธรรมรักขิต มีนิตยภัตตราค่าเดือนละ ๒ ตำลึง ๒ บาท ๑

- พระครูวินัยธร ๓
- พระครูวินัยธรรม ๓
- พระครูสังฆกรรมประสิทธิ ๓
- พระครูจักษุศาสตร์ ๓
- พระครูสังฆสิทธิกร ๓
- พระครูสมุห์ ๓
- พระครูใบฎีกา ๓

รวม ๘ รูป เป็นที่เฉลิมพระราชศรัทธาภิโยกาพปรากฏไป
ครั้น พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงตั้งเป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายเหนือ พร้อม
กับทรงตั้งพระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร ที่สมเด็จพระพุฒาจารย์ มี
สำเนาตั้งนี้

คำประกาศ

ศกมัสตฺ วลว (ลงวันพจน ชน ๓๐ ค่ำ เดือน ๔ ปีชว)
ที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๓๘

ทรงพระราชดำริเห็นว่า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เจ้าคณะใหญ่
ผู้ช่วยฝ่ายเหนือ กอปรด้วยคุณสารสมบัติ ชำนิชำนาญแตกฉานในพระ
ปริยัติแลฉันทวาทกิจ ฉลาดในโอวาทานสาสน์ มีศีลคุณอันบริสุทธิ์ถึงงาม
แต่ได้รับตำแหน่งพระราชาคณะเป็นพระอุภัยต่อเนืองการบรมราชาภิเศก
ทั้งได้พิศดารมาแล้วในประกาศ เมื่อขัตติยโกสินทรศก ๓๑๐ แลรัตน
โกสินทรศก ๓๓๓ ขัตติยมีความเจริญยิ่งขึ้นด้วยพรรษาอายุกาล ทั้งอยู่ใน
ตำแหน่งพระราชาคณะมานานถึง ๓๓ ปี สถิตย์ในมหาเถรธรรมวาคืออัน
มั่นคง เป็นครุภาวนีย์สถานแห่งสงฆ์อันพิเศษ เป็นเหตุให้ถึงอภัยปริหา
นียบธรรม สมควรระเพิ่มศักดิ์ให้ยิ่งขึ้น เป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายเหนือเต็ม
ตามตำแหน่ง จะได้เป็นอรรคยชนิยบุคคลแห่งสัพย.

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งให้สมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์ มีถานานศักดิ์ยิ่งขึ้น ดำรงในตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่
ฝ่ายเหนือ มีนามตามจารึกในสุพรรณบัตรเดิมแล้วว่า สมเด็จพระพุทธ
โฆษาจารย์ ญาณอกุศลสุนทรนายก ตรีปิฎกวิद्याคุณ วิมลคัมภีร
ญาณสุนทร มหาอัครคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี อรัณวาสี
สถิตยณัฏฐราชบรมธรรมหวิหาร พระอารามหลวง เจ้าคณะใหญ่ฝ่าย
เหนือ มีนคยภัตตราคาเดือนละ ๑ ตำลึง มีถานานศักดิ์ควรตั้งถา
นุกรมได้ ๑๐ รูป คือ

พระครูปลัดสัมพิพัฒน์คีตาจารย์ ญาณวิมล สกกลคณิศร อัคร
สังฆนายก ปิฎกธรรมาภิชิต มีนคยภัตตราคาเดือนละ ๓ ตำลึง ๑

พระครูวินัยธร	๓
พระครูวินัยธรรม	๓
พระครูเมธีจักร	๓
พระครูวรวงศา	๓
พระครูธรรมวราศ	๓
พระครูธรรมราช	๓
พระครูสังฆวิจารณ์	๓
พระครูสมุห์	๓
พระครูใบฎีกา	๓

รวม ๓๐ รูป เป็นที่เฉลิมพระราชศรัทธาปรากฏสืบไป

ขออาราธนาพระคุณทั้งปวงที่ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์
เพิ่มอีกบริษัศทั้งนี้ รัชระพระพุทธรูปศาสนา เป็นภาระสั่งสอน ช่วยรับ
อธิกรณ์แลสอนเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณรในคณะตามสมควรแก่กำลัง
แลอิศริยยศที่พระราชนัน แลของจริงฐิติกาลเจริญอายุวรรณะศุขพล
ปฏิภาณ คุณสารศิริสวัสดิ ในพระพุทธรูปศาสนาทุกประการเทอญ ฯ

สมเด็จพระพุทธิโฆษาจารย์ แสง ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕
เมื่อฉนวนจันทร์ เดือน ๓ ค่ำ ปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๔๖ อายุ ๗๒ ปี.

สมเด็จพระพุทธิโฆษาจารย์ ฤทธิ

สมเด็จพระพุทธิโฆษาจารย์ (๓๐) วัดอรุณราชวราราม นามเดิม
ว่าฤทธิ นามฉายาว่า ธีรมสิริ สกุลเป็นมหาคเส็ก เกิดในรัชกาลที่ ๓
เมื่อฉนวนเสาร์ เดือน ๗ ขึ้น ๗ ค่ำ ปีระกาจุลศักราช ๑๓๘๘ พ.ศ. ๒๓๘๐

โยมพาไปฝากเล่าเรียนปริยัติธรรมอยู่ในสำนักพระมหาพลายทั่วทันนาค
กลาง แต่อายุได้ ๑๐ ขวบ พอโกนจุกแล้วก็บวชเป็นสามเณรไปเล่า
เรียนอยู่ที่วัดราชบูรณะ พออายุได้ ๑๔ ขกเข้าแปลพระปริยัติธรรมที่วัด
พระเชตุพนเมือบระกา พ.ศ. ๒๓๘๑ ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค พระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระเมตตา ดำรัสสรรเสริญว่าเด็ก ๆ
ขนาดนี้กำลังจะรับเปรียญได้ แต่สามเณรดูท้อสำหรับเล่าเรียนจนแปล
หนังสือได้เป็นเปรียญ จึงพระราชทานรางวัลซึ่ง ๑

ถึงรัชกาลที่ ๔ อุปสมบทที่วัดราชบูรณะ เมือบระกา พ.ศ. ๒๔๐๐
สมเด็จพระวันรัตนสมบูรณ แต่ยังเป็นพระธรรมวโรคมเช่นพระอุปัชฌาย์
อุปสมบทแล้ว ๑ พรรษา ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมอีกครั้ง ๑ แปล
ได้อีก ๒ ประโยค รวมเป็น ๕ ประโยค ถวายเทศน์เวรพระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรด พระราชทานตาลปัตรเปรียญพินไหมค
ให้ถือเป็นเกียรติยศพิเศษมาตลอดรัชกาลที่ ๔

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ตำแหน่งพระอมรโมลี
เมือบระกา พ.ศ. ๒๔๑๗ ต่อมาโปรดให้อารามนาไปครองวัดพิศณุภิมุข
แลทรงเลื่อนเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ตำแหน่งพระโพธิวงศาจารย์
มีสมณศักดิ์เสมอชั้นเทพ เมือบระกา พ.ศ. ๒๔๒๘ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระอมรโมลีเป็นพระโพธิวงศาจารย์ ญาณนายก ครีษณุภคธว
มหาคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดพิศณุภิมุขวรวิหาร

พระอารามหลวง นิตยภัต & คำลึงกิ่ง มีถานานุกัศัตถิงถานานุกรม
ไต้ & รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสังฆวินิจ ๓ พระครูสมุห์ ๓
พระครูใบฎีกา ๓

ทรงตั้งฉนวนศักร์ เดือน ๓๐ แรม ๘ ค่ำ ขระกาลสี่ตศก

ถึงขเถาะ พ.ศ. ๒๔๕๓ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมไตรโลก พร้อมกัย

เมือทรงตั้งสมเด็จพะธริวงศาตตญาณ ส้า มีสำเนาตั้งนี้

ให้เลื่อนพระโพธิวงศาจารย์ เช่นพระธรรมไตรโลกาจารย์ ญาณ
วิสาร์ทนายถ คริบัญญปริชา มหาคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี
สถิตยัณวักยพิตรภิมุขรววิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตวากา
เทือนละ & คำลึง ๓ บาท มีถานานุกัศัตถิงถานานุกรมไต้ & รูป

คือ พระครูปลัด ๓ พระครูวินัยธร ๓ พระครูวินัยธรรม ๓ พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๕ รูป ขอพระคณเริงวัชระพระพุทธรัสตนา ๑ ล ๑

ตั้งแต่ฉนวนที่ ๒๐ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๐ พระพุทธรัสตนา

กาล ๒๔๓๔ พรราชา เป็นวันที่ ๘๕๓๑ ในรัชกาลปัตยบันนี้

ถึงขมะเมษ พ.ศ. ๒๔๓๗ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมวโรคม พร้อม

กัยทรงตั้งหม่อมเจ้าพระสมเด็จพะพตมาจารย์ มีสำเนาทรงตั้งตั้งนี้

คำประกาศ

ศกมัสสิ ๑ ล ๑ (ลงวันพฤทศิกดิ์ เดือนห้า แรม ๘ ค่ำ ขมะเมษ
ที่ ๒๐ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๓)

ทรงพระวาชคำริหว่า พระธรรมไตรโลกาจารย์ มีปริชาญาณ
ในพระไตรปิฎกสุตาคม เป็นที่นิยมแห่งพุทธรวิสัยชโตยธรรมิกถา

เจริญด้วยพรชยาบุกาลเถรธรรม ประพาศพิพรหมจรรย์โดยมารยาต
ชั้นสำรวมเรียบร้อยตลอดมา ยั้งยืนในพระศาสนาได้หัวน้ใหว่ด้วยศุภิ
โภยอันจะมีมาแก่บรรพชิต เพราะมีจิตรธัมมาไศรยน้อมไปในพระ
พุทธศาสนามั่นคง ได้ดำรงสมณศักดิ์ตำแหน่งสามเณรเป็รียนมาแต่
ในรัชกาลที่ ๓ สมควรเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ได้

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ทำวั
สั่งให้สถาปนาพระธรรมไตรโลกาจารย์ เป็นพระราชาคณะตำแหน่ง
เจ้าคณะรอง มีนามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระธรรมวโรดม ขรม
ญาณอกุศล สุนทรนายก ตรีปิฎกคณาธิการภสิท ทัถนิธติศคณตุศร
ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัถบพิตรภิมขวรวิหาร พระอาราม
หลวง ตำแหน่งเจ้าคณะรองฝ่ายใต้ มีนคยภทตราคาเศอนละ ๖ ทำง
มีถานานคักกคควรตงถานานกรมไว้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดสวัถมนสศคณ โภขลยคณินทร ทัถนิธสังฆานนายก
ปิฎกธรรมวัถชิต มีนคยภทตราคาเศอนละ ๒ ทำง ๑

- พระครูวินัยธร ๓
- พระครูวินัยธรรม ๓
- พระครูศัพทมูล ๓
- พระครูมงคลวิลาส ๓
- พระครูสังฆวัถชิต ๓
- พระครูสมห์ ๑
- พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๘ รูป

ขอพระคุณทั้งปวงซึ่งพระราชทานราชทินนามเพิ่มอิศริยยศ แล
นิตยภัตรในครั้งนั้น จงจิรัฐติกาล เจริญอายุวรรณะ สุขพลปฏิภาณ
คุณสารศิริสวัสดิ ในพระพุทธรูปทุกประการเทอญ ฯ

ถึงบัดนี้ พ. ศ. ๒๔๔๔ โปรดให้อาราธนาไปครองวัดอรุณ แล้ว
ทรงเลื่อนเป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์ในชั้นนี้ มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศกมัสก พระพุทธรูปทุกประการ เป็นอดีตภาคล่วงแล้ว ๒๔๔๔
พรรษา บัณฑิตบัณฑิต จันทระคตินิยม พยัคฆสังวร ไพศายมาศ
สุขุมบัณฑิต นวมิตถาวร วรวิชัยกิจกาล รัตนโกสินทรศก ๒๓๓ พฤษภาคม
มาศ บัณฑิตสมาสาทุกคุณพิเศษ ปริเยทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯ ล ฯ พระจุล
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระสงฆ์ซึ่งดำรงสมณคุณ
สมควรจะได้เพิ่มอิศริยยศทางสมณะศักดิ์มีอยู่หลายรูป สมัยนี้ก็เป็นกาล
สมควรที่จะทรงเพิ่มภูษาเกียรติคุณแห่งพระสงฆ์ ให้เป็นที่นับแห่งพระพุท
ธูปสงฆ์สืบเนื่องไป

จึงทรงพระราชดำริเห็นว่า พระธรรมวโรคม มีปรีชาญาณใน
พระไตรปิฎกมาก ได้เป็นสามเณรเปรียญ ๓ ประโยคแต่ในรัชกาลที่ ๓
มาในรัชกาลที่ ๔ ได้เป็นเปรียญ ๕ ประโยค มาในรัชกาลปัจจุบันนี้
ทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นพระราชาคณะ ตำแหน่งพระอมรโมลี พระ
โพธิวงศาจารย์ พระธรรมไตรโลกาจารย์ พระธรรมวโรคม เป็น

ลำดับมา ก็รักษาสมณวัตรแต่ประพฤติในราชการเรียบร้อย สมควร
 แก่ตำแหน่งสืบมาโดยลำดับ แลมีเกียรติศัพท์เป็นที่นิยมแห่งพหุ
 ยวิสัยทางธรรมิกถา ประพฤติพรหมจรรย์โดยอาภักดิ์วิद्याอันเรียบร้อย
 สงบสงัด มั่นคงในศีลสมบัติ มิได้ย่อท้อต่ออมาตย์ ทั้งได้พิศดารใน
 ประกาศ เมื่อรัตนโกสินทรศก ๑๓๓ นั้นแล้ว บัดนี้เจริญด้วยพรญา
 ยกาลสถาวรธรรมอันให้อุปสัมปทาเทศพิพาทกิจทั่วถึงขึ้นตามทางพระวินัย
 ทั้งได้ให้การเทศนาสาสโนวาท แลการบอกพระปริยัติวัฒนาขึ้นตาม
 กาลสมัย สมควรจะดำรงที่สมเด็จพระราชอาคณเฑาะ

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งให้สถาปนาพระ
 ธรรมวโรดม เป็นสมเด็จพระราชาคณะ มีราชทินนามตามจารึกใน
 สุพรรณบัฏพิเศษว่า สมเด็จพระพุฒาจารย์ อเนกสถานปรีชา สัจย
 วิสสุทธิวิทยาสมบัติ นิพัทธคุณคุณ ศิริสุนทรพรตจาริก อริยัญญิกมหาปริ
 นายก ตรีปิฎกโกศล วิมลมีขนิมคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี
 อริยวาสี สถิตยณวัดธรรมราชวราราม ราชวรมหาวิหาร พระอาราม
 หลวง ตำแหน่งเจ้าคณะฝ่ายอริยวาสี แลเป็นเจ้าคณะใหญ่ในคณะ
 กลาง มีนิตยภัตรวาคาเถื่อนละ ๘ ตำลึง มีอิศริยยศถานานันคักก
 ิควรตั้งถานานกรมไต้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดสุวัฒนสมณาจารย์ ปรีชาญาณจาริก อริยัญญิกมช
 ฌิมสังฆคณณายก ปิฎกธรรมรักษิต มีนิตยภัตรวาคาเถื่อนละ ๒ ตำลึง ๑

- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรรม ๑

พระครูศัพทสุนทร ๓

พระครูอมร โฆษิต ๓

พระครูธรรมวิจิตร ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๘ รูป เป็นที่เฉลิมพระราชปสาธาธิคุณ

สืบไป

ขออาราธนา พระคุณทั้งปวงที่ได้รับ พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์
เพิ่มอัคริยศทั้งนี้ รัชชระพระพุททศาสนา เช่นการะสั่งสอน ช่วรระงับ
อภิกกรรม แลอนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณรในคณะแลในพระอาราม
ตามสมควรแก่กำลังแลอัคริยศที่พระราชทานนี้ แลของงจิวิฐิติกาล
เจริญอายุวรรณะ สุขพลปฏิภาณ คุณสารศิริสวัสดิ ในพระพุท
ศาสนาทุกประการเทอญ ฯ

ถึงขมะเสง พ.ศ. ๒๔๔๗ ทรงเลื่อนเป็นสมเด็จพระพุทธิโฆษา

จารย์ สำเนาที่ทรงตั้งเป็นสมเด็จพระพุทธิโฆษาจารย์ทั้งนี้

คำประกาศ

ศัภมีสัต พระพุททศาสนาแล เป็นอภิตภากล่วงแล้ว ๒๔๔๗
พรพษา บัคยบันกาล จันทรคตินิยม สัปปสังวัชร ผลคุณมาศ กภาพ
ย์ภษ สักมิทิตัสกรวาร สุริยคติกาล รัตนโกสินทรศก ๒๓๕ มีนาคม
มาศ โสฬสมมาสาหคุณพิเศษ ปรีเฉทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯ ๑ ๒ ๑ พระจุล
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริหว่า สมเด็จพระพุฒาจารย์ เจริญ

ด้วยคุณสารสมบัติ ขำนาถ ในมคอปรวิวัตแลอรรณธรรมวินัยคัณฑ์ ทั้ง
 อยู่ในสพรหมจารีโคขสมณิกปฏิบัติวิยาเรียบร้อย มีไต่ห้วนไหวค่อภัย
 อันเป็นข้าศึกแห่งสมณปฏิบัติ มันคงตำรังศีลสมบัติไม่ทอดย ปรนท
 เลื่อมใสของพุทธศาสนิกบุคคลเป็นต้น ทั้งมีความในประกาศสถาปนา
 เป็นเจ้าคณะรองในรัตนโกสินทร ศก ๑๓๓ แลเป็นสมเ็จพระราชคณะ
 เจ้าคณะใหญ่เมอรันโกสินทร ศก ๑๕๐ นั้นแลไว้ บัณฑิตพรชายกาล
 เจริญทรชน ยังยืนอยู่ในสมณปฏิบัติบริบูรณ์ด้วยคุณธรรมมีไต่เลื่อมถอย
 สมควรเพิ่มสมณถานันตรศักดิ์เป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายเหนือได้

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ดำรัสสั่ง
 ให้สถาปนาสมเ็จพระพคมาจารย์ เป็นสมเ็จพระราชคณะเจ้าคณะใหญ่
 ฝ่ายเหนือ มีนามตามจารึกในสพรณบัตรว่า สมเ็จพระพคโฆษาจารย์
 ญาณคูลย์ สุนทรนายก ตรีปิฎกวิทยาคุณ วิมลคัมภีร์ญาณสุนทร
 มหาอุครคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี อรัณวาสี สติคยณวัคอรณ
 ราชวราราม ราชวรมหาวีหาร พระอารามหลวง เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายเหนือ
 มีนคยภักตรรภาคเอนละ ๑๐ คำสิง มีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้
 ๑๐ รูป คือ

- พระครูปลัดสัมพิพัฒน์ศีลาจารย์ ญาณวิมล สกลคณิศร อุคร
- สังฆนายก ปิฎกธรรมาภิกขิต มีนคยภักตรรภาคเอนละ ๓ คำสิง ๑
- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรรวม ๑
- พระครูเมธีจักร ๓

พระครูวรวงศา ๓

พระครูธรรมวาท ๓

พระครูธรรมรักษ์ ๓

พระครูสังฆวิจารย์ ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๓๐ รูป

เป็นที่เลื่อมพระราชาศรัทธาปรารถนาลงไป ขออาราธนาพระคุณ
ทั้งปวง ที่ได้มีพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เพิ่มอัคริยศทั้งนริขระ
พระพุทธานุสาสนา เช่นการะสังฆอน ช่วขระงับอธิกรณ์ แลอนุเคราะห์
พระภิกษุสงฆ์สามเณร ในคณะแลพระอารามตามสมควรแก่กำลังแล
อัคริยศที่พระราชทานนี้ แลขอจงจิรังชีวิติภาดเจริญ อายุวรรณ สุขพล
ปฏิภาณ คุณสารศิริสวัสดิ ในพระพุทธานุสาสนาทุกประการเทอญ ฯ

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฤทธิ ถึงมรณภาพ ในรัชกาลที่
๒๕ เมื่อดวนพุมพิ ๒๓ เมษายน ปีมะเสง พ.ศ. ๒๔๕๖ อายุ ๗๕ ปี

เจ้าคณะใหญ่คณะใต้

สมเด็จพระวันรัตน์ สมบูรณ์

สมเด็จพระวันรัตน์ (๑๓) วัดราชบวร นามเดิมว่า สมบูรณ์
เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อฉวันจันทร์ เดือนยี่ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีชวด จุล
ศักราช ๑๓๕๖ พ.ศ. ๒๓๓๗

ในรัชกาลที่ ๒ บวชนลเฝ้าเรียนอยู่ที่วัดราชบวร เข้าแปล
พระปริยัติธรรมเมื่อขมะโรง พ.ศ. ๒๓๖๔ ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค

ถึงรัชกาลที่ ๓ เข้าแปลพระปริยัติธรรมอีกครั้งหนึ่ง ได้อีก
ประโยค ๑ รวมเป็น ๔ ประโยค ถึงขมะแม พ.ศ. ๒๓๘๐ ทรงตั้งเป็น
พระครูเทพสิทธิเทพาธิบดี ไปครองวัดทองธรรมชาติอยู่ ๑ ถึงบวออก
พ.ศ. ๒๓๘๑ ทรงตั้งเป็นพระราชคณะ ที่พระสุวรรณนิมิต คงอยู่วัดทอง
ธรรมชาติ

ถึงรัชกาลที่ ๔ ในขัญญ พ.ศ. ๒๓๘๔ ที่พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จชมพระราชภิเษกนั้น ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็น
พระราชคณะผู้ใหญ่ ที่พระเทพกระวี คงอยู่วัดทองธรรมชาติ มีสำเนา
ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระสุวรรณนิมิตขึ้นเป็น พระเทพกระวี ศิริวิสุทธินายก
ตรีขัญญปริชา มหาคุณฤศร์ ขวรสังฆาราม ความว่า สติปัญญาดีของ
ธรรมชาติวิจิตร พระอารามหลวง มั่นคงภักดี & ดำรง ๒ บาท มีदानา
นุคักคิควรรังถานานุกรมไม้ & รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสมุห์ ๑
พระครูใบฎีกา ๑ พระครูสังฆวิไชย ๑ รวม ๔ องค์

ตั้งแต่วันที่ ๑๖ เดือน ๕ ปี ๒๕๖๓ พุทธศักราช

กาล ๒๓๘๔

โดยที่ พ.ศ. ๒๓๘๗ ไปรทให้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นตำแหน่ง
เจ้าคณะรองคณะใต้ ที่พระธรรมวโรดม ทรงแก่นามใหม่ เช่นพระธรรม
วโรดม ไปรทให้ธรรมาธิบดีมาครองวัดราชบูรณะ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ใบกำกับหิริญัตต

ให้เลื่อนพระเทพภควินเป็น พระธรรมวโรดม บรมญาณคฤ
สุนทรนายก ตริปิฎกคณาธิการสถิต ทักขิณทศคณฤศร ขวรสังฆา
ราม คามวาสี สถิตยณวัดราชบูรณะวาศวรรวิหาร พระอารามหลวง
มีนิตยภัตตราคาเดือนละ (ต้นร่างไม่ได้ลงจำนวนเงิน ไม่ทราบว่าเท่าใด)
มีถาณาคักคักควรตั้งถาณานกรมใต้ ๘ ไร่ คือ

พระครูปลัด มณีภักตร์ ๒ ตำบล ๓

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูสังฆวิมล ๖

พระครูมงคลวิลาส ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๘ องค์

ตั้งแต่วันที่ ๑๖ เดือน ๕ ปี ๒๕๖๓ พุทธศักราช

ในรัชกาลที่ ๕ โปรดให้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระวันรัตน์
เมื่อยวอก พ.ศ. ๒๔๓๕ โปรดให้อาราธนามาครองวัดพระเชตุพน แต่
สำเนาที่ทรงตั้งคนไม่พบ

สมเด็จพระวันรัตน์ สมบูรณ์ ถังมรดกภาพเมื่อดวงอาทิตย์ เดือน
อ้าย แรม ๒ ค่ำ ยชวต พ.ศ. ๒๔๓๘ อายุ ๘๓ ปี

สมเด็จพระวันรัตน์ ทัษ

สมเด็จพระวันรัตน์ (๓๒) วัดโสมนัสวิหาร นามเดิมว่า ทัษ
นามฉายาว่า พททสิริ เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อดวงอาทิตย์ขึ้น เดือน ๓๓
แรม ๓๐ ค่ำ ยชวต รัชศักราช ๓๑๖๘ พ.ศ. ๒๓๔๘

ในรัชกาลที่ ๒ เมื่ออายุ ๘ ขวบ ไปเรียนอักษรสมัยอยู่ที่วัด
ภคินีนาถก่อน แล้วไปเล่าเรียนสูตรมูลอยู่ที่วัดมหาธาตุ ครั้นนั้นพระ
ยาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นเจษฎ
าบดินทร ทรงพระศรัทธาอุปการะการเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ทรงจัดการ
สอบข้อความรู้ผู้ที่เรียนสูตรเรียนมูลท่วงนี้เอง ๆ ท่านได้ ไปสอบถวาย
ได้เปรียญรางวัล จึงทรงพระเมตตาตามาแต่บัดนั้น ครั้นท่านบรรพชาเป็น
สามเณร โปรดให้ไปอยู่วัดราชโอรส ในสำนักพระโพธิวงศ์ ชาว
แต่เมื่อยังเป็นพระญาณไตรโลก ต่อมาเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ใน
สำนักพระพุทโธโฆษารักษ์ คง แต่ยังเป็นพระวินัยมณี ที่วัดอรุณ พระ
ยาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประทับอยู่ที่พระราชวังเดิม เสด็จ
ไปวัดอรุณเมือง ๆ จึงได้ทรงรู้จักคุ้นเคยมาแต่ท่านยังเป็นสามเณรอยู่
เมื่อในรัชกาลที่ ๒

ถึงรัชกาลที่ ๓ ท่านได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมแต่ยังเป็นสามเณร
 ครั้ง ๓ แปลตกหาได้เป็นเปรียญไม่ ครั้นอายุครบอุปสมบท เมื่อบวช
 พ.ศ. ๒๓๖๘ โยมให้มาบวชที่วัดเทวราชกุญชร คุ้มอยู่ใกล้บ้านเดิม
 พระธรรมวิโรจน์ เรื่อง วัตรราชาธิวาสเป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อบวชแล้ว
 จึงไปอยู่ในสำนักพระธรรมวิโรจน์ เรื่อง วัตรราชาธิวาส ไปเรียนพระ
 ปริยัติธรรมในสำนัก พระอาจารย์อาจ พนรัตน์ ที่วัดไทรทอง คือวัด
 เญญวมยพิตรทุกวันนี้

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงผนวชอยู่วัด
 มหาธาตุ เสด็จขึ้นไปวัตรราชาธิวาสเนื่อง ๆ เสด็จไปพบนานบวชอยู่ที่นั่น
 เพราะได้ทรงคุ้นเคยมาแต่ก่อนแล้ว ครั้นชวนให้มาอยู่วัดมหาธาตุ ท่าน
 จึงลงมาถวายตัวเป็นศิษย์ เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวบ้าง เรียนในสำนักพระวิเชียรปรีชา (ภู)
 บ้าง ตั้งแต่บวชได้ ๒ พรรษามา

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จไปประทับอยู่
 วัตรราชาธิวาส ท่านตามเสด็จไปอยู่ด้วย แลได้บวชแปลลงเป็นรามัญนิกาย
 ในอุทกกเขปสีมาที่นำวัตรราชาธิวาส ในคราวแรกที่พระบาทสมเด็จพระจอม
 เกดเจ้าอยู่หัว ทรงจัดการบวชแปลลงนั้น พระสุเมธอาจารย์พุทธวงษ์ โส
 เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อบวชแปลลงแล้ว ท่านเล่าเรียนพระปริยัติธรรมใน
 สำนักพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อมา แลได้ตามเสด็จไป
 อุดงค์ด้วยเสมอ ^{11/03/2565} แต่ท่านเป็นผู้พอใจหาความผาสุกในทางสมณะปฏิบัติ

มักไปเที่ยววงศ์เณง ๆ จึงไม่ไ้เข้าแปลพระปริยัติธรรมในสนามหลวงช้ช้านาน

ครั้นถึงบวอก พ.ศ. ๒๓๗๘ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอาราธนาให้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จมาครองวัดบวรนิเวศ แลในสมัยนั้นพระสงฆ์วัดราชาธิวาสมีทั้งมหานิกายแลธรรมยุติกายอยู่ด้วยกัน อธิบดีสงฆ์เป็นมหานิกาย จึงโปรดให้ท่านอยู่ปกครองบริษัทฝ่ายธรรมยุติกายที่วัดราชาธิวาส เวลานั้นอายุท่านได้ ๓๓ ปี ยังเป็นพระอินทร์ ต่อเสด็จมาประทับที่วัดบวรนิเวศแล้ว ท่านไปขุดงค์กลับมาจึงโปรดให้เข้าแปลพระปริยัติธรรมในสนามหลวง ครั้งแรกแปลได้ ๘ ประโยค แล้วท่านไม่แปลต่อไป รอมาอีกคราว ๑ จึงเข้าแปลอีก ๒ ประโยค รวมเป็น ๘ ประโยค เป็นเปรียญ ๘ ประโยคอยู่ไม่ช้า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระอริยมุนี คงอยู่วัดราชาธิวาสต่อมา

ถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างวัดโสมนัสวิหาร จึงโปรดให้อาราธนามาครองวัดโสมนัสวิหาร เมื่อบรมะโรง พ.ศ. ๒๓๘๘ ต่อมาถึงบรมเสง พ.ศ. ๒๔๐๐ โปรดให้เลื่อนตำแหน่งยศเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระพรหมมุนี มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

๑ ทรงน้กล่าวตามประวัติที่หม่อมราชวงศ์พระราชนัดดาปลื้มพิศัยย์ของท่านเรื่องไว้ แต่สงไสยว่าท่านจะเป็นเปรียญแล้วในเวลานั้น

ให้เลือนพระอริยมุนี เป็นพระพรหมมุนี คัมภีร์ญาณนายก ตรี
ปิฎกขัณฑ์ญาณคุณาสังกรณ มหาคุณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย
ณวัดโสมนัสวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๕ คำถึง
๒ บาท มีถานานคักคักควรงถานานกรมโต ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๓
พระครูวินัยธร ๓ พระครูวินัยธรรม ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูไขฎีกา ๓
รวม ๕ รูป ขอพระคุณจงวัระพระพทธศาสนา ฯลฯ

ตั้งแต่ฉวันพวม เกอนย ซน ๑๕ คำ บมะเสงนพศก พทธสาสน
กาล ๒๕๐๐

ถึงรัชกาลที่ ๕ โปรคให้เลือนสมณคักคักเป็นพระพิมลธรรม
เมื่อขวอก พ.ศ. ๒๕๓๕ สำเนาที่ทรงตั้งคนไม่พย
เมื่อขเดาะ พ.ศ. ๒๕๒๒ ทรงเลือนเป็นสมเด็จพะวันรัตน เมื่อ
ฉวันพวม เกอน ๕ แรม ๘ คำ มีสำเนาที่ทรงตั้งคน

คำประกาศ

ศกมัสก พระพทธสาสนกาล เป็นอดีตภากล่วงแล้ว ๒๕๒๒
พรรษา ขตขยัณกาล สัสสังวัจนร ณคุณมาศ กภาพักย อัจจุ้มคัก
พวมวาร บริเขตกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯลฯ พระจุล
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระวาชดำริที่ว่า พระพิมลธรรม มีพรรษา
ยุคกาลเจริญมาก ประกอบด้วยบริคคัญญูมหาเดรธรรมยังยืนมานาน แล
มีปฏิภาณปรีชาตรีปิฎกกลาโกศล ฉลาคในอรรโฆบาย ขวนชวายใน
การสั่งสอนแก่อเนกนิกรบรรลัษี ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต เป็นพาหุลกิจ

นิตยสมาทานมิได้ย่อหย่อน เป็นที่มหาชนนิกรนับถือเป็นบุชนิยฐาน
 บุญญเขตรที่ควรเคารพบูชา และมีศุภาคมนแลศุภาทิคุณนั้น สมควรจะ
 เป็นที่ทักษิณมหาคณิศราจารย์ พระราชาคณะผู้ใหญ่ มีอิศริยยศยิ่ง
 กว่าสมณะนิกร คามวาสี อรัญวาสี ปักข์ได้ทั้งปวงได้

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสรสังฆนาท คำรัสสั่ง
 ให้สถาปนาพระพิมลธรรม เป็นที่สมเด็จพระราชาคณะ มีนามตาม
 ชาริกไว้ในสัพพรณย์ครว่า สมเด็จพระวันรัตน์ ปรียัติพิพัฒนพงศ์
 วิสุทธิสงฆปริณายก ตรีปิฎกโกศล วิมลญาณสุนทร มหาทักษิณ
 คณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี อรัญวาสี สถิตยณวัดโสมนันต์วิหาร
 พระอารามหลวง เป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายใต้ มีนิตยภัตตราคาเดือน
 ละ ๗ ตำลึง มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๓๐ รูป คือ

พระครูปลัด (สัมพิพัฒน์สังฆาจารย์ ญาณโกศล สกถคณินทร
 ทักษิณสังฆนายก ปิฎกธรรมรักชิต) มีนิตยภัตตราคาเดือนละ ๓ ตำลึง ๑

พระครูวินัยธร ๑

พระครูวินัยธรรม ๑

พระครูธรรมคต ๑

พระครูพทรมบาล ๑

พระครูพรหมสร ๑

พระครูอมรคัมภีร์ ๑

พระครูสมุห์ ๑

พระครูใบฎีกา ๑

พระครูสังฆกิจ ๑ รวม ๓๐ รูป

ขอพระคุณทั้งปวง ซึ่งรัชราชทินนามในครั้งนั้น จงจิรวุฑูติกาล
เจริญอายุวรรณ สุขพลขุฎิภาณ ศิริสวัสดิ์ทุกประการ ในพระพุท
ศาสนาเทอญ ฯ

สมเด็จพระวันรัตน์ ทบ ท่านสร้างพระพุทธรูปองค์ ๓ แต่เมื่อ
อยู่วัดราชธานี ครั้นเชิญมาวัดโสมนังควิหารด้วย พระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรด จึงถวายพระนามว่า “พระสัมพุทธศิริ”
แลโปรดให้ประดิษฐานไว้เป็นพระประธานที่ในพระอุโบสถวัดโสมนังควิหาร
อยู่จนทุกวันนี้

สมเด็จพระวันรัตน์ ทบ ถึงมรณภาพเมื่อวันพุธ เดือน ๓๒
ขึ้น ๔ ค่ำ ปีเถาะ พ. ศ. ๒๔๓๔ อายุ ๗๖ ปี

สมเด็จพระวันรัตน์ แดง

สมเด็จพระวันรัตน์ (๓๓) วัดสุทัศน์เทพวราราม นามเดิมว่า
แดง นามฉายาว่า สิววิฑูตมโน เกิดในรัชกาลที่ ๒ เมื่อวันพุธ
เดือนอ้าย แรม ๑๓ ค่ำ ปีมะเมีย จุลศักราช ๑๑๗๔ พ.ศ. ๒๓๖๕
ถึงรัชกาลที่ ๓ เมื่ออายุ ๓๓ ปี บวชเป็นสามเณรอยู่ที่วัดอินท
าราม อันอยู่ใกล้บ้านเดิมของท่าน อยู่กับพระธรรมเทศาจารย์ ฉิม แต่
ยังเป็นพระอินคัย แล้วตามพระธรรมเทศาจารย์ ฉิม มาเรียนพระปริยัติ
ธรรมอยู่ที่วัดสระเกษ ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงสร้างวัดสุทัศน์เป็นสังฆารามเสร็จแล้ว โปรดให้เลือกหาพระสงฆ์
ไปอยู่ เวลานั้นพระธรรมเทศาจารย์ ฉิม เป็นเปรียญแล้ว ได้รับเลือก

ไปอยู่วัดสทศัน จึงพาท่านมาอยู่วัดสทศันด้วย ครั้นอายุครบจึงอุปสมบท
 ที่วัดสทศัน เมื่อขบาล พ.ศ. ๒๓๘๕ สมเด็จพระพุทธมาจาวัสน วัด
 สรรเกษ เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อท่านเข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรก
 จะแปลแต่เมื่อยังเป็นสามเณร ถ้าเมื่ออุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้วไม่
 ทราบแน่ ทราบแต่ว่าได้เป็นเปรียญ & ประโยค ต่อมาถึงขระกา
 พ. ศ. ๒๓๘๒ อายุท่านได้ ๒๘ ปี เข้าแปลพระปริยัติธรรมอีกครั้ง ๑
 ได้สิก & ประโยค รวมเป็น ๘ ประโยค เช่นเปรียญเอกแต่ในรัชกาลที่ ๓
 ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระศรีสมโพธิ เมื่อ
 ขวอก พ. ศ. ๒๔๐๓

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระเทพกระวี
 เมื่อขวอก พ. ศ. ๒๔๓๕ ต่อมาถึงขเถาะ พ. ศ. ๒๔๒๒ โปรดให้เลื่อน
 สมณะศักดิ์ขึ้นเป็นพระธรรมวโรดม มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศุภมัสดุ ๑ ๓ ๑ (ลงวัน พุฒเดือน ๕ แรม ๘ ค่ำ ขเถาะ
 พ.ศ. ๒๔๒๒)

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระเทพกระวีศรีวิสุทธิญาณิก ประกอบ
 วิริยาธุกุคุณ วิบุลยปรีชา ฉลาดรอบรู้ ในไตรปิฎกธรรมต้องแท้ชำนาญ
 แลมีพิศตรปฏิบัติภาวนาวิหารเทศนาคัมภีร์ภาพโพเพราะ เป็นที่เลื่อมใส
 แก่อนเนกนิกรบรรลัษ แลประพฤติพรหมจริยศีลสมาจารเรียบร้อยยิ่งขึ้น

สมบุรุษบริสุทธิ ครอบงำว่าสุทธพทมนัสสาสนาภิรัต มีอธยาไศรยหนัก
น้อยในพระพทธสาสนามั่นคง ครอบงำที่บูชาการเวสสถานแห่งบรรพชิต
แลคฤหัสถ์ชน สมควรจะเป็นที่พระราชอาคะผู้ใหญ่ในตำแหน่งได้

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑิตสรสังฆนาท คำรัสสั่ง
ให้สถาปนาพระเทพภควัฒวิสุทธินายก เลื่อนขึ้นเป็นพระราชอาคะ
ตำแหน่งเจ้าอาคะรองฝ่ายใต้ มีนามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระ
ธรรมวโรดม บรมญาณอดุล สุนทรนายก ตรีปิฎกคณาธิการภสิค
ทักษิณทศคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดสุทัศน์
เทพวรารามวรวิหาร พระอารามหลวง มั่นตยภัตตราคาเคือนละ ๒ คำตั้ง
มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัด (สวัณนัสสคณ โปบลยคณินทร ทักษิณสังฆ
นายก ปฎักธรรมรักชิต) มั่นตยภัตตราคาเคือนละ ๒ คำตั้ง ๓

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูสังฆวิมล ๓

พระครูมงคลวิลาส ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓

พระครูสังฆรักชิต ๓ รวม ๘ รูป

ขอพระคุณตั้งช่วง ขังรัชชทินนามในครั้งนัง งบจิวิติกกาล

เจริญอายุวรรณ สุขผลปฏิภาณ คุณสารศิริสวัสดิ์ทุกประการ ในพระ
พุทธศาสนาเทอญ ฯ

ต่อมาถึงปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๔ ทรงเลื่อนเป็นสมเด็จพระวันรัตน์
พร้อมกับทรงตั้งสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สว มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศกมีสัต ๑๓๑ (สงวนอาทิตย์ เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ ปีเถาะ
ที่ ๒๖ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๓๓๐)

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระธรรมวโรคม ประกอบด้วยวิริยาคูณ
วิบุลยปรีชา ฉลาดรอบรู้ในพระไตรปิฎกธรรมเนียมแต่ช้านาน และมี
วิจิตรปฏิภาณโวหารเทศนาคัมภีรภาพไพเราะ เช่นที่เลื่อมใสแก่นักนิกร
ยวิสัย แลประพฤติพรหมจริยวัตรคีลสมาจารเรียบร้อย ยั่งยืนสมบุรณ
บริสุทธิ ควรนิยवासุทธพทมนัสสาสนาภีรต มีอธยาไศรยหนักแน่นอยู่ใน
พระพุทธศาสนามั่นคง ดำรงคุณธรรมพิเศษ เป็นประธานในพระสงฆ์
คณะมหานิกายในชคยชันนี้ ยากที่จะมีผู้เสมอเหมือน แลได้เป็นพระ
อชยยาจารย์ให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรเป็นอันมาก เป็นที่เคารพศาน
แห่งบรรพชิตแลคฤหัสถ์ชน สมควรจะเป็นที่กตัญญูมหาคุณิศราจารย์
พระราชาคณะผู้ใหญ่ มีอิศริยยศยิ่งกว่าสมณนิกร ตามวาสี อริญวาสี
ยักษ์ได้ทรงปวงไศ

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระยัชฌาทรสังฆนาท คำรัสสั่ง
ให้สถาปนา พระธรรมวโรคม เป็นที่สมเด็จพระราชาคณะ มีนามตาม
จารึกในสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระวันรัตน์ ปรียัติพิพัฒนพงศ์ วิสุทธิ

สงฆปริณายก ตรีปิฎกโกศล วิมลญาณสุนทร มหาทักษิณคณฤศร
ขวรสังฆาราม คามวาสี อรัณยวาสี สถิตยัณณวิศสุทัศน์เทพวรารามวรวิหาร
พระอารามหลวง เป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายใต้ มีนิตยภัตราคาเดือน
ละ ๗ ตำลึง มีถาดานศักดิ์ควรตั้งถาดานกรมได้ ๓๐ รูป คือ

พระครูปลัด สัมพิพัฒน์เสนาจารย์ ญาณโกศล สกลคณินทร์
ทักษิณสังฆนายก ปิฎกขรรหมทักษิณ มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๓ ตำลึง ๓

- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรรม ๑
- พระครูธรรมศุภ ๑
- พระครูพทธิบาล ๑
- พระครูพรหมสร ๑
- พระครูอมรคัมภีร์ ๑
- พระครูสังฆกิจจารักษ์ ๑
- พระครูสมมติ ๑
- พระครูใบฎีกา ๑

รวม ๓๐ รูป

ขอพระคุณซึ่งรับราชทินนามเพิ่มอีกเรียกแลนิตยภัตในครั้ง
นี้จงวิริยอุตสาหะ เจริญอายุวรรณะ ศุขพลปฏิภาณ คุณสารศิริสวัสดิ์ ใน
พระพุทธศาสนาทุกประการเทอญ ฯ

สมเด็จพระวันรัตน์ แดง ไท่ปฏิสังขรณ์วิหารพระศรีสากรมุนี
ที่วัดสุทัศน์ถวายทั้งพระวิหาร แลได้สร้างวัดที่บ้านเดิมของท่านขนานนาม
ว่า “วัดโพธิ์นิมิตร” (อนุโลมตามนามโยมผู้ขายชื่อโพธิ์ โยมผู้

หญิงช่อมิ) แล้วถวายเป็นพระอาภามหลวง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จไปพระราชทานพระกรุณา ทรงพระราชดำริทูลเกล้าฯ ไปโปรดให้เขียนฝาผนังในพระอุโบสถพระราชทานเป็น การหลวงช่วย สมเด็จพระวันรัตน์

สมเด็จพระวันรัตน์ แดง ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ
วันที่ ๕ มกราคม ปีชวด พ.ศ. ๒๔๔๓ อายุ ๗๘ ปี

สมเด็จพระวันรัตน์ จิต

สมเด็จพระวันรัตน์ (๑๔) วัดมหาธาตุ เดิมมีนามว่า (กิ่ง
เมื่อบวชแล้วพระโหรา ชุ่ม อาจารย์เปลี่ยนนามให้ว่า) จิต นาม
ฉายาว่า อุกโย เป็นชาวบางปิ่น แขวงกรุงเก่า เกิดในรัชกาลที่ ๓
เมื่อฉวนอาทิตย์ เดือน ๘ ขึ้น ๕ ค่ำ ระยะเวลา จลศักราช ๑๓๘๘ พ.ศ. ๒๓๘๐

ในรัชกาลที่ ๔ บวชเป็นสามเณรที่วัดกำแพง แขวงบางปิ่น
แล้วลงมาเล่าเรียนอยู่ที่วัดสามพระยาในกรุงเทพฯ อุปสมบทที่วัดสาม
พระยาเมื่อขมะเสง พ.ศ. ๒๔๐๓ พระนิโรธรังษี (เรือง) เป็นพระอุปัชฌาย์
ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักอาจารย์ทองที่วัดบวรนิเวศข้าง มาเรียน
ที่เก่งนำวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในสำนักพระโหราธิบดี (ชุ่ม) ข้าง
ไปเรียนที่วัดสุทัศน์ ในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์ (แดง) ข้าง เข้าแปล
พระปริยัติธรรมได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค เมื่อขบาล พ.ศ. ๒๔๐๘

ถึงรัชกาลที่ ๕ เข้าแปลที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เมื่อขชวด
พ.ศ. ๒๔๑๘ แปลได้อีกประโยค ๓ รวมเป็น ๔ ประโยค

๓ ๖/03/2565

ถึงขมะเสง พ.ศ. ๒๔๒๔ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระศรี

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ
 ไปอยู่วัดอรุณราชวราราม

ถึงบกญ พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ

ผู้ใหญ่ ที่พระเทพโมลี มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้พระศรีสมโพธิ เป็นพระเทพโมลี ตรีปิฎกธรรมาทร
 ถัดคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดอรุณราชวราราม
 วรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๔ ตำลึง มีถานา
 นุคักคิควรตั้งถาวรณกรมใต้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสมุห์ ๑
 พระครูใบฎีกา ๑ พระครูสังฆวิไชย ๑ รวม ๕ รูป

ทรงตั้งวันศุกร์ เดือน ๒ แรม ๑๕ ค่ำ บุกญนพศก จุลศักราช ๑๒๔๘

ถึงบชวค พ.ศ. ๒๔๓๑ ไปรคให้ธรรมาครองวัดมหาธาตุ
 ด้มาเมื่อวันอาทิตย์ เดือน ๒ แรม ๓ ค่ำ เมื่อมาอยู่วัดมหาธาตุ
 ด้แล้ว ถึงบมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมเจดีย์ มีสำเนา
 ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระเทพโมลี เป็นพระธรรมเจดีย์ ภาวะวงศนายก ตรี
 ปิฎกบัณฑิต มหาคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดมหาธาตุ
 ราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๕ ตำลึง มีถานา
 นุคักคิควรตั้งถาวรณกรมใต้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑
 พระครูวินัยธร ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๕ รูป

ขอพระองค์จงรับพระพุทธรูปสาสนา เป็นภาระสั่งสอน ช่วย
ระงับอธิกรณ์แลอนุเคราะห์แก่พระภิกษุสามเณรในพระอารามโดยสมควร
จงมีสุขสวัสดิ์เจริญในพระพุทธรูปสาสนาเทอดมู ฯ

ตั้งแต่ฉะวณที่ ๓๗ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ พระพุทธรูป
สาสนกาล ๒๔๓๕ พวษา เป็นวันที่ ๑๗๗๓ ในรัชกาลยัตยบดินทร์
ถงขมะแม พ.ศ. ๒๔๓๗ โปรดให้เลื่อนเป็นพระพิมพ์ลธรรม มี
ประกาศเมื่อพระราชทานหิรัญบัตร ดังนี้

อนึ่งทรงพระราชดำริว่า พระธรรมเจดีย์มีความรอบรู้พระปริยัติ
ธรรมชำนาญ แดกฉานในอักษรสมัยหลายอย่าง ซึ่งเป็นทางแห่งความ
ค้นคว้าสอบสวนหาสิ่งซึ่งเป็นแก่นสารในพระพุทธรูปสาสนา ประกอบการ
ชวนชวนทำกิจในสทุระด้วยกัมมิต์ข้อหย่อน อุสาหะสั่งสอนพระภิกษุสงฆ์
สามเณร แลจัดการบำรุงมหาธาตุวิทยาลัย ทั้งได้เป็นธุระในการพิมพ์
พระไตรปิฎก คือเป็นผู้ชำระต้นฉบับให้ถูกต้องเป็นต้น จนถึงตรวจ
ไขพิมพ์เป็นที่สุกในพระไตรปิฎกส่วน ๓ แลมีศิลาจารวัตรเป็นที่ยก
แห่งพุทธรูปสาสนิกบริษัทเป็นอันมาก สมควรจะเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ได้

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสสั่ง
ให้สถาปนาพระธรรมเจดีย์ เป็นพระราชาคณะตำแหน่งเจ้าคณะรอง มี
นามตามจารึกในหิรัญบัตรว่า พระพิมพ์ลธรรม มหันตคุณ วิบุลยปรีชา
ญาณนายก ตรีปิฎกคณาธิการภูสิต อัครทิศคณฤศร ขวรสังฆาราม
คามวาสี สติคยณคัมมหาธาตุวาทธรรมหาวิทวาร พระอารามหลวง

11/02/2565

ตำแหน่งเจ้าคณะรองฝ่ายเหนือ มณฑลยโสธรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง มี

ถาดานาคักกิศวรตั้งถาดานากรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัด สว่างนศีลคุณ วิทยาลัยคุณฤศร อุดสังฆมานายก
บุญกถกรรมวิเศษ มณฑลยโสธรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๓

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูสรวิชัย ๓

พระครูโกระวิลาศ ๓

พระครูธรรมบาล ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูไชยฎีกา ๓ รวม ๘ รูป

ขอพระคุณทั้งสอง ซึ่งรับพระราชทานราชทินนามเพิ่มอีกரியยศ

แลนิตยภัตรในครั้งนี้ จงจิรวุฑิตกาล เจริญอายุวรรณะ สุขพลขุฎิภาณ

คุณสารศิริสวัสดิ ในพระพุทธศาสนาทุกประการเทอญ ฯ

ลงชัหวศ พ.ศ. ๒๔๕๓ ทรงเลือนเป็นสมเด็จพระวันรัตน์เจ้าคณะ

ใหญ่คณะใต้ เมื่อฉวันที ๒๗ กุมภาพันธ์ มีประกาศเมื่อพระราชทาน

สัพรณบัตร ทังนี้

ทรงพระราชดำริหว่า พระพิมลธรรม กอด้วยคุณวุฒิสมบัตติ

เป็นคันั้นว่า ความรอรุ้พระปริยัตถแลนนาอักษรวิธาน เป็นธรรมาจารย์

ทัญถอแห่งสาธาณ ตั้งแจ้งอยู่ในประกาศซึ่งไปรคเกล้า ฯ ตั้งไว้ใน

ตำแหน่งเจ้าคณะรอง เมอรันโกสินทรศก ๑๓๓ นั้นแล้ว จำเดิมแต่

ได้ดำรงตำแหน่งนั้นสืบมา ซื่อปฏิกิริยาจักรวิภาคารรักษาสมณะศักดิ์ก็
 ก็เรียกขานว่า ซ้ำเพิ่มภลคณราชให้ทวยชน คือการขอพระปริยัติ
 ธรรม ก็ได้ให้ทำการให้แพร่หลาย ทั้งบอกให้ทุกแบบอย่าง บ่ยอม
 ดำเนินไปในทางศาสนาวิภค ส่วนอาภัพสมณะศักดิ์มิได้วิกล ตั้งอยู่ใน
 ความเคารพต่ออุมิชนแลนวิาตธรรม ทั้งรู้ตนรู้ประมาณกาล ทาง
 เทศนาโวหารแลนวงกรรมกิจ ก็เป็นที่สรรเสริญของบรรพชิตทั้งคฤหัสถ์
 การบำเพ็ญอาคันตุกรกิจก็จัดเป็นอย่างอุทิศ กิจขุสงฆ์ซึ่งอยู่ในอน
 สาสันนิกเป็นต้นชยโดยเกียรติคุณเห็นปรากฏ สามารถจะนำคณะสงฆ์
 สู่สมณะรศโดยธรรมวินัย ห่างไกลจากอพิพพิชิต ควรดำรงอิศริยศักดิ์
 ที่สมเด็จพระราชาคณะได้

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ดำรัสสั่งให้เสนาบดีพระ
 พิมพ์ธรรม เป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายใต้ มีราชทินนามยกมาไว้กในสุพรรณ
 ยัตตรา สมเด็จพระวันรัตน์ ปวิยัติพิพัฒนพงศ์ วิสุทธสงฆปรินายก
 ศรีบุญโกศล วิมลคัมภีร์ญาณสุนทร มหาทักษิณคณฤศร ขวรสังฆา
 ภิธานคามวาสี ธรรมวาสี สถิตยณวิกรมมหาธาตุ ขวรราชวังสุญศิริกรมหา
 วิหารพระอารามหลวง เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายใต้ มีนิตยภัตรราคาเดือน
 ละ ๗ ตำลึง มีอิศริยยศฐานานศักดิ์ ควรตั้งฐานานุกรมได้ ๓๐ รูป คือ
 พระครูปลัด สัมพิพัฒนสังฆาจารย์ ญาณโกศล สถิตยณินทร์
 ทักษิณสังฆนายก บุญธรรมวิภคิต มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๓ ตำลึง ๓

พระครูวินัยธร ๓
 11/03/2565

พระครูวินัยธรรม บุ	๓
พระครูธรรมศก บุ	๓
พระครูพทธยา บุ	๓
พระครูพรหมสร บุ	๓
พระครูอมรคัมภี บุ	๓
พระครูสังฆกิจจารักษ์ บุ	๓
พระครูสมที่ บุ	๓
พระครูใบฎีกา ๓	รวม ๓๐ รูป

เป็นที่เฉลิมพระราชปสาทาธิคุณ
สืบไป

ขออาราธนาพระคุณทั้งปวง ที่ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณะศักดิ์เพิ่มอิสริยยศทั้งนี้ รับพระพุทธรูปเป็นภาระสั่งสอนช่วยระงับอธิกรณ์ แลอนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณรในคณะตามสมควรแก่กำลังแลอิสริยยศที่พระราชทานนี้ แลของจริงชีวิตกาลเจริญอายุวรรณะ สุขพลปฏิภาณ คุณสารศิริสวัสดิ ในพระพุทธรูปสาสนาทุกประการเทอญ ฯ

สมเด็จพระพจนานจารย์ พุก

สมเด็จพระพจนานจารย์ (๖) วัดศาลาปูน นามเดิมว่าพุก เป็นชาวเมืองนครไชยศรี เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อวันจันทร์ เดือน ๓ แรม ๑๓ ค่ำ บขาล จุลศักราช ๑๑๕๖ พ. ศ. ๒๓๑๗ เข้ามาอยู่กรุงเทพฯ แต่ยังคง

ในรัชกาลที่ ๒ บวชอยู่วัดมหาธาตุ เล่าเรียนพระปริยัติธรรม
เข้าแปลไต่เป็นเปรียญ ๓ ประโยค แต่จะแปลเมื่อในรัชกาลที่ ๒ ฤมา
แปลต่อในรัชกาลที่ ๓ ไม่ทราบแน่ เมื่อสมเด็จพระสังฆราช ก่อน
มาอยู่วัดมหาธาตุ ไต่ไปตำแหน่งพระครูธรรมวิจิ ในถานานุกรมสมเด็จพระ
พระสังฆราช

ถึงรัชกาลที่ ๓ ไต่เป็นพระครูสาคำ ปลัดขวาของสมเด็จพระ
สังฆราชก่อน ครั้นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์นั้นสิ้นพระชนม์ จึง
ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระญาณไตรโลก เมื่อขเดาะ พ.ศ. ๒๓๘๖
คราวเดียวกับทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราชขนาด แต่สมเด็จพระสังฆราช
ขนาด คงอยู่วัดราชบูรณะ ไม่ได้มาอยู่วัดมหาธาตุ เพราะเป็นเวลา
หรือหลังคาโบสถ์วิหารแล้วถูกผู้ส่งขมทรงปฏิสังขรณ์ใหม่ทั้งพระอาราม
พระญาณไตรโลกจึงไต่เป็นอธิบดีสงฆ์ในวัดมหาธาตุ ต่อสมเด็จพระ
สังฆราชก่อนมาจนตลอดรัชกาลที่ ๓

ถึงรัชกาลที่ ๔ เมื่อขกญ พ.ศ. ๒๓๘๔ ทรงเลื่อนสมณะศักดิ์
ขึ้นเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระธรรมราชานุวัตร มียศเสมอชั้นธรรม
ตำแหน่งอธิบดีสงฆ์ ๔ หัวเมือง โปรดให้อาราธนาขึ้นไปครองวัดศาลาปูน
มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระญาณไตรโลก เป็นพระธรรมราชานุวัตร ประสิทธิ์
ธรรมปฏิบัติสรรพพรวิไลโกศล พหุสสมณเทศ คณะเชษฐกมทานนายก
ปัญญกวานุรักษ์ สังฆกิจพิทักษ์อรรคมหาปัญญาธิบดี บูรณราชธานี
นครเขตร คภัสสมณสงฆ์มหิศวรรณา ทวาราวดีศรีอยุธยาธิบดีคาราม

ความวาศี สติชัยฉกโลกย์สอามหาวิหาร พระอารามหลวง เป็น
อธิบดีสำเร็จราชการฝ่ายพระสงฆ์ในแขวงกรุงเก่า ๓ เมืองสระบุรี ๓
เมืองวิเศษไชยชาญ ๓ เมืองลพบุรี ๓ รวม ๔ มณฑลยกเว้น
ละ ๔ คำสั่ง ๒ บาท

ตั้งแต่วันที่พฤษภาคม ๓๓ แรมห้าค่ำ ปุฎยตรีศก พุทธสาสน

กาล ๒๓๘๔

สัญญาบัตรพระครูปลัด

ให้พระธรรมราชาวัตร ตั้งพระปลัดรัก เป็นพระครูมหาเถร
วัตร อรรมาภิกษุพิทักษ์ศีลศตคุณ ศกสนทพรปรีชา สังฆาณาประสิทธิ
ธิศรัยวิเศษ บูรณมทานนครเขตรศตสังฆานนายก ที่พระครูปลัด
มณฑลยกเว้นละ ๓ คำสั่ง ๒ บาท

ตั้งแต่วันที่ ๑ ล ๑ (ลงวันอย่างเดียวกับข้างบน)

ลงรัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระพุทธมหาราชย์ เมื่อย

เถาะ พ.ศ. ๒๔๒๒ มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศกมีศก ๑ ล ๑ (ลงวันพฤษภาคม ๔ แรม ๘ ค่ำ ยเถาะ

พ.ศ. ๒๔๒๒)

ทรงพระราชดำริว่า พระธรรมราชาวัตร เจ้าคณะใหญ่กรุงเก่า
มีวิริยภาพมั่นคง บูรณะประพฤตีสำสนพรหมจรรย์ ตั้งแต่อายุกาล
เป็นปฐมวัยมา จนตลอดพรรษาอายุกาลตกในขันธ์มีวัยชรภาพโดย
อาการสมระริษาเรียบร้อย ไม่มีมือฉกรรณอันใดกำรช้อง ให้ชุนเคื่อง

ในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท แลเป็นประธานาธิบดีมีอำนาจ อารบบริหารปกครอง
ภิกษุสงฆ์บริษัท เช่นที่เคารพยำเกรงแก่พระสงฆ์สามเณร บรรดา
อยู่ในแขวงกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยาโบราณทั้งสิ้น แลอยู่
พระปริยัติธรรมพทธศาสน์ อาจระสังสนนานาเนกนิกรบริษัท ทั้ง
พระสงฆ์แลคฤหัสถ์ยอมนเคารพนับถือบูชา สมควรเป็นที่สมเ็จพระ
ราชาคณะผู้ใหญ่ได้

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระยัญชวรสังฆนายก ท้าวสัง
ให้สถาปนาพระธรรมราชา นวัตร เป็นสมเ็จพระราชาคณะ มีนามตาม
จารึกไว้ในทิวัญชวรว่า สมเ็จพระพรตมาจารย์ อเนกสถานปรีชา สักทวิ
สุทธิจริยาสมบัติ นิพัทธอุตคุณ ศิริสุนทรพรตจาริก อริยัญญิกคณิศรา
ธิปัตติ บรรณราชธานีนครเขตร คตสมณสงฆ์มหิศวรรเนตา ทวารวดีศรี
อยุธยาธิบดีคาราม ความเขตรขันฑ์ อริยวาสิ สติคัยฉวตโลกยสภา
ศาลาปน กรงเทพทวารวดีศรีอยุธยาโบราณ ที่อริยัญญิกมหาคณิศ
ราชารย เจ้าคณะฝ่ายอริยวาสิ มีอิศริยยศเป็นประธานแห่งสมณนิกร
ฝ่ายอริยวาสิทั้งสิ้น แลเป็นเจ้าคณะผู้ใหญ่แขวงกรงเก่ากัหวิเมองชน
กรงเก่าทั้งปวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๖ ตำลึง มีถานานุกตติควรตั้ง
ถานานุกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัด (สวิวรรสมณมาจารย์ ปรีชาญาณจาริก อริยัญญิก
สังฆนายก) มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๑

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูคัมภีรสนทร ๑

พระครูอมรโมหิต ๑

พระครูสมุท ๑

พระครูใบฎีกา ๑

พระครูธรรมรักชิต ๓ รวม ๘ รูป

ขอพระคุณทั้งปวง ซึ่งรับราชทินนามในครั้งนั้น จงเจริญจิตภาล

เจริญอายุวรรณะ สุขพลปฏิภาณ ศิริสวัสดิ์ทุกประการ ในพระพุทธ
ศาสนาเทอญ ฯ

สมเด็จพระพุฒาจารย์ พุท ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อข
วอก พ.ศ. ๒๔๒๗ อายุ ๗๓ ปี

สมเด็จพระพุฒาจารย์ ศรี

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (๗) วัดประทุมคงคา นามเดิมว่า ศรี
นามฉายาว่า อโนมสิริ เกิดในรัชกาลที่ ๒ เมื่อขจร จุลศักราช ๑๑๗๖
พ. ศ. ๒๓๕๗ เป็นบุตรจีน แซ่ฮึง เมื่ออายุได้ขจรครั้งบิดามารดาพา
เรือไปค้าขายทางทะเลวันออก พวกลูกเรือเป็นผู้ร้ายฆ่าบิดามารดา
ที่ช่องเสม็ด ทิวท่านเป็นกำพร้า พลึงพารอดมาได้ ขาเลียงไฉน
อายุได้ ๗ ขวบ จึงไปเรียนอักษรสมัยอยู่กับพระอาจารย์สิงห์ทิวประ
ทุมคงคา

ถึงรัชกาลที่ ๓ ขจรเป็นสามเณรอยู่ที่วัดประทุมคงคา เล่าเรียน
พระปริยัติธรรมที่สำนักอาจารย์ ในวัดนั้นขจร มาอยู่เล่าเรียนที่วัดราช
บูรณะบ้าง ^{11/03/2565} จนอายุครบอุปสมบท จึงไปขจรเป็นพระภิกษุอยู่ที่วัดประ
ทุมคงคา

คองคาเมอซิมเม เมีย พ.ศ. ๒๓๗๗ ครั้นบวชได้ ๓ พรรษา เข้าแปลพระ
 ปริยัติธรรมได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค เมื่อเป็นเปรียญแล้ว ท่านจึงมา
 ถวายตัวเป็นศิษย์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อเสด็จ
 ทรงผนวชประทับอยู่ ณ วัดบวรนิเวศ แล้วบวชแปลงเป็นธรรมยุติกา (เข้าใจว่า
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระอุปชฌาย์) บวช
 แปลงแล้วอยู่ ณ วัดบวรนิเวศ ต่อมาเข้าแปลหนังสืออีกครั้งหนึ่ง ได้
 อีก ๕ ประโยค รวมเป็น ๘ ประโยคแล้ว (ท่านไม่แปลอีกต่อไป
 มาถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงพระราชดำริหว่า ความรู้ท่านถึงภูมิเปรียญ ๘
 ประโยค แต่หากไม่แปลเอง จึง) พระราชทานเดิมอีกประโยค ๓
 รวมเป็น ๘ ประโยค ได้เป็นพระครูโณมสรวิน ตำแหน่งพระครูคัสสวก
 คุภัยพระครูอนันตประกาศถานานุกรมในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
 อยู่หัวมาจนตลอดรัชกาลที่ ๓

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะฤกษ์ องค์ ๓ ที่องงาน
 พระราชพิธีบรมราชาภิเศก เมื่อยกัญ พ.ศ. ๒๔๘๕ เดิมเป็นที่ พระ
 วรรณคุณนี้ แล้วทรงเปลี่ยนเป็นพระโณมมุนี^๑ โปรคให้ธรรมาณาไป
 ครองวัดประทุมคงคา แลต่อมาถึงบขวค พ.ศ. ๒๓๘๕ โปรคให้ท่านเป็น
 หัวหน้าสมณฑคออกไปถึงกาทวีปครั้ง ๓

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงเลื่อนสมณะศักดิ์เป็น พระราชาคณะผู้ใหญ่
 ที่พระพรหมมุนีเมอชวค พ.ศ. ๒๔๓๕ แลต่อมาถึงยกัญ พ.ศ. ๒๔๓๐

๑ ความที่แปลได้ ๘ ประโยค แล้วพระราชทานอีกประโยค ๓ แลเป็นที่พระ
 วรรณคุณก่อน ๒ ซอน กรมพระสมมต ฯ ทรงไว้ เห็นจะมีจดหมายเหตุในห้องอาลักษณ์

ทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระพุทธมาจารย์ เมื่อฉวันศุกร์ เดือนยี่ แรม ๑๕ ค่ำ
มีสำเนาที่ทรง ตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศกมีสัก พระพุทธศาสนา เป็นอภิศกาคล่วงแล้ว ๒๔๓๐
พรรษา ปุคยบัณฑิต วราหสังวัจฉระ ปุคยมาศ กาศิขันธ์ ชัณฐสิคค
ศุกรวาร ขริเขตกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ๑๑ พระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระพรหมมุนี เป็นพระราชาคณะ
ผู้ใหญ่ มีพรรษายุกาลเจริญมาก และมีปรีชาชำนาญในการปริยัติธรรม
โกศล ดำรงคุณธรรม สมควรเป็นคารวะสถาน แลเป็นพระอุปัชฌา
จารย์ให้สำเร็จอุปสมบทบรรพชาภิเษกกุลบุตรเป็นอันมาก สมควรจะมี
อิศริยยศสมณศักดิ์ตำแหน่งผู้ใหญ่ เช่นประธานแก่อเนกนิกรบรรพชิต
ทั่วไป

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระยัษฐสูรสิงหนาท ให้สถา
ปนาพระพรหมมุนี ขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะ เป็นประธานในคณะ
อริยวาส มีนามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า สมเด็จพระพุทธมาจารย์ อเนก
สถานปรีชา สัปตวิสุทธจริยาสมชติ นิพัทธธุดคุณ ศิริสุนทรพรตจาริก
อริยญิกคณิศร สมณนิกรมหาปรินายก ตรีปิฎกโกศล วิมลศีลขันธ์
สรรพสมณคุณ วิบุลยประสิทธิ์ สถิตยณวัดประทุมคงคารามวรวิหาร
พระอารามหลวง เช่นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายพระสงฆ์อริยวาสทั้งปวง มีนิตย
ภัทรวาจาเดือนละ ๖ คำลึง มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัด สวัญสมณาจารย์ ปรีชาญาณจาริก อริยัญญิก
สังฆคณนายก ปุฎฺถกธรรมวัฑฒิต มินิตยภัตฺตราคาเคตฺตฉนละ ๒ คำลึง ๑

พระครูวินัยธร ๑

พระครูวินัยธรรม ๑

พระครูคัมภีทสนทรร ๑

พระครูอมรโฆสิต ๑

พระครูสมห์ ๑

พระครูไขฎฺฎกา ๑

พระครูธรรมวัฑฒิต ๑ รวม ๘ รูป

ขอพระคุณทงษ์วง ซึ่งได้รักษาถิ่นนามครุฑนี้ จงจิรวุฑิตกาล

เจริญอายุวรรณ สุขพลปฏิภาณ ศิริสวัสดิ์ในพระพุทธศาสนาเทอญ ฯ

สมเด็จพระพุฒาจารย์ ๑ ครุ ถึงมรณภาพ เมื่อวันอังคาร เดือน ๑๒
ขึ้น ๘ ค่ำ ปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๓๗ อายุได้ ๘๓ ปี ท่านได้ทูลขอพระราช
ทานพระไว้แต่เมื่อจะทรงตั้งเป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์ ว่าสกลท่านเป็นจีน
เมื่อถึงมรณภาพขอให้ศพท่านได้ฝังตามประเพณีจีน จึงพระราชทานพระ
บรมราชาอนุญาตให้ฝังศพท่านไว้ที่วัดประทุมคงคา หาได้ทำฌาปนกิจไม่

หม่อมเจ้าพระสมเด็จพุฒาจารย์ ๑ ทัก

หม่อมเจ้าพระสมเด็จพุฒาจารย์ (๘) วัดพระเชตุพน พระ
นามเดิมว่า หม่อมเจ้าทัก เป็นหม่อมเจ้าในพระประพันธ์วงศ์เธอ กรม

หลวงเสนาบดีบริรักษ์ ประสูติในรัชกาลที่ ๒ เมื่อณวันพุธ เดือน ๓๑
แรม ๘ ค่ำปีมะเมีย จุลศักราช ๑๑๘๕ พ.ศ. ๒๓๖๕

ในรัชกาลที่ ๓ ทรงผนวชเป็นสามเณรที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
แล้วไปอยู่วัดระฆัง เล่าเรียนในสำนักสมเด็จพระพุทธมหาราช โด แต่
ท่านยังเป็นพระมหาโต จนชนมายุครบอุปสมบท โปรดให้ทรงผนวช
ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อชวาล พ.ศ. ๒๓๘๕ สมเด็จพระสังฆราช
ก่อนเป็นพระอุปัชฌาย์ พระมหาโตเป็นพระกรรมวาจาจารย์ ทรงผนวช
แล้วไปอยู่วัดระฆังตามเดิม เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระมหา
โตเป็นพน ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่วัดพระเชตุพน เมื่อ
บวระกา พ.ศ. ๒๓๘๒ โดไปนเปรียญ ๓ ประโยค

ถึงรัชกาลที่ ๔ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่วัดพระศรีรัตนศา
สดาราม เมื่อบวระกา พ.ศ. ๒๔๐๔ อีกครั้ง ๑ แปลได้อีก ๕ ประโยค
รวมเป็น ๘ ประโยค ครั้นถึงบวช พ.ศ. ๒๔๐๗ ทรงตั้งเป็นหม่อมเจ้า
พระราชอาคณเฐ มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

ศัภมิสัตุ ๑ ๑ (วันพฤหัสบดี เดือนยี่ ขึ้น ๘ ค่ำ บวช
พ.ศ. ๒๔๐๗)

ทรงพระราชดำริที่ว่า หม่อมเจ้าพระทิต ในพระเจ้าสัมพันธวงศ์
เฮอ กรมหลวงเสนาบดีบริรักษ์ ได้ผนวชประพฤติพรหมจรรย์มานาน มี
ปรีชาญาณแลดูสาหัสเล่า เรียนรู้พระคัมภีร์ในพระพุททศาสนาจนได้
สอบไล่แปลในสนามท่ามกลางที่ประชุมพระราชอาคณเฐ ถึงที่เปรียญ ๘

ประโยค ควรเป็นที่เคารพนับถือของประชุมนคนต่าง ๆ ทั้งคฤหัสถ์แล
บรรพชิต บรรคานับถือพระพุทธศาสนา

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระยัดจทรสุวังสนิท คำรัส
อาราธนาหม่อมเจ้าพระทศิให้รับนามในหม่อมเจ้า เป็นพระราชาคณะ
โดยสมควร ว่าหม่อมเจ้าพุทธอุปบาทยัตินันท์ มีนิตยภัตราคาเดือน
ละ ๕ ตำลึง จงเจริญชนมายุพรรณ สุขพลปฏิภาณ ศิริสวัสดิ์ในพระ
พุทธศาสนาเทอญ ฯ

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อขุฎย พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงเลือนสมณศักดิ์
เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระธรรมเจดีย์ เมื่อดวันศุกร์ เดือนย
แรม ๑๕ ค่ำ มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศกมีสัก พระพุทธศาสนาแล เป็นอติตถาคดลวงแล้ว ๒๔๓๐
พรรษา บัคยบันกาล วราหสังวัชระ บุคยมาศ กภาพักษ์ บัณรสติถ
ศักรวาร บริเฉทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯ ล ฯ พระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริหว่า หม่อมเจ้าพระพุทอุปบาทยัตินันท์
เป็นหม่อมเจ้าในกรมหลวงเสนับริวัณษ์ ทรงผนวชมาช้านาน ได้ทรง
เล่าเรียนพระปริยัติธรรมพระไตรปิฎก จนได้แปลประโยคในที่ประชุมพระ
ราชาคณะถึงภูมิเปรียญ ๗ ประโยค พระบาทสมเด็จพระบรมชนกนารถ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาฯ ของสถาปนาเป็นหม่อม
เจ้าราชาคณะ ดำรงสมณศักดิ์แลทรงปฏิบัติกรพระพุทธศาสนาธรรม

วินัยโดยธรรมวินัย สมรวิยาเรียบร้อย ไม่มีคาไรยสถานที่ใครคัดค้าน
ที่เขียน แลเป็นที่เคารพนับถือแห่งศฤงษณ์บรรพชิตเป็นอันมาก สมควร
จะดำรงอิศริยยศสมณศักดิ์ตำแหน่งใหญ่

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑิตสรสังฆนาท ให้สถาปนา
เลื่อนตำแหน่งยศ หม่อมเจ้าพระพุทธรูปยาทบัณฑิตน์ มีราชทินนามว่า
หม่อมเจ้าพระพุทธรูปยาทบัณฑิตน์ธรรมเจดีย์ กระจ่างคณาทร ตรีชฎ
บัณฑิต มหาคุณุศร ขวรสังฆาราม ความวาลี สถิตยณัฎฐ์ระฆัง
โพลีคารามวรวิหาร พระอารามหลวง ดำรงสมณศักดิ์เสมอพระธรรม
เจดีย์ พระราชทานนิตยภัตตราคาเดือนละ ๕ ตำลึง ๓ บาท มีถานา
นุคักคิควรตั้งถานานุกรมใต้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑
พระครูวินัยธรรม ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๕ รูป

ถึงยมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ พระราชทานพระสัพพรดยัตร์ ทรง
เลื่อนสมณศักดิ์เป็นเจ้าคณะรองฝ่ายเหนือ มีราชทินนามว่า หม่อมเจ้า
พระพิมลธรรม เมื่อณวันที่ ๑๗ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๑ แลโปรดให้
อาราณามาครองวัดพระเชตุพน มีสำเนาประกาศดังนี้

คำประกาศ

ศุภเมสัฏฐ์ พระพุทธรูปสาสนกาล เป็นชคิตภาคล่วงแล้ว ๒๔๓๕
พรรษา ขคฺยบันกาล จันทรคตินิยม นาคสังวัจระ ผลคุณมาศ กภาพักษ์
บัณฑิตลลิตกัศกรวาร สุริยคคิกาล รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ มีนาคมมาศ
ลลิตระสะมะวาร ๑๑/๑๒/๒๕๑๑

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ ๑ ๑ พระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า หม่อมเจ้าพระพุทธรูปยักษันทน
ธรรมเจดีย์ มีพรชายูกาถ ประกอบด้วยวิคตัญญู เถรธรรม คำรงท
พระราชาคณะยังยืนมานาน มีวิริยปรีชาญาณรอบรู้พระคัมภีร์ ในพระ
พุทธศาสนา มาก ประพฤติพรหมจรรย์อุทิศมาด้วยศีลาจารวัตร เป็นที่
พุทธมามกะบริสุทธิ์ศรัทธาพิศการบูชา สมควรจะเป็นที่พระราชาคณะ
ตำแหน่งผู้ใหญ่ได้

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสรสังฆนาค คำรัสสั่ง
ให้สถาปนาหม่อมเจ้าพระพุทธรูปยักษันทนธรรมเจดีย์ เลื่อนขึ้นเป็นพระ
ราชาคณะตำแหน่งเจ้าคณะรองฝ่ายเหนือ มีนามตามจารึกในสุพรรณ
บัฏว่า หม่อมเจ้าพระพิมลธรรม มหันทคุณ วิบุลยปรีชา ญาณนายก
ตรีปิฎกคุณาลังการภูสิต อัครทิศคุณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี
สถิตยณวิคตพระเชตพน วิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอาราม
หลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๖ คำลึง มีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานา
นุกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดสัจจมนคิลคุณ วิบูลยคุณฤศร อัครสังฆานนายก
ปิฎกธรรมรักษิต มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒ คำลึง ๑

- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรรม ๑
- พระครูสรวิไชย ๑
- พระครูไกรสรวิลาศ ๑

- พระครูธรรมบาล ๑
- พระครูสมุห์ ๑
- พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๘ รูป

ลงขมะเมย พ.ศ. ๒๔๓๗ ทรงสถาปนาเป็นเจ้าคณะใหญ่ ใน
 คณะกลาง มีนามว่า หม่อมเจ้าพระสมเด็จพระพจนจารย์ เมื่อนวันที่ ๒๐
 ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๓ มีสำเนาประกาศดังนี้

คำประกาศ

ศกมัตถ์ พระพุทธศาสนกาล เป็นอภิศกกาลล่วงแล้ว ๒๔๓๗
 พรวษา บัณฑิตยบาล จันทรคตินิยม ตรังคสังวัจฉระ มฤคศิระมาศ
 กฤษณชกษย์ อัญมัตถ์ คุวาร สุริยคติกาล รัตนโกสินทรศก ๑๑๓
 ธันวาคมมาศ วิสคิมมาศาคหคณพิเศษ ปริเลทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระบรมมินทรมหาจุฬาลงกรณ ๑ ล ๑ พระจุลจอม
 เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า หม่อมเจ้าพระพิมลธรรม ประกอบ
 ด้วยคุณาทิวคินันคคม ทั้งได้แจ้งอยู่ในประกาศเลื่อนตำแหน่งแต่ก่อนมา
 แล้ว ยัตินมพรวษายุกาลเจริญยิ่งขึ้น นับว่าเข่นวคยบุคคลสาธุชนคณา
 จารย์ สัปปริสคารวะสदानควรบุธา ได้ปฏิบัติศาสนาโดยพรหมจริยานุ
 โยค ค่างรสมณคักคิโดยอาการอันเรียบร้อยตลอดคมา ขาสามารถจะ
 นำสงฆบรสิชให้ปฏิบัติพุทธศาสนในวาทตามทางธรรมวินัย แลประกอบ
 ไปด้วยคุณ คือเป็นนัควรสมณคักคิทายาทในสมณวงค์ ควรค่างทอริญ
 ญิกคณาธิปัตติ วิชัสนยานิกาจารย์ แลเป็นประธานแห่งสงฆนิกรใน
 มัชฌิมคณะทงปวงโค

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระยันทวารสุรสิงหนาท คำรัสสั่ง
ให้สถาปนาหม่อมเจ้าพระพิมลธรรม เป็นหม่อมเจ้าพระสมเด็จพระราชา
คณะ มีนามตามจารึกในสุพรรณบัฏว่า หม่อมเจ้าพระสมเด็จพระพญา
จารย์ อเนกสถานปรีชา สัปตวิสุทธิจริยาสมบัติ นิพัทธ์อุตคตคุณ ศิริสุนทร
พรตจาริก อริยัญญิมหาปรีชาเยก ศรีบุญกโกศล วิมลมัชฌิมคณฤศร
บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดพระเชตุพน วิมลมังคลาราม
ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง ตำแหน่งเจ้าคณะฝ่ายอริยวาส
แลเป็นเจ้าคณะใหญ่ในคณะกลาง มีนิตยภัตพระราชเอาเดือนละ ๘ คำถึง
มีอิศริยยศถานานศักดิ์คิควรตั้งถานานกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดสุวัฒนสมณาจารย์ ปรีชาญาณจาริก อริยัญญิก
สังฆคณนายก มีนิตยภัตพระราชเอาเดือนละ ๒ คำถึง ๑

- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรรม ๑
- พระครูคัมภีรสุนทร ๑
- พระครูอมรโฆษิต ๑
- พระครูธรรมรักชิต ๑
- พระครูสมุห์ ๑
- พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๘ รูป

เช่นที่เฉลิมพระราชปสาทาศิคนเจริญยิ่งขึ้นไป.

หม่อมเจ้าพระสมเด็จพระพญาจารย์ ทต สิ้นชีพตักษัย เมื่อ
วันที่ ๓๐ มิถุนายน ร.ศ. ๑๓๘ ตรงกับวันอาทิตย์ เดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ
๒๕๖๓ 17/03/2565
บชวต พ.ศ. ๒๕๕๓ ชนนายไท ๘๘ บ

พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร

ที่สมเด็จพระพจนานารักษ์

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร ที่สมเด็จพระพจนานารักษ์ (๓๐) วิชาชยพิธ พระนามเดิมว่า หม่อมเจ้ากระจำจ พระนามฉายาว่า อรุโณ เป็นหม่อมเจ้าชายองค์ใหญ่ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๓ กรมหมื่นภูมินทร์ภักดี ประสูติในรัชกาลที่ ๓ เมื่อฉวันอาทิตย์เดือน ๓ แรม ๑๒ ค่ำ ปีชวดจุลศักราช ๑๒๐๕ พ. ศ. ๒๓๔๕ ทรงเล่าเรียนอักษรสมัยภาษาไทยและสูตรมูลภาษาบาลีที่วังแต่ยังทรงพระเยาว์

ถึงรัชกาลที่ ๔ เกษากันต์แล้ว ทรงผนวชเป็นสามเณรวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อขมระแสง พ. ศ. ๒๔๐๐ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต แต่ยังคงทรงพระยศเป็นกรมหมื่นบรมวงษ์บริรักษ์เป็นพระอัยยิกษัตริย์ สมเด็จพระวันรัตน์ ทับ แต่ยังเป็นพระอริยมุนีถวายศีล ทรงผนวชแล้วไปประทับอยู่วัดโสมนัสวิหาร ทรงเล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักสมเด็จพระพจนานารักษ์ เข็ว แลพระธรรมราชาวัตร ตำบล แต่ยังเป็นเปรียญอยู่ทั้ง ๒ องค์ ทรงผนวชอยู่ในพระรัตนคฤมาคณอุปสมบท โปรดให้ลาผนวชออกเพื่อทำพิธีสมโภชตามประเพณี เป็นคฤหัสถ์อยู่ ๓ วัน แล้วทรงผนวชที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อเดือน ๘ ปีฉลู พ. ศ. ๒๔๐๖ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต แต่ยังคงทรงพระยศเป็นกรมหมื่น เป็นพระอัยยิกษัตริย์ สมเด็จพระ

วันรัตน ทัษ เมื่อเป็นพระพรหมมณี เป็นพระภรรมาจาราจารย์ ทรงผนวช แล้วเสด็จไปประทับอยู่ที่วัดโสมนัสวิหารอย่างเดิม

ถึงบวช พ. ศ. ๒๕๐๗ เข้าแปลพระปริยัติธรรมในสนามหลวง ใ้เป็นเปรียญ ๕ ประโยค ใ้พระราชทานพัดเปรียญพันคาถาทรงเป็น เถียรคียบศ ทรงมาจนสิ้นรัชกาลที่ ๕

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนาเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะ มี ราชทินนามว่า หม่อมเจ้าพระอรุณนิภาคุณากร แลโปรดให้อาราธนา มาครองวัดราชบพิศซึ่งทรงสร้างใหม่ มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ใ้หม่อมเจ้ากระจำ ในพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่น ภูมินทรภักดี รัยราชทินนาม ตามคุณในพระพุทธานุสาสนาว่า หม่อมเจ้า พระอรุณนิภาคุณากร มีศักดิ์อำนาจเหมือนอย่างพระราชาคณะ พระ ราชทานนิตยภัตครบเป็นยศขุนราคาเดือนละ ๔ คำลึง ขออาราธนาใ้ รัยธระพระพุทธานุสาสนา แลว่ากล่าวสั่งสอนระงับอิถิรณพระภิกษุสงฆ์ สามเณร ในวัดราชบพิศ สถิตยมหาสิมาราม โทยสมควร จงเจริญ ศุขสวัสดิ์ในพระพุทธานุสาสนาเทอญ ฯ

ตั้งแต่วันอาทิตย์ เดือน ๖ ขึ้น ๘ ค่ำ บมเม็โยทศก พุทธสาสน กาล ๒๕๓๒ พรรษา เป็นวันที่ ๕๕๕ ในรัชกาลปัจจุบัน

ต่อมาถึงยกญ พ. ศ. ๒๕๓๐ ทรงตั้งเป็นพระองค์เจ้าพระอรุณ นิภาคุณากร เมื่อนวฤหคียบศ เดือน ๑๒ แรม ๓๐ ค่ำ โปรดใ้มี สมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ เสมอพระพรหมมณี เมื่อยังไม่ใ้ เป็นเจ้าคณะรอง มีสำเนาประกาศทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศักราช ๒๔๓๐ พระพุทธศาสนา เป็นอภิศักดิ์สิทธิ์แล้ว ๒๔๓๐
พรรษา บัณฑิตยชนกาล วราหะสังวัตรกรรวิกิถมาศ ภาพัษณั ทศมิถิ
ครวาร ปริเขตกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ๑๑๑ พระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า หม่อมเจ้าพระอรุณ
นิภาคุณากร เป็นพระโอรสใหญ่ในพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่น
ภูมินทรภักดี ได้ทรงบรรพชาเป็นสามเณรมาแต่ทรงพระเยาว์ พระชน
มายุสมควร จึงได้ทรงรับบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์ ได้ทรง
เรียนพระปริยัติธรรมมาแต่ทรงผนวชเป็นสามเณร จึงได้เข้าแปล
พระคัมภีร์ในที่ประชุมพระราชาคณะสอบไล่พระไตรปิฎกได้ & ประโยค
จึงได้รับพระราชทานตาลิขัตร์พจนาคาเป็นเปรียญ & ประโยค ในรัชกาล
ที่ ๔ นั้น

แต่ในเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จทรงผนวชเป็น
สามเณรนั้น หม่อมเจ้าพระอรุณได้เป็นที่สนิทชิดชอบพระราชธิดาไครย
ได้เสด็จมาที่วัดยวณิเวศวิหารเนื่อง ๆ ในเวลาเมื่อเสด็จพระราชดำเนิน
วัดโสมนัสวิหาร ก็ได้เสด็จประทับที่คานักหม่อมเจ้าพระอรุณเป็นที่พัก
จึงได้ทรงคุ้นเคยแต่นั้นมา ครั้นเมื่อทรงสถาปนาวัดราชบพิศ จึง
โปรดเกล้าฯ เลื่อนขึ้นเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะ เชิญเสด็จมาครอง
วัดราชบพิศ พระอารามหลวง ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จออกทรงบรรพชาอุปสมบท หม่อมเจ้าพระอรุณก็ได้เสด็จเข้ามา

ประจำอยู่ในพระตำหนักที่พระพุทธรัตนสถาน มีวันที่ได้เสด็จกลับไปวัด
 เพื่อจะมีให้ข้าท้าวพรหมมาแคว้นแก้ว ได้คอยทูลแนะนำชักชวนให้ทรง
 ประพาศปฏิบัติให้ต้อง ตามพระวินัยบัญญัติเป็นความชอบอยู่เป็นอันมาก
 ส่วนพระมหาเถรที่ไต่เป็นพระอภัยมณี พระกรรมวาจาจารย์ แลที่ไต่
 ถวายโอวาทานสาสน์ ทั้งที่ได้มาประจำอยู่ในครั้งนั้น ไต่ทรงเลือนยศ
 ยันตาคักก็เป็นการสนของคุณ สมควรแก่ที่ทรงคุณธรรมโดยมากแล้ว
 แต่หม่อมเจ้าพระอรุณนิภาคุณากรเป็นพระ โอรสใหญ่ในพระเจ้าราชวรวงศ์
 เจอ กรมหมื่นภูมินทรภักดีตามทูลกล่าวมาแล้วนั้น ก็สมควรที่จะได้
 รับเครื่องยศரியยศสำหรับสืบตระกูลในพระเจ้าราชวรวงศ์เจออ กรมหมื่น
 ภูมินทรภักดี หม่อมเจ้าพระอรุณก็มีไต่ลาผนวชออกกรียยศยันตาคักก็
 ปกครองวงศ์ตระกูล

จึงทรงพระราชดำริเห็นว่า ข้อความทั้งปวงอันกล่าวมาแล้ว
 เป็นเหตุอันสมควรที่จะทรงยกย่องพระเกียรติยศหม่อมเจ้าพระ อรุณนิภา
 คุณากร ให้ยังขึ้นในทางราชตระกูลแลทางสมณฐานันตยศักก็ไต่

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสรุสังฆนาท ตำรัส
 เหนือเกล้าฯ ให้สถาปนาหม่อมเจ้าพระอรุณนิภาคุณากร ขึ้นเป็นพระองค์
 เจ้า มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏ มีคำนำหน้าแลเติมท้ายพระ
 นามว่า พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร สุนทรวิสุทธิ
 พรต อาศาจารย์ชวราชวรวงศ์ ดำรงสมณคุณ วิบูลยศักดิ์ อรรคปริยัติ
 อรรถโกศล ไสภณธรรมมาลังการภูสิต คณะศรัทธาธิปัตย์ ทรงศักดินา ๓๐๐๐
 ตามตำแหน่งอัคริยยศในราชตระกูล แลดำรงสมณศักดิ์เสมอพระ

พรหมมุนี นิตยภัตกรเป็นยศขุขาราคาเดือนละ ๕ ตำลึง มีอศรัยยศ
ถานานศักดิ์สิทธิ์ สมควรทรงตั้งถานานุกรมได้ ๖ รูป คือ

- พระครูปลัดทิวาสีหิรัญคณานุกูล นิตยภัตกรราคา ๖ บาท ๑
- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรรม ๑
- พระครูสมศักดิ์ ๑
- พระครูใบฎีกา ๑
- พระครูสังฆวรรณี ๑ รวม ๖ รูป

ขออาราธนาให้ทรงรับพระพุทธรูปศาสนา เช่นถาวรสิ่งสอน แล
วงษ์อธิการณภิกษุสงฆ์สามเณรในคณะ โดยสมควรแก่กำลัง แล
อศรัยยศซึ่งพระราชทานให้จงเจริญพระชนมายุพรรณ สุขพลขุภีภาณ
คุณสารสมบัติ สรรพศิริสวัสดิพิพัฒน์สถาพร จริยปฏิบัติกาลในพระพุท
ธศาสนาเทอญ ฯ

ถึงบมะเสง พ.ศ. ๒๔๓๖ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นเจ้าคณะรอง
ธรรมยุติกนิกาย เมื่อนท ๒๘ พฤศจิกายน วันโกสสินทรศก ๑๓๒ มีสำเนา
ประกาศทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศกมัสสิ์ พระพุทธรูปศาสนา เป็นอภิศักดิ์แล้ว ๒๔๓๖
พรพษา บัตยบณถาล จันทรคตินิยม อรคสังวัจนร กวรตึกมาศ กาท
ษัณษ์ ฉัฏฐมัตถิ พทววร สุริยคติกาล วันโกสสินทรศก ๑๓๒ พฤศจิกายน
มาศ เอกณคังสถิมมาศาศคณประเภท ยวิเขตกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ ๑ ๓ ๑ พระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระสงฆ์ซึ่งดำรงสมณคุณ สมควร
จะเลื่อนอธิการียศในสมณศักดิ์มีอยู่หลายองค์ กาลบัดนี้ก็เป็นเวลาใกล้
การมหามงคลราชพิธีรัชมังคลาภิเษก ควรจะสถาปนาอธิการียศพระสงฆ์ซึ่ง
ควรจะสถาปนาขึ้นไว้ ให้บริบูรณ์ตามตำแหน่ง เมื่อพระสงฆ์ซึ่งทรง
สมณคุณได้รัยอธิการียศศักดิ์โดยสมควรแก่คุณานุรูปเช่นนั้นแล้ว แลมา
สู่สงฆ์สมณคุณพระราชพิธีสถาน ก็จะเป็นการมงคลอันอุมยิ่ง ทั้งจะ
เป็นการเพิ่มผลพระเกียรติยศพระเกียรติคุณให้ไพโรจน์ชัชวาลย์ด้วย

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภา
คุณากร ประกอบด้วยคุณธรรมทางวินัย แลมีพรวิสัยสุมัยอันเจริญ
จิรกาล พร้อมด้วยพระวิริยสมาหาร ขวนขวายในกิจกรณกิจเป็นอัน
เป็นขุณียบุคคลแห่งสังฆบริษัท มีพระหฤทัยอันประกอบด้วยกรุณาที่
คุณสมบัติ ทำนุบำรุงปกครองพุทธศาสนิกบริษัทสหธรรมิกนิกรโดยเรียบร้อย
แลได้ทรงเล่าเรียนทราบดีถึงอิทธิทธิวิธานศาสตร์ ทรงฉลาดในฉันทคุณ
ปกครอง เกื้อกูลแก่บรรพชิตในพุทธมณฑล สมควรจะเลื่อนอธิการียศ
สมณศักดิ์ขึ้นเป็นเจ้าคณะรองในคณะธรรมยุติกนิกาย จะได้ทรงทำนุบำรุง
สังฆบริษัทให้รุ่งเรืองสืบไป แลจะได้เป็นที่นับถือบูชาของชนทั้งหลาย

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสรุปลิงหนาท ไปรท
เกล้าฯ ๑ ดำรัสสั่ง ให้สถาปนาเพิ่มพระอธิการียศ พระวรวงศ์เธอ พระองค์
เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร เป็นเจ้าคณะรอง มีพระนามตามจารึกแก้ไข
ในพระสุพรรณบัฏว่า พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร

สุนทรวิสุทธิพรต อธิการิยศาสตร์ราชวรพงศ์ อภิวงสมณคุณ วิบูลยศักดิ์
ชวรคปริยัติ ชวรตโกศล วิมลธรรมยุตติกคณานายก สาสนนิตถกบพิตร
เสด็จสถิตย์ ณ วัดราชบพิธวรวิหาร พระอารามหลวง เจ้าคณะรองในพระ
สังฆคณะธรรมยุตติกนิกาย มินิตยภัตตราคาเดือนละ ๖ ตำลึง มีศิษย์ศ
दानานุกัศิกิควรตั้งदानานุกรมได้ ๘ รูป คือ

- พระครูปลัดธรรมจริยานุกิจ มินิตยภัตตราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๑
- พระครูวินัยธร ๓
- พระครูวินัยธรรวม ๓
- พระครูพิสิษฐ์สรเวทย์ ๓
- พระครูพิเศษสรวตัก ๓
- พระครูสังฆวุฒิกร ๓
- พระครูสมุห์ ๓
- พระครูไขัญญา ๓ รวม ๘ รูป

ขออาราธนาให้ทรงรับอระพระพทธสาสนา เป็นภาระสั่งสอนช่วย
ระงับอภิกษณภิกษสงฆ์สามเณรในคณะ ตามสมควรแก่พระกำลังแล
ศิษย์ยศ ซึ่งพระราชาทานมานี้

ต่อมาถึงบขชวค พ.ศ. ๒๕๕๓ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นเจ้าคณะ
ใหญ่คณะกลาง ที่สมเด็จพระพุทธาจารย์ เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์
รัตนโกสินทรศก ๑๓๘ มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

๑๑/๐๙/๒๕๖๕ ศกัสมัสกั พระพทธสาสนกาล เป็นอดีตภาคล่วงแล้ว ๒๕๕๓

รวรย์ ทั้ง การเล่าเรียนส่วนคิหิวิสัย ให้ดำเนินไปในทางคิริสวัสดิ
 สมควรระปกครองสงฆบริษัศค่างพระเกียรติยศตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ได้
 จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งให้สถาปนาเลื่อน
 อิศริยยศ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร ในตำแหน่ง
 สมเด็จพระราชาคณะ มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัศัตรว่า พระ
 วรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร สุนทรวิสุทธพิพรท อากา
 รียยศราชวรพงศ์ ค่างสมณคุณ วิบุลยศักดิ์ อรรคยริยัติ อรรถโกศล
 วิมลยติโยคนายก สาสนคิลกบพิตร ที่สมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ อเนก
 สถานปริชา สยัศวิสุทธจริยาสมบัติ ไทรยัญญอรรณธรรมโกศล วิมล
 อุตคุณ สิริสุนทรพรตจาริก อรัญญิกคณาธิบดี มัชฌิมคณิศร ยวร
 สังฆาราม ความวาศิ อรัญญวาสัยพิตร ครอบนาม สติคยัณวัตรราชยพิชราช
 วรวิหาร พระอารามหลวง เจ้าคณะอรัญญวาสี แดเปนเจ้าคณะใหญ่ใน
 คณะกลาง มีนิตยภัศัรราคาเก็บอณะ ๘ คำตั้ง มีถานานุศัศติคัศวทรวง
 ตั้งถานานุกรมได้ ๑๐ รูป คือ

พระครูปลัดสุวัฒนสมณจารย์ ปรีชาญาณจาริก อรัญญิกมัช
 ฌิมสังฆคณนายก บัญญอรรณมรักจิต มีนิตยภัศัรราคาเก็บอณะ ๓
 คำตั้ง ๓

พระครูสังวรวิภิกข มีนิตยภัศัรราคาเก็บอณะ ๓ คำตั้ง ๒ บาท ๓

พระครูวินิตสังฆกรรม มีนิตยภัศัรราคาเก็บอณะ ๓ คำตั้ง ๒

บาท ๓

พระครูวินัยธร ๓

11/03/๒๕๖๕

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูศัพทสุนทร ๓

พระครูอมรโฆษิต ๓

พระครูธรรมวิจิตร ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๓๐ รูป

เป็นที่เฉลิมพระราชศรัทธาถาถิโยภภาพปรากฏสืบไปสิ้นกาลนาน.

พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร สิ้นพระชนม์เมื่อฉวันเสาร์

เดือนอ้าย แรม ๓ ค่ำ ยฉลุ พ.ศ. ๒๔๔๔ ตรงกับวันที่ ๒๗ ธันวาคม

ว.ศ. ๑๒๐ พระชันษา ๖๐ ปี

สมเด็จพระพจนานจารย์ เขียว

สมเด็จพระพจนานจารย์ (๑๓) วัตรราชาธิวาส นามเดิมว่า เขียว
นามฉายาว่า จันตสิริ เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อฉวันอังคาร เดือน
แรม ๑๓ ค่ำ บมเสง จุลศักราช ๑๑๙๕ พ.ศ. ๒๓๗๖ เมื่ออายุท่าน
ไท้ ๑๑ ปี โยมพาไปฝากเรียนอักษรสมัยอยู่ในสำนักพระภวานาภิราม
รอก วัตรราชาธิวาส แต่ยังเป็นพระสมุห์ของสมเด็จพระวันรัตน์ ที่บ เมื่อ
ท่านเป็นที่พระอธิมาธิ พอโกนแจกแล้วบรรพชาเป็นสามเณรมหานิกาย
อยู่ในสำนักพระสมุห์รอกบ ๓ เมื่ออายุ ๑๔ ปี จึงไปเล่าเรียนพระปริยัติ
ธรรมในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์ ที่บ แล้ววชแปลงเป็นสามเณรธรรม

ยุติการต่อมา ถึงบรรดา พ.ศ. ๒๓๘๒ ท่านยังเป็นสามเณร อายุได้ ๑๗ ปี
 เข้าแปลพระปริยัติธรรม ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยคในปลายรัชกาลที่ ๓
 ถึงรัชกาลที่ ๔ ท่านได้อุปสมบทในอหกกเขปสีมาที่หน้าวัดราชา
 อีวาสี เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๓๘๘ สมเด็จพระวันรัตขึ้นเป็นพระอุปัชฌาย์
 แล้วมาอยู่วัดโสมนัสวิหารกับสมเด็จพระวันรัต ขึ้น แต่ยังเป็นพระ
 อริยมุนี แล้วเข้าแปลพระปริยัติธรรมอีกครั้ง ๑ เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๔๐๐
 แปลได้อีก ๓ ประโยค รวมเป็น ๖ ประโยค

ถึงรัชกาลที่ ๕ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมเป็นครั้งที่ ๓ ที่พระ
 ที่นั่งสุทไธสน์พรสาท เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๔๑๓ แปลได้อีกประโยค ๑
 เป็น ๗ ประโยค ต่อมาเข้าแปลครั้งที่ ๔ ที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เมื่
 ปลาย พ.ศ. ๒๔๑๘ แปลได้อีกประโยค ๑ รวมเป็นเปรียญ ๘ ประโยค
 ถึงปลาย พ.ศ. ๒๔๒๐ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระศรีวิสุทธิวงศ์ เมื่
 ปลาย พ.ศ. ๒๔๒๘ ขึ้น ๘ ค่ำ ต่อมาเมื่อปลาย พ.ศ. ๒๔๒๘ โปรด
 ให้อาราธนาไปครองวัดราชาธิวาส

ถึงปลาย พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่
 พระพรหมมุนี ตำแหน่งเจ้าคณะรองคณะกลาง เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน
 รัตนโกสินทรศก ๑๓๘ มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

สมเด็จพระพุทธศาสนกาล เช่นอดีตกาลล่วงแล้ว ๒๔๔๓ พรรษา
 ยี่สิบห้าปี ๑๑ เดือน ๑๕ วัน ๑๕ ชั่วโมง ๑๕ นาที ๑๕ วินาที ๑๕
 ๑๑/๐๕/๒๕๕๕ มุสิกสังวัจฉระ กติกมาศ กภาพักษ์จตุตถ

ทิดโสรวาร สุริยคติกาล วันโกสินทรศก ๑๓๘ พุศักราชมาศ
ทศัฒมาสาศทศณพิเศษ ปรีเชทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯลฯ พระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า พระศรีวิสุทธิวงศ์ ประกอบด้วย
วิริยุตสาาศศึกษาพระปริยัติธรรมแตกฉาน มีปรีชาญาณรอบรู้พระปริยัติ
ธรรม ได้เป็นเปรียญ ๘ ประโยค ดำรงสมณศักดิ์ขังยืนมานาน มี
พรหมายกาล ประกอบด้วยรัตติคุณคุณธรรม ประพฤติพรหมจรรย์
บริบูรณ์ด้วยศีลาจารวัตร ปฏิบัติสมณกิจ มีความสันโดษอยู่ยงในทีวิวก
แลได้เป็นอุปัชฌาจารย์อุปสมบทกุลบุตรให้สำเร็จกิจบรรพชาในพระพุทธ
ศาสนา เป็นที่ศการะบูชาแห่งพุทธเวณีย์บริสัช สมควรเป็นพระราชา
คณะผู้ใหญ่ได้

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งให้สถาปนา
พระศรีวิสุทธิวงศ์ เป็นพระพรหมมุนี มีราชทินนามตามจารึกในหิรัญบัฏ
ว่า พระพรหมมุนี ศรีวิสุทธิญาณนายก ตรีปิฎกธรรมาลงกรณ์ มีช
ฉิมคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยัณเฑียรราชวิภาวดีวรวิหาร
พระอารามหลวง ตำแหน่งเจ้าคณะรองในคณะกลาง มีนิตยภัตรราคา
เดือนละ ๖ ตำลึง มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดพิพัฒน์พรหมจริยคุณ สมบวรคณาธิบดี มีฉฉิม
สังฆานนายก ปิฎกธรรมรักชิต มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๓

พระครูวินัยธร ๑

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูพทธพากย์ประภาส ๑

พระครูธรรมสารสุนทร ๑

พระครูสังฆวิหาร ๑

พระครูสมุห์ ๑

พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๘ รูป

ขอพระองค์ตั้งดวงซึ่งรั้วราชทินนามแลเพิ่มอัคริยศในครั้งนี้ จง
จิรัฏฐิติกาล เจริญอายุวรรณะ สุขพลปัญญา คุณสารศิริสวัสดิ ในพระ
พุทธศาสนาทุกประการเทอญ ฯ

ต่อมาถึงบมระแสง พ.ศ. ๒๔๔๘ ทรงเลื่อนเป็นสมเด็จพระพุฒา
จารย์ เมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๔ พร้อมยกทรงตั้ง
สมเด็จพระพุทธิโฆษาจารย์ ฤทธิ มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศุภมัสดุ ๑๓๑ (ลงวันศุกร์ เดือน ๔ แรม ๗ ค่ำ บมระแสง
พ.ศ. ๒๔๔๘ ที่ ๑๖ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๔)

ทรงพระราชดำริที่ว่า พระพรหมมุนี เป็นผู้ทรงคุณสมบัตติ ทั้ง
ปรากฏในประกาศสถาปนาเป็นเจ้าคณะรอง เมื่อรัตนโกสินทรศก ๑๓๘
นั้นแล้ว บัดนี้มีพรรษาอายุกาลเจริญยิ่งขึ้น ประกอบด้วยรัตติคุณมหิตตา
ธิคุณ เช่นที่เคาพรแห่งสหธรรมิกพรหมจารย์ ดำรงสมณศักดิ์ยิ่งขึ้น
มานาน สมควรเป็นประธานแห่งสงฆนิกรในมณฑลมีคณะตั้งปวง เพื่อ
เพิ่มภูลภักติคุณปรากฏแก่พุทธเวณยัสสวไต

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ดำรัสสั่ง
 ทั้สถาปนา พระพรหมมุนี เป็นสมเด็จพระราชาคณะ มีราชทินนาม
 ตามจารึกในสุพรรณบัฏพิเศษว่า สมเด็จพระพรหมจารีย์ อเนกสถาน
 ปรีชา สัพทวิสุทธิจริยาสมบัคิ นีพัทธอุคคคุณ ศิริสุนทรพรตจาริก
 ธรรณิกมहाปรีนาค ตรีปิฎกโกศล วิมลมัชฌิมคณฤศร ขวรสังฆา
 ราม ความวสี ธรรณวาสี สถิตยณวัดราชาธิวาสราชวรวิหาร พระอาราม
 หลวง ตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ในคณะกลาง มีนิตยภัตพระราชทานเดือนละ
 ๓๐ ตำลึง มีถานานคักคิกควรตั้งถานานกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดกัศวินสมณจารีย์ ปรีชาญาณจาริก ธรรณิกมมัชฌิม
 สังฆคณนายก ปิฎกธรรณวัคคิต มีนิตยภัตพระราชทานเดือนละ ๓ ตำลึง ๑

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยกรรม ๓

พระครูศัพทสุนทร ๓

พระครูอมรโฆษิต ๓

พระครูธรรณวัคคิต ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูไชยฎีกา ๑ รวม ๘ รูป

ขออาราธนาพระคุณทั้งปวงที่ไ้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เพิ่ม
 อิศริยยศทั้งนี้ วัคคิระพระพุทโธศาสนา เป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับอภิภรณ
 แลอนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณรในคณะแลพระอาราม ตามสมควร
 แก่กำลัง แลอิสริยยศที่พระราชทานนี้ แลขอจงเจริญศิริกาล เจริญอายุ

วรรณ ศุขพลปฏิภาณ คุณสารศิริสวัสดิ์ ในพระพุทธรูปทุกประการ
เทอดมู ๑

สมเด็จพระพุฒาจารย์ เขียว ถึงมรณภาพในรัชกาลปัจจุบัน
เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ปีชวด พ.ศ. ๒๔๕๕ อายุได้ ๘๐ ปี

พระพิมลธรรม อัน

พระพิมลธรรม (๓๓) วัดพระเชตุพน นามเดิมว่า อัน เป็นชาว
เมืองพรหม เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อปีเถาะ รัชศักราช ๑๓๘๓ พ.ศ. ๒๓๖๒
พอโกนจุกแล้วก็บรรพชาเป็นสามเณรอยู่ในสำนักพระครุพรหมนครบวรมน
อัน ทวีตชะลอนแขวงเมืองพรหมแต่อายุได้ ๑๔ ปี ศึกษาอักษรสมัยใน
สำนักพระครุพรหมนคร ๑ แล้วลงมาอยู่วัดมหาธาตุในกรุงเทพฯ ๑ ได้
เข้าไปศึกษาพระปริยัติธรรมในพระมหาปราสาท บ้านพระวิเชียรปรีชา
กลั่น ครั้นอายุครบอุปสมบทลงขึ้นไปขอขมาทวดชะลอนเมืองพรหม
พระครุพรหมนครถึงมรณภาพเสียแล้ว พระปลัดน้อยวัดบ้านแข็งเป็นพระ
อุปัชฌาย์ ขวชนแล้วกลับลงมาอยู่วัดมหาธาตุในกรุงเทพฯ ๑ ตามเดิม
ในปีจอ พ.ศ. ๒๓๘๓ ปีที่อุปสมบทนั้น เข้าแปลพระปริยัติธรรม
ครั้งแรกได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค แล้วไปอยู่วัดสุทัศน์เข้าแปลพระ
ปริยัติธรรมครั้งที่ ๒ แปลได้อีก ๓ ประโยค เป็น ๖ ประโยค แปล
คราวที่ ๓ ได้อีก ๒ ประโยค เป็น ๘ ประโยค

ถึงรัชกาลที่ ๔ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระประสิทธิสุตคุณ
เมื่อขลุ พ.ศ. ๒๓๘๖ ต่อมาถึงรัชกาล พ.ศ. ๒๔๐๗ ทรงตั้งเป็นพระราชา

คณะผู้ใหญ่ ที่พระเทพกระวี ครอบแก้วกับทรงตั้งสมเด็จพระพุฒาจารย์
โต มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระประสิทธิสุตคุณ มีวิชาญาณ
สติวิริยพาหุสัจจาทิคุณสมบัติ แลอุสาหะประพุกิสุนทรวัตรวิริยา ทำนุ
บำรุงพระบรมพุทธานุศาสน์ กว่ยการขอกกล่าวแลเทศนาให้โอวาท
นุศาสน์แนะนำพระภิกษุสงฆ์สามเณร แลคฤหัสถ์อุบาสกอุบาสิกาให้ใ้
ประพุกิการพระศาสนาในกาลอันควร กว่ยธรรมล้วนระวิจิ เป็นที่พึง
แก่กุลบุตรผู้มีศรัทธาสืบสานุศาสน์กาลฉลองพระเดชพระคุณ ควรเป็นที่
พระราชาคณะผู้ใหญ่ใ้

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสุรสิงหนาท กำรัสสั่ง
ใ้สถาปนา พระประสิทธิสุตคุณเลื่อนที่ขึ้นเป็นพระเทพกระวี ศรัวิสุต
นายก ศรัวิภูกปรีชา มหาคณฤศร ขวรสังฆาราม ความวาลี มีนิตย
ภัตตราคาเดือนละ ๕ ตำลึง ๒ บาท มีถานานุคักคิควรตั้งถานานุกรมใ้
& รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ พระครูสังฆ
วิไชย ๓ รวม ๕ รูป ของพระคุณทรงจิวิฐิกกาล เจริญอายุพรณปฏิภาณ
ในพระพุทธานุศาสน์เทอญ ฯ

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมไตรโลก เมื่อบวช
พ.ศ. ๒๔๓๕ แลโปรดใ้ฮำราชณาใ้ครองวัดพระเชตุพน ครนขเเกาะ
พ.ศ. ๒๔๖๒ โปรดใ้เลื่อนเป็นพระพิมลธรรม เมื่อนวันพุม เดือน ๕

แรม ๘ ค่ำ พร้อมกับเมือทรงตั้งสมเด็จพระวันรัตน์ ท้าย มีสำเนาประกาศ
ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศกัมมัสสะ วาสา (ลงวันพฤษภาคม เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ ปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๒๒)
ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระธรรมไตรโลกาจารย์ ซึ่งเป็นประธาน
คณะสงฆ์นิกร ประกอบด้วยวิริยวิญญูคุณสามารถ ได้ศึกษาชำนาญ
ในการปริยัติธรรมสุตตาคัมภีร์คัมภีร์วิชา ฤคในวิจิเทศนาสาสโนบาย
ชวนชวายนในสุตถิกการพุทธศาสนานสาสนนี้ เป็นที่เคารพบูชาของนานา
เนกบรรพตัสส แลประพุกติสาสนานวัตรพรหมจริยานโยคเรียบร้อยเสมอ
มาช้านาน มีคฤคคุณสุตคคุณมั่นคง สมควรจะเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ได้
จึงมีพระบรมราชโองการมาถพระยัษฐสรสังฆนาท ตำรัสสั่ง
ให้สถาปนา เลื่อนพระธรรมไตรโลกาจารย์ ขึ้นเป็นพระราชาคณะ
ตำแหน่งเจ้าคณะรองฝ่ายเหนือ มีนามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระ
พิมลธรรม มหันทคุณ วิบูลยปริชา ญาณนายก ตรีขุภูกคุณาลังการ
ภูลิต อกรทศคณิศร ขวรสังฆาราม ความว่า สติคยัณวัดพระเชตุพน
วิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตวรราคา
เดือนละ ๖ ตำลึง มีถานานุคักกิกควรตั้งถานานุกรมได้ ๘ รูป คือ

- พระครูปลัด มีนิตยภัตวรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๓
- พระครูวินัยธร ๓
- พระครูวินัยธรรม ๓
- พระครูสุวิไชย ๓

พระครูไกรสรวิลาส ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓

พระครูธรรมบาล ๓ รวม ๘ รูป

ขอพระคุณทั้งปวงซึ่งรับราชทินนามในครั้งนั้น จงวิริยอุตสาหะเจริญ
อายุวรรณะ สุขพลปัญญา ศีริสวัสดีทุกประการ ในพระพุทธศาสนา
เทอดมู ฯ

พระพิมพ์ธรรม อัน ถึงมรณภาพเมื่อณวันที่ ๒๕ มิถุนายน
รัตนโกสินทรศก ๓๐๘ ตรงกับขลุ พ.ศ. ๒๔๓๒ อายุได้ ๗๓ ปี

เจ้าคณะรอง

พระธรรมวโรดม ข่าย

พระธรรมวโรดม (๑๕) นามเดิมว่า ข่าย นามฉายาว่า
 วิมลทักษิโต เป็นชาวบางปิ่นแขวงกรุงศรีอยุธยา เกิดในรัชกาลที่ ๔
 เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๓๐ ขึ้นค่ำ ๑ ปีมะเส็ง จุลศักราช ๑๒๖๘ พ.ศ. ๒๔๐๐
 ในรัชกาลที่ ๕ ขออุปสมบทที่วัดกำแพงแขวงบางปิ่น เมื่อขลุ
 พ.ศ. ๒๔๑๐ พระปลัดพินเป็นพระอุปัชฌาย์ บวชแล้วลงมาอยู่วัด
 สามพระยาในกรุงเทพฯ ก็อุปสมเด็จพระวันรัตน์ จิต แต่ท่านยังเป็น
 เปรียญด้วยเป็นญาติกัน เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักสมเด็จ
 พระวันรัตน์ จิต เป็นพน แลได้ไปเรียนในสำนักพระโหราธิบดีขี้บ่าง
 พระปริยัติธรรมธาดาขี้บ่าง เมื่อสมเด็จพระวันรัตน์ จิต เป็นพระราชา
 คณะไปอยู่วัดอรุณ แล้วมาครองวัดมหาธาตุ ท่านตามไปอยู่ด้วย
 ทั้ง ๒ พระอาราม

เจ้าแปลพระปริยัติธรรมคราวแรกที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 เมื่อขลุ พ.ศ. ๒๔๒๘ ไล่เป็นเปรียญ ๔ ประโยค เวลานั้นยังอยู่
 วัดอรุณ ฯ เมื่อมาอยู่วัดมหาธาตุ เจ้าแปลพระปริยัติธรรมที่วัดพระศรี
 รัตนศาสดารามอีกครั้ง ๑ เมื่อขลุ พ.ศ. ๒๔๓๓ แปลได้อีก
 ๓ ประโยค รวมเป็น ๗ ประโยค

ถึงปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๓๖ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระราช
 โมลี้ เวลานั้นตำแหน่งยังเสมอพระราชาคณะสามัญ ต่อมาถึงปีมะแม

พ. ศ. ๒๔๓๗ โปรดให้ยกตำแหน่งราชชนเป็นชั้นพระราชอาคันตุกะใหญ่
จึงโปรดให้เลื่อนสมณศักดิ์ขึ้น มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระราชโมลี เป็นพระราชโมลี ศรีขำวงษาภรณ์
สถิตย์ณวัดมหาธาตุ ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง

ต่อมาถึงบวช พ. ศ. ๒๔๔๓ โปรดให้อาราธนาไปครองวัด
เขมฺยุมยพิตร ซึ่งทรงสร้างใหม่ในสวนกุหลาบในขณะนั้น โปรดให้เลื่อน
สมณศักดิ์เป็นพระเทพมุนี มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศพร้อมกันทรงตั้งพระพรหมมุนี เขี้ยว

ศกมัสก ฯลฯ (ลงวันเสาร์ เดือน ๑๒ แรม ๔ ค่ำ บวช
พ. ศ. ๒๔๔๓ วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๘)

อนึ่งทรงพระราชดำริเห็นว่า พระราชาคณะผู้ใหญ่ทรงคุณธรรมปรากฏ
ในสาวมณฑล ซึ่งสมควรจะเลื่อนตำแหน่งขึ้นตามคุณวุฒิยังมีอีก
หลายรูป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนพระราชโมลี เป็นพระ
เทพมุนี ศรีวิสุทธิศีลาจารย์ ญาณนายก ศรีบุญอุทธา มหาคุณฤศร
บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย์ณวัดเขมฺยุมยพิตร ราชวรมหาวิหาร
พระอารามหลวง มีนิตยภัตรวาจาคาเดือนละ ๔ ตำลึงกึ่ง มีถาดานศักดิ์
ควรตั้งถาดานกรมใต้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆวินัย ๑
พระครูสมุห์ ๑ พระครูโฆฎีกา ๑ รวม ๔ รูป

ใน พ. ศ. ๒๔๔๓ นั้นเอง ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมไตรโลก
มีสำเนาประกาศทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

พร้อมกันทรงตั้งพระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากรเป็นเจ้าคณะรอง
ศักราช ๑๓๑๑ ลงวันพุธเดือน ๕ บัซวด พ.ศ. ๒๔๕๓ วันที่ ๒๗
กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๓๑๑)

อนึ่งพระราชคณะที่มีความรอบรู้พระปริยัติธรรมปรากฏในสังฆ
มณฑล สมควรจะเลื่อนอิสริยยศในสมณศักดิ์มีอีกหลายรูป จึงทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนพระเทพมุนี เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์
ญาณปริชาปรีชาญาณ ตรีปิฎกธรา มหาคณฤศร ยวรสังฆาราม
คามวาสี สถิตยณวัดเบญจมพิตรดุสิตวนาราม ราชวรวิหาร พระ
ธรรมาหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๕ ตำลึง มีถาดานศักดิ์ศิว
ทั้งถาดานกรมใต้ ๖ รูป คือ พระครูปลัด มีนิตยภัตรราคาเดือน
ละ ๓ ตำลึง ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยธรรม ๑ พระครูสังฆพินิจ ๑
พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป ขออาราธนาพระคุณ
ทั้งปวงที่ไต่รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เพิ่มอิสริยยศทั้งนี้ วัชระ
พระพุทธรูป เป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับอริกรรม แลชนเคราะห์
พระภิกษุสงฆ์สามเณรในคณะตามสมควรแก่กำลัง แลอิสริยยศที่
พระราชทานนี้ แลของจิวฐิติกาล เจริญอายุวรรณะ สุขพลปฏิภาณ
คุณสารศิริสวัสดิ ในพระพุทธรูปทุกประการเทอดู ฯ

ถึงรัชกาล พ. ศ. ๒๔๕๕ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมวโรดม มี
สำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศุภมัสดุ ๑๓๑๑ (ลงวันที่ ๑๕ พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๓๒๓
พร้อมทั้งทรงตั้งสมเด็จพระพุฒาจารย์ ฤทธิ วัคฺขรุณ)

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระสงฆ์ซึ่งดำรงสมณคุณ สมควรจะได้
เลื่อนอธิษฐานบิณฑบาตทางสมณศักดิ์มีอยู่หลายรูป สมัยนี้ก็เป็นการสมควรจะ
ทรงเพิ่มพูนเกียรติคุณแห่งพระสงฆ์ให้เป็นที่มั่นแห่งพระพุทธศาสนาวงศ์
สืบเนื่องไป

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระธรรมไตรโลกาจารย์ รอยู้พระปริ
ยัติธรรม ได้เป็นเปรียญ ๗ ประโยค ทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นพระ
ราชาคณะ ตำแหน่งพระราชโมลี พระเทพมุนี พระธรรมไตรโลกา
จารย์เป็นลำดับมา ก็รักษาสมณคุณแลขนบธรรมเนียมในราชการเรียบร้อย
เรียบร้อย สมควรแก่ตำแหน่ง เช่นที่เฉลิมพระราชศรัทธาสืบมาโดยลำดับ
เป็นผู้ประกอบทั้ววิริยานุโยคหมั่นศุภกิจใคร่ปฏิภาณกรรม ชำนาญในทศทุก
ชนิดอักษรในนานาภาษา บรรดาที่เป็นอักษรสำหรับเขียนคำภาษาพา
เป็นผู้ฉลาดในอักษรวิจิตรสมัยประสมสมัย ตั้งอยู่ในวิสัยพหุสถยบุคคล มี
จิตรอันมีได้กล่าวด้วยบรรพชิตภักดิ์ ประกอบด้วยอริยาไศรยเป็นที่ชอบพอ
ของสาธุชนแทบทุกหมู่เหล่า เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถา
ปนาวิภคิเบญจมาศพิตรศัสตวาม ไว้เป็นที่เฉลิมพระราชกฤษฎาธิการ
ก็ทรงเลื่อนพระธรรมไตรโลกาจารย์ไปเป็นผู้ครองพระอารามนั้น พระ
ธรรมไตรโลกาจารย์ก็ได้จัดการพระอารามโดยเรียบร้อย ขวนขวายใน
ถึงกรณียกิจไว้จนเป็นไปด้วยดี มีอุทิศสาหัสสั่งสอนภิกษุสามเณร

ในข้อปฏิบัติวัตรจริยา แลทางเล่าเรียนพระปริยัติธรรม คุณวชิของพระ
ภิกษุ สามเณร ก็ได้ปรากฏแก่พระมามกระชั้นสืบ ๆ มา อนึ่งก็มีความ
เมตตาในบริษัท อันเพราะเห็นถึงคุณกุศลอันนักเรียน เพื่อให้เป็นกำลัง
มิให้คลายความเพียรเสื่อมจากความศรัทธา การที่ท่านอดสาธุะทั้งสิ้น
ก็เพื่อที่จะให้พระอารามเบญจขมพิตรมีความรุ่งเรืองเจริญทวี ด้วยคุณ
สมบัติทั้งปวงนี้ สมควรที่จะดำรงที่พระราชาคณะผู้ใหญ่ได้

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งให้สถาปนา
พระธรรมไตรโลกาจารย์ เป็นพระราชาคณะตำแหน่งเจ้าคณะรอง มี
นามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระธรรมวโรดม ขรรค์ญาณอดุลสุนทร
นายก ตรีปิฎกคุณาลังการภุมิถ ทัภษิตทีศคณฤศร ขวรสังฆาราม
คามวาสี สถิตยณวัดเขมวเนบพิตรกุสิศวนาราม ราชวรวิหาร พระอาราม
หลวง ตำแหน่งเจ้าคณะรองฝ่ายใต้ มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๖ ตำลึง
มีถานานุกิจกิกควรตั้งถานานุกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดสุวัฒนสุคคุณ ใพบลยคณินทร ทัภษิตสังฆานนายก
ปิฎกธรรมรักษิต มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๓

- พระครูวินัยธร ๓
- พระครูวินัยธรรม ๓
- พระครูศัพทวิมล ๓
- พระครูมงคลวิลาส ๓
- พระครูสังฆรักษิต ๓
- พระครูสมุห์ ๓

11/03/2565

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๘ รูป

ขออาราธนาพระคุณทั้งปวงที่ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์
เพิ่มอัคริขยศทั้งนี้ วัฏพระพุทฺธศาสนา เป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับ
อธิภรณ แลโอนแควะที่พระภิกษุสงฆ์สามเณรในคณะแลพระอารามคาม
สมควรแก่กำลังแลอัคริขยศที่พระราชทานนี้ แลของจริงฐิติกาล เจริญ
อายุวรรณะ สุขพลปฏิภาณ คุณสารศิริสวัสดิ์ ในพระพุทฺธศาสนาทุก
ประการเทอญ ฯ

พระพรหมมณี เหมือน

พระพรหมมณี (๑๑) นามเดิมว่า เหมือน นามฉายาว่าสมิตโต
เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อวันเสาร์ เดือน ๓ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีมะแม พ.ศ. ๒๓๖๖
เป็นศิษย์อยู่กับสมเด็จพระวันรัตน์ ที่วัดราชธานีวัดแต่ยังเยาว์ ด้วย
โยมผู้ชายของท่านเป็นพรวมวิทามารหากับ โยมผู้หญิงของสมเด็จพระ
วันรัตน์ ที่ย แล้วสมเด็จพระวันรัตน์ ที่ย จึงนำถวายตัวในพระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่เมื่อเสด็จทรงผนวชประทับอยู่ณวัด
ยวนนิเวศ ครั้นอายุครบอุปสมบทเมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๘๖ พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประทับเป็นพระอุปัชฌาย์ที่ออกทุกเขยลิมา
นำวัดราชธานีวัด สมเด็จพระสังฆราช สว แต่ยังเป็นที่พระอมรโมลี
เป็นพระกรรมวาจาจารย์

เมื่ออุปสมบทแล้วเล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักสมเด็จพระ
วันรัตน์ที่ยต่อมา ใ้เข้าแปลพระปริยัติธรรมคราวแรกท้าวคราชบุรณ

ไม่ได้เป็นเปรียญ ต่อมาเข้าแปลที่วัดพระเชตุพนอีกครั้ง ๓ ได้เป็นเปรียญ ๕ ประโยคตั้งแต่วันที่ ๓

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อสมเด็จพระวันรัตน์ ทัษ แต่ยังเป็นพระอธิการมาครองวัดโสมนัควิหาร ท่านได้เป็นตำแหน่งปลัดในฉานานกรมย้ายมาอยู่วัดโสมนัควิหาร ๑ ทัษ เมื่อเป็นปลัดได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์อีกครั้ง ๑ แปลได้อีก ๕ ประโยค รวมเป็น ๘ ประโยค ต่อมาถึงขมมะเมียบ พ.ศ. ๒๔๐๓ ทรงเลื่อนตำแหน่งสมเด็จพระวันรัตน์ ทัษ เป็นพระพรหมมุนี จึงทรงตั้งท่านเป็นพระราชาคณะ ที่พระอธิการมาครองวัดโสมนัควิหารต่อมาตลอดรัชกาลที่ ๕

ถึงรัชกาลที่ ๕ โยภคให้อาราธนาไปครองวัดขรมนิวาตเมื่อขมมะเมียบ พ.ศ. ๒๔๑๔ ต่อมาถึงขมมะเมียบ พ.ศ. ๒๔๒๐ ทรงเลื่อนเป็นพระเทพโมลี มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระอธิการมาครองวัดโสมนัควิหาร เป็นพระเทพโมลี ตรีปิฎกธรรมาธิการกรมกษัตริย์คณะธรรมบาลี ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดขรมนิวาต มหาวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตตราคาเคสนละ ๔ คำถึงถึง มีฉานานศักดิ์ควรตั้งฉานานกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๑ พระครูสังฆวิจิตร ๑ รวม ๔ รูป ขอพระคุณจงเอาธุระพระพุทธรูปศาสนา ฯลฯ

ตั้งแต่วันที่ ๓๒ เดือน ๑๒ แรม ๑๒ ค่ำ บลุนพศก พุทธศาสนกาล ๒๔๒๐ พรรษา เป็นวันที่ ๓๓๐๘ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

ดงขกญ พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระพรหมมุนี มี
สำเนาที่ทรงตั้งดง

คำประกาศ

ศกมัสติ ฯลฯ (ลงวันศุกร์ เดือน ๒ แรม ๑๕ ค่ำ ฤกษ์นพศก
พ.ศ. ๒๔๓๐ พร้อมถ้อยทรงตั้งหม่อมเจ้าพระพุทธรูปยาทบัลนทนนธรรมเจดีย์
แลสมเด็จพระพุฒาจารย์)

อนึ่งพระราชาคณะ พระครู ที่สมควรจะไต่เลื่อนยศมีอีกหลาย
รูป จึงทรงพระกรุณาโปรดให้เลื่อน พระเทพโมลี เป็นพระพรหมมุนี
คัมภีรญาณนายก ตรีปิฎกคุณาลังการณ มหาคณฤศร ขวรสังฆาราม
คามวาสี สถิตยณวัดบรมนิวาศวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตร
ราคาเดือนละ ๕ ตำลึง ๓ บาท

ขอพระคุณทั้งปวงซึ่งได้รับราชทินนามครั้งนี้ จงจิรวุฑูติกาลเจริญ
อายุวรรณ ศุขพลปฏิภาณ ศิริสวัสดิ์ ในพระพุทธศาสนาเทอญ ฯ

ดงขกญ พ.ศ. ๒๔๓๕ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เพิ่มถานานุกรม
แลเพิ่มนิตยภัตร มีสำเนาประกาศดังนี้

คำประกาศ

ศกมัสติ ฯลฯ (ลงวันอาทิตย์ เดือน ๘ แรม ๔ ค่ำ ปีเถาะ
ที่ ๒๐ มีนาคม วันโกสินทรศก ๓๓๐)

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระพรหมมุนี เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่
พรชายุกาลมาก ประกอบไปด้วยญาณปรีชาสามารถ ชำนาญใน

ปรีชัทธิธรรมไตรปิฎก แลเป็นคณอัยจารย์ ให้สำเร็จบรรพชาอุปสมบท
แก่ภคบุตรเป็นอันมาก เช่นที่เคารพนับถือของนานาชนิกฤษณ ทั้ง
คฤหัสถ์บรรพชิต สมควรจะมีอิศริยยศสมณศักดิ์ยิ่งใหญ่อขึ้นไป

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระมหิงทรสรสิงหนาท ดำรัสสั่ง
ให้สถาปนาเพิ่มอิศริยยศ พระพรหมมุนีให้ใหญ่ยิ่งขึ้นไป พระราช
ทานนิกยภักดิ์เพิ่มขนเป็นราคาเดือนละ ๕ ตำลึง ๒ บาท พระราชทาน
เพิ่มถานานศักดิ์ให้ตั้งถานานกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดพิพัฒน์พรหมจริยคุณ มนต์ยภักดิ์ราคาเดือน

ละตำลึง ๒ บาท ๑

พระครูวินัยธร ๑

พระครูวินัยธรรม ๑

พระครูพุทธพจนประภาส ๑

พระครูธรรมสาสน์อนุโมช ๑

พระครูสังฆบริหาร ๑

พระครูสมุห์ ๑

พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๘ รูป

ถึง พ.ศ. ๒๔๓๗ โปรดให้ยกตำแหน่งพระพรหมมุนี เป็นเจ้า

คณะรองคณะกลาง มีหรัญญบัตร มีสำเนาประกาศดังนี้

คำประกาศ

ศกมัสสิค ๗ ล ๗ (ถึงวันพฤหัสบดี เดือนอ้าย แรม ๘ ค่ำ ปี
มะเมีย พ.ศ. ๒๔๓๗ ที่ ๒๐ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๓ พร้อม
กับทรงตั้งหม่อมเจ้าพระสมเด็จพะพมาจารย์)

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระพรหมมณี เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่
 ทรงคุณธรรมอภิม อภิม ด้วยความรอบรู้พระปริยัติปริวัตรวิธี มีความแคล้ว
 กล้าในเทศนาโวหาร ยินดีในความเป็นอธิษฐานจารย์ให้บรรพชาแลอุป
 สมบทแก่กุลบุตรผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใส ให้สัมณวงศ์ดำเนินไป
 โดยธรรมปฏิบัติตามลัทธิปฏิบัติ เช่นที่เคารพแห่งพุทธบริษัทสืบมาจน
 บัดนี้สมควรยกย่องเชิดชูเกียรติคุณยิ่งนัก ขอปฏิบัติวัตรจริยาที่ดำเนินมาโดยเรียบ
 ร้อยเช่นที่นับถือแห่งมหาชนนิกรทั่วไปมากกว่าแต่ก่อน ทั้งบรรพชิต
 แลคฤหัสถ์นับว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติ สมควรที่จะเพิ่มนิตยภัตร แลอิศริย
 ศักดิ์ให้ทั่วยิ่งขึ้น

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสรสังฆนาท ดำรัสสั่ง
 ให้สถาปนาเพิ่มอิศริยยศพระพรหมมณีให้ทวีใหญ่ยิ่งขึ้นไป ดำรงอยู่ใน
 ตำแหน่งเจ้าคณะรอง มีนามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระพรหมมณีศรี
 วิสุทธินิญาณนายก ตรีปิฎกธรรมาลังกรณ์ มีชันานิคมคุณฤๅตร ขวรสังฆา
 ราม ความวาลี สถิตยณวัดบรมนิวาศวรวิหาร พระอารามหลวง
 ตำแหน่งเจ้าคณะรองในคณะกลาง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๖ ตำลึง
 มีถานานศักดิ์ ๓ ครอบตังถานานุกรมได้ ๘ รูป คือ

- พระครูปลัดพิพัฒน์พรหมจริยคุณ สมบูรณ์คุณาธิษัติ มีชันนิม
 สังฆานุนายก ปิฎกธรรมาภิชาติ มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๑
- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรรม ๑
- พระครูพุทธพากย์ประภาศ ๑

พระครูธรรมสาสน์อุโฆษ ๓

พระครูสังฆบริหาร ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๘ รูป

ขอพระคุณทั้งปวงซึ่งรัชพระราชอาณาจักรพม่าเพิ่มอธิกรียศ
และนิตยภัตในครั้ง นี้ จงจิรชุกติกาล เจริญอายุวรรณะ สุขพลปฏิภาณ
คุณसारศิริสวัสดิ์ ในพระพุทธศาสนาทุกประการเทอญ ฯ

พระพรหมมณี เหมือน ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันที่ ๓
กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๓๗ ตรงกับเดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ บ.จ. พ.ศ. ๒๔๕๓
อายุ ๗๖ ปี.

พระพรหมมณี แฟง

พระพรหมมณี (๓๒) วัดมณฑลภูษิตริยาราม นามเดิมว่า แฟง
นามฉายาว่า กิตติสารโฆ เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อวันจันทร์ เดือน
แรม ๑๒ ค่ำ บ.ระกา พ.ศ. ๒๓๘๐ เมื่อในรัชกาลที่ ๕ มีสังกัดชั้น
อยู่ในกรมหลวงพิชิตปรีชากร ครั้นอายุจนครบอุปสมบทไปเป็น
ศิษย์อยู่ในสำนักพระจันทโคจรคุณ ยม แต่เมื่อยังเป็นพระครูอยู่
วัดโสมนัสวิหาร ได้อุปสมบทที่วัดโสมนัส ฯ เมื่อขมมะ พ.ศ. ๒๔๐๒
สมเด็จพระวันรัตน์ ทบ แต่ยังเป็นพระพรหมมณี เป็นพระอุปัชฌาย์ แล้ว
เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระพรหมมณี เหมือน แต่เมื่อยังเป็น
พระอุปัชฌาย์ ในสำนักอาจารย์ทองช้าง เมื่อทรงสร้างวัดมณฑล

กษัตริย์ แล้วโปรดให้อารามนาพระจันทโคจรคุณ ยัม ไปครองวัด
มังกุฎกษัตริย์ ท่านรับตำแหน่งเป็นพระสมุห์ในถานานุกรมไปอยู่วัด
มังกุฎกษัตริย์ เมื่อขมระโรง พ.ศ. ๒๔๓๓

ถึงรัชกาลที่ ๕ เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่พระที่นั่งสุท
มหาปราสาท เมื่อขมระเมียบ พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค ต่อ
มาถึงขมชวด พ.ศ. ๒๔๓๘ เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่พระที่นั่งสุทโธสวรรย
อีกครั้ง ๑ แปลได้อีก ๔ ประโยค รวมเป็น ๗ ประโยค ถึงขมระเสง
พ.ศ. ๒๔๒๔ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระภิกขิตสารมณี ครองวัดมังกุ
กษัตริย์ ต่อมาถึงขมระโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ ทรงเลื่อนเป็นพระราชาคณะ
ผู้ใหญ่ ที่พระเทพโมลี มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

คุณมัสัก ๑๓๑ (ลงวันศุกร์ เดือน ๔ แรม ๑๕ ค่ำ ขมระโรง
พ.ศ. ๒๔๓๕ ที่ ๓๗ มีนาคม วันขึ้นโกสินทรศก ๓๓๓ พร้อมกันทรงตั้ง
หม่อมเจ้าพระพิมลธรรม)

อนึ่งพระราชาคณะที่มีความรู้พระปริยัติธรรมปรากฏในสงฆมณฑล
สมควรที่จะเลื่อนอธิการียศมีอีกหลายรูป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้เลื่อนพระภิกขิตสารมณี เป็นพระเทพโมลี ตรีปิฎกธรา มหาธรรม
กถกคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดมังกุฎกษัตริยาราม
วรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตตราค่าเดือนละ ๔ ตำลึง ๒ บาท
มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครู
สังฆวิจิตร ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๔ รูป ขอพระคุณ

ทั้งปวงซึ่งรัชราชทินนามเพิ่มอิสริยยศแลนิตยภัตรในครั้งนั้น เจริญจิตกาด
เจริญอายุวรรณะ สุขพลขุภูมิภาค คุณสารศิริสวัสดิ ในพระพุทธศาสนา
ทุกประการเทอญ ฯ

ดงขมะเมย พ.ศ. ๒๔๓๗ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระธรรม
ปาโมกษ์ ชั้นธรรมในคณะธรรมยุติกา เป็นตำแหน่งทรงตั้งขึ้นใหม่ มี
สำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศุภมัสดุ ฯลฯ (ลงวันพฤหัสบดี เดือนห้า ปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๓๗)
ที่ ๒๐ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๓ พร้อมกันทรงตั้งหม่อมเจ้าพระ
สมเด็จพะพมาจารย์)

อนึ่งพระราชคณะที่มีความรอบรู้พระปริยัติธรรมปรากฏในสงฆ
มณฑล สมควรที่จะเลื่อนอิสริยยศในสมณศักดิ์แลพระสงฆ์ซึ่งทรงสมณ
คุณ สมควรจะเป็นพระราชคณะแลพระครูมีอีกหลายรูป จึงทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนพระเทพโมลี เป็นพระธรรมปาโมกษ์
ยศโยคคินายก ไครยัญจนาริ ธรรมวาทักคณฤศร ยวรสังฆาราม
คามวาสี สถิตยณวัดมณฑุกมฺปิศรียารามวรวิหาร พระอารามหลวง มี
นิตยภัตรวากาเกษนละ ๕ ตำลึง มีถานานุศรัลคิควรทั้งถานานุกรมได้
๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยธรรม ๑ พระครู
สมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๕ รูป ขอพระคุณทั้งปวงซึ่งรัชพระราชทาน
ราชทินนามเพิ่มอิสริยยศ แลนิตยภัตรในครั้งนั้น เจริญจิตกาด เจริญ

อายุวรรณศุขพลปฏิภาณ คุณสารศิริสวัสดิ์ ในพระพุทธานุภาพ

ประการเทอญ ฯ

ถึงบกณ พ.ศ. ๒๔๔๒ ทรงเลอนสมณศักดิ์เป็นพระพรหมมุนี

เมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน วันโกสินทรศก ๓๑๗ มีสำเนาประกาศ

ที่ทรงตั้งตน

คำประกาศ

ศกมัสติ พระพุทธานุภาพ เป็นอภิศากาล่วงแล้ว ๒๔๔๒ พรรษา
ขัตติยนกาล วันทศกนิยาม วราหะสังวัจระกติกมาศ สุกกรขันธ์ อัฐิม
คินิ ศุกรวาร สุริยคติกาล วันโกสินทรศก ๓๑๗ พฤศจิกายนมาศ
ทระมะมาสาหะคุณพิเศษ ปริเขตกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯ ล ฯ พระจุล
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริหว่า พระธรรมปาโมกข์ ประกอบ
ไปคัวยวิริยานภาพอันไพศาล ทรงคุณวุฒิโดยอเนกประการ เป็นผู้รอบรู้
พระปริยัติธรรมแตกฉานด้วยที่ ได้เป็นพระอาจารย์แนะนำพระปริยัติธรรม
ถวาย พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส จนถึงได้เสด็จ
เข้าแปลในที่ประชุมพระสงฆ์ราชาคณะผู้ใหญ่ เฉพาะนำพระที่นั่ง กษัตริย์
เช่นอุปัชฌายจารย์อุปสมบททุกยุคผู้มเลือกในพระพุทธานุภาพ ให้สำเร็จ
กิจบรรพชาอุปสมบทตามพระบรมพุทธานุญาต ทั้งเป็นผู้ตรวจชำระพระ
ไตรปิฎกหลวง ลงพิมพ์สำเร็จทันการพระราชพิธีรัชฎาภิเศก สมพระราช
ประสงค์ด้วยรูป ๑ แลเป็นกรรมการของมหามกุฏราชวิทยาลัย ช่วย
จัดการเล่าเรียนอักษรสมัยภาษาไทยแลภาษามคธ บำรุงพุทธานุภาพ

ให้เจริญปรากฏทั่วไปในสยามรัฐมณฑล สั่งสอนพุทธศาสนิกชนให้
ประพฤติชอบตามพระธรรมวินัย ทั้งพร้อมไปด้วยศีลสมาจารวัตร มี
ความปฏิบัติสมควรแก่ธรรมทายาทเรียบร้อยตลอดมา ควรเป็นที่คารวะ
นับถือของพสกนิกรมาพระบริษัททั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต ยศนี้สมควร
ยกย่องเจริญยิ่งขึ้น สมควรจะเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ไว้

จึงมีพระบรมราชโองการ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ดำรัส
สั่งให้สถาปนา พระธรรมปาโมกษ์ เช่นพระพรหมมณี มีราชทินนาม
ในท้าวว่า พระพรหมมณี ศรีวิสุทธิญาณนายก ศรีบุญกถรรมา
สงกรณ์ มีชื่อนิมิตตฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดมกุฏ
กษัตริยารามวรวิหาร พระอารามหลวง ตำแหน่งเจ้าคณะรองในคณะ
กลาง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง มีถานานัติกิจควรตั้งถานา
นุกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดพิพัฒน์พรหมวิชัยคุณ สมบูรณ์คุณาธิปัตย์ มีชื่อนิม
สังฆานนายก บุญกถรรวมรักขิต มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๓

- พระครูวินัยธร ๓
- พระครูวินัยธรรม ๓
- พระครูพจนพากย์ประกาศ ๓
- พระครูธรรมสาสน์อโฆษ ๓
- พระครูสังฆบริหาร ๓
- พระครูสมุห์ ๓
- พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๘ รูป

11/03/2556

ขอให้พระคุณทั้งปวงซึ่งบรรพชาทินนามแลเพิ่มอิศริยยศในครั้ง
ทรงวิริยกิจกาล เจริญอายุวรรณะ สุขพลขุฎิภาณ คุณสารศิริสวัสดิ ใน
พระพุทธศาสนาทุกประการเทอญ ฯ

พระพรหมมุนี แฝง ถึงมรณภาพ เมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม วัน
โกสสินทร ศก ๑๓๘๘ ตรงกับเดือน ๑๒ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีชวด พ.ศ. ๒๔๔๓
อายุ ๖๔ ปี

พระสาสนโสภณ อ่อน

พระสาสนโสภณ วัตรราชประภิชญู นามเดิมว่าเซียงอ่อน แต่
เรียกกันเป็นสามัญว่า อ่อน นามฉายาว่า อหิงสโก เป็นจีนแคะเกิด
ที่เมืองจีน เมื่อปีเถาะ จุลศักราช ๑๒๓๗ พ.ศ. ๒๓๘๘ เมื่ออายุได้
๗ ขวบไศรยเรือของพระบาทไชยสุริยราชเศรษฐี พัก แต่เมื่อยังเป็นหลวง
พิพิธภัณฑทวารวดีเข้ามากรุงเทพฯ ฯ ในรัชกาลที่ ๔ กลับภรรยาพระยา
ไชยสุริย ๑ พักเลี้ยงไว้จนอายุได้ ๓๓ ปี แล้วพาไปถวายไว้เป็นศิษย์ใน
สำนักพระมหาอำม ฌวักขุมาราม ได้เล่าเรียนอยู่ในสำนักพระมหาอำ
มบเศษ แล้วจึงบวชเป็นสามเณรอยู่ที่วัดขุมาราม ไปเล่าเรียนพระ
ปริยัติธรรมในสำนักพระยาธรรมปริชา บัญ ในสำนักพระโหราธิบดี
ชุม บ้าง ในสำนักพระเมธาธิบดี จัน บ้าง ในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์
แดง วัดสุทัศน์ข้าง

ถึงรัชกาลที่ ๕ อายุครบอุปสมบท ถมยาศิลาพระยาไชยสุริย พัก
พักเครื่องสมณะบริกขารถวายให้อุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดขุมาราม

เมื่อขลุณ พ.ศ. ๒๔๓๘ พระวิไชยรกรวโรเทศ เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระสังฆราช สา แต่ยังเป็นท่พระธรรมวโรตม เป็นพระกรรมวาจาจารย์ เมื่ออุปสมบทแล้วมาพักอยู่วัดคณิกาผลข้าง วัดกันมาตยารามข้าง ให้ใกล้กับที่อยู่ของพระยาธรรมปริชา ขลุณ ซึ่งเป็นอาจารย์พระปริยัติธรรม ต่อวันอุโบสถฤาเข้าพรรษาจึงกลับไปอยู่วัดขลุณผาราม

เมื่อขลุณ พ.ศ. ๒๔๓๘ เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่ พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ แปลได้ประโยคเดียวไม่ได้เป็นเปรียญ ครั้น บรมเมษ พ.ศ. ๒๔๒๕ เข้าแปลที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์อีกครั้ง ๑ ได้ เป็นเปรียญ ๔ ประโยค ต่อมาถึงบรช พ.ศ. ๒๔๒๘ เข้าแปล พระปริยัติธรรมครั้งที่ ๓ ทวดพระศรีรัตนคาสการาม แปลได้อีก ๓ ประโยค รวมเป็น ๗ ประโยค

ถึงขลุณ พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ท่พระเมธา ธรรมรส แลโปรดให้อาราธนามาครองวัดพิไชยญาติการาม ต่อมา ถึงบเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๔ พระราชทานนิตยภัตรเพิ่มชนเท่าชั้นเทพ ครั้น ถึงบรมเมษ ทรงเลื่อนเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ท่พระเทพกระวี มี ลำเนาประกาศทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศุภมัสดุ ฯลฯ (ลงวันพฤหัสบดีแรม ๘ ค่ำ เดือนอ้าย บรมเมษ พ.ศ. ๒๔๓๗ ที่ ๒๐ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๓ พร้อมกันทรงตั้ง หม่อมเจ้าพระสมเด็จพรพุดมาจารย์)

อนึ่งพระราชอาคณเฑาะว์ ทมความรอบรู้พระปริยัติปรากฏในสงฆ
มณฑล สัมควรจะเลื่อนนิตริยัคในสมณคักกิ แลพระสงฆ์ขงทรง
สมณคุณ สัมควรจะเป็นพระราชอาคณเฑาะว์แลพระครูมีอีกหลายรูป ึ่งทรง
พระกรุณาโปรด

ให้เลื่อนพระเมธาธรรมรส เป็นพระเทพกระวี ศรีวิสุทธินายก
ตรีปิฎกปริชา มหาคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย
ณวัดพิไชยญาติการามวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตตราคา
เคื่อนละ ๕ ตำลึง ๒ บาท มีถานานคักกิควรตั้งถานานุกรมใต้ ๕ รูป คือ
พระครูปลัด ๓ พระครูสังฆวิไชย ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓
รวม ๕ รูป ขอพระคณทั้งปวงซึ่งรัยพระราชทานราชทินนามเพิ่มนิตริยัค
แลนิตยภัตตราคาในครั้งนี้ ึ่งจรฐิติกาล เจริญอายุวรรณะ สุขพลปฏิภาณ
คุณสารศรีสวัสดิ์ ในพระพุทธศาสนาทุกขระการเทอดู ๑

ถึงขมะแม พ. ศ. ๒๔๓๗ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมไตรโลก มี
สำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระเทพกระวี เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ ญาณ
วิสารทนายก ตรีปิฎกปริชา มหาคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี
สถิตยณวัดพิไชยญาติการาม พระอารามหลวง มีนิตยภัตตราคา
เคื่อนละ ๕ ตำลึง มีถานานคักกิควรตั้งถานานุกรมใต้ ๕ รูป คือ
พระครูปลัด ๓ พระครูวินัยธร ๓ พระครูวินัยธรรม ๓ พระครูสมุห์ ๓
พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๕ รูป

ต่อมาลงชัษวค พ. ศ. ๒๔๔๓ ทรงเลอนเปนพระสาสนโสภณ
ตำแหน่งเจ้าคณะรอง เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๓๘
แลไปรคให้อารอนามาครองวชิราชปรภษญ มีสำเนาประกาศที่ทรง
ตั้งคอง

คำประกาศ

ศกมัสก ๑๑๑ (ลงวันพฤษภาคม ๑๐ คำ เดือน ๔ ชัษวค พ.ศ. ๒๔๔๓
ที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๓๘ พร้อมกับทรงตั้งพระองค์เจ้า
พระอรุณเปนนัสมเด็จพะพจนานจารย์)

ทรงพระราชดำริหว่า พระธรรมไตรโลกาจารย์ มีความชำนาญ
ในปริวัทรวชิ มีวิชาญาณคณคณว่าสอยสวนพระไตรปิฎกธรรมรอยรู้
อักษรมัยในภาษาต่าง ๆ ปรึษาสามารถในทางธรรมปฏิบัติเชี่ยวชาญ
เชิงประพันธ์สิโลกคาถา เปนลิกขากามชนคณาจารย์ มีโวหารปฏิภาณ
ปรึษาในเทศนาวิธี พากเพียรในกุศลราชที่ให้พระพทธศาสนาแลการ
ศึกษาลาวรุ่งเรืองโดยพระราชประสงค์ คือ เปนเช่นกรรมกการพิมพ์
พระไตรปิฎก แลเช่นกรรมกการมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ดำรงที่
สภานายกศก ๑ แลเปนนั้จักการศกษาหิวเมืองมณฑลกรุงเทพ ๑
ยัคนักได้ร้จักการโดยเต็มกำลังปรึษาสามารถ อาจให้เห็นประโยชน์คุณ
สมควรจะเป็นพระราชาคณะผู้ใหญได้

จึงมีพระบรมราชโองการไปรคเกล้า ๑ คำรัสสั่งให้สถาปน
พระธรรมไตรโลกาจารย์ เปนพระราชาคณะตำแหน่งเจ้าคณะรอง มี
นามตามจารึกในหริรัณยัศตรา พระสาสนโสภณ วิมลญาณอดุล สุนทร

นายก ^๑ตรีขุฎกธรรมมาสังการภูษิต ^๒ธรรมยุติกคณฤศร ^๓บวรสังฆาราม
คามวาสี ^๔สถิตยฌวรัชชประคิษ ^๕ฐสถิตยัมมหาสิมาราม ^๖ราชวรวิหาร
พระอารามหลวง ^๗ตำแหน่งเจ้าคณะรองฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ^๘มีนิตย
ภัทรวรคาเถื่อนละ ๖ คำสั่ง ^๙มีถานาน ^{๑๐}ศักดิ์คิวร ^{๑๑}ตั้งถานาน ^{๑๒}กรมได้ ๘ รูป คือ

^๑พระครูปลัดทอรรถวิธานกิจ ^๒พิพิธธรรมโกศล ^๓วิมลสุตาคม
^๔อุทมคณานนายก ^๕ตรีขุฎกญาณ ^๖วิจิตร ^๗มีนิตยภัทรวรคาเถื่อนละ ๒ คำสั่ง ๓

- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรรม ๑
- พระครูพิสิษ ^๑ฐสรเวท ๑
- พระครูวิเศษ ^๑สรวุมิ ๑
- พระครูสังฆ ^๑วมคิกร ๑
- พระครูสม ^๑ท ๑
- พระครูใบ ^๑ฎีกา ๑

รวม ๘ รูป

ขออาราธนาพระคุณทั้งปวงที่ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์
เพิ่มอิศริยยศทั้งนี้ ^๑รับพระพุทธรูป ^๒เป็นภาระสั่งสอน ^๓ช่วยระงับ
^๔อธิกรณ์ ^๕แลถอนเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณรในคณะ ^๖ตามสมควร
^๗แก้กำลังแลอิศริยยศที่พระราชทาน ^๘แลขอจงจิร ^๙ฐิตีกาล ^{๑๐}เริญอายุ
^{๑๑}วรรณ ^{๑๒}ศุขพล ^{๑๓}ปฏิภาณ ^{๑๔}คุณสาร ^{๑๕}ศิวิสวัสดิ ^{๑๖}ในพระพุทธรูป ^{๑๗}สาสนาทุก
^{๑๘}ประการ ^{๑๙}เทอญ ๑

พระสาสนโสภณ ^๑อ่อน ^๒ถึงมรณภาพในรัชกาลปัจจุบัน ^๓เมื่อ
วันอังคาร ^๔เดือน ๗ ^๕แรม ๖ ^๖ค่ำ ^๗บจช พ.ศ. ๒๔๕๓ ^๘อายุ ๕๖ ^๙ปี

๕1/03/2565

เจ้าคณะอรัญวาสี

พระโพธิวงค์ เสง

พระโพธิวงศาจารย์ (๑๓) วัดจักรวรรดิราชาวาส นามเดิมว่า
เสง เป็นชาวบ้านเกาะเล้ง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เกิดในรัชกาล
ที่ ๒ เมื่อวันศุกร์ เดือน ๕ แรม ๑๓ ค่ำ ปีมะเมียจุลศักราช ๑๑๘๕
พ.ศ. ๒๓๖๕

ในรัชกาลที่ ๓ บวรพชาเป็นสามเณรแต่อายุได้ ๑๓ ปี เล่าเรียน
อักษรสมัยอยู่ในสำนักพระอาจารย์เพ็ง อธิการวัดสยสวรค์จนอายุได้
๑๕ ปีลงมาอยู่วัดจักรวรรดิในกรุงเทพฯ เล่าเรียนพระปริยัติธรรมใน
สำนักพระวรรณมุนีน้อย แล้วอุปสมบทที่วัดจักรวรรดิเมื่อขบถ
พ.ศ. ๒๓๘๖ บวชได้ ๕ พรรษา เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกได้
เปรียญ ๕ ประโยค ต่อมาเข้าแปลอีกครั้ง ๓ ได้อีกประโยค ๓ รวม
เป็น ๖ ประโยค

ถึงรัชกาลที่ ๕ ได้รับตำแหน่งเป็นพระปลัด ถานานุกรมของ
พระวรรณมุนีน้อย เมื่อขบถ พ.ศ. ๒๓๘๕ ถึงขบถ พ.ศ. ๒๔๑๐ ทรง
ตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระวรรณมุนี

ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๐
ตรงกับขบถ พ.ศ. ๒๔๓๕ ทรงเลื่อนเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระโพธิ
วงศาจารย์ สมณะศักดิ์เสมอชั้นเทพ มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระวรรณมุนี วัดจักรวรรดิราชาวาส เป็นพระโพธิวง
ศาจารย์ ญาณนายก ตรีปิฎกธรา มหาคุณฤๅช ขวรสังฆาราม คาม

วาลี สถิตย์ณวิทักษ์ภรรวารวิราชาวาสววิหาร พระอารามหลวง มนิตย
ภักตราคาเตือนละ & คำสั่งถึง มีถานานศักดิ์กิศวรรตังถานานกรมได้
& รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆวินัย ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครู
ใบฎีกา ๑ รวม & รูป

ต่อมาถึงวันที่ ๒๗ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๕ ตรงกับมะแม พ.ศ. ๒๔๓๑

เมื่อไปรทให้ยกตำแหน่งพระโพธิวงศาจารย์ขึ้นเป็นเจ้าคณะศรีอยุธยา ทรง
เลื่อนสมณะศักดิ์ขึ้น มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระโพธิวงศาจารย์ เป็นพระโพธิวงศาจารย์ ญาณ
วิสุทธิวิยาปรีณายก ศรัยภูภคธรรจารย์ นานาสถานราชคณีย์ สาธุการี
ธรรมากร สุนทรศักดิ์ขันตี ศรีอยุธยา สถิตย์ณวิทักษ์ภรรวารวิราชาวาส
ววิหาร พระอารามหลวง ตำแหน่งเจ้าคณะฝ่ายอยุธยา มนิตยภัก
ตราคาเตือนละ & คำสั่ง มีถานานศักดิ์กิศวรรตังถานานกรมได้ ๖ รูป คือ

พระครูปลัดกนิพัทธโพธิพงษ์ มนิตยภักตราคาเตือนละคำสั่งถึง ๑

พระครูวินัยธร ๑

พระครูวินัยธรรม ๑

พระครูสังฆบริรักษ์ ๑

พระครูสมุห์ ๑

พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป

พระโพธิวงศาจารย์ เสด็จถึงมรณภาพ เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม

ปีชวด พ.ศ. ๒๔๓๓ อายุ ๗๘ ปี

พระอบาลคุณปมาจารย์ ป่าน

พระอบาลคุณปมาจารย์ (๑) วัดพระเชตุพน นามเดิมว่าป่าน เป็นชาวบ้านยางช้างแขวงจังหวัดสมุทรสงคราม เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๖ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีชวด ฤกษ์กักราช ๓๑๘๐ พ.ศ. ๒๓๗๓ เดิมบวชเป็นสามเณรที่วัดย่งก แล้วมาเรียนอักษรสมัยอยู่ที่วัดบางแคใหญ่ แล้วยกขอมพนังเจติยารามก่อน แล้วยังเข้ามาเรียนพระปริยัติธรรมในกรุงเทพฯ อยู่ด้วยพิตรภิมข แล้วมาอยู่วัดราชบูรณได้เข้าไปเล่าเรียนที่พระมหาปราสาทด้วย เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกแต่ยังเป็นสามเณร เมื่อขมมะเสง พ.ศ. ๒๓๘๘ แปลที่วัดพระเชตุพน ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค อุปสมบทเมื่อระกา พ.ศ. ๒๓๘๒ สมเด็จพระสังฆราช นาค เป็นพระอัครมหาราย์ อยู่ด้วยราชบูรณ แล้วเข้าแปลพระปริยัติธรรมในรัชกาลที่ ๓ อีกครั้ง ๓ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แปลได้อีก ๒ ประโยค รวมเป็น ๕ ประโยค

ถึงรัชกาลที่ ๔ ท่านเข้าแปลพระปริยัติธรรมที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามอีกครั้ง ๓ เมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๐๗ ได้อีก ๒ ประโยค รวมเป็น ๗ ประโยค แล้วยกตำแหน่งพระวินัยธรรม ถานานุกรมของสมเด็จพระวันรัตน์ สมบูรณ แต่เมื่อยังเป็นพระธรรมวโรคม ต่อมาท่านขออนุญาตลาออกไปเที่ยวสอนพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรทางหัวเมืองชายทะเลฝ่ายตะวันออก ไปอยู่เมืองชลบุรี แล้วเลื่อนลงไปอยู่ยังพระเมืองระยอง เมืองันทบุรี เมืองตราดโดยลำดับไป หลากยังได้กลับเข้ามาอยู่วัดราชบูรณอีก

ทรงสถาปนา & เมื่อยขาด พ.ศ. ๒๔๒๓ ทรงตั้งเป็นพระราชอาคัน
ฑ์พระพิณวินัย โปรตให้อารามนามาครองวัดมหรรณพาราม ถึงยกญ
พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงเลื่อนเป็นพระราชอาคันฑ์ใหญ่ ที่พระเทพมนี เมื่อ
ฉวันศักร เดือนยี่ แรม ๑๕ ค่ำ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระพิณวินัย เป็นพระเทพมนี ศรีวิสุทธิศีลาจารย์ ญาณ
นายก ศรีขุภักตรา มหาคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย
ณวัดมหรรณพารามวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตรเดือนละ
๔ ตำลึงถึง มีถานานคักคิตั้งถานานุกรมได้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด
พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๑ พระครูสังฆวินัย ๑ รวม ๔ รูป พระราช
ทานศาลิบัคคณกัททของขวางประกัยพลอยพัตรองเป็นเควของบศ

ต่อมาถึงวันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๑๓๓ ทรงยกยบมะเมย พ.ศ. ๒๔๔๗
ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระธรรมเจดีย์ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระเทพมนี เป็นพระธรรมเจดีย์ กระจวงคณนายก ศรี
ขุภักชณทิตย มหาคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดมหรรณ
พาราม พระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๕ ตำลึง มีถานา
นคักคิควรตั้งถานานุกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูวินัยธร ๑
พระครูวินัยธรรวม ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๕ รูป

เมื่อยชวค พ.ศ. ๒๔๕๓ โปรตให้อารามนามาครองวัดพระ
เชศพนแล้ว ทรงเลื่อนตำแหน่งเป็นพระอชาคณปมาจารย์ เมื่อวันที่ ๓๓
พฤศจิกายน พ.ศ. ๑๓๔ ทรงยกยบชวค พ.ศ. ๒๔๕๓ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระธรรมเจดีย์ เป็นพระธยาสิกขุปมาจารย์ ญาณวิสุทธิ
จริยาปริณายก ตรีปิฎกภวาลังการ นานาสถาปนราชคณิษฐ์ สาธการ
ธรรมากร สุนทรศีลาธิขันธ์ อริญฺวาสี สถิตยถาวรพระเชตพน วิมลมัง
คลาราม ราชวรมหาวิหาร พระธาวามหลวง ตำแหน่งเจ้าคณะฝ่าย
อริญฺวาสี มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๕ ตำลึง ๒ บาท มีถานานคักกิ
ควรตั้งถานานกรมไต่ ๖ รูป คือ

พระครูปลัดทินพิพิธโพธิพงศ์ มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๓ ตำลึง
๒ บาท ๑

- พระครูวินัยธร ๓
- พระครูวินัยธรรม ๓
- พระครูสังฆรักษ์ ๓
- พระครูสมุห์ ๓
- พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๖ รูป

ได้ทรงพระราชดำริที่จะสถาปนาพระธยาสิกขุปมาจารย์ ย่าน
เช่นสมเด็จพระราชาคณะ แต่ยังไม่ทันได้ทรงตั้ง ท่านถึงมรณภาพเสีย
เมื่อวัน ๕ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๓ ทรงกษัตริย์มรโอง พ.ศ. ๒๔๔๗ อายุ ๗๗ ปี
ได้พระราชทานเครื่องประดับศพเหมือนอย่างสมเด็จพระราชาคณะ

พระธยาสิกขุปมาจารย์ เขย

พระธยาสิกขุปมาจารย์ (๒) วัฑกัลยาณมิตร นามเดิมว่า เขย
นามฉายาว่า จันทสิริ เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อฉวันจันทร์ เดือน
๖ รมะโรจ อุตศักราช ๑๑๘๔ พ.ศ. ๒๓๖๕ เมื่ออายุ ๘ ขวไปเป็นศิษย์

สมเด็จพระวันรัตน์ แดง แต่ยังเป็นเปรียญอยู่ด้วยดี สิ้นอายุได้ ๓๓ ปี
บรรพชาเป็นสามเณรในสำนักพระธรรมเทศาจารย์ นิคม (ซึ่งเป็นผู้อุปการะ
สมเด็จพระวันรัตน์ แดง มาแต่เดิม) แต่ยังเป็นเปรียญ แลเล่าเรียน
พระปริยัติธรรมอยู่ในวัดสุทัศน์ต่อมาจนอายุได้ ๓๕ ปี เข้าแปลพระปริยัติ
ธรรมครั้งแรกที่วัดพระเชตุพน ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค แต่เป็น
สามเณร

ถึงรัชกาลที่ ๕ อายุครบอุปสมบทเมื่อชวศก พ.ศ. ๒๓๘๕ ไป
อุปสมบทที่วัดป่าคลองสามเสน ที่วัดอยู่ใกล้บ้านโยม สมเด็จพระวันรัตน์
เซ่ง เป็นพระอุปัชฌาย์ แล้วมาอยู่ด้วยดีที่สุทัศน์อย่างเดิม ในรัชกาลที่ ๕
ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมอีก ๒ ครั้ง ได้อีกครั้งละประโยค รวมเป็น
๕ ประโยค

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อชกญ พ.ศ. ๒๔๓๘ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ
ที่พระกรวรงค์ แล้วโปรดให้อาราธนาไปครองวัดกฤตยาศรี ต่อมาถึง
ขอมเมย พ.ศ. ๒๔๓๗ เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ทรงเลื่อนเป็นพระราชา
คณะผู้ใหญ่ ที่พระเทพมุนี โปรดให้อาราธนามาครองวัดกัลยาณมิตร
มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระกรวรงค์ เป็นพระเทพมุนี ศรีวิสุทธิศีลาจารย์
ญาณนายก ศรีบุญอุทรา มหาคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี
สถิตย์ณวัดกัลยาณมิตรวรวิหาร พระอารามหลวง มินิตยภัทรวรคา
เทือนละ ๔ ตำบลกิ่ง มีถาวรนามศักดิ์ควรตั้งถาวรนามได้ ๕ รูป คือ
พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆวินัย ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑
รวม ๔ รูป 11/03/2565

๕ ๕ ๕
ณวนต์ ๓๓ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๓๘ บขวก พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรง
เลือกสมณศักดิ์เป็นพระธรรมเจดีย์ มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระเทพมุนี เป็นพระธรรมเจดีย์ ภาวะวิงศ์นายก ทวี
ปัญญัตถกิตติ มหาคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดกัลยา
ณมิตรวรวิหาร พระอารามหลวง มีถาหรณคักคิควรตั้งถาหรณกรมได้
๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยธรรม ๑
พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๕ รูป

๕ ๕ ๕
ต่อมาณวนต์ ๑๖ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๔ ทรงกษยเมเสง
พ.ศ. ๒๔๔๘ ทรงเลือกตำแหน่งเป็นพระอบาลคณูปมาจารย์ มีสำเนา
ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระธรรมเจดีย์ เป็นพระอบาลคณูปมาจารย์ ญาณวิสุทธิ
จริยาปวีนายก ทวีปัญญวราลังการ นานาสถาหรณราชคณณีย์ สวรรค
ธรรมากร สุนทรคคิลาทิกษณร์ อริญวาสี สถิตยณวัดกัลยาณมิตรวร
วิหาร พระอารามหลวง มีนคยภคัทรวาคาเคื้อนละ ๘ ตำลึงกึ่ง มีถาหร
ณคักคิควรตั้งถาหรณกรมได้ ๖ รูป คือ

- พระครูปลัดคณิพัทลไพพิพงค์ มีนคยภคัทรวาคาเคื้อนละตำลึงกึ่ง ๑
- พระครูวินัยธร ๓
- พระครูวินัยธรรม ๑
- พระครูสังฆรักษ์ ๓
- พระครูสมุห์ ๓
- พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป

พระธรรมราชา นวัตร คำย

พระธรรมราชา นวัตร (๑) วัดเสนาคนาราม นามเดิมว่าคำย นามฉายาว่า วารโณ เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อฉวันพุมเดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ ปกัญ ฤกษ์ศักราช ๓๓๘๘ พ.ศ. ๒๓๗๐

เมื่ออายุได้ ๓๐ ขวบ ไปศึกษาอักษรสมัยอยู่ในสำนักพระอาจารย์ ขนผู้เป็นลงขวชอยู่วัดราชาธิวาส แล้วไปถวายตัวเป็นมหาดเล็กอยู่ใน กรมหมื่นมาตยาพิทักษ์ โปรดให้หัดเป็นโขน ครั้นกรมหมื่นมาตยา พิทักษ์สิ้นพระชนม์ กลับไปอยู่บ้าน โยมพาไปฝากเล่าเรียนอยู่ในสำนัก สมเด็จพระวันรัตน์ ทิพย์ แต่ยังเป็นเปรียญอยู่วัดราชาธิวาสจนอุปสมบท เป็นพระภิกษุที่วัดราชาธิวาส เมื่อพระกา พ.ศ. ๒๓๘๐ พระบาทสมเด็จพระ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปประทับเป็นพระอัฐมณาย์ ได้เล่าเรียน พระปริยัติธรรมในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์ทิพย์เป็นพน และเล่าเรียนใน สำนักอาจารย์นุช พี่พระอมราภิกษุเกิดข้าง เรียนที่อาจารย์ทองข้าง เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่วัดพระเชตุพน เมื่อในรัชกาลที่ ๓ ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค อยู่วัดราชาธิวาส

ถึงรัชกาลที่ ๔ เมื่อสมเด็จพระวันรัตน์ ทิพย์ ยังเป็นพระอธิมณั ย้ายมาครองวัดโสมนังควิหาร ท่านได้รับตำแหน่งพระสมุห์ในถานานุกรม มาอยู่วัดโสมนังควิหารด้วย แล้วเข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งที่ ๒ แปล ได้ อีกประโยค ๑ เป็น ๔ ประโยค ครั้นสมเด็จพระวันรัตน์ทิพย์เสอน ตำแหน่งขึ้นเป็นพระพรหมมณั ท่านก็ได้เลื่อนเป็นตำแหน่งพระควินนิชว ในถานานุกรม แล้วเข้าแปลพระปริยัติธรรมอีก ๒ ครั้ง แปลได้ อีก ๓ ประโยค รวมเป็น ๗ ประโยค

ถึงรัชกาลที่ ๕ เข้าแปลพระปริยัติธรรมอีกครั้ง ๑ ที่พระที่นั่ง

สุทโธสวรรย์ เมื่อขงวค พ.ศ. ๒๔๓๘ แปลได้ อีกประโยค ๑ รวม
เป็น ๘ ประโยค ถึงขงล พ.ศ. ๒๔๕๐ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระ
ญาณรักชิต เมื่อเดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ แล้วโปรดให้ชราภนาขึ้นไปครอง
วัดเสนาสนารามทั้งหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อมาถึงขงวค พ.ศ. ๒๔๕๗
ทรงเลื่อนเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระธรรมราชานุวัตร พระราช
ทานดาลัยดแลงทักทงขวงขกเลอม เมื่อเดือน ๗ แรม ๘ ค่ำ มีสำเนา
ททรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระญาณรักชิต เป็นพระธรรมราชานุวัตร ประสิทธิ
ธรรมปฏิบัติ สรรพอดกโกศล พหลสมณเฑช คณะเซฐุมหานายก
คณะวากขัญกวรวารักษย์ สงฆภิกษุพิทักษ์ธรรมหาประธานาธิบดี บราณ
ราชานันนครเขตร คตสมณสงฆมเหศวรเนตา ทวารวดีศรีอยุธยา
นิสิตาราม คามวาสี อธิบดีคณะพระสงฆกรงเก่าทงสัน มินคยภัทร
ราคาเดือนละ ๕ ตำลึงกิง

ต่อมาถึงขงว พ.ศ. ๒๔๕๓ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเสมอเจ้าคณะ
อรัญวาสี เมื่อวันที่ ๓๓ พฤศจิกายน พระราชทานดาลัยดแลงทักทง
สลัยแพร เพิ่มนคยภัทรเป็นเดือนละ ๒๒ บาท คงราชทินนามแลงน
นุคักคักตามเดิม

พระธรรมราชานุวัตร ต่าย ถึงมรณภาพ เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์
ว.ศ. ๓๓๗ (ตรงกับขงว พ.ศ. ๒๔๕๓) อายุ ๗๒ ปี

พระราชาคณะชั้นธรรม

หม่อมเจ้าพระธรรมเทศนา สมนคัทธิเสมอชั้นธรรม

หม่อมเจ้าพระธรรมเทศนา วัชยวณิเวศวิหาร สมนคัทธิ

เสมอชั้นธรรม นามเดิมว่า หม่อมเจ้าสีหะเรศ นามฉายาว่าวฑฒนิสโร
 เป็นหม่อมเจ้าในพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๒ กรมหลวงมหิศวรินทรากรมเวศ
 ประสูติในรัชกาลที่ ๓ เมื่อวันพุธ เดือน ๖ แรมค่ำ ๑ ปีจอจุล
 ศักราช ๑๒๐๐ พ. ศ. ๒๓๘๓ เมื่อยังเยาว์พระบิดาได้ถวายไว้เล่าเรียน
 ในสำนักพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่บ่งทรงผนวชอยู่วัช
 ยวณิเวศ

ถึงรัชกาลที่ ๔ เสด็จไปทรงผนวชเป็นสามเณรเมื่อขลุ่ยพ.ศ. ๒๓๘๕
 แล้วประทับอยู่วัชยวณิเวศ ได้แปลพระปริยัติธรรมนำพระที่นั่งพระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อขลุ่ยปีชคก พ. ศ. ๒๓๘๘ ได้เป็น
 เปรียญ ๕ ประโยคแต่ยังเป็นสามเณร ถึงขลุ่ยเมษายน พ. ศ. ๒๔๐๓ ทรง
 ผนวชเป็นพระภิกษุที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรมหมื่นยวรงค์
 สิริยพันธุ์เป็นพระอริยธรรมาธิบดี ประทับอยู่วัชยวณิเวศต่อมา ถึงขลุ่ย
 พ. ศ. ๒๔๐๗ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ มีราชทินนามว่า หม่อมเจ้า
 พระธรรมเทศนา พร้อมกับทรงตั้งสมเด็จพระพุทธาจารย์ โต แล
 หม่อมเจ้าพระราชาคณะของคอน ประภาศรวมกัน มีสำเนาประกาศทรง
 ตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศิริศุภมัสสกุ พระพุทธศาสนากาล เป็นอภิศกภาพาลวงแล้ว ๒๕๐๗
พรพวษา บัคยขันกาล อนุทรสังวัจระบคยมาศสุกรบคย นวมคฤถคฤว
ปริเนทกาลก้าทนค

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ๑ ล ๑ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า หม่อมเจ้าพระสีหะเรศเป็นเชื้อพระวงศ์อันสนิทพระเจ้าฟ้าเธอ กรมหลวงมหิศวรินทรากรมเรศ ได้ถวายไว้รำเรียนพระคัมภีร์แต่ยังทรงพระเยาว์มา ได้ผนวชประพฤติพรหมจรรย์ในพระบรมพุทธศาสนาข้งขันมานาน และมีปรีชาญาณอุสาหะเล่าเรียนพระคัมภีร์เป็นอันมาก จนได้สอบไล่แปลในสนามท่ามกลางที่ประชุมพระราชาคณะ ถึงที่เปรียญ ๔ ประโยค เป็นบุรุษรัตนในราชตระกูล ควรเป็นที่สักการบูชาแห่งราชสกุลชั้นชนแลสมณคฤหัสถ์ทั้งปวง

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสุรสิงหนาท คำรัส อารอาณา หม่อมเจ้าพระสีหะเรศ ให้รับนามที่หม่อมเจ้าเป็นพระราชาคณะโดยสมควร ว่าหม่อมเจ้าชรวมุนเศศาคา มีนิตยภัตพระราชเก็ชณะ ๕ ตำลึง จงเจริญชนมาขุพพรณ สุขพละขุฎิภาณ ศิริสวัสดิคิในพระพุทธศาสนาเทอญ

ถึงรัชกาลที่ ๕ โปรดเพิ่มสมณศักดิ์เสมอชั้นธรรม เมื่อยมะแม

พ.ศ. ๒๕๓๗ มีสำเนาในราชกิจจานุเบกษาคั้งนี้

ให้หม่อมเจ้าพระธรรมหิศาธาดา รัชตำแหน่งยศพิเศษเสมอ
ตำแหน่งธรรม เพิ่มนิตยภัตตรชนเป็นราคาเดือนละ ๕ ตำลึง มีธานา
นุคักก็ควรตั้งถานานุกรมได้ ๕ รวย

หม่อมเจ้าพระธรรมหิศาธาดาสนชพิทักษ์ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ
วันที่ ๑๒ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๖ ทรงกบฏมะแม พ. ศ. ๒๔๕๐
ชนมายุ ๗๐ ปี

หม่อมเจ้าพระศรีสุทธคัตถยานุวัตร

หม่อมเจ้าพระศรีสุทธคัตถยานุวัตร วัตถุประสงค์รัตนาวาศ นามเดิมว่า
หม่อมเจ้าพร้อม นามฉายาว่า อัมมโรโต เป็นหม่อมเจ้าในพระเจ้าบรม
วงศ์เธอชน ๓ กรมหมื่นภมรินทร์ภักดี ประสูติในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ
ฉวันเสาร์ เดือนยี่แรม ๖ ค่ำ ยี่มะเส็ง จุลศักราช ๑๒๓๓ พ. ศ. ๒๔๑๒

เกษากันต์แล้วทรงผนวชเป็นสามเณร ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
เมื่อขมะเมย พ. ศ. ๒๔๒๕ สมเด็จพระวันรัตน์ ทัพ เป็นพระอุปัชฌาย์
แล้วอยู่วัดราชบพิธ เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระครูปลัดเข็มโย
แลอาจารย์รอดท้าวราชบพิธข้าง เรียนในสำนักพระยาธรรมปรีชา บัญ
แลอาจารย์บุคัยข้าง แลให้ ไปสอบข้อพระปริยัติธรรมทั้งที่ในสำนักสม
เด็จพระสังฆราช สว แลสำนักสมเด็จพรมหาสมณะ แต่ยังไม่ตั้งดำรง
พระยศเป็นกรมหมื่นชิริญาณวโรส จนเข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้ง
แรกที่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อประภา พ. ศ. ๒๔๒๘
ได้เป็นเปรียญ ๕ ประโยค แต่ยังเป็นสามเณร ได้พระราชทานพัด

เปรียบัญพินตาคชกเหลี่ยมเป็นเกียรตียศ ถึงยี่สิบ พ. ศ. ๒๔๓๒ ชัดยา
 ครอบอุปสมบท ทรงผนวชทั่วทิศพระศรัทธาถนาศศาราม พระพรหม
 มนเหมือนเป็นพระอชฌาย์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าแห่งเสด็จกำวง
 พระยศเป็นกรมหมื่น ฯ กับพระองค์เจ้าพระอรุณเป็นพระกรรมวาจาจารย์
 แล้วคงอยู่วิภาชพิสัยต่อมา เมื่อปีเถาะ พ. ศ. ๒๔๓๕ เจ้าแปลพระ
 ปรียศธรรมครั้งที่ ๒ ที่ในวัดพระศรัทธาถนาศศาราม แปลได้ อีก ๒
 ประโยค รวมเป็น ๒ ประโยค

ถึงบมะโรง พ. ศ. ๒๔๓๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ เมื่อวันที่ ๑๗
 มีนาคม มีราชทินนามว่า หม่อมเจ้าพระศรีสุคตคัคยานุวัตร มีสำเนา
 ที่ทรงตั้งดังนี้

สัญญาบัตรพิเศษ

ให้หม่อมเจ้าพระพรหม เปรียบัญ ๒ ประโยค วิทราชยพิช เป็น
 หม่อมเจ้าราชาคณะ โดยราชทินนามว่า หม่อมเจ้าพระศรีสุคตคัคยานุ
 วัตร มีสิทธิยศสมณศักดิ์เสมอพระราชาคณะ พระราชทานนิตยภัตร
 ราคาเดือนละ ๔ ตำลึง ขอให้รับชำระพระพุทธศาสนา ฯ ล ฯ

ตั้งแต่วันที่ ๑๗ มีนาคม วันที่โกสินทรศก ๑๓๑ พระพุทธศาสนา
 กาล ๒๔๓๕ พรรษา เป็นวันที่ ๘๘๘๓ ในรัชกาลยี่สิบหนึ่ง

ถึงบมะเมษ พ. ศ. ๒๔๓๗ โปรดให้อำราธนาไปครองวัดเทพศิรินทร์
 ราช แล้วต่อมาเมื่อจอ พ. ศ. ๒๔๔๑ พระราชทานเพิ่มสมณศักดิ์เสมอ
 ชั้นธรรม สำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนยศหม่อมเจ้าพระศรีสุคตคัคยานุวัตร มีสมณศักดิ์เสมอ
 ตำแหน่งธรรม มีนามว่า หม่อมเจ้าพระศรีสุคตคัคยานุวัตร ธรรม

ประทีปสุวรรณนายก ทวีปฎกโกศล โศภนสุนทรวาจา มหาคณิศร บวร
สังฆาราม ความวาลี สถิตยณวัดเทพศิรินทราวาศวรวิหาร พระอาราม
หลวง มีนิตยภัตตราคาเดือนละ ๕ ตำลึง มีถานานศักดิ์ศิศวรตั้งถานา
นุกรมไต้ ๖ รุป คือ พระครูปลัด มีนิตยภัตตราคาเดือนละ ๓ ตำลึง ๑
พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยธรรม ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑
พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๖ รุป

หม่อมเจ้าพระศรีสุคตศัคยานวัตร ทูลลาลาฉนวนขเมื่อเดือนมกราคม
ปีชช พ.ศ. ๒๔๔๓

พระธรรมเจดีย์ จิน

พระธรรมเจดีย์ (๑) วัตรราชโอรส นามเดิมว่า จิน เกิดใน
รัชกาลที่ ๑ เมื่อขเดาะ จุลศักราช ๑๓๕๗ พ.ศ. ๒๓๓๗ ขวชอยู่วัด
มหาธาตุตั้งแต่เปนมสามเณรจนอุปสมบท ไต้เปนมเข็ญญ ๗ ประโยค
เมื่อในรัชกาลที่ ๓

ถึงรัชกาลที่ ๔ ทรงตั้งเปนมพระราชาคณะ ที่พระพนจวนัย เมื่อ
ขชวท พ.ศ. ๒๓๗๕ แล้วไปรดให้อาราธนาไปครองวัดราชโอรส ต่อมา
ถึงขเดาะ พ.ศ. ๒๔๑๐ ทรงเลื่อนเปนมพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระธรรม
ไตรโลก

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อขชวท พ.ศ. ๒๔๑๕ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เปนม
พระธรรมเจดีย์

พระธรรมเจดีย์ จิน ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อขระกา
พ.ศ. ๒๔๑๖ อายุ ๗๗ ปี

พระธรรมเจดีย์ เนียม

พระธรรมเจดีย์ (๑๓) วัดกัลยาณมิตร นามเดิมว่า เนียม เกิด
ในรัชกาลที่ ๓ เมื่อขมระแมจุลศักราช ๑๑๖๓ พ. ศ. ๒๓๔๒ บวชอยู่วัด

ราชบูรณะ ใ้ไ้เป็นเปรียญ ๗ ประโยค ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ
ทพระอริวงศ์มนั เมื่อในรัชกาลที่ ๓

ถึงรัชกาลที่ ๔ ทรงพระราชดำริหา นามพ้องกับสมเด็จพระ
อริวงศ์ จึงโปรดให้เปลี่ยนราชทินนามเป็นพระอริยะคุณาธาร เมื่อ
ขกญ พ. ศ. ๒๓๘๔ แล้วโปรดให้อาราธนาไปครองวัดกัลยาณมิตร

ต่อมาถึงขชวท พ. ศ. ๒๓๘๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระ
เทพโมลี เมื่อฉวันพฤศัคบคิ เกือน ๑๒ แรม ๘ ค่ำสำเนาบททรงตั้งดังนี้

ให้พระอริยะคุณาธาร เป็นพระเทพโมลี ศรีขุภกร มหาคุณุศร
ขวรสังฆาราม คามวาสี มินคยภัทรเกือนละ & คำดัง ๒ บาท ตั้ง
ถานานุกรมไ้ & รูป คือ พระครูขัลลิก ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครู
ไขฎกา ๑ พระครูสังฆวิชิติ ๑

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อขมฉล พ. ศ. ๒๔๖๐ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์
เป็นพระธรรมเจดีย์ เมื่อฉวันศักร เกือน ๑๒ แรม ๑๐ ค่ำสำเนาบททรง
ตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระเทพโมลี เป็นพระธรรมเจดีย์ กระจวงศ์นายก ศรี
ขุภกษณทิตย มหาคุณุศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สติคยฉนวิกัลยา
ณมิตรวรวิหาว พระอารามหลวง มินคยภัทรเกือนละ & คำดัง ๓ บาท

คังถานานุกรมไต้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูวินัยธร ๓ พระครู
วินัยธรรม ๑ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๑

พระธรรมเจดีย์ เนียมม ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อมะโรง
พ.ศ. ๒๔๒๓ อายุได้ ๘๒ ปี

พระธรรมเจดีย์ อยู่

พระธรรมเจดีย์ (๑๒) วัดโมลีโลก นามเดิมว่า อยู่ เกิดในรัชกาล
ที่ ๒ เมื่อขลุ่ย จุลศักราช ๑๓๗๗ พ.ศ. ๒๓๕๘ เป็นชาวเมืองแกลง เวียง
ประทัดขึ้นต้นตึบไม้ไต้คความ ปรากฏแต่ว่า เมื่อในรัชกาลที่ ๓ ขวแล้ว
เข้ามาศึกษาพระปริยัติธรรมในกรุงเทพ ฯ อยู่ในสำนักพระพุทโธฉายา
จารย์ ฉิม ท้ววัดโมลีโลก แลได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมไต้เป็นเปรียญ
& ประโยค มีค่าเล่ากันมาว่า เมื่อในคตอนปลายรัชกาลที่ ๓ นั้น มีเปรียญ
ที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดมากมี ๔ องค์ เรียกกันว่า
“ชา ชู อยู่ เย็น”

มหาชา เป็นเปรียญ ๘ ประโยค อยู่วัดมหาธาตุ สักออกมารับ
ราชการในรัชกาลที่ ๔ ไต้เป็นนายหัตถ์ข้าเรือ หุ้มแพร ถึงรัชกาลที่ ๕
ไต้เป็นหลวงศรีสังขกร เป็นพระพิพากษานานาประเทศกิจ แล้วยเป็น
พระยาจำแสนขี้ แลเป็นพระยาพฤควาณิชในกระทรวงมหาดไทย

มหาชู เป็นเปรียญ ๘ ประโยค อยู่วัดโมลีโลก ไต้เป็นพระราช
คณะ ที่พระนิกรมมณี อยู่วัดนาคกลาง สักออกมารับราชการในรัชกาล
ที่ ๔ ไต้เป็นหลวงราชาภิรมย์ในกรมราชบัณฑิต ชำนาญเทศน์มหาชาติ

หาผู้เสมอมีได้ ไปรคให้เป็นพระอาจารย์หัดพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถวายเทศน์มหาชาติเมื่อทรงผนวชเป็นสามเณร แล้วเลบได้หัดพระเจ้าลูกเธอพระองค์อื่นต่อมาทุกพระองค์ ถึงรัชกาลที่ ๕ ไปรคให้เป็นตำแหน่งหลวงธัญญาในกรมลูกขุนศาลหลวง แล้วได้เป็นพระราชครูพิราม

มหาเถร เป็นเปรียญ ๘ ประโยค อยู่วัดมหาธาตุ สักเมื่อในรัชกาลที่ ๔ ได้เป็นนางวางอยู่ในสมเด็จกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการมาแต่ในรัชกาลที่ ๔ ถึงรัชกาลที่ ๕ ไปรคให้เป็นหลวงธัญญา แล้วได้เลื่อนเป็นหลวงเทพราชาภา ในกรมลูกขุนศาลหลวง

ส่วนมหาอยู่นั้น ถึงรัชกาลที่ ๔ เมื่อไปรคให้พระพุทโธโฆษจารย์ฉิม เลื่อนเป็นสมเด็จพระพุทโธโฆษจารย์ ไปครองวัดมหาธาตุก็ตามไปอยู่วัดมหาธาตุด้วย จนสมเด็จพระพุทโธโฆษจารย์มรณภาพแล้ว จึงกลับไปอยู่วัดโมลีโลกิกร ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระอมรเมธจารย์ เมื่อวัน พ. ศ. ๒๔๐๘ แลไปรคให้อารามนาไปครองวัดนาคกลาง ต่อมาถึงบเดาะ พ.ศ. ๒๔๓๐ เจ้าอาวาสวัดโมลีโลกิกรว่าง จึงไปรคให้อารามนาให้กลับไปครองวัดโมลีโลกิกร

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระเทพมุนี เมอขบเดาะ พ.ศ. ๒๔๒๒ แลเลื่อนเป็นพระธรรมเจดีย์ เมอขบเดาะ พ.ศ. ๒๔๒๔

พระธรรมเจดีย์ อยู่ ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อฉวันอังคาร เดือน ๕ ค่ำ บจอ พ.ศ. ๒๔๒๘ อายุ ๗๒ ปี

พระธรรมเจดีย์ แก้ว

พระธรรมเจดีย์ (๑๖) วัดพระเชตุพน นามเดิมว่า แก้ว เช่นชาวเมืองจันทบุรี เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อขบาล จุลศักราช ๓๒๐ & พ.ศ. ๒๓๗๕ แต่แรกชื่อ เก้า มาเปลี่ยนว่าแก้วเมื่อเข้าแปลพระปริยัติธรรม

ในรัชกาลที่ ๔ อุปสมบทที่วัดโขดเมืองจันทบุรี บวชได้ ๔ พรรษา จึงเข้ามาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ที่วัดราชบูรณะในกรุงเทพฯ ได้เป็นพระสมุห์ในถานานุกรมของพระศรีสมโพธิ สิ้น

ถึงรัชกาลที่ ๕ พระศรีสมโพธิ สิ้น ไปครองวัดพระยาทำตามไปอยู่ด้วย เข้าแปลพระปริยัติธรรมคราวแรกที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เมื่อขบวศ พ.ศ. ๒๔๑๘ ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค ต่อมาเข้าแปลที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์เมื่อขบมะเมีย พ.ศ. ๒๔๒๕ อีกครั้ง ๑ ได้อีกประโยค ๑ รวมเป็น ๔ ประโยค

ถึงขระกา พ.ศ. ๒๔๒๘ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระรัตนมุนี แล้วโปรดให้อาภานาไปครองวัดไชยพุกขมาลา

ต่อมาถึงขกัญ พ.ศ. ๒๔๔๒ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระราชาคณะวี่ เมื่อนวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๗ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระรัตนมุนี เป็นพระราชาคณะวี่ นรสีห์พจนนิลนทน์ สติคุณฉวีวัดไชยพุกขมาลาพระอรารามหลวง มีนิตยภัตตราคาเดือนละ ๕ ตำลึงถึง มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๓ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๓ รูป

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๑๓๑๗ ตรงกับขวัศก พ.ศ. ๒๔๕๓

โปรดให้อำาณามาครองวัดประยรวงษาวาศ แล้วทรงเลือนเป่นพระเทพมนั มีสำเนาที่ทรงตั้งคังน

ให้เลือนพระราชากระวี เป่นพระเทพมนั ศีววิสุทธิศีลาจารย์ ญาณ นายก ติขัญกอรา มหาคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สติคัยณวัค ประยรวงษาวาศววิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภักตราคาเคือน ละ ๕ คำลึงก มีถานานศักคิควรตั้งถานานุกรมไค้ ๕ รูป คิข พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆวินัย ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๕ รูป

ครนถิง ร.ศ. ๑๒๔ บมะเสิง พ.ศ. ๒๔๕๗ โปรดให้อำาณามา ครองวัดพระเชคพน แล้วทรงเลือนเป่นพระธรรมเจคัย มีสำเนาที่ ทรงตั้งคังน

ให้เลือนพระเทพมนั เป่นพระธรรมเจคัย กระจวงคังนายก ตรีขัญ กัณฐิกัย มหาคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สติคัยณวัคพระเชคพน วิมลมังคลาาราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภักตราคา เคือนละ ๗ คำลึง มีถานานศักคิควรตั้งถานานุกรมไค้ ๖ รูป คิข พระครูปลัด มีนิตยภักตราเคือนละ ๑ คำลึง ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครู วินัยธรรม ๑ พระครูสังฆพิชิต ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป

พระธรรมเจคัย แก้ว ถิงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมือนวันพุม เเคือน ๑๓ แรม ๕ ค่ำ ขวัศก พ.ศ. ๒๔๕๓ ษาญ ๖๗ ปี

พระธรรมเจดีย์ เข้ม

พระธรรมเจดีย์ (๑๘) วัฑพระเชตุพน นามเดิมว่า เข้ม นาม
ฉายาว่า ทัมมสโร เป็นชาวบ้านท่าช้างแขวงจังหวัดพิจิตร เกิดใน
รัชกาลที่ ๕ เมื่อฉวันพฤหัสบดี เดือนอ้าย แรม ๗ ค่ำ ปีฉลู จุล
ศักราช ๑๒๓๕ พ.ศ. ๒๓๗๖ เป็นสหชาติร่วมพระบรมราชสมภพ ใน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่อในรัชกาลที่ ๕ ใ้ไปเล่าเรียนอักษรสมัยอยู่ในสำนักพระอาจารย์
ชุ่ม วัดนครชุมในจังหวัดพิจิตรแต่อายุได้ ๑๖ ขวบ อายุได้ ๑๕ ปี
ลงมาบวชเป็นสามเณรอยู่ที่วัดมหาธาตุในกรุงเทพฯ อยู่ในสำนัก
พระญาณสมโพธิอ้า แต่ยังเป็นพระอินทชัย

ถึงรัชกาลที่ ๕ เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักหลวงธรรมมา
ภิรมชยชนบ้าง พระเมธาธิบดีจันทบ้าง แลพระปริยัติธรรมราชาซึ่ง
บ้าง จนบุญ พ.ศ. ๒๔๑๘ อยู่สมทบที่วัดวังฆีสถาวาศ พระบัญชา
พิศาลเถร บัว เป็นพระอชฌาย์ แล้วมาอยู่วัดมหาธาตุตามเดิม เข้า
แปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เมื่อชวด พ.ศ. ๒๔๑๘
ใ้เป็นเปรียญ ๔ ประโยค เข้าแปลครั้งที่ ๒ ที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์
เมื่อขมะเมษ พ.ศ. ๒๔๒๕ แปลใ้ อีกประโยค ๑ เช่น ๕ ประโยค ต่อ
มาใ้เข้าแปลครั้งที่ ๓ ที่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อปัจ
พ.ศ. ๒๔๒๘ ใ้ อีกประโยค ๑ รวมเป็น ๖ ประโยค

ถึงยฉล พ.ศ. ๒๔๓๒ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ทพระอมรเมธีจารย์
เมือวันที่ ๓๓ พฤษภาคม ต่อมาถึงยฉล พ.ศ. ๒๔๔๒ ทรงตั้งเป็นพระ
ราชาคณะผู้ใหญ่ ทพระราชมนั ทวีขัญกลางการ แล้วทรงเลื่อนเป็น
พระเทพเมธี เมือวันที่ ๓๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๑๒๑ ทรงกษยชกาล
พ.ศ. ๒๔๔๕ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระราชมนั เป็นพระเทพเมธี ศลวิบูลนายก ทวีขัญชากา
มหาคณศุคร บวรสังฆาราม คามวาสี ตำแหน่งเจ้าคณะฝ่ายใต้
สถิตยณัศวัทมหาชาค บวรราชวังสถณศุคราชวรวิหาร พระอารามหลวง
มนตยณัศวรรคาเคอนละ ๔ ตำบลกิง มีถานานคักคิควรตั้งถานานกรม
ใต้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆวินิ ๑ พระครูสมุห์ ๑
พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๔ รูป

ต่อมาโปรดให้อารานาไปครองวัดพระเชตพน แล้วทรงเลื่อน
เป็นพระธรรมเจดัย เมือวันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๑๒๗ ทรงกษย
ยระกา พ.ศ. ๒๔๕๒ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระเทพเมธี เป็นพระธรรมเจดัย ภาระวังศนายก ทวีขัญ
บัณฑิตย มหาคณศุคร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณัศวัทพระเชตพน
วินลมังคละาราม ราชวรรมหาวิหาร พระอารามหลวง มนตยณัศว
รรคาเคอนละ ๗ ตำบล มีถานานคักคิควรตั้งถานานกรมใต้ ๖ รูป
คือ พระครูปลัด มนตยณัศวรรคาเคอนละ ๑ ตำบล ๑ พระครูวินัยธร ๑
พระครูวินัยธรรม ๑ พระครูสังฆพิชิต ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครู
ใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป

พระธรรมไตรโลก ทอง

พระธรรมไตรโลก (๑๒) วัดอรุณราชวราราม นามเดิมว่า ทอง
เรื่องประวัติเดิมจะอย่างไรหาทราบไม่ ปรากฏแต่ว่า เมื่อในรัชกาลที่ ๓
เป็นเปรียญ ๘ ประโยค อยู่วัดกัลยาณมิตร เมื่อบวช พ.ศ. ๒๓๘๑
ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระกรวิวงศ์ แล้วเห่มาครองวัดราชนันทกา
ตั้งแต่แรกพระสงฆ์ไปอยู่

ถึงรัชกาลที่ ๔ เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ
ผู้ใหญ่ ที่พระเทพมุนี คงอยู่วัดราชนันทกา

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมเจดีย์ เมื่อฉนวนจันทร์
เดือน ๘ ยวพาสาธิ แรม ๘ ค่ำ บวช พ.ศ. ๒๔๓๗ แล้วโปรดให้อำราชนา
ไปครองวัดอรุณราชวราราม ต่อมาด้วยความฉิบหายรัฏฐากานินต์ในงาน
พระราชพิธีฉัตรมงคล แล้วไปรับมณฑลที่อื่นด้วย เข้ามาไม่ทันงาน
พระราชพิธี จึงโปรดให้ลดยศลงเป็นพระเทพมุนีอย่างเดิม จนถึง
ปลาย พ.ศ. ๒๔๒๒ จึงทรงเลื่อนเป็นพระธรรมไตรโลก

พระธรรมไตรโลก ทอง ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อราว
ปลาย พ.ศ. ๒๔๒๘

พระธรรมไตรโลก เกษ

พระธรรมไตรโลก (๑๕) วัดเทพศิรินทราวาส นามเดิมว่า เกษ
นามฉายาว่า สุานจาโร เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อขมระแม จุลศักราช ๑๒๐๘
พ.ศ. ๒๓๘๐ เป็นชาวบ้านราชบุรณแขวงจังหวัดพระประแดง

ในรัชกาลที่ ๔ อยุ่สมยท่วักโสมนควิหาว สมเด็จพระวันรัตน์ ทัย
แต่ยังเ็นพระพรหมมุนเ็นพระอุปชฌายเ็น แลวเรียนพระปริยัติธรรม
อยุ่ในสำนักสมเด็จพระวันรัตนทัยเ็นพน

ฉงรัชกาลที่ ๕ เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่พระที่นั่ง
สทโรสวรรย เมือชวค พ.ศ. ๒๔๓๘ ใ้เ็นเปรียญ ๕ ประโยค คอมา
เข้าแปลเมือชมะเสง พ.ศ. ๒๔๓๕ อีกครั้ง ๑ ใ้เ็นอีกประโยค ๑ รวม
เ็น ๕ ประโยค

ฉงบวค พ.ศ. ๒๔๓๗ ทรงตั้งเ็นพระราชาคณะที่พระอธิมุน
ไปรคใ้อาราณาไปครองวัดเทพศิรินทราวาค คอมาฉงมเ็นโรง
พ.ศ. ๒๔๓๕ ทรงเลอนเ็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระเทพกระวี เมือ
วันที่ ๓๗ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๓ มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ใ้เลอนพระอธิมุน เ็นพระเทพกระวี ควิวิสุทธินายก ควิขุฎ
ปริชา มหาคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี สติคยณวัดเทพศิรินทราวาค
วรวิหาร พระอารามหลวง มีนคยภักตราคาเอนละ ๕ คาลงกง มี
ถานานคักคิควรตั้งถานานกรมใ้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครู
สังฆวิไชย ๑ พระครูสมเ็น ๑ พระครูไขฎกา ๑ รวม ๕ รูป

คอมาเมือวันที่ ๒๐ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๓ ทรงถึชมเ็นเมย พ.ศ. ๒๔๓๗
ทรงเลอนเ็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ใ้เลอนพระเทพกระวี เ็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ ญาณวิสารท
นายก ควิขุฎปริชา มหาคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี สติคย

ณวัดเทพศิรินทราวาศูววิหาร พระอารามหลวง มีนคยภัทรวาจาเกิดขึ้น
ละ & ทำสิ่ง มีถาบันศักดิ์กิศวรคังถาบันกรมใต้ & รูป คือ พระครูปลัด ๑
พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยธรรม ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครู
ใบฎีกา ๑ รวม & รูป

พระธรรมไตรโลกาจารย์ เกษ มรณภาพเมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม
ร.ศ. ๑๑๓ บรมเมียบ พ.ศ. ๒๔๓๗ อายุ ๔๘ ปี

พระธรรมปาโมกษ์ ฌม

พระธรรมปาโมกษ์ (๒) วิกมังกุญชรนิษัทรียาราม นามเดิมว่า ฌม
นามฉายาว่า วราสโย เป็นบุตรหลวงสิทธิินายเวร ข้า ข้าหลวงเดิมใน
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดในรัชกาลที่ ๔ เมื่อฉวันพุธ
เดือนอ้าย แรมค่ำ ๑ ประภา จุลศักราช ๑๒๒๓ พ.ศ. ๒๔๐๔

ในรัชกาลที่ ๕ ถวายตัวเป็นศิษย์ศึกษาในสำนักสมเด็จพระมหา
สมณะแต่ยังดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส แล้วอุปสมบท
ที่วัดมังกุญชรนิษัทรีย เมื่อขจอ พ.ศ. ๒๔๒๘ พระพรหมมุนี แห่ง เป็น
พระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระมหาสมณะเป็นพระกรรมวาจาจารย์ แล้วเรียน
พระปริยัติธรรมในสำนักสมเด็จพระมหาสมณะแลพระพรหมมุนี แห่ง
ต่อมาได้เป็นตำแหน่งพระครูสมุห์ แล้วเป็นพระครูพิศาลสถัญญถา
นุกรมในสมเด็จพระมหาสมณะ เมื่อเสด็จดำรงพระยศเป็นเจ้าคณะรอง
คณะธรรมยุติกา แล้วเข้าแปลพระปริยัติธรรมที่ในวัดพระศรีรัตนศา
คาราม เมื่อขจาส พ.ศ. ๒๔๓๓ แปลได้ ๗ ประโยคในคราวเดียวกัน.

ถึงขมะแสง พ.ศ. ๒๔๓๒ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระราชกรวิ
มาอยู่ด้วยบริวารนิเวศ ต่อมาเมื่อโปรดให้เพิ่มตำแหน่งราช เจ้าในชั้นพระ
ราชาคณะผู้ใหญ่ เมื่อขมะแม่ พ.ศ. ๒๔๓๘ จึงทรงเลื่อนเป็นพระราชา
คณะผู้ใหญ่ในราชทินนามเดิม เมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม แลโปรดให้
อาราธนากลับไปอยู่ด้วยมณฑกฤษัตรียาราม มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระราชกรวิ เป็นพระราชกรวิ นรสีห์พจนบัลลังก์
สถิตย์ณวัดมณฑกฤษัตรียารามราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตร
ราคาเดือนละ ๔ ตำลึงบาท มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๓ รูป
คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๓ รูป

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๘ ทรงยกขมัญญ พ.ศ. ๒๔๔๒
ทรงเลื่อนเป็นพระเทพกระวี มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระราชกรวิ เป็นพระเทพกระวี ศิววิสุทธินายก ตรี
ปิฎกปรีชา มหาคณฤศร ขวรสังฆารามคามวาสี สถิตย์ณวัดขวรนิเวศ
วิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๔ ตำลึงบาท มี
ถานานศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครู
สังฆวิไชย ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๔ รูป

ถึง ร.ศ. ๑๒๕ ทรงยกขมแม่พ พ.ศ. ๒๔๔๘ ทรงเลื่อนเป็น
พระธรรมปาโมกข์ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระเทพกระวี เป็นพระธรรมปาโมกข์ ขุดโดยคยคินนายก
ไตรปิฎกธำวี ธรรมวาทีคณฤศร ขวรสังฆารามคามวาสี สถิตย์ณวัด
มณฑกฤษัตรียารามราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคา

เดือนละ ๗ คำสั่ง มีถาหรณคักคิควรทงถาหรณกรมไต้ ๖ รูป คัก
 พระครปลัต มนตยภักทรราคาเคอนละหน่งคาลง ๓ พระครวินัยธร ๓
 พระครวินัยธรรม ๓ พระครสังฆพิไชย ๓ พระครสมุห์ ๓ พระคร
 ใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป

ในรัชกาลขุขุขุ พระธรรมยาโมกข์ ฌม ถวายพระพรลา
 ะลาสิกขาบท จึงไปรคให้ออกจากตำแหน่งพระราชาคณะ เมอบมะเม
 พ.ศ. ๒๔๖๒

พระธรรมราชานวัตร แสง

พระธรรมราชานวัตร (๘) วัทนเวศน์ธรรมประวัตติ นามเกิมว่า
 แสง นามฉายาว่า พทททัตโต เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมอบฉวันพทุหคัยคัก
 เดือน ๖ แรม ๑๔ ค่ำ ขษาล จุลศักราช ๑๒๑๖ พ.ศ. ๒๓๘๗ ไปศึกษา
 อยุวัคโสมนคัวิหารแต่ยังเก็ก เป็นคิษย์พระภักทรธรรมธาคา แจ้ง แต่
 เมอบยังเ็นพระครวินัยธรรม ถาหรณกรมของสมเด็จพระวันรัตน ทัษ

ถงรัชกาลที่ ๕ บรรพชาเ็นสามเณร เลาเรียนพระปริยัติธรรม
 ในสำนักพระภักทรธรรมธาคา แจ้ง ย่าง ในสำนักสมเด็จพระมหาวีรวงศ์
 แลสำนักพระราชพงศปฏิพัทธ เมอบยังเ็นเปรียญย่าง อยุสมยทท
 วัคโสมนคัวิหาร เมอบจอ พ.ศ. ๒๔๑๗ สมเด็จพระวันรัตน ทัษ แต่ยัง
 เ็นพระพิมลธรรม เ็นพระอภัยชัย ไต้เข้าแปลพระปริยัติธรรม
 ครั้งแรก ทพระหน่งสทโธสวรรย เมอบมะเมย พ.ศ. ๒๔๒๕ ไต้โยน
 เปรียญ ๔ ประโยค ต่อมาเข้าแปลครั้งที่ ๒ ทในวัคพระครรัตนคาสถาราม
 เมอบจอ พ.ศ. ๒๔๒๕ แปลไต้อีกประโยค ๑ รวมเ็น ๕ ประโยค

ถึงบดินท พ.ศ. ๒๔๓๒ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะทพระอมราวาฬิวัชิต
โปรดให้ข้าราชการขึ้นไปครองวัดในเวคณัธรรมประวัคที่ขางปอน

ต่อมาถึง ว.ศ. ๑๑๔ ทรงกบขมะแม พ.ศ. ๒๔๓๘ ทรงตั้งเป็น
พระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระเทพกระวี มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระอมราวาฬิวัชิต เป็นพระเทพกระวี ศรีวิสุทธินายก
ตรีขุภักปรีชา มหาคณฤศร ขวรสังฆารามคามวาสี สถิตยณเวคณั
ธรรมประวัคักรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัคักรราคาเดือนละ ๔ คำล้ง
ถึง มีถานานุคักคิควรตั้งถานานุกรมได้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๑
พระครูสังฆวิไชย ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๔ รูป

ต่อมาเมื่อ ว.ศ. ๑๓๘ ทรงกบขบถญ พ.ศ. ๒๔๔๒ ทรงเลื่อนเป็น
พระธรรมราชานวัศร มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระเทพกระวี เป็นพระธรรมราชานวัศร ประสทธิธรรม
ขุขีขัค สรรพอคคตโกศล พหลสมณเคช คณะธรรมุนานายก
คณวาจกขุภักกวรานุภัก สังฆกิจพิคักขัธรรคมหาประธานาธิบดี ขุราณ
ราชวานันคврเขตร คคสมณสงฆมเหศักรเนตา ทวาราวคคักรอัยพุทธยา
นิตติการม คามวาสี อธิขคคิสงฆมณฑลกรุงเก่าตั้งสนั สถิตยณเวค
นิเวคณัธรรมประวัคักรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัคักรราคาเดือน
ละ ๕ คำล้ง มีถานานุคักคิควรตั้งถานานุกรมได้ ๖ รูป คือ

พระครูปลัดคัมภีรญาณวิจิตร มินตยภักตรรักษาเดือนละตำลึงง ๓

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูสังฆรักษ์ ๑

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป

พระธรรมราชานุวัตร แสง ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมษ
วันศุกร์ที่ ๒๕ มีนาคม ปีระกา พ.ศ. ๒๔๕๒ อายุได้ ๕๐ ปี

พระสเมธจารย์ ศรี

พระสเมธจารย์ (๕) วัชชนะสงคราม นามเดิมว่า ศรี เป็น
ชาวบางพด จังหวัดนนทบุรี เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมษฉนวนจันทร์เดือน ๔
ขึ้น ๖ ค่ำ ยมะแม จุลศักราช ๑๓๘๗ พ.ศ. ๒๓๗๘ เมื่ออายุ ๑๐ ปีไป
เรียนอักษรสมัยภาษามอญอยู่ในสำนักพระอาจารย์นนท์วัดศาลทอง แล้ว
ขอเป็นสามเณร มาเรียนพระปริยัติธรรมที่วัดปรมัยยิกาวาส แล้ว
ตามพระอาจารย์นนท์ลงมาอยู่วัชชนะสงครามในกรุงเทพฯ

ถึงรัชกาลที่ ๔ เมษยมโรง พ.ศ. ๒๓๘๘ ขึ้นไปอุปสมบทที่วัด
บางพด กว้อยอยู่ใกล้บ้านเดิม พระปลัดซึ่งเป็นเจ้าของวัดบางพด
เป็นพระอุปัชฌาย์ แล้วกลับมาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมที่วัชชนะ
สงคราม ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมเป็นเปรียญ ๔ ประโยครามัญ

• อิกน้อ • ทำ แปลประโยค ๔ เมษเป็นพระราชาคณะแล้ว

(เทียบเท่าเปรียญไทย ๕ ประโยค) แลได้ไปนตำแหน่งพระครูราชปริศ
ไยรั้งตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดขจรมงคลอยู่คราว ๑ ในปลายรัชกาลที่ ๔
เข้าใจว่าเมื่อบวช ป.ศ. ๒๔๑๐ ทรงตั้งเป็นราชาคณะที่พระอุคมญาณ
แล้วไปคให้อาราธนามาครองวัดชนะสงคราม

ถึงรัชกาลที่ ๕ (บ่โตไม่โตความแน่) ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ
ที่พระสุเมธจารย์ บริหารธรรมขันธ์ รามัญสงฆคณาธิบดี ตำแหน่ง
เจ้าคณะใหญ่พระสงฆ์รามัญ มีถานานุกัก ตั้งถานานุกรมได้ ๕ รูป
คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยธรรม ๑ พระครูสมุห์ ๑
พระครูใบฎีกา ๑ ต่อมามีความผิดด้วยลงทัณฑ์กรรมพระปลัดวัดปรมัย
ปิการวาสเกินความผิด ต้องลดยศเป็นพระอุคมญาณอย่างเดิมคราว ๑
ถึงบชวต พ.ศ. ๒๔๓๑ จึงทรงตั้งกลับเป็นพระสุเมธจารย์อีกต่อมา

พระสุเมธจารย์ ศรี ถึงมรณภาพในรัชกาลปัจจุบัน เมื่อ
ฉวันศุกร์ เดือน ๑๒ แรม ๑๓ ค่ำ บชวต พ.ศ. ๒๔๕๕ อายุ ๗๘ ปี

พระราชาคณะชั้นเทพ

หม่อมราชวงศ์ พระราชพงศ์ปฏิพัทธ สมณศักดิ์เสมอเทพ

หม่อมราชวงศ์พระราชพงศ์ปฏิพัทธ วัดโสมนังควิหาร นามเดิม
หม่อมราชวงศ์ โสณ ถ้วยไม้ ฅกรุงเทพ นามฉายาว่า ญาณวโร
เป็นบุตรหม่อมเจ้าเนตร ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๒ กรมหมื่นสนทรวฑิต
เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อฉวันพวม เดือน ๑๒ ขึ้น ๖ ค่ำ บผล จลศักราช ๑๒๑๓
พ.ศ. ๒๓๗๔ พระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๒ พระองค์เจ้าโย ทรงเลียงไว้ทใน
พระบรมมหาราชวัง แต่บ้งเกิด จนบรวพชาเป็นสามฅน

ถึงรัชกาลที่ ๔ บวชเป็นสามเณรอยู่ในสำนักสมเด็จพระพุฒาโฆษา
 จารย์ ฉิม ทวีกรมหาราช แล้วลาสิกขาไปอยู่บ้านบิดาจนอายุครบ
 อุปสมบท เมื่อระกา พ.ศ. ๒๔๐๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงพระกรุณาโปรดให้อุปสมบทที่ในพระอุโบสถวัด พระศรีรัตนศาสดา
 ราม เข้าใจว่า สมเด็จพระวันรัตน์ ทัษ เมื่อเป็นพระพรหมมณี เป็น
 พระอัครมหาราช บวชแล้วไปอยู่วัดโสมนังควิหาร เล่าเรียนพระปริยัติธรรม
 ในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์ ทัษ ตั้งแต่ยังเป็นพระพรหมมณีตลอดมา

ถึงรัชกาลที่ ๕ เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่พระที่นั่งสุทไธ
 สวรรย์ เมื่อขลุ่ย พ.ศ. ๒๔๑๘ ได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยค ต่อมา
 เข้าแปลเมื่อขลุ่ย พ.ศ. ๒๔๒๕ อีกคราว ๑ แปลได้อีกประโยค ๑
 รวมเป็น ๕ ประโยค ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ เมื่อระกา พ.ศ. ๒๔๒๘
 มีราชทินนามว่า หม่อมราชวงศ์พระราชวงศ์ปฏิพัทธ์ พระราชทาน
 ตาลขัตติยนแพรขลุ่ยอย่างหม่อมเจ้าพระราชาคณะให้ถือเป็นเกียรติยศ
 ต่อมาถึงระกา พ.ศ. ๒๔๓๕ สมเด็จพระวันรัตน์ ทัษ ถึงมรณภาพ
 จึงโปรดให้ครองวัดโสมนังค์ต่อมา

ครั้นถึง ร.ศ. ๑๑๘ ทรงยกขลุ่ย พ.ศ. ๒๔๔๒ ทรงเลื่อนสมณ
 ศักดิ์ขึ้นเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ เสมอตำแหน่งเทพพิเศษ มีสำเนา
 ททรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนยศพระราชาวงศ์ปฏิพัทธ์ มีสมณศักดิ์เสมอตำแหน่งเทพ
 พิเศษมีนามว่า พระราชวงศ์ปฏิพัทธ์ จรรยานวัตรวณินายก ตรีขลุ่ย
 ขลุ่ย มหาคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดโสมนังค์วิหาร

พระอารามหลวง มณฑลยัศวราคาเดือนละ ๕ ตำลึงกึ่ง มีถาดานศักดิ์
ควรวังถาดานกรมไค้ ๕ รุป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสังฆรักษ์ ๓
พระครูสมุห์ ๓ พระครูโยฎกา ๓ รวม ๕ รุป

หม่อมราชวงศ์พระราชพงศปฏิพัทธ์ ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕
เมื่อนิต ๒๕ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๒๒ ตรงกับขัษวลา พ.ศ. ๒๔๔๕
อายุ ๖๒ ปี

พระเทพโมลี แก้ว

พระเทพโมลี (๑๗) วิคัฒทรณพาราม นามเดิมว่า แก้ว นาม
ฉายาว่า สังขสัณโธ เป็นชาวบ้านบางคณาครี่แขวงจังหวัดนนทบุรี
เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อนวนจันทร์ เดือน ๑๐ ค่ำ บัษโรง
จุลศักราช ๑๒๐๖ พ.ศ. ๒๓๘๗

ในรัชกาลที่ ๔ เมื่ออายุ ๑๕ ขัษรพชาเป็นสามเณร อยู่ทวัดเฉลิม
พระเกียรติ คัษาพระปริยัติธรรมอยู่ในสำนักพระปริชาเฉลิม เกษ จน
อุปสมบทที่วัดนั้น เมื่อยขัษว พ.ศ. ๒๔๐๗ พระปริชาเฉลิม เกษ เป็น
พระอุปัชฌาย์ แล้วเล่าเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ทวัดเฉลิมพระเกียรติ
ต่อมา ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมเมื่อในรัชกาลที่ ๔ ครังหนึ่ง แปลตก
หาได้เป็นเปรียญไม่

ถึงรัชกาลที่ ๕ ลงมาคัษาพระปริยัติธรรมอยู่ในสำนักพระมหา
น้อย ทวัดหงษ์รัตนาราม แล้วไปอยู่ทวังมัสสุทชาวาศ คัษาพระปริยัติ
ธรรมในสำนักพระปริยัติธรรมธาดา ชัษ บ้าง พระมหाराชครูโปวิท

ยัง บ้าง พระโหราธิบดี บัว บ้าง พระยาธรรมปรีชา บุญ บ้าง สมเด็จพระ
 พระวันรัตน์ แดง บ้าง ถึงขมะเม็ย พ.ศ. ๒๔๓๓ เข้าแปลพระปริยัติธรรม
 ที่พระที่นั่งกุสีตมหาปราสาท ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค ต่อมาถึง
 พ.ศ. ๒๔๓๘ เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์
 ได้อีกประโยค ๑ รวมเป็น ๔ ประโยค แปลที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์
 คราวขมะเม็ย พ.ศ. ๒๔๒๕ ได้อีกประโยค ๑ เป็น ๕ ประโยค ถึง
 พ.ศ. ๒๔๒๘ เข้าแปลที่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามอีก
 ครั้งหนึ่ง แปลได้อีกประโยค ๑ รวมเป็น ๖ ประโยค

ถึงชวต พ.ศ. ๒๔๓๓ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระปรีชา
 เฉลิม ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเฉลิมพระเกียรติ เป็นเจ้าคณะเมืองนนทบุรี
 เมืองนนทบุรียกอน ๘ แรม ๓๕ คำ

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘ ทรงตั้งเป็นชวต พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงตั้งเป็น
 พระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระราชาโมลี แล้วโปรดให้อาราธนาลงมาครอง
 วัดมทรณพาราม มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระปรีชาเฉลิม เป็นพระราชาโมลี ศรีปาวจนภรณ์
 สถิตยณวัดมทรณพารามวรวิหาร พระอารามหลวง มินติยภัตตราคา
 เกอนละ ๔ คำตั้งบาท มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๓ รูป คือ
 พระครูปลัด ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๓ รูป

ในปลายชวต พ.ศ. ๒๔๔๓ นั้น ทรงเลื่อนเป็นพระเทพโมลี
 มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระราชาโมลี เป็นพระเทพโมลี ตรีปิฎกธรรมา มหา
 ธรรมกถึกคณฤศร์ ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดมทรณพาราม

รวริหารพระอารามหลวง มีนิตยภัตพระราชาคือเงินละ ๔ ตำลึงกึ่ง มีภานา
นุคักคิควรตั้งถานานุกรมไว้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสังฆ
วิสิต ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูโฆฎีกา ๑ รวม ๔ รูป
พระเทพโมลี แก้ว ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อฉวันที ๑๕
สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๘ ทรงกบขระกา พ.ศ. ๒๔๕๒ อายุได้ ๖๖ ปี

พระเทพกระวี นุ่ม

พระเทพกระวี (๑๖) วัดเครือวัลย์ นามเดิมว่า นุ่ม นามฉายาว่า
สุจินโธ เป็นราชินิกุลบางช้าง บุตรพระราชานวงศ์ เมฆ เกิดใน
รัชกาลที่ ๓ เมื่อขง รุคคักราช ๑๑๘๘ พ.ศ. ๒๓๖๘ เมื่อยังเยาว์
เข้าไปอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กได้กาที่
ทรงบาตร ครั้นเติบโตใหญ่ออกมาอยู่นอกวัง เล่าเรียนพระปริยัติธรรมใน
สำนักพระโหราธิบดี สุข มาจนอายุครบอุปสมบท บวชที่วัดเครือวัลย์
เมื่อขมเมษ พ.ศ. ๒๓๘๘ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
เป็นพระอุปฌฌาย์ บวชแล้วอยู่ที่วัดเครือวัลย์ เรียนพระปริยัติธรรม
สำนักพระเทพโมลี เขียม ต่อมา
ถึงรัชกาลที่ ๔ เมื่อพระเทพโมลี เขียม ถึงมรณภาพแล้ว ทรง
ตั้งพระมหาพุ่มเป็นพระราชาคณะ ที่พระอธิการกระวี ครองวัดเครือวัลย์
ท่านได้เป็นตำแหน่งพระปลัดในถานานุกรม ครั้นพระอธิการกระวี พุ่ม ถึง
มรณภาพ 11/03 จึงทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระสุคนคณารณ ครอง

วัดเครือวัลย์ แล้วโปรดให้เข้าแปลพระปริยัติธรรมเป็นการพิเศษที่ใน
พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แปลถวายนำพระที่นั่งไต้ฝน
เปรี้ยว & ประโยค

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงเลื่อนเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระเทพกระวี
เมธธวัณพมเทือน & แรม & คำ ขเถาะ พ.ศ. ๒๔๒๒ (สำเนาทรงตั้ง
หาไม่พบ)

พระเทพกระวี นิม ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อฉวันที่ ๑๘
สิงหาคม ร.ศ. ๑๓๐ ทรงกษิขเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๔ อายุได้ ๖๗ ปี

พระเทพมนี อิม

พระเทพมนี (๑๒) วัตรราชบุตร นามเดิมว่า อิม นามฉายาว่า
จันทสิริ เป็นชาวย่านเจ้าเจ็ดแขวงกรุงศรีอยุธยา เกิดในรัชกาลที่ ๓
เมื่อฉวันจันทร์ เดือน ๑๐ แรม ๓๐ ค่ำ ขมะแม จุลศักราช ๑๒๐๘ พ.ศ. ๒๓๘๐
ในรัชกาลที่ ๔ เมื่ออายุได้ ๓๐ ปี ไปเล่าเรียนอักษรสมัยอยู่ใน
สำนักพระอาจารย์อิน วัดเทพรงษิตบ้านเจ้าเจ็ด จนอายุ ๑๓ ขวบเป็น
สามเณร แล้วลงมาอยู่วัฒราชบุตรในกรุงเทพฯ เรียนพระปริยัติธรรม
ในสำนักพระขรรค์โกศล ช่อม บ้าง ในสำนักสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
แสง แต่เมื่อยังเป็นเปรี้ยวข้าง ที่สำนักอาจารย์ ช่อน บ้าง ที่สำนัก
พระโหราธิบดี ชม บ้าง เมื่ออายุ ๑๘ ปีได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้ง
แรกที่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อขพฤก พ.ศ. ๒๔๐๗
ไต้ฝนเปรี้ยว ๓ ปีระโยคแต่ยังเป็นสามเณร

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อปีระโรง พ.ศ. ๒๔๓๓ อุปสมบทที่วัดราชบูรณะ
สมเด็จพระวันรัตน์ สมบุญ แต่ยังเป็นพระธรรมวโรดมเป็นพระอุปัชฌาย์
แล้วเข้าแปลปริยัติธรรมที่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามอีกครั้ง ๓
เมื่อขจอ พ.ศ. ๒๔๖๘ แปลได้อีกประโยค ๓ รวมเช่น ๔ ประโยค ต่อ
มาไท้ไปเอนตำแหน่งพระครูปลัด ในงานานุกรมของสมเด็จพระพุทธโฆษา
จารย์ แสง เมื่อเป็นพระธรรมไตรโลก และเช่นพระธรรมวโรดม

ถึงรัตนโกสินทรศก ๑๑๒๒ ตรงกับปีระเส็ง พ.ศ. ๒๔๓๖ ทรงตั้ง
เป็นพระราชาคณะเนื่องในงานพระราชพิธีสมโภชแก้วเก้า เมื่อนั้น ๖ ธันวาคม
เป็นที่พระศรีธรรมมณี มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้พระครูปลัดสวัญมุนีสุตคุณเปรียญ ๔ ประโยค วัดราชบูรณะ
เป็นพระศรีธรรมมณี ที่พระราชาคณะ มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๔ ตำลึง
ขอพระคุณจงรับวัตรพระพุทธรูปศาสนา เป็นภาระสั่งสอนช่วยระงับอภิภรณ์
และอนเคราะห์พระภิกษุสามเณรในพระอารามไทยสมควร จงเจริญ
ศุขสวัสดิ์ในพระพุทธรูปศาสนาเทอดู

ตั้งแต่วันที่ ๖ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๒๒ พระพุทธรูปศาสนาถล
๒๔๓๖ พรรษา เป็นวันที่ ๘๑๕๗ ในรัชกาลที่ ๕ ขึ้น

ต่อมาถึงขมะแม พ.ศ. ๒๔๓๘ ทรงเลื่อนเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่
ที่พระราชเมธี ศรีประสาธน์สุตาคม เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม มีสำเนา

ให้เลื่อนพระศิริธรรมมณี เป็นพระราชเมธี ศรีประสาธน์สุตาคม
สถิตย์ณวัดราชบูรณะวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ
๕ ตำลึงบาท มีถาดานาคักคิครวตั้งถาดานุกรมใต้ ๓ รูป คือพระครูปลัด ๓
พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๓ รูป

ถึงขกณ พ.ศ. ๒๔๔๖ โปรดให้อารามนาไปครองวัดขพิตรภิรมช
ต่อมาถึงขมะเสง พ.ศ. ๒๔๔๗ โปรดให้เลื่อนเป็นพระเทพมุนี เมื่อ
วันที่ ๑๖ มีนาคม แล้วโปรดให้อารามนาคกลับมากครองวัดราชบูรณะ มี
สำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระราชเมธี เป็นพระเทพมุนี ศรีวิสุทธิศีลาจารย์ ญาณ
นายก ศิษย์ภูธร มหาคุณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย์ณวัด
ราชบูรณะวิหารพระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๖ ตำลึง
บาท มีถาดานาคักคิครวตั้งถาดานุกรมใต้ ๔ รูป คือพระครูปลัด ๓
พระครูสังฆวินัย ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๔ รูป
พระโพธิวงศาจารย์ ผ่อง

พระโพธิวงค์ (๗) วัดราชบูรณะ นามเดิมว่า ผ่อง เป็นชาว
เมืองเพชรบุรี เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อขมะเม็ย ฤคศักราช ๑๑๗๒
พ. ศ. ๒๓๕๓

ในรัชกาลที่ ๓ เมื่ออายุ ๑๐ ปี ไปเรียนอักษรสมัยอยู่ในสำนัก
พระอาจารย์ มี ทวดคองคาราม แล้วบวชเป็นสามเณรเข้ามาเล่าเรียน
พระปริยัติธรรมอยู่ที่วัดมหาธาตุในกรุงเทพฯ ฯ

กรุงรัตนโกสินทร์ ๓ กลับไปอยู่สมทบท้าวทิไศยมิ่งเมืองเพชรบุรี เมื่อ
พ.ศ. ๒๓๗๓ พระอาจารย์เพชรเจ้าอธิการวัดทิไศยมิ่งเมืองเพชร
อยู่สมทบแล้วกลับเข้ามาแล้วเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ในกรุงเทพฯ อยู่
วัดมหาธาตุ ๗ พรรษา แล้วไปอยู่วัดกัลยาณมิตร ได้เข้าแปลพระปริยัติ
ธรรมครั้งแรกที่ในพระอุโบสถวัดมหาธาตุ ได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยค

เมื่อพระมหาดวงเจ้าแปลหนังสือครั้งแรกเกิดเหตุเบียดเบียนกันใน
ระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงผนวชเป็นพระ
ราชาคณะ กับพระพุทโธโฆษาจารย์ ฉิม วัดโมลีโลก เจ้ากัณมาว่า
ในประโยคอันหนึ่ง พระมหาดวงเจ้าแปลว่า ดูเมเห อันว่าท่านทั้งหลาย
นิสิตถ จงนั่ง อาสนะ ในอาสนะ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ไม่โปรด พระมหาดวงเจ้าแปลใหม่ว่า อาสนะ เห็นอาสนะ พระพุท
โธโฆษาจารย์ไม่ชอบ แต่แปลย้ายไปอีกมาอย่างนี้อยู่ช้านาน พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงส่งสารพระมหาดวงเจ้าว่า จะตก
จึงดำรัส
ขึ้นว่า นั่งในอาสนะนั้นจะนั่งอย่างไร จะฉีกอาสนะออกให้เป็นช่องแล้วเข้า
ไปนั่งในช่องนั้นฤๅ ฤๅว่าจะเอาอาสนะนั้นคลุมแล้วเข้าไปนั่งในคลม
พระพุทโธโฆษาจารย์ได้ฟังก็โกรธ กล่าววาจาหยายคายว่าทุกวันนี้เพราะ
คิดถึงพระเดชพระคุณของพระเจ้าแผ่นดินดอก จึงได้มาไล่หนังสือ ถ้า
หาไม้ก็ไม้ปรมาณมาดินมาให้จับหัวแม่ตีน ความทราบถึงพระบาทสมเด็จพระ
พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงซักเคืองพระพุทโธโฆษาจารย์ฉิม ห้ามมิให้
นิมนต์เข้าพระราชวังอยู่ช้านาน แลทรงมอบกาไรไล่หนังสือพระวาทาน
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงบัญญัติราชทัณฑ์แต่บัดนั้นมาจน

ตลอดรัชกาลที่ ๓ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ พอพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวเสด็จเสด็จถึงฉะเชิงเทราสมขัติ พระพุทธโฆษาจารย์ ฉิม มีความ
หวาดหวั่นต่อราชภัยเป็นกำลัง ถึงคึกจะหลบออกไปอยู่เมืองเพ็ชรบุรี แต่
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหาทรงพยายามไม่ กลับทรง
สถาปนาเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฉิม
ยังเกิดความเลื่อมใสในพระคุณธรรม จึงแต่งคาถา ยัม ยัม เทวมนัสสำน
มังคลัตถาย ภาสสิค ถวาย ได้โปรดให้พระสงฆ์สวดทำยสวคมนต์ในพระ
ราชฐานมาจนตราขเท่าทกวัน

ต่อมาในรัชกาลที่ ๓ พระมหา่อง เข้าแปลพระปริยัติธรรม
อีก ๒ ครั้ง แปลได้ครั้งละ ๒ ประโยค รวมเป็น ๘ ประโยค

ถึงรัชกาลที่ ๔ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระธรรมภาณพิลาศ
แล้วโปรดให้อาราธนาไปครองวัดจันทาราม

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงเลื่อนเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระโพธิวงศา
จารย์ เมื่อยวอก พ.ศ. ๒๔๓๕ แล้วโปรดให้อาราธนาไปครองวัด
ราชบูรณะ ต่อมาด้วยความฝักค้วรัชฎากานิมัตในงานพระราชพิธีฉัตร
มงคลแล้ว โปรดนิมนต์ที่อินทวัย เข้ามาไม่ทันพระราชพิธี ต้องลดยศ
ลงเป็นพระธรรมภาณพิลาศอย่างเดิม ครั้นขขาด พ.ศ. ๒๔๒๓ โปรด
ให้อาราธนาไปครองวัดประยูรวงศาวัต พระราชทานตาลขั้ตรแฉกหัก
ทองขวางประคัขพลอย แฉนคัขภั้ตรเสมอที่เป้นชั้นเทพอย่างเดิม

พระธรรมภาณพิลาศ ่อง ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อยฉฉ

พระเทพเมธี ครุฑ

พระเทพเมธี (๓) วัดสามพระยา นามเดิมว่า ครุฑ เป็นชาว บ้านสวนหลวง อำเภอท่าเรือ แขวงกรุงศรีอยุธยา เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อชวศก จุลศักราช ๑๒๑๔ พ.ศ. ๒๓๙๕ บวชเป็นสามเณรลงมาแล้วเรียน พระปริยัติธรรมอยู่ที่วัดสามพระยาในกรุงเทพฯ

ถึงรัชกาลที่ ๕ อายุครบอุปสมบท กลยขึ้นไปอุปสมบทที่วัด บ้านเค็ม เมื่อชวศก พ.ศ. ๒๔๓๕ แล้วกลยลงมาเล่าเรียนอยู่ที่วัดสาม พระยาต่อมา ใ้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เมื่อชวศก พ.ศ. ๒๔๓๙ ใ้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค ต่อมาเข้าแปลที่ พระที่นั่งสุทไธสวรรย์อีกครั้ง ๑ เมื่อมีมะเม็ช พ.ศ. ๒๔๒๕ แปลใ้ได้อีก ประโยค ๓ รวมเป็น ๔ ประโยค

ถึงมีแสง พ.ศ. ๒๔๓๖ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระญาณ สมโพธิ คงอยู่ที่วัดสามพระยา ต่อมาถึงชวศก พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงเลื่อน เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระราชาธระวิ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ใ้เลื่อนพระญาณสมโพธิ เป็นพระราชาธระวิ นรสีห์พจนบัลลังทน สติถย์ณวัดสามพระยารวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือน ละ ๔ ตำลึงบาท มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานกรมใ้ ๓ รูป คือพระครู ปลัด ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๓ รูป

ถึง ร.ศ. ๑๒๘ ทรงยกยพระกา พ.ศ. ๒๔๕๒ ทรงเลื่อนเป็น พระเทพเมธี มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

มียศเสมือพระราชกษัตริย์ ครั้นล่วง พ.ศ. ๒๔๑๕ ไปราก็เป็นผู้
จัดการรักษาพระพทธบาท มีถาวรศักดิ์ & รูป คือพระครูปลัด พระครู
วินัยธร พระครูวินัยธรรม พระครูสมุห์ พระครูโยฎีกา เสมือพระราช
คณะผู้ใหญ่

พระมณฑลเทพ เทียง ถึงมรณะภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันท ๑๕
มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๗ ตรงกับขจอ พ. ศ. ๒๔๔๑ อายุ ๗๖ ปี
ตำแหน่งพระมณฑลเทพน เมื่อครั้งทรงเป็นพระครูข้าง เป็น
พระราชกษัตริย์ข้าง เป็นตำแหน่งเจ้าคณะพระพทธบาท มีปรากฏทรงตั้ง
เมื่อรัชกาลที่ ๔ องค์ ๓ เดิมเป็นพระราชกษัตริย์พระธรรมดวาร อยู่วัด
ธรรมมาวาสทรงศรีอยุธยา ทรงตั้งเป็นเจ้าคณะแขวงพระพทธบาท
มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้เติมชื่อพระธรรมดวารว่า พระธรรมดวาร มหาคณิศรศรี
สุนทรเทพมณี ปัทมาธิษฐานเจตีย์เขตรนครสงฆนายก อริยญิกคิลกโลก
ประสาธาทารย์ คณะสารประสิทธิ์ศีลขันธิ อริยวาสิ ที่เจ้าคณะแขวง
พระพทธบาท มีนภทวิเทือนละ ๓ คำตั้ง ตั้งแต่ณวันพคมเดือน ๑๓
แรม ๕ ค่ำขญญศรศก พทธสาสนกาล ๒๓๙๔

พระมณฑลเทพ เอี่ยม

พระมณฑลเทพมณี (๒) วัตรราชสิทธาราม นามเดิมว่า เอี่ยม
นามฉายาว่า เกสรวิภิช สกลเป็นพรหมณ์ เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อณวัน
พฤหัสย์คี่ เดือนย แรม ๓๐ ค่ำ ขจอ รุสศักราช ๓๒๐๐ พ.ศ. ๒๓๗๑
ในรัชกาลที่ ๔ เมื่ออายุ ๓๕ ปีไปเป็นศิษย์พระญาณสังวรเถร อยู่
ที่วัดราชสิทธ แล้วบรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุได้ ๑๗ ปี ศึกษาอักษร

สมัยแลเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักมหาควงทวศิวราชสีทธรณ์ ครั้น
อายุครบอุปสมบทบวชทวศิวราชสีทธรณ์ เมื่อขบมะแม พ.ศ. ๒๔๐๒ พระวินัย
วัคชิต วัคทงษรตนาธรรมเป็นพระอุปัชฌาย์ อุปสมบทแล้วศึกษา
วิปัสณากรรมอยู่ในสำนักพระสังฆวานวงศ์ เมฆ ต่อมา ได้เป็นพระพิธีธรรม
วัศิวราชสีทธรณ์แต่ในรัชกาลที่ ๔

ถึงรัชกาลที่ ๕ ได้เป็นพระโยฎกาในदानานุกรมของพระสังฆวานวงศ์
เมฆ แล้วได้เป็นพระปลัดदानานุกรมพระสถิตยคณาจารย์ ต่อมาได้
ถวายเทศน์กัณฑ์ทวนประวัติ ทรงตั้งเป็นพระครูพิเศษพระครูพนโกศล
เมื่อขบถุญ พ.ศ. ๒๔๓๐ ครั้นถึงขบถุญ พ.ศ. ๒๔๓๔ ทรงตั้งเป็น
พระราชาคณะพระสุธรรมจริคุณ เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ในชั้นทรง
เลื่อนเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่พระมงคลเทพมุนี สมณศักดิ์เสมอ
ชั้นเทพ มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระสุธรรมจริคุณ เป็นพระมงคลเทพมุนี ครั้น
ไพบวัน ปรันตประเทศ เขตอรัญวาสีพิตร สถิตยพระพุทธานท์ เจ้า
คณะพระพุทธานท์ มีนคยภัตตราคาเคอนละ ๓ ตำลึงถึง มีदानานคักคิ
ควรทั้งदानานุกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระ
ครูวินัยธรรม ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูโยฎกา ๑ รวม ๕ รูป

พระมงคลเทพ เข้ม ได้เป็นผู้ช่วยพระพตมาจารย์ มา คแล
การวัคษาพระพุทธานท์มาจนชราทพลาพ จึงถวายพระพรลาจากนาค
พระคณวงศ์ สัน

พระคณวงศ์ (๑) วัคปรมมัยยิกาวาศ นามเดิมว่า สัน นาม
ฉายาว่านาคสันติโก เป็นบุตรจักกายเซ็ง ปลัดทกองรามัญ บ้านคำหนัก

แขวงจังหวัดนนทบุรี เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อฉนวนเสี้ยว เกษิน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ยวอก จตุศักราช ๑๘๑๘ พ.ศ. ๒๓๖๑ ยวอกเป็นสามเฒ่าแต่ อายุ ๑๒ ปี คึกษาพระปริยัติธรรมอยู่ในสำนักพระสเมธิตจารย์เฒ่า ทวดเกาะบางพด

ในรัชกาลที่ ๔ เมื่ออายุได้ ๑๘ ปี ลงมาอยู่วัดชนะสงครามใน กรุงเทพฯ เฒ่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระไทรสรธัชชะ พา แต่ยังเป็นพระปลัดอยู่ จนอายุครบชัษฏมยท ๕๕ ปีไปเฝ้าพระที่วัดเกาะ บางพด เมื่อขมะโรง พ.ศ. ๒๓๘๘ พระไทรสรธัชชะ วัดปรมย์ยึกาวาศ เป็นพระอุปัชฌาย์ อยู่สัสมยทแล้วเฒ่าเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ในสำนัก พระครูอินทมนั ทวดเกาะบางพด ๒ พรรษา แล้วจึงลงมาอยู่วัดขวมงคล ในกรุงเทพฯ เฒ่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระรามอินทน์ ยม ต่อมาอีก ๓ พรรษา พระไทรสรธัชชะเป็นพระอุปัชฌาย์ตั้งให้เป็น พระปลัดในถานานกรม จึงกลับขึ้นไปอยู่วัดปรมย์ยึกาวาศ แล้วเข้า แปลพระปริยัติธรรมที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อขชวค พ.ศ. ๒๔๑๘ ใ้เป็นเปรียญ ๓ ประโยครามัญ เกียขท้วย ๔ ประโยค

ในรัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระคุณวงศ์ ครอบ วัดปรมย์ยึกาวาศ เมื่อขมะแม พ.ศ. ๒๔๓๔ ต่อมาดังขมะเมย พ.ศ. ๒๔๓๗ ทรงเลื่อนเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ มียศเสมอชั้นเทพ ทรงราชทินนาม ตามเดิม

พระคุณวงศ์ สัน ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อขมะแม พ.ศ. ๒๔๕๖ อายุได้ ๗๒ ปี

พระคุณวงศ์ จู

พระคุณวงศ์ (๒) วัดปรมัยยิกาวาศ นามเดิมว่า จู นามฉายา ว่า สิงโง เป็นบุตรสมิงปราบหงษา นายกองมอญ บ้านตะโน แขวง จังหวัดพระตะมอาน เกิดในรัชกาลที่ ๔ เมื่อฉวันเสาร์ เดือน ๖ แรม ๑๕ ค่ำ ปีฉลู ๑๓๓๖ พ.ศ. ๒๓๗๖ ทรงนับเป็นสหชาติในรัชกาลที่ ๕ บวชเป็นสามเณรแต่อายุ ๑๓ ปี ศึกษาอยู่ในสำนักพระครูนิโรธมุนี วัดบางตะโน มาเรียนที่พระอาจารย์ นน วัดคู้ข้าง

ถึงรัชกาลที่ ๕ มาอยู่วัดปรมัยยิกาวาศ เล่าเรียนพระปริยัติธรรม ในสำนักพระคุณวงศ์ สน แล้วลงมาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนัก พระไตรสรณธัช เช่น แต่ยังเป็นเปรียญอยู่วัดบวรนิเวศพรรษา ๓ แล้ว จึงกลับขึ้นไปอุปสมบทที่วัดบางตะโน เมื่อบระกา พ.ศ. ๒๔๑๖ พระ ไตรสรณธัชวัดเสาธงทองเป็นพระอุปัชฌาย์ บวชแล้วมาอยู่วัดปรมัย ยิกาวาศ ศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักพระคุณวงศ์ สน ต่อมา

เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เมื่อบชวด พ.ศ. ๒๔๓๘ ได้เป็นเปรียญ ๒ ประโยคความฉัญ เทียบด้วย ๓ ประโยค แล้วศึกษาในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์ แดง วัดสุทัศน์ต่อมา ถึงย มะเมีย พ.ศ. ๒๔๖๕ เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งที่ ๒ ที่พระที่นั่งสุทไธ สวรรย์ แปลได้อีกประโยค ๓ เป็น ๓ ประโยค ต่อมาถึงบระกา พ.ศ. ๒๔๖๘ เข้าแปลพระปริยัติธรรมในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม อีก ครั้ง ๑ แปลได้อีกประโยค ๑ รวมเป็น ๔ ประโยค จบเกณฑ์เปรียญวามฉัญ

ถึงขาล พ.ศ. ๒๔๓๓ ทรงตั้งเป็นพระราชกณะที่พระบรมมหาราชวัง
แล้วโปรดให้อารามไปครองวัดยวมงคล ต่อมาถึงบมะแม พ.ศ. ๒๔๕๐
ทรงตั้งเป็นพระราชกณะผู้ใหญ่ที่พระคณวงศ์ มียศเสมอชั้นเทพ เมื่อ
วันที่ ๗ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๖ แล้วโปรดให้อารามไปครองวัดยรมัย
ยิกาวาศ

พระคณวงศ์ ขู ถึงมรณภาพในรัชกาลปัตยุบันนี้ เมื่อวันที่ ๑๒
กรกฎาคม บมะแม พ.ศ. ๒๔๖๒ อายุ ๖๗ ปี

พระราชมนุ บัน

พระราชมนุ (๓) วัดอรุณราชวราราม นามเดิมว่า บัน นาม
ฉายาว่า ฝัฒนโก เป็นชาวบ้านตลาดเกรียบ แขวงกรุงศรีอยุธยา
เกิดในรัชกาลที่ ๔ เมื่อบวช จุลศักราช ๑๒๒๒ พ.ศ. ๒๔๐๓

ในรัชกาลที่ ๕ เมื่ออายุ ๓๐ ปี ลงมาบวชเป็นสามเณรอยู่ในสำนัก
พระสมุห์ แยม ผู้เป็นอาวทวิคพระยวงค์ในกรุงเทพ ครั้นพระสมุห์
แยม ได้เป็นเจ้าอธิการวัดบางยี่ขัน ก็ตามไปอยู่ด้วยจนอายุได้ ๓๖ ปี
จึงย้ายมาอยู่เล่าเรียนพระปริยัติธรรมที่วัดมหาธาตุ เวียนในสำนักพระ
โหราธิบดี ชุ่ม บ้าง หลวงธรรมานวัคทำงาน ร้อย บ้าง อาจารย์ โพธิ์บ่าง
ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เมื่อขบวช
พ.ศ. ๒๔๓๘ ได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยคแต่ยังเป็นสามเณร อายุครบ
อุปสมบทเมื่อมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๓ ขนไปบวชที่วัดตลาดเกรียบ สมเด็จ
พระวันรัตน์ แวง วัดสุทัศน์ ขนไปเป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่ออุปสมบทแล้ว
เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ อีกครั้ง ๑ เมื่อขบเมษ

พ.ศ. ๒๔๒๕ แยกไป อีกประโยค ๓ รวมเป็น ๕ ประโยค ต่อมา
เข้าแปลทั่วพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อขระก ว.ศ. ๒๔๒๗ อีกครั้ง ๓
แปลได้อีกประโยค ๓ รวมเป็น ๖ ประโยค

ถึงยล พ.ศ. ๒๔๓๒ ทรงตั้งเป็นพระราชกณะที่พระราชมน
แต่เมื่อสมณะศักดิ์ยังเสมอพระราชกณะสามัญ คงยวิกรมหาชาติ
ต่อมาถึงขมะแม พ.ศ. ๒๔๓๗ เมื่อทรงตั้งตำแหน่งราชเพิ่มขึ้นใน
ทำเนียบพระราชกณะผู้ใหญ่ จึงทรงตั้งเป็นพระราชกณะผู้ใหญ่
ตามราชทินนามเดิมเต็มสร้อย แล้วโปรดให้อำมาตนาไปครองวัดอรุณ
ราชวราราม มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระราชมน เป็นพระวราชมน ตรีภูกาลังการ สถิตย
ณวัดอรุณราชวราราม วรมหาวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตร
ราคาเดือนละ ๕ ตำลึงยาท มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๓ รูป
คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสมถ์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๓ รูป
พระราชมน ขุน ถวายพระพรลาตักเมื่อขระก พ.ศ. ๒๔๔๓

พระราชกณะขึ้นราช
พระราชโมลี แจ่ม

พระราชโมลี (๓) วัดราชบูรณะ นามเดิมว่า แจ่ม นามฉายาว่า
โกวิทญาโณ เป็นชาวย่านเกาะ จังหวัดสมุทรปราการ เกิดในรัชกาล
ที่ ๕ เมื่อฉวันจันทร์ เดือน ๕ ขน ๓๐ ค่ำขาล จุลศักราช ๑๒๒๗

ในรัชกาลที่ ๕ เมื่ออายุ ๓๗ ปี มาขอชดเป็นสามเณรในกรุงเทพฯ

อยู่ที่วัดจักรวรรดิราชาวาส เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระมหา

ขนิมนอายุครุบอุปสมบท เมื่อบวช พ.ศ. ๒๔๒๘ กลับไปอุปสมบท

ที่วัดกลางจังหวัดสมุทรปราการ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ แสง

เมื่อยังเป็นพระธรรมไตรโลกเป็นพระอุปัชฌาย์ บวชแล้วขนิมนมาอยู่วัด

ราชบูรณะ เล่าเรียนพระปริยัติธรรมต่อมาในสำนักสมเด็จพระพุทธ

โฆษาจารย์ แสง ย่าง ในสำนักพระยาธรรมปริชา ญาณ ย่าง ได้เข้า

แปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อขขาด

พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค แต่ในขั้นนี้เองได้เป็นตำแหน่ง

พระครูปลัด สุวัฒนสุตคุณ ในถานานุกรมของสมเด็จพระพุทธโฆษา

จารย์ แสง เมื่อเป็นตำแหน่งพระธรรมวโรดม ต่อมาถึงขนิมน

พ.ศ. ๒๔๓๘ เข้าแปลพระปริยัติธรรมอีกครั้ง ๑ แปลได้ อีก ๓ ประโยค

รวมเป็น ๖ ประโยค แต่ในขั้นนี้ได้เลื่อนเป็นพระครูปลัด อเนกอรอด

ธรรมวิจิตร ในถานานุกรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ แสง

ถึงบรรดา พ.ศ. ๒๔๕๐ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระวรวงษา

มุนี คงอยู่วัดราชบูรณะ ต่อมาถึงขนิมน พ.ศ. ๒๔๕๒ ทรงเลื่อนเป็นพระ

ราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระราชโฆลี มีตำแหน่งที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระวรวงษา มุนี เป็นพระราชโฆลี ศรีปวงนาภรณ์ สถิตย

ณวัดราชบูรณะรวมทวารวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือน

ละ ๔ คำตั้งบาท มีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมไว้ ๓ รูป คือ พระ
 ครอบปลัด ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๓ รูป
 ถึงขมมะเสง พ.ศ. ๒๔๖๐ พระราชโมลี แจ่ม ถวายพระพรลาสิก
 พระราชโมลี บัว

พระราชโมลี (๔) วัดพระเชตุพน นามเดิมว่า บัว เป็นชาวกรุง
 ศรีอยุธยา เกิดในรัชกาลที่ ๔ เมื่อขมแม่ จุลศักราช ๑๒๒๑ พ.ศ. ๒๔๐๒
 ถึงรัชกาลที่ ๕ บวชเป็นสามเณรลงมาอยู่กรุงเทพฯ อยู่วัด
 พระเชตุพนในสำนักพระวินัยธรรมฤทธิ เล่าเรียนพระปริยัติธรรมได้เข้า
 แปลหนังสือครั้งแรกที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค
 แต่ยังเป็นสามเณร เมื่ออุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้ว เข้าสอบพระ
 ปริยัติธรรม แปลได้อีก ๒ ประโยค รวมเป็น ๕ ประโยค

เมื่อบวช พ.ศ. ๒๔๕๓ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระสาธุศีลสังวร
 คงอยู่วัดพระเชตุพน

ต่อมาถึงขมเสง พ.ศ. ๒๔๕๘ ทรงเลื่อนเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่
 ที่พระราชโมลี มีตำแหน่งทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระสาธุศีลสังวร เป็นพระราชโมลี ศรีปาวจนารถ สติภัย
 ณวัดพระเชตุพน วิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง
 มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๖ ตำลึง มีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรม
 ไว้ ๓ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๓ รูป

พระราชโหม่ง บัว ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม
ขอมเมียบ พ.ศ. ๒๔๔๘ อายุ ๔๗ ปี

พระราชมนั ชม

พระราชมนั (๔) วัฑวณิเวศ นามเดิมว่า ชม นามฉายาว่า
สสมาหาโร เป็นราชินิกุลบางช้าง บุตรพระยาราชบุรี โนรี เกิดใน
รัชกาลที่ ๔ เมื่อวันที่ ๓ แรม ๓ ค่ำ ขวอก จุลศักราช ๑๒๒๒
พ.ศ. ๒๔๐๓

ในรัชกาลที่ ๕ เข้ามาถวายตัวเป็นศิษย์ สมเด็จพระมหาสมณะ
แต่แรกทรงผนวช ยังไม่ได้รับกรม ได้อุปสมบทที่วัดมกุฏกษัตริย์
เมือขอมเมียบ พ.ศ. ๒๔๒๕ พระรัตนโคจรคุณ ยัม เป็นอุปัชฌาย์

เมื่อสมเด็จพระมหาสมณะได้ทรงรับกรม เช่นกรมหมื่นวชิรญาณ
วโรรส ทรงสมณศักดิ์เป็นเจ้าคณะรองคณะธรรมยุติกา ทรงตั้งให้เป็น
ตำแหน่งพระครูวิสุทธิสรวาณ ในถานานุกรม เมื่อขระกา พ.ศ. ๒๔๒๗
แล้วเข้าแปลปรียัติธรรมครั้งแรก ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้เป็น
เปรียญ ๓ ประโยค แล้วเข้าแปลอีกครั้ง ๓ เมื่อขหวท พ.ศ. ๒๔๓๓
แปลได้อีกประโยค ๓ รวมเป็น ๕ ประโยค ต่อมาถึงขมเสง พ.ศ. ๒๔๓๖
ได้เลื่อนเป็นพระครูปลัดจุลานนาก ในสมเด็จพระมหาสมณะ เมื่อ
เสด็จดำรงสมณศักดิ์เป็นเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุติกา

ถึงขช พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระอมรโหม่ง

๑1/03/2565 ขหวทขวรรณเวศ ต่อมาถึงขมเมียบ พ.ศ. ๒๔๔๘ ทรงเลื่อนเป็นพระ

ราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระราชมนู เมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๒
มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระอมรโมลี เป็นพระราชมนู ตรีปิฎกालังการ สถิตย
ณวัดขจรนิเวศราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัทรราคาเดือนละ
๖ ตำลึง มีถานานุกิตติคุณตั้งถานานุกรมไว้ ๓ รูป คือ พระครูปลัด ๑
พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๓ รูป

พระราชมนู สม ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม
รัตนโกสินทรศก ๑๒๗ ทรงกษัตริย์ พ.ศ. ๒๔๕๓ อายุได้ ๔๘ ปี

พระราชเมธี ท้วม

พระราชเมธี (๒) วัดพิไชยญาติ นามเดิมว่า ท้วม นามฉายาว่า
กัณฺธวโร เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันจันทร์ เดือน ๗ ขึ้น ๗ ค่ำ
ขาล จุลศักราช ๑๒๒๗ พ.ศ. ๒๔๐๘

ในรัชกาลที่ ๕ เมื่ออายุ ๑๗ ปี ขวชเป็นสามเณรอยู่ในสำนัก
พระอริยมุนี เขม ณวัดเทพศิรินทราวาศ ๒ พรรษา แล้วไปเรียนพระ
ปริยัติธรรมอยู่ในสำนักพระสาสนโสภณ อ่อน แต่ยังเป็นเปรียญอยู่วัด
บุษผาราม แลไปเรียนในสำนักพระยาธรรมปริชา บุญ บ้าง ได้เข้า
แปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อพระกา
พ.ศ. ๒๔๒๗ ใ้เป็นเปรียญ ๓ ประโยคแต่ยังเป็นสามเณร ถึงขจร
พ.ศ. ๒๔๒๘ อุปสมบทที่วัดเทพศิรินทราวาศ สมเด็จพระสังฆราช สภา

เป็นพระอุปัชฌาย ขวชแล้วกลับไปอยู่วัดบุษผารามตามเดิม ต่อมา

เมื่อพระสาสนโสภณ อ่อน เป็นพระราชาคณะไปครองวัดพิไชยญาติที่ตาม
ไปอยู่ด้วย ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตน
ศาสดาราม เมื่อขาล พ.ศ. ๒๔๓๓ อีกครั้ง ๑ แปลได้อีก ๒ ประโยค
รวมเป็น ๕ ประโยค

ถึงขมะเมฆ พ.ศ. ๒๔๓๗ ทรงตั้งเป็นพระครูปลัดศึกษาสาสน์
ตำแหน่งปลัดซ้ายในสมเด็จพระสังฆราช แต่คงอยู่วัดพิไชยญาติ
ถึงขจิว พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระเมฆาธรรมรส
เมื่อฉวนที่ ๓๓ พุทธศักราช ต่อมาถึงขมะแสง พ.ศ. ๒๔๔๘ ทรงเลื่อน
เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระราชเมฆี เมื่อฉวนที่ ๑๖ มีนาคม มีสำเนา
ที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระเมฆาธรรมรส เป็นพระราชเมฆี ศรีประสาธน์สัทาคม
สถิตย์ณวัดพิไชยญาติการามวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตบรรดา
เดือนละ ๖ ตำลึง มีถานานคักคัควรตั้งถานานกรมได้ ๓ รูป คือ
พระครูปลัด ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๓ รูป
ถึงขระภา พ.ศ. ๒๔๕๒ พระราชเมฆี ท้วม ถวายพระพรลาสิก

พระราชเมฆี งาม

พระราชเมฆี (๓) วัดขวรรณเเวศ นามเดิมว่า งาม นามฉายาว่า
เชมโก เป็นชาวมืองนครศรีธรรมราช เกิดในรัชกาลที่ ๔ เมื่อ
ฉวันจันทร์ เดือน ๗ แรม ๑๔ ค่ำ ข้เกาะ จลศักราช ๓๒๒๗ พ.ศ. ๒๔๓๐
ในรัชกาลที่ ๕ ได้ไปเล่าเรียนอักษรสมัยอยู่วัดวังควันออกแต่
อายุ ๓๐ ข้ เล่าเรียนในสำนักพระปลัดวอค แล้วเรียนพระปริยัติธรรม

ในสำนักพระครูกาชาด ย่อม เมื่อเป็นอธิการวัดวังควันนอก ต่อมา
 ถึงรัชกาล พ.ศ. ๒๔๓๓ อุปสมบทในฝ่ายมหานิกายที่วัดวังควันนอก พระ
 อาจารย์แก้ว เจ้าอธิการวัดจันทร์พ้อเช่นพระอุปัชฌาย์ ขวชได้พรรษา ๓
 ลงไปอยู่วัดโพธิ์ที่จังหวัดสงขลา เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนัก
 พระครูวินัยธรรม บุตร บ้าง พระอาจารย์เพชรเจ้าอธิการวัดไทรงาม
 บ้าง อยู่ที่จังหวัดสงขลาพรรษา ๓ แล้วจึงเข้ามากรุงเทพฯ มาอยู่
 วัดพระเชตุพน ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักหลวงศรีวร ไหวหาร
 เป็นพน ถึงรัชกาล พ.ศ. ๒๔๓๓ มีความศรัทธาขอเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมยุติก
 ทวคัมภฏกษัตริย์ พระพรหมมณี แฝง เป็นพระอุปัชฌาย์ ศึกษาพระ
 ปริยัติธรรมในสำนักสมเด็จพระมหาสมณะ แต่ยังเสด็จดำรงพระยศ
 เป็นกรมหมื่นวชิรญาณวโรรสต่อมา

ถึงรัชกาล พ.ศ. ๒๔๓๗ ได้เป็นพระครูปลัด ฉานานุกรมใน
 พระธรรมยาโมกข์ กรม เมื่อเป็นพระราชกรัวิ แล้วเข้าสอบพระปริยัติ
 ธรรม ในมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้เป็นนักเรียนโทเทียบด้วย ๕ ประโยค
 แล้วมาอยู่วัดบวรนิเวศ ถึงรัชกาล พ.ศ. ๒๔๕๐ โปรดให้ไปครอง
 วัดศรีสวัสดิ์ แล้วได้เป็นตำแหน่งพระครูพิศาลสรณัญ ในฉานานุกรม
 สมเด็จพระมหาสมณะ ได้เข้าสอบพระปริยัติธรรมในมหามกุฏราช
 วิทยาลัยอีกครั้ง ๓ ได้เป็นนักเรียนเอกเทียบ ๗ ประโยค

ถึงชวต พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงตั้งเป็นพระราชกษัตริย์พระภักตร์มูมน
อยู่วัดเครือวัลย์ ต่อมาถึงขมเมียบ พ.ศ. ๒๔๔๘ ไปรคให้อารชนา
ไปอยู่วัดราชาธิวาส ครั้นถึงขมเมียบ พ.ศ. ๒๔๕๐ ทรงเลื่อนเป็นพระ
ราชกษัตริย์ใหญ่ ที่พระราชเมธิ เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๘
มีลาเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระภักตร์มูมน เป็นพระราชเมธิ ศรีประสาธน์สุตาคม
สถิตย์ณวัดราชาธิวาสราชวรวิหาร พระอรามหลวง มีนิตยภัตรราคา
เดือนละ ๖ ตำลึง มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๓ รูป คช
พระครูปลัด ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๓ รูป

ถึงรัชกาลปัจจุบัน ถวายพระพรลาไปอยู่วัดท่าโพธิ์ จังหวัด
นครศรีธรรมราชครว ๑ เมื่อขกญ พ.ศ. ๒๔๕๔ แล้วกลับมาอยู่
วัดขวรนิเวศ แต่เมื่อขมเมียบ พ.ศ. ๒๔๖๐

หม่อมเจ้าพระประภากร ขวรวิสุทธิวงศ์

หม่อมเจ้าพระประภากร ขวรวิสุทธิวงศ์ วัดขวรนิเวศ นามเดิม
ว่าหม่อมเจ้าประภากร นามฉายาว่า ปภากรโ เป็นหม่อมเจ้าในสมเด็จพระ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์ ประสูติในรัชกาล
ที่ ๕ เมื่อขเถาะ ๑๒๑๗ พ.ศ. ๒๓๘๘ ทรงผนวชอยู่วัด
ขวรนิเวศแต่ยังเป็นสามเณร

ในรัชกาลที่ ๕ ใ้เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระปริยัติธรรม
ธาดา ซึ่ง เป็นพื้น ทรงผนวชเป็นพระภิกษุในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

11/05/2565

เมื่อบกญ พ.ศ. ๒๔๓๗ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๖ แห่งกรุงศรีอยุธยา ทรงตั้งพระยาบวรวิบูลย์ราชเป็นพระยาบวรวิบูลย์ราช แต่ยังมีเสด็จดำรงพระยศเป็นกรมพระ ๑ เป็นพระอภัยมณี ในรัชกาลของพระองค์ เป็นพระภิกษุในเจ้าแปลพระปริยัติธรรมได้เป็นเปรียญ ๕ ประโยค ได้พระราชทานศาลิบัตรเปรียญพันคาถาบอกคืนเป็นเกียรติยศพิเศษ

ถึงบมเสง พ.ศ. ๒๔๒๔ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๔ แรม ๑๒ ค่ำ บมเสง พ.ศ. ๒๔๒๔ มีสำเนาประกาศ ททรวงตั้งดังนี้

อนึ่งทรงพระราชดำริเห็นว่า หม่อมเจ้าพระประภากร ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ์ มีอภิสถาวิริยภาพเล่าเรียนพระคัมภีร์ปริยัติธรรมมาก จนได้แปลได้สอบในที่ประชุมพระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยได้ถึงภูมิเปรียญ ๕ ประโยค ดำรงคุณธรรมสมควรเป็นหม่อมเจ้าราชาคณะฝ่ายสมณศักดิ์ได้ จึงมีพระบรมราชโองการมาวพระบัณฑูรสรสังหนาทคำรัสสั่งให้สถาปนาหม่อมเจ้าประภากร เป็นหม่อมเจ้าราชาคณะชั้นพระนามคงเดิม เพิ่มสร้อยพระนามว่า หม่อมเจ้าพระประภากรบวรวิสุทธิวงศ์ มีอำนาจสมณศักดิ์เสมอพระราชาคณะ พระราชทานนิตยภัตเป็นยศชูชาราชาเถื่อนละ ๔ ตำลึง ขอราราณาให้รับชำระพระพุทธศาสนา เช่นการตั้งสอนแลเรียนยอภิศถาพระภิกษุสงฆ์สามเณรในพระอารามโดยสมควรแก่กำลังแลยศถานานศักดิ์ซึ่งโปรดพระราชทานมานี้ ขอให้หม่อมเจ้าพระประภากรเจริญจิวิติกาล ในพระพุทธศาสนาเทอญ ๗

หม่อมเจ้าพระประภากร ทูลลาลาผนวชเมื่อบกญ พ.ศ. ๒๔๓๐

หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาธน์ ชัชวาลย์

หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาธน์ (๒) วัฑฒวรรณีวงศ์ นามเดิมว่า หม่อมเจ้าชัชวาลย์ นามฉายาว่า ชลิต ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ชั้น ๓ กรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณ ประสูติในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันอังคารเดือนอ้าย แรม ๗ ค่ำ ชวด จุลศักราช ๑๒๒๐ พ.ศ. ๒๔๐๗ เมื่อยังเยาว์เล่าเรียนอักษรสมัยทั่ว แล้วเข้ามาเล่าเรียนในโรงเรียนหลวงที่พระตำหนักสวนกุหลาบที่ในพระบรมมหาราชวัง ตั้งแต่แรกตั้งโรงเรียนขึ้น เล่าเรียนสอบวิชาหนังสือไทยได้ชั้นประโยค ๓ ในคราวแรกที่มาหลวงสอบได้

ถึงบจุช พ. ศ. ๒๔๒๘ ทรงผนวชที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

แล้วไปทำทัฬหีกรรมที่วัดราชประดิษฐ์ สมเด็จพระสังฆราช สา แต่ยังเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เช่นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระมหาสมณะแต่ยังมีเสด็จดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส กับพระอรรมไตรโลก เกษ เมื่อยังเป็นที่พระอริยมุนี เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ทรงผนวชแล้วอยู่ที่วัดราชประดิษฐ์ เล่าเรียนพระปริยัติธรรมต่ออาจารย์ รอดบ้าง อาจารย์อุบายบ้าง แต่หาได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมในสนามหลวงไม่

ถึงบจุช พ. ศ. ๒๔๔๑ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาธน์ เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๓๗ คราวเค็ยจกัย ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระสมเด็จพะพมาจารย์ มีสำเนาประกาศดังนี้

คำประกาศ

ศุภมัสดุลงวัน ๕ ๑ คำ บัษเมียที่ ๒๐ ธันวาคม รัตนโกสินทร
ศก ๓๓๓ ๑ ๑ ๑

ทรงพระราชดำริเห็นว่า หม่อมเจ้าพระชัชวาลย์ ในพระเจ้าราช
วรวงศ์เธอ กรมขุนขนิษฐาธิไพศาลโสภา ได้มีนวัชประพฤติพรหมจรรย์
ในพระบรมพุทธศาสนาหลายพรรษากาล ได้อุสาทะเล่าเวียนพระ
ปริยัติ แลเป็นอาจารย์พระสงฆ์สามเณรตามกำลัง นับว่าเป็นขรร
รัตนในราชตระกูล กิ่งคุณธรรมสมควรจะเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะ
ฝ่ายสมณศักดิ์

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสรุสิ่งหนาท ดำรัสสั่ง
ให้สถาปนาหม่อมเจ้าพระชัชวาลย์ เป็นหม่อมเจ้าราชาคณะ มีราช
ทินนามในสัญญาบัตรว่า หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาธน์ ตำแหน่ง
หม่อมเจ้าพระราชาคณะฝ่ายสมณะ มีอำนาจสมณศักดิ์เสมอพระราชา
คณะ พระราชทานนิตยภัตรราคาเดือนละ ๓ ตำลึง โดยสมควรแก่
คุณสมบัตินั้น จงจิรวุฑิตกาล เจริญอายุวรรณะ สุข พล ปฏิภาณ คุณสาร
ศิริสวัสดิ ในพระพุทธานุสาสนาเทอดม ๑

เมื่อเป็นพระราชาคณะแล้ว หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาธน์
ย้ายไปอยู่วัดบวรนิเวศ สิ้นชีพิตักษัยเมื่อวันที ๒๘ เมษายน ๒๔๖๖
พ. ศ. ๒๔๕๒ ชนมาอยู่ได้ ๓๖ ปี

หม่อมเจ้าพระศีลวราลังการ เนตร

หม่อมเจ้าพระศีลวราลังการ (๒) วัชขณะสงคราม นามเดิม
ว่าหม่อมเจ้าเนตร ในพระเจ้าราชวรวงศ์เธอชั้น ๑ พระองค์เจ้าบัว

11/03/2565

ประสูติในรัชกาลที่ ๓ เมื่อขมระเมียบ รุกคึกกราช ๑๑๑๖ พ. ศ. ๒๓๗๗
 หม่อมมารดาเป็นธิดาเจ้าพระยามหาโยธา ทอเรียบ หม่อมเจ้าเนตร
 จึงมีญาติเป็นมอญมาก เล่ากันมาว่าเมื่อหนุ่ม ๆ นั้น หม่อมเจ้าเนตร
 ชอบแต่เที่ยวเตร่เกะกะ ไม่ได้ทำราชการ เมื่อในรัชกาลที่ ๕
 หนีออกไปเมืองรามัญครั้ง ๑ ไปเกิดศรัทธาจึงอุปสมบทที่ในรามัญ
 ประเทศแล้วกลับเข้ามา ก็หาได้โปรดให้เอาโทษทัณฑ์อย่างใดไม่
 มาอยู่ที่วัดชนะสงคราม ครั้นล่วงหลายพรรษามาทรงพระราชดำริ
 เห็นว่าหม่อมเจ้าเนตรมีศรัทธาในพรหมจรรย์จริง ก็พระราชทาน
 ไตรบัยอย่างหม่อมเจ้าพระที่ทรงผนวชเป็นสามัญ แล้วต่อมาทรงตั้งเป็น
 เปรียญยก ตามแบบอย่างเช่นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ใต้ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระ ซึ่งมีได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมมาแต่ก่อน
 ถึงขบเถาะ พ. ศ. ๒๔๔๖ เมื่อฉวนที่ ๘ กรกฎาคม เพลากลาง
 คืนไฟไหม้พระพุทธรูปรางคปาวาสาทที่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ต้อง
 เชิญพระมหามณเฑียรต้นปฏิมากรแก้วมรกตย้ายจากพระอโศสถ ไปไว้
 ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยให้ห่างอัคคีภัยในกลางคืนวันนั้น ครั้นเพล
 รุ่งสว่าง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นห่วงพระ
 พุทธรูปสำคัญซึ่งยังอยู่ในพระอโศสถ เสด็จออกวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 แต่เช้า ทอดพระเนตรเห็นหม่อมเจ้าพระเนตรเข้าไปเยี่ยมเยียนพระมหา
 มณเฑียรต้นปฏิมากรก่อนผู้อื่น ทรงสรรเสริญว่าเป็นผู้มีมีความกตัญญู
 จึงทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่หม่อมเจ้าพระศีลวราลังการ เมื่อวัน
 ที่ ๓๐ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๒ ตรงกับขบเถาะ พ. ศ. ๒๔๔๔

หม่อมเจ้าพระศิลาวิมลสาร สิ้นชีพตักษัย เมื่อวันที ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ ขณะอายุได้ ๘๓ ปี

หม่อมราชวงศ์พระสังวรวรรพระสาธน์ พยอม เสนิงวงศ์ ณกรุงเทพฯ

หม่อมราชวงศ์ พระสังวรวรรพระสาธน์ (๓) วิศวกรมวินทราราม นามเดิมว่า พยอม เป็นบุตรหม่อมเจ้าชาน ในพระประพันธวงศ์เชอ กรมหลวงเสนีบริรักษ์ เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อชวอก จุลศักราช ๑๓๘๘ พ.ศ. ๒๓๗๘ เมื่อยังเด็กได้ไปศึกษาอักษรสมัยอยู่ในสำนักพระวินัยมุนี ยิว ทิวค้อมรินทร์

ถึงรัชกาลที่ ๔ อุปสมบทที่ทิวค้อมรินทร์ เมื่อขมะโรง พ.ศ. ๒๓๘๘ พระวินัยมุนี ยิว เป็นพระอุปัชฌาย์ บวชแล้วอยู่ที่ทิวค้อมรินทร์ต่อมา จนตลอดรัชกาลที่ ๔

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งเป็นพระครูวิเศษศีลคุณ ตำแหน่งพระครู พิเศษ เมื่อขมะเถาะ พ.ศ. ๒๔๒๒ ต่อมาถึงขมะแม พ.ศ. ๒๔๒๖ ทรง ตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระวินัยมุนี

ถึงขมะกฏ พ.ศ. ๒๔๔๒ เมื่อหม่อมเจ้าพระสังวรวรรพระสาธน์ ชัชวาลย์ สิ้นชีพตักษัย ทรงพระราชดำริเห็นว่า ตำแหน่งหม่อมเจ้าพระ ราชาคณะฝ่ายสมณะ มีหน้าที่เป็นประธานสงฆ์ในการพระราชพิธีบางอย่าง คือ พิธีพสมงคลเช่นต้น ตั้งแต่หม่อมเจ้าพระสังวรวรรพระสาธน์ เล็ก เป็นต้นมา ไม่มีหม่อมเจ้าที่จะเป็นแทน จึงทรงตั้งหม่อมราชวงศ์ พระวินัยมุนี เป็นที่พระสังวรวรรพระสาธน์ พระราชทานตาลิขัตรีแดงงา แกะผูกอย่างพดด้วงของหม่อมเจ้าพระให้ถือเป็นเกียรติยศต่อมา

หม่อมราชวงศ์ พระสังวรวรประสาธน์ ถึงมรณะภาพในรัชกาล
ที่ ๕ เมื่อณวันพุธ เดือน ๔ แรม ๑๒ ค่ำ ปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๔๗ อายุ
๗๐ ปี

หม่อมราชวงศ์ พระราชพันธุ์ประพัทธ์ วอน เจษฎางกูร ฅกรุงเทพฯ

หม่อมราชวงศ์ พระราชพันธุ์ประพัทธ์ วัดสังเวชวิศยาราม นามเดิม
ว่า วอน เป็นบุตรหม่อมเจ้าเถร ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้นต้น
เจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎา เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อบวชที่ จตุศักราช ๓๓๘๐
พ.ศ. ๒๓๗๐ ได้รัยพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้อุปสมบทในพระ
อุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อในรัชกาลที่ ๓ สมเด็จพระ
สังฆราช ท่าน เป็นพระอุปัชฌาย์ บวชแล้วไปอยู่ที่วัดสังเวชวิศยาราม
เมื่อยังเรียกว่าวัดบางลำภูนั้น เพราะอยู่ที่ใกล้วังเดิม

ถึงรัชกาลที่ ๔ ได้เป็นตำแหน่งพระปลัดในถนนานกรมของพระ
บรมวิริย อยุ่ ซึ่งเป็นพระราชาคณะครองวัดสังเวช ครั้นพระบรมวิริย
ถึงมรณะภาพ จึงทรงตั้งเป็นพระครูราชพันธุ์ประพัทธ์ ตำแหน่งเจ้า
อาวาสวัดสังเวชวิศยาราม เมื่อบวชที่ พ.ศ. ๒๔๐๗ อยู่ในตำแหน่งนี้
มาตลอดรัชกาลที่ ๔

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ เมื่อบวช พ.ศ. ๒๔๒๗
คงราชทินนามตามเดิมว่า พระราชพันธุ์ประพัทธ์

หม่อมราชวงศ์ พระราชพันธุ์ประพัทธ์ ถึงมรณะภาพเมื่อบวช
พ.ศ. ๒๔๔๓ อายุ ๗๓ ปี

รัชกาลที่ ๒

สมเด็จพระมหาสมณะกรมพระยาวชิรญาณวโรรส

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณะ ที่สังฆราช (๓๐) วัดบวรนิเวศ เป็นพระเจ้าลูกยาเธอ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติเมื่อณวันพฤหัสบดี เดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ บวชออก จุลศักราช ๑๒๒๒ ตรงกับวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๐๓ เมื่อในรัชกาลที่ ๕ ทรงศึกษาศาสนิกขรสมัยในพระบรมมหาราชวัง ที่สำนักท่านนง อิทาพระศรีวิโรจน์ แลทรงศึกษาราชภาษาพิต่อพระยาปริยัติธรรมธาดา เขียม ทพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ แล้วยทรงศึกษาวิชาเลขในสำนักกรมหลวงวรเสฐฐูสุตา

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงศึกษาภาษาอังกฤษก่อนนายยอชแป่เทศสัน ในโรงเรียนหลวงจนโสกันต์แล้ว ทรงผนวชเป็นสามเณรที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อขระกา พ.ศ. ๒๔๓๖ สมเด็จพระกรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ แต่ยังมีเสด็จดำรงพระยศเป็นกรมพระเป็นพระอัครมัย ทรงผนวชแล้วเสด็จไปประทับณวัดบวรนิเวศ ทรงศึกษาพระปริยัติธรรมต่อพระปริยัติธรรมธาดา ชัง ต่อมา ครั้นลาผนวชแล้วพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดให้เสด็จเข้าไปรับราชการในออฟฟิศราชเลขาณการ ตำแหน่งพนักงานความฎีกา ในเวลาทรงปฏิบัติราชการอยู่นั้น ทรงศึกษาพระปริยัติธรรมต่อพระปริยัติธรรมธาดา ชัง

ต่อมา จนพระชันษาครบอุปสมบท โปรดให้ทรงผนวชที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามเมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๔๖๒ สมเด็จพระยาบวรเรศวิยาลงฉัตร แต่ยังไม่เสด็จดำรงพระยศเป็นกรมพระ เช่นพระอุปัชฌาย์ พระจันทโคจรคุณ บรม วิทมังกุฎกษัตริย์เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ทรงผนวชแล้วเสด็จไปประทับ ณ วัดบวรนิเวศแล้วต่อมาเสด็จไปประทับ ณ วัดมังกุฎกษัตริย์ข้างทรงศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักพระพรหมมุนี แฝง แต่เมื่อยังเป็นเปรียญต่อมา จนบั้นแสง พ.ศ. ๒๔๖๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้พระราชอาคันตุกะใหญ่ประชุมกันที่พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร แล้วให้เสด็จเข้าแปลพระปริยัติธรรมถวายนำพระที่นั่งทรงแปลได้ ๕ ประโยค จึงทรงสถาปนาเป็นกรมหมื่นและพระราชอาคันตุกะทรงสมณศักดิ์เป็นเจ้าคณะรองคณะธรรมยุติกา เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๔ แรม ๓๒ ค่ำ บั้นแสง พ.ศ. ๒๔๖๔ มีตำแหน่งประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศกมัตถิ พระพุทธศาสนาเป็นอภิศถาตลอดแล้ว ๒๔๖๔ พรรษา บัณฑิตนักกลสิขะสังวัจฉระ ๘๐๐ มาศกาฬพิภยทวารวดีศกิตถวารปริเฉทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ ๑๑ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้ามนุษยนาคมานพ เมื่อยังเสด็จอยู่ในพระราชวิไลย ใ้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณเป็นเจ้าพนักงานสารบบความฎีกา ก็ทรงพระอุสาหพากเพียรมีใ้เก็บกรำนย่อหย่อน ทั้งในเวลานั้นก็กำลังทรง

เรียนพระปริยัติธรรมอยู่ด้วย ก็ทรงพระอัสสาหะมิได้ขาดทั้งราชการแล
 การเล่าเรียน แลประพฤติกพระองค์สันโทรัฐสภาพเรียบร้อยดี มีศรัทธา
 เชื่อมต่อในพระรัตนไตรยเป็นอย่างยิ่ง จันทรงพระกรุณาเห็นว่า พระ
 เจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าพระมนศยานาคมานพ คงจะทรงพระผนวช
 ยืนยาวในพระพุทธศาสนาได้เป็นแท้ จึงมีพระบรมราชโองการดำรัส
 ถวายแก่ได้กราบบังคมทูลว่า ถ้าจะลาผนวชแล้วคงจะลาผนวชในแผ่นดินแรก
 จึงมีพระบรมราชโองการเป็นคำปฏิญาณไว้ว่า เมื่อใดนับแต่พระองค์เจ้า
 พระมนศยานาคมานพทรงพระผนวชครบสามแผ่นดินแล้ว จะพระราชทาน
 อิศริยยศเลื่อนชั้นเช่นพระองค์เจ้าต่างกรมฝ่ายบรมพิชิต การซึ่งดำรัส
 ไว้ทั้งนี้ ก่อนแต่พระองค์เจ้าพระมนศยานาคมานพทรงผนวชเป็นช้านาน
 ครั้นถึงกาลกำหนดพระชนมายุพระองค์เจ้าพระมนศยานาคมานพทรงผนวช
 ในพระพุทธศาสนา จำเริญแต่นั้นมาก็ทรงเล่าเรียนพระปริยัติธรรม
 ด้วยอุสาหความเพียรอันแรงกล้าจนภายหลังได้แปลพระคัมภีร์ ในที่ประชุม
 พระราชาคณะผู้ใหญ่ในพระที่นั่งบรมมหาราชสถิตย์มโหฬาร ได้ถึงทหา
 ประโยคคึกคักอันโดยฉับไว มิได้เป็นที่สงสัยเลยเคลือบแคลงแห่งผู้
 ทั้งปวงเป็นที่สรรเสริญทั่วหน้า

อีกประการหนึ่งพระองค์เจ้าพระมนศยานาคมานพ ก็บริบูรณ์
 ไปด้วยอุปโภคศฤงฆารข้างฝ่ายคุณวิบุลย์ เสมอด้วยพระเจ้าน้องยาเธอ
 ทั้งปวง มิได้มีความข้องขัดสิ่งอันใด ทั้งสติปัญญาวิชาคุณก็ยิ่ง
 ไว้ในราชกิจอันยิ่งใหญ่ แลทราบบัญชาอักษรก็มาก ถ้าเสด็จอยู่เป็น
 คุณก็สถิตย์ดำรงไว้บริวารราชการฉลองพระเดชพระคุณมีตำแหน่งเป็นที่ไว้วาง

พระราชฤๅไทยได้เป็นแท้ ซึ่งทรงยากขึ้นหันไปฝ่ายข้างบรรพชิต
ดังนี้ ก็ควรเห็นว่าทรงศรัทธาเชื่อถือพระรัตนไตรยเป็นแท้แลเห็นความ
ศุขในสมณเพศปฏิบัติซึ่งเป็นความศุขอันเลอียดอย่างยิ่งเป็นมหัศจรรย์

จึงทรงพระราชดำริหว่าพระเจ้าอนงยาเธอ พระองค์เจ้าพระมนุชย
นาคมานพดังยังมีพระชนมายุน้อยอยู่ก็ แต่ประกอบด้วยศีลาทีคุณ
วิบุลยปรีชารอบรู้ ในพระปริยัติธรรม สมควรจะทำรงदानันตโรคักคิโดย
ตำแหน่งในราชตระกูลแลพระพุทโธศาสนาได้ ตามที่ใ้ทรงปฏิญาณ
ไว้แต่ในกาลก่อนนั้น ควรเป็นที่เคารพนับถือบูชา ของพุทธศาสนิก
ชนทั่วหน้า

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระยัฒนุสรสูรสิงหนาท ดำรัสสั่งให้
สถาปนาเลื่อนตำแหน่งยศพระเจ้าอนงยาเธอ พระองค์เจ้าพระมนุชยนาค
มานพ ขึ้นเป็นพระองค์เจ้าต่างกรม มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณ
บัฏว่า พระเจ้าอนงยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส สุนทรพรต
วิสุทธิพรหมจรรย์ วิมลศีลขันธธรรมวรยุต ศรีวิสุทธิดิถยานุนายก
ศาสนคิลกอรฆมานวาทย์ บริสัยขณารถพิตร เสถียรสถิตย์ฉวักยว
นิเวศวรารามวิหาร พระอารามหลวง มุสิกนาม ใ้ทรงศักดินา ๑๕๐๐๐
ตามพระราชกำหนดอย่างพระองค์เจ้าต่างกรม ในพระบรมมหาราชวัง
แลทำรงอิศริยยศฝ่ายสมณะศักคิเป็นเจ้าคณะรอง ในธรรมยุติกนิกายอีก
สงฆ์มีฉิมมยวรีเนวคาคณะ พระราชทานนิตยภัตตรเป็นยศบูชา ราคา
เดือนละ ๖ ตำลึง ขอดาราณาใ้ทรงรับอุปการะพระพุทโธศาสนาเป็นภาวะ

สั่งสอน ช่วยบรรณอักษรพระภิกษุสงฆ์แลสามเณร ในพระอารามซึ่ง
 ชุนในคณะ โดยสมควรแก่กำลังอิศริยยศสมณศักดิ์ซึ่งพระราชทาน
 มา ณ ึ่งทรงเจริญพระชนมายุพรรณศุขพลปฏิภาณ คุณสารศิริสวัสดิ
 สถาพรพิพัฒน์วิโรติกาล ในพระพุทธศาสนาเทอญ ฯ
 เมื่อทรงพระกรุณาโปรด ให้สถาปนาในตำแหน่งอิศริยยศศักดิ์ดัง
 นั้นแล้ว

- ให้ทรงตั้งเจ้ากรม เป็นหมื่นวิริยญาณวโรรส ถ้อยศักดิ์นา ๒๐๐
- ให้ทรงตั้งปลัดกรม เป็นหมื่นวรพรตยารุง ถ้อยศักดิ์นา ๔๐๐
- ให้ทรงตั้งสมุหยาญชี เป็นหมื่นนพตุงพยุหพล ถ้อยศักดิ์นา ๓๐๐

ให้ผู้ได้รับตำแหน่งทั้ง ๓ นี้ รัยราชการในหลวงแลในกรม ตามอย่าง
 อรรณเนียมเจ้ากรม ปลัดกรม สมุหยาญชี ในพระองค์เจ้าต่างกรม
 ทั้งยวง โดยผาศักศิริสวัสดิสืบไป

ฝ่ายสมณศักดิ์นั้น ให้ทรงตั้งพระครูปลัดอัครวิธานกิจ พิพิธธรรม
 โทศล วิมลสุตาคม อุกมคณานายก ชฎกญาณวิจิตร มินิตยภัตตราคา

เทอนละ ๒ คำลง	๓	
พระครูวินัยธร	๓	
พระครูวินัยธรรม	๓	
พระครูวิสุทธิสรภาณ	๓	
พระครูพิศาลสรภาณ	๓	
พระครูสมุห	๓	
พระครูโฆฎีกา	๓	
พระครูสังฆวิกรม	๓	รวม ๘ รูป

ขอให้พระคุณผู้ได้รับตำแหน่งทั้งปวงนี้ พงมิ่งคุณสวัสดิสถาพรใน

พระพุทธศาสนา เทอญ ฯ

ถึงขมะเสง พ.ศ. ๒๔๓๖ เมื่อสมเด็จกรมพระยาปวเรศวริยา

ลงกรณสิ้นพระชนม์แล้ว ทรงเลือนเป็นเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกา เมื่อ
วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๓๒ มีสำเนาประกาศที่ทรง
ตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศุภมัตถุ พระพุทธศาสนากาลเปนนอกที่ภาคล่วงแล้ว ๒๔๓๖ พระยา
ขัตติยบัณฑิต จันทรดินิยม อรรถสังวรพระกรรตติกมาศกาพิทักษ์ฉัฐสุนิ
คีตพัฒวาร สิริยศทิกาล รัตนโกสินทรศก ๑๓๒ พฤศจิกายนมาศ
เอกอุตติงสมมาศาคหคุณประเภท บริเวณกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯ ล ฯ พระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริหว่า พระสงฆ์ซึ่งดำรงสมณคุณ
สมควรจะเลื่อนอธิริยศในสมณศักดิ์มีอยู่หลายองค์ กาลบัดนี้ ก็เป็น
เวลาใกล้การมหามงคลราชพิธีวิชัยภูมิเศก ควรจะสถาปนากษัตริย์ยศ
พระสงฆ์ที่ควรจะสถาปนากันไว้ ให้บริบูรณ์ตามตำแหน่ง เมื่อพระสงฆ์
ซึ่งทรงสมณคุณ ได้รับอธิริยศก็โดยสมควรแก่คุณานุรูปเช่นนั้นแล้ว
แลมาสู่สงฆ์สมมาศคณพระราชพิธีสถาน ก็จะเป็นการมงคลอันอุดมยิ่ง
ทั้งจะเป็นการเพิ่มพูนพระเกียรติยศพระเกียรติคุณ ให้ไพโรจน์ชัย
วาลย์ด้วย 11/03/2565

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณ
 วโรรส ประกอบด้วยญาณปรีชาสามารถ ทรงรอบรู้ในพระปริยัติไตร
 ปิฎกธรรมแตกฉาน พร้อมไปด้วยวิจรรณญาณ สอดสวนค้นคว้าเทียบ
 เคียงด้วยอักษรสมัยพจนานุกรมประเภทในภาษาต่าง ๆ ทั้งประกอบด้วยพระ
 อุตสาห ทรงสั่งสอนพุทธศาสนิกนิกรให้เจริญด้วยความรอบรู้ในพระธรรม
 วินัย แลได้ทรงแต่งตำราสำหรับศึกษาพระปริยัติธรรมขึ้นให้พระสงฆ์
 สามเณรแลคฤหัสถ์ผู้ใคร่จะศึกษา ได้ศึกษารัปรียัติธรรมได้รวดเร็ว
 มาก แลทั้งได้ทรงจัดการตั้งวิทยาลัยขึ้น สำหรับเป็นที่ศึกษาเล่าเรียน
 แห่งกุลบุตร สืบอายุพระพุทธศาสนา แลได้ทรงเป็นพระอุระชวนชวาย
 ในการชำระพระปริยัติธรรมไตรปิฎก ทั้งทรงพระราชศรัทธาให้ตีพิมพ์
 ขึ้นในครั้งนั้น โดยกำลังพระวิริยแลพระปรีชาอันแรงกล้า มิได้ครั้น
 คร้ามต่อความยากลำบากพระกายแลพระเหตุไทย แลทรงพระดำริที่
 จักการบำรุงพระพุทธศาสนา ให้ดำเนินไปในทางเจริญ ทั้งตาม
 กาลสมัยทุกวันนี้ แลทรงปกครองพระสงฆ์ในคณะธรรมยุติกนิกาย
 ให้ดำเนินไปในทางสัมมาปฏิบัติ รักษาสังฆบริษัทโดยเรียบร้อย เป็น
 ที่เลื่อมใสแห่งพุทธมามกชน ทั้งเป็นที่เจริญประโยชน์ผลในราชกรณีย
 กิจ โดยมีได้ชักชวนทางธรรมวินัย ควรจะดำรงสมณศักดิ์ที่เจ้าคณะ
 ใหญ่ ในคณะธรรมยุติกนิกายได้ จะได้ทรงหนุนบำรุงพระพุทธศาสนา
 แลปกครองสงฆ์บริษัท ให้วัฒนาถาวรยิ่งขึ้น เช่นที่เคารพบูชาของ
 ประชาชนทั่วไป

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระยัตถ์ทวารสุรสิงหนาท ดำรัสสั่งให้
 สถาปนาเพิ่มพระอิศริยยศ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณ
 วโรรส ขึ้นเป็นเจ้าคณะใหญ่ มีพระนามตามจารึกแก้ไขในพระสุพรรณ
 ยัตถ์ว่า พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส สุนทรพรตวิสุทธิ
 พรหมจรรย์ วิมลศีลขันธ์ธรรมนวยศ ศิววิสุทธิคณนายก สาสนคิลก
 ธรรมานุกาทย์ บริสัยนารถสมณคัมภรรมยพิตร เสด็จสถิตยณวัดบวร
 นิมิตวิหารพระอารามหลวง เจ้าคณะใหญ่ในธรรมยุติกนิกายอีกสงฆ์
 มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๘ ตำลึง มีถนนานศักดิ์สมควรทรงตั้งถนนา
 นุกรมได้ ๑๑ รูป คือ พระครูปลัดคัมภานนายก ธรรมยุติกคิลกโลกย
 ปลาทานบาล มหาเถรานุฐานกิจการวิย คณาธิบดีศรีรัตนสรณคม
 การวิยผายชวา มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๓ ตำลึง ๑ พระครูปลัดกลา
 นนายก ตรีปิฎกคณานุกรย คณะกิจพิทักษ์ธรรมาผลนกิจการผายชวาย
 มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๑ พระครูวิสุทธิสรภาน มีนิตยภัต
 ราคาเดือนละ ๑ ตำลึง ๒ บาท ๑ พระครูวิศาลสรภัญ มีนิตยภัตราคา
 เดือนละ ๑ ตำลึง ๒ บาท ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยธรรม ๑ พระครู
 ประสาทสรภัญ ๑ พระครูประสิทธิ์สรคณ ๑ พระครูสังฆบริคต ๑ พระ
 ครูสมุห์ ๑ พระครูโยฎิกา ๑ รวม ๑๑ รูป

ขอให้ทรงวิงวอนพระพุทธศาสนา เปนการะสั่งสอนช่วยระงับ
 อภิภวณแลอนแวนระหัดพระภิกษุสงฆ์สามเณร ในพระอารามซึ่งชนใน
 คณะ ตามสมควรแก่พระกำลังแลอิศริยยศถนนานศักดิ์ ซึ่งไปรค
 พระราชทานนี้

ถึงยมะเมษ พ.ศ. ๒๔๔๘ ทรงเลือนเปนกรมหลวง เมื่อวันที่ ๒
พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๕ มีสำเนาประกาศดังนี้

คำประกาศ

ศกมศักดิ์ พระพุทธศาสนกาลเป็นอดีตกาลล่วงแล้ว ๒๔๔๘ พรรษา
ยัตยขันกาล จันทรคตินิยม ครังค์สังวัจฉระกติกมาศกาฬยัตยัตติยา
คฤศุกรวาร สุริยคติกาล รัตนโกสินทรศก ๑๒๕ พฤศจิกายนมาศ
ทศิยาสาหคุณพิเศษ ยวิเขตกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระบรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ๑๒๑ พระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่น
วชิรญาณวโรรส โดยพระชนมายุนี้เป้นพระเจ้าน้องยาเธอ ชั้นกลาง
พระองค์หนึ่ง ในพระเจ้าน้องยาเธอชั้นนี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ยกย่องพระเกียรติยศขึ้นเป้นพระองค์เจ้าต่างกรมผู้ใหญ่ ตามคุณวุฒิซึ่ง
ได้ทรงรับราชการฉลองพระเดชพระคุณแล้วเป้นหลายพระองค์ แต่พระ
เจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ได้ทรงยกย่องพระเกียรติยศ
ให้ใหญ่ขึ้นแต่ฝ่ายสมณศักดิ์ ส่วนในพระราชวงศ์ยังคงพระยศเป้น
กรมหมื่นอยู่ตามเดิมล่วงมาช้านานแล้ว ในระหว่างตั้งแต่ได้ทรงรับพระ
เกียรติยศเป้นพระองค์เจ้ากรมหมื่นมาจนถึงบัดนี้ ได้ทรงพระอุตสาหใน
กิจการพระพุทธศาสนา แดการเล่าเรียนสั่งสอนพระปริยัติธรรม แด
การศึกษา ได้เป้นพระอุปัชฌายาจารย์ให้บรรพชาอุปสมบทแก่พระบรม
ราชวงศานวงศ์ มีองค์สมเด็จพระบรมโอรสเป้นอาทิ ทั้งข้าราชการ

แลพระราชกรณียกิจเป็นอันมาก ทรงพระสติปัญญาสามารถ อาจรู้ในอรรถธรรมอันลึกแล้ว แลนำมาเผยแพร่ออกให้ปรากฏแจ่มแจ้ง แก่บริษัทรักทั่วทุกหมู่เหล่า สมควรแก่ปัญญาแลบุคคลของบริษัทรักนั้น ๆ มีพระหฤทัยแผ่แผ่ไปในหมู่คณะทั้งปวงมิได้เลือกหน้า ด้วยความมุ่งหมายจะให้เป็นคนแก่พระพุทธศาสนา แลสาสนิกชน ทั้งให้เป็นผลอันดีต่อพระราชอาณาจักรด้วย ได้ทรงแต่งตำราศึกษาแลธรรม โดยพระปรีชาสามารถที่จะจำแนกแจกออกให้ ควรแก่วิจารณ์ปัญญาของผู้ซึ่งแสวงผลมีเขมยกิจเขมยธรรมเป็นต้น ซึ่งเป็นที่สรรเสริญของบัณฑิตยชนทั้งปวงทั่วหน้า ถึงว่ากิจการทั้งนี้ มิได้เป็นราชการแผ่นดินโดยตรง เป็นกรณียการบำรุงพระพุทธศาสนาโดยมากก็ ยังมิผลทกเนื่องมาถึงการพระราชอาณาจักรเป็นอันมาก มิควรที่จะละลืมเสียเลย แต่ส่วนราชประเพณีที่นำมาแต่หลัง มิมีตัวอย่างที่ได้ทรงยกย่องพระราชวงศานุวงศ์ซึ่งทรงผนวช ให้เป็นพระองค์เจ้าต่างกรมผู้ใหญ่ เว้นไว้แต่เมื่อเจริญพระชนมายุถึงที่เป็นมหาศนีศรัทธาในหมู่สงฆ์ จึงได้ทรงสถาปนาขึ้นไว้ในตำแหน่งที่ใหญ่งิ่ง พร้อมกันกับสมณคัมภีร์ก็ ทรงพระราชดำริที่ว่า ซึ่งจะรื้อรื้อไว้ตามราชประเพณีเช่นนั้น หาเป็นการจำเป็นอย่างไรไม่ มีพระราชประสงค์จะใคร่พระราชทานพระเกียรติยศแก่พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ให้สัมพันธ์พระราชหฤทัย ที่ได้ทรงยกย่องไว้ว่าไม่มีผู้ใดซึ่งจะรอบรู้ในพระปริยัติธรรม ซึ่งจะมีความสามารถตลอดจนจำแนกแจกอรรถทุกให้ตน แลอาจเทียบเคียงกันคว่ำหาธรรมที่จริงแท้มาเผยแพร่ให้ปรากฏได้ ทั้งพระเจ้าน้องยาเธอ

กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส เป็นพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์หนึ่งซึ่งควร
จะเลื่อนยศขึ้นเป็นพระองค์เจ้าต่างกรมผู้ใหญ่โต เหมือนพระเจ้าน้องยา
เธอ ซึ่งได้ทรงรับราชการเป็นหลักฐาน อันได้ทรงยกย่องขึ้นไว้เป็น
พระองค์เจ้าต่างกรมผู้ใหญ่แล้วนั้น

จึงมีพระบรมราชโองการ ดำรัสสั่งให้สถาปนาเลื่อนพระเกียรติ
ยศพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ขึ้นเป็นพระองค์เจ้า
ต่างกรมผู้ใหญ่ ตามในฝ่ายบรมราชตระกูล มีพระนามตามจารึกใน
พระสุพรรณบัฏว่า พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวชิรญาณวโรรส
สุนทรพรตวิสุทธิพรหมจรรย์ วิมลศีลขันธธรรมวรยุต ศรีวิสุทธิกษัตริย์
สาส์นเกิดกอรรฆมานวาทย์ ขวริสิขยนารถสมณคุณบรมขพิตร เสกขัสถ์ถิตย
ณวิคยวณิเวศราชวรามวิหาร พระอารามหลวง มุสิกนาม
ทรงศักดินา ๑๕๐๐๐ ตามพระราชกำหนดค้อย่างพระองค์เจ้าต่างกรมใน
พระบรมมหาราชวัง จงทรงเจริญพระชนมายุ พรรณสุขุผลปฎิภาณ คุณ
สารสมบัติ สรรพศิริสวัสดิ์พิพัฒน์มงคล วิบูลย์ศกมลสถลเกียรติยศ
อิศริยศศักดิ์ มหาไพเราะทกขระการ ให้ทรงเลื่อนเจ้ากรม เป็นหลวง
วชิรญาณวโรรส ถ้อยศักดินา ๖๐๐ ให้ทรงเลื่อน ปลัดกรม เป็นขุน
วรพรตบำรุง ถ้อยศักดินา ๕๐ ให้สมุห์ยาญชี คงเป็นหมื่นณคองพยุหผล
ถ้อยศักดินา ๓๐๐

ให้ผู้ที่ได้เลื่อนตำแหน่งแลคงตำแหน่งยศทั้ง ๓ นี้ ทำราชการใน
หลวงแลในกรม ตามอย่างธรรมเนียม เจ้ากรม ปลัดกรม สมุห์ยาญชี
ในพระองค์เจ้าต่างกรมทั้งปวงสืบไป ให้มีความสุขสวัสดิ์เจริญเทอญ ฯ

มาในรัชกาลปัตยุบันนี้ ขอเสร็จการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
แลเฉลิมพระเกียรติยศสมเด็จพระบรมราชินี พระพันปีหลวงแล้ว โปรด
ให้ตั้งพระราชพิธีมหาสมณุตมาภิเษก ที่วัดบวรนิเวศ ถึงฉัตรจันทร์
เดือนธันวาคม ค.ศ. ๒๔๕๓ ทรงเลื่อนพระเกียรติยศเป็น
สมเด็จพระบรมราชินี ทรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระมหาสมณะ มีสำเนา
ประกาศดังนี้

ประกาศมหาสมณุตมาภิเษก

๑ ศกมัตถ พระพุทธศาสนากาล เป็นอภิศกมาศ ๒๔๕๓ พระยา
กาลปัตยุบันจันทร์โคจร โสณสัมพัตสร มฤคศิวนาส สุกกษัตริย์ จตุร
ดิถี ศศิวาร สุริยคติกาล รัตนโกสินทรศก ๒๔๕๓ จันทรมาศ
ขุณุมสุทิน พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ๑ ล ๑ พระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวชิรญาณ
วโรรส เป็นพระบรมวงศ์พระองค์หนึ่ง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงยกย่องว่าเป็นผู้ต้องพระราชอิศยาไศริยมาตั้งแต่
ยังทรงพระเยาว์ ได้ทรงปฏิบัติราชการใกล้ชิดกับพระองค์ จนกระทั่งพระ
ชนมายุถึงกำหนดอันควรที่จะทรงพระผนวชในพระบรมพุทธศาสนา ตั้งแต่
เมื่อก่อนจะทรงพระผนวชนั้น ก็ได้ทรงมีพระกระมลสันดานเลื่อมใสใน
พระรัตนไตรยมั่นคง แลได้เริ่มทรงศึกษาพระปริยัติธรรมมาก่อน ครั้น
เมื่อทรงพระผนวชแล้ว ก็ได้ทรงพระอุสาหศึกษาพระปริยัติธรรมด้วย

พระปรีชาญาณ ทรงรอบรู้ ในอรรถธรรมทั้งปวงมากจนเป็นลำดับ จนหา
 ผู้ที่รู้เท่าเทียมได้ โดยยากนัก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า
 อยู่หัว ได้ทรงสถาปนาพระอิศริยยศให้เป็นพระองค์เจ้าต่างกรม แลให้
 ทรงสมณศักดิ์อันสูง ก็เพราะทรงทราบซึ้งอยู่ว่าพระราชาภคกษัตริย์ของพระ
 องค์จะสามารถเป็นผู้ทำางพระบรมพุทฺธศาสนา ให้ประคองฐานถาวรวัฒนา
 ในสยามราชอาณาจักรสืบไป ทั้งนี้ว่าเป็นไปได้จริงตามความทรงมุ่ง
 หมาย อรรถมาพระศาสนาจะมั่นคงยั่งยืนอยู่ได้ก็เพราะอาศัยความ
 รอบรู้แห่งพุทฺธศาสนิกบริสัย ในพระธรรมอันต้องแท้ พระเจ้าบรมวงศ์
 เจด กกรมหลวงวชิรญาณวโรส ได้ทรงเป็นประธานในการที่พระภิกษุ
 สามเณรสอบไล่พระปริยัติธรรม ทรงกำกับให้การสอบไล่อันนั้นเป็นไป
 โดยทางที่ถูกต้องทุกประการ นับว่าได้ทรงช่วยสมเด็จพระราชาธิบดี
 ในการที่ทรงทำนุบำรุงพระศาสนา ให้มั่นคงอยู่มิได้เสื่อมคลายไปเลย
 ทั้งได้ทรงพระอสาหุภกรของคณะสงฆ์ให้มั่นคงในกิจปฏิบัติ สมควรแก่
 ผู้ที่ดำรงสมณเพศพิเศษยิ่งกว่าสามัญชน นับว่าได้ทรงทำคุณประโยชน์
 อันใหญ่ยิ่งให้บังเกิดมีแก่กรุงสยาม

อนึ่งได้ทรงเป็นผู้เชิดชูชาญในสรรพอรรถธรรมทั้งปวง แล้วยังได้
 ทรงเปิดเผยแผ่พระธรรมนั้น ๆ ให้ปรากฏแก่มหาชนทั่วไปโดยโวหาร
 อันไพเราะจับใจสมทราบ ทำให้ผู้ฟังแล้วแลเห็นเข้าใจข้อความแจ่ม
 แจงสิ้นความเคลือบแคลงได้ ทำให้เกิดความเลื่อมใสในพระรัตนไตรย
 ทั่วจนเป็นอันมาก ความอันใดที่เข้าใจยากก็ได้ทรงขยายให้แลเห็น
 ง่ายคายกระจำประหนึ่งทรงนำทางให้เดินไปสู่ที่ซอบ ทรงขำนิชำนานญ

ทั้งในทาง แสวง พระสัทธรรมเทศนาแลในทาง นิพนธ์รนา หนังสือขึ้นเป็น
 เครื่องขู่ใจให้ผู้นับถืออันได้รับผลอันดี บัณฑิตว่า โมทย์เป็นที่นิยมนับถือของ
 มหาชนทั่วไป ไม่เฉพาะแต่ในสยามราชอาณาจักรเขต ถึงแม้ชนในไพรช
 ประเทศก็สรรเสริญยกย่องพระองค์ว่าเป็นมหาบัณฑิตอันประเสริฐ ผู้
 ที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาทั่วไป ได้นิยมยอมยกพระองค์เป็นมหาสาสน
 นายก แต่ถึงแม้ผู้ที่มีใจนับถือศาสนาอื่น ๆ ก็มีความนับถือพระองค์
 เป็นปราชญ์อันหาที่เปรียบได้ โดยยาก ผู้มีชื่อเสียงสำคัญอันเป็นชาวต่าง
 ประเทศ แม้มาเยี่ยมกรุงสยามก็คงตั้งใจพยายามไปน้อมคำนับด้วย
 ความนิยมนับถือ ด้วยได้ยินพระเกียรติคุณบรรณาไปจนถึงประเทศนั้น ๆ
 จึงชวนกันมาเฝ้าเพื่อสำแดงความเคารพมหากษัตริย์ดังนี้

อีกประการหนึ่ง พระองค์ได้ทรงเป็นครูศิษยาจารย์ แห่งพระ
 บรมวงศานวงศ์ ข้าราชการ แลชนทุกชั้น ได้ทรงมีพระหฤทัยเอื้อเพื่อ
 เผื่อแผ่ในหมู่ศิษย์ทั้งหลายทั่วกัน ไม่เลือกหน้าว่าเป็นบุคคลชั้นใด ใน
 ขณะที่ยังเป็นภิกษุสามเณรอยู่ในสำนักของพระองค์ก็ทรงอุทิศตนให้ร้อย
 รู้เข้าใจในอรรถธรรมตามสมควรแก่สติปัญญาของตน ๆ ครั้นเมื่อละเพศ
 พรหมบรรพแล้ว ก็ยังทรงเป็นพระจริศติคามประทานโอวาทตามแต่จะ
 ทรงหาโอกาสได้ คอยทรงตักเตือนสติแลเห็นขวัญใจไว้ให้ฝึกฝนในทาง
 ธรรมอันควรแก่ศึหปฏิบัติ เช่นพระคุณอันแน่ชัดประจักษ์อยู่ในใจแห่ง
 ศิษย์ทั้งหลายทั่วกัน

ในส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นพระเจ้า
 บรมวงศ์เจ้า 11/03/2565 กรมหลวงวชิรญาณวโรส ได้ทรงคุ้นเคยแลเป็นที่ถูก

พระอริยาไศรยกันมาแต่ยังทรงพระเยาว์ ได้ทรงสั่งสอนชักจูงพระราช
 หฤทัยให้น้อมไปในทางศรัทธา ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเช่น
 ลำดัยมา ครั้นเมื่อรัตนโกสินทรศก ๒๑๒ ก่อนที่จะเสด็จออกไปศึกษา
 วิชาการณประเทศยุโรป พระเจ้าบรมวงศ์เธอก็ได้เป็นผู้ทรงรับคำ
 ปฏิญาณแสดงพระองค์เป็นอุบาสก จนถึงเมื่อรัตนโกสินทรศก ๒๒๓ ได้
 ทรงเป็นพระอุปัชฌายาจารย์ เมื่อทรงรับอุปสมบทได้ทรงอุทิศตนสั่งสอนให้
 ทรงทราบอรรถธรรม แลความปฏิบัติอันค้ำนงาม ทั้งค้อมากยังได้
 ทรงตามอนุสาสน์ตักเตือน ทรงแนะนำทางที่จะทรงพระราชดำริห์ในทาง
 ธรรมอันจะควรใช้ประกอบในทางโลก นับว่าทรงมีพระคุณอันใหญ่ยิ่ง
 หาผู้ใดจะเสมอเหมือนได้ โดยยากนักในสมัยนี้.

ตามข้อความที่กล่าวมาแล้วนี้ จึงแลเห็นปรากฏอยู่ว่า พระเจ้า
 บรมวงศ์เธอ กรมหลวงวชิรญาณวโรดม ทรงเป็นบุรุษรัตนอันล้ำเลิศ
 ประเสริฐสุดยิ่งกว่าบรรดาพระเถรวานเถรทั้งปวงทั้งในคามวาสีธวัณวาส
 ชุกชีใดฉายเหนือ สมควรที่จะให้ทรงพระเกียรติยศอันใหญ่ยิ่ง เช่น
 อย่างพระเจ้าบรมวงศ์ที่ได้เคยทรงเป็นใหญ่ในคณะสงฆ์มาแต่ก่อน โดยรับ
 มหาสมณคณาภิเศกแลเลื่อนพระอิศริยยศต่างกรม ให้สัมแก่ความ
 ยืนเคียงมโหฬาร จะได้เป็นที่เคารพสักการบูชา เป็นต้นนิมิตอันดีของพระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแลพระเจ้าบรมวงศ์ข้าราชการ ตลอดจนจนถึง
 มหาชนนิกรที่เลื่อมใสในพระบรมพุทธศาสนาทั่วหน้า.

จึงมีพระบรมราชโองการมรพระบัณฑูรสรุปลิงหนาทไปรอกเกล้าไปรอก
 ๕๐๕๖๕๕
 กระหม่อมให้ตั้งการมหาสมณคณาภิเศก แลเลื่อนพระอิศริยยศพระเจ้า

บรมวงศ์เธอ กรมหลวงวชิรญาณวโรรส ขึ้นเป็นสมเด็จพระมหา
 ภิรมย์นาถในพระสัปรดณบัตรว่าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
 พระยาวชิรญาณวโรรส ศรีสุคติขัตติยพรหมจารี สรรพเพชญ์รังศักดิ์ยาน
 วากย มนุชยนาถอเนญชาธิวงค์ บรมพงศาธิบดี จักรบรมนารถประณัย
 ตา มหามกุฏกษัตริราชวรางกูร จุฬาลงกรณ์ปรีมินทร์สุวรรณนิยภักดา
 วชิราวุธมหาราชหิโตษยาจารย์ ศักดิ์สารมหาวิมล มงคลธรรมเจดีย์
 สุตพุทธมหากวี ตรีวิภูภักติโกศล เขมรยพลเสวตรมัตถ์ ศิริวิรัตน
 ปลักษณมหาสมณตมาภิเษกาทิมิต วิชิตมารสรวาภธรรมเสนาบดี อมร
 โภษินทรโมลีมหาสงฆปริณายก พุทธศาสนคิลก โลกุตมมหาบัณฑิตคีย์
 สัตตบรรณานันตวิปริตปฏิภาณ มโหฬารเมตตาภิยาครีย์ พุทธาภิ
 รัตน์ตรีศุนาภิรักษ์ เอกอัครมหาอนาคาริยวัณ สยามาธิปัตยพุทธบริษัท
 เนตร สมณคณินทราภิเษกสกลพุทธจักรกฤตโยปการ มหาปาโมกษ
 ประธานเสนาวิรวโรคม บรมนารถยพิตร เสกีสถิติตย์นวัตยวณิเวศ
 ราชวรวิหาร พระอารามหลวง มุสิกนาม ให้ทรงศักดิ์นา ๓๕๐๐๐ เป็น
 พิเศษในตำแหน่งพระองค์เจ้าต่างกรมผู้ใหญ่ ดำรงพระยศฝ่ายสมณ
 ศักดิ์ เป็นเจ้าคณะใหญ่แห่งพระสงฆ์ทั้งกรุงเทพมหานคร แลหัวเมือง
 ทั่วพระราชอาณาเขต พระราชทานนิตยภัตรบิชาเดือนละ ๘๐ บาท ขอ
 อาราธนาให้ทรงรับอุปการะพระพุทธศาสนาเป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับอธิกรณ์
 พระภิกษุสงฆ์สามเณรทั่วไป โดยสมควรแก่อิศริยยศสมณศักดิ์ จงทรง
 เจริญพระชนมายุพรรณสุขะพลปฏิภาณคุณสารสมบัติ สรรพศิริสวัสดิ
 พิพัฒมงคล วิทยาลัยกุศลจิระดิถีกาลในพระพุทธศาสนาเทอญ ฯ

11/03/2565

เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เลื่อนพระอิศริยยศ
ชั้นทรงแล้ว จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ทรงเลื่อนเจ้ากรมเป็นพระยา
วชิรญาณวโรรส ถ้อยศักดิ์เงิน ๓๐๐๐

ปลัดกรมเป็นพระวรพรตบำรุง ถ้อยศักดิ์เงิน ๘๐๐

สมุห์หาญชี่ เป็นหลวงงคงพยุหผล ถ้อยศักดิ์เงิน ๕๐๐

ให้ผู้ซึ่งได้รับตำแหน่งทั้งสามคนทำราชการในหลวงแลในกรมตาม
อย่างธรรมเนียม เจ้ากรม ปลัดกรม สมุห์หาญชี่ ในพระองค์เจ้าต่าง
กรมผู้ใหญ่ทั้งปวงสืบไป ให้มีความศุขศิริสวัสดิ์เจริญเทอญ

ฝ่ายสมณศักดิ์นั้น ให้ทรงมีพระราชอาคะระ ดานานุกรม ประทับ
พระอิศริยยศ ๑๕ รูป คือ

พระมหานายก พุทธปาจนคิลกโลกยปสาทาภิบาล สกลสังฆ
ปาโมกขประธานมหาสดาวรภิการ คณาธิบดีคัมภีร์คณิศรคณาจารย์
ที่พระราชอาคะระปลัดขวา มนตยภัตรตามสมณศักดิ์ ๑

พระเจดุนายก ขรรคนิธิสาธกมหาเดวภิการ คณะกิจบรรหาร
ธรรวาทนการ สมุห์หทัยคัมภีร์ธรรมภาณกาจารย์ ที่พระราชอาคะระปลัดซ้าย
มนตยภัตรตามสมณศักดิ์ ๑

พระครูวิสุทธิธรรมภาณ มนตยภัตรราคาเทือนละ ๘ บาท ๑

พระครูพิศาลวันนยวาท มนตยภัตรราคาเทือนละ ๘ บาท ๑

พระครูประสาธตพททปริศร์ มนตยภัตรราคาเทือนละ ๖ บาท ๑

พระครูประสิทธิ์ทพทมนต์ มนตยภัตรราคาเทือนละ ๖ บาท ๑

พระครูโสภณอวาสวตริ มนตยภัตรราคาเทือนละ ๖ บาท ๑

พระครูพิพัฒน์พิหารการ มีนิตยภัทรวเทือนละ ๒ บาท ๑

พระครูวินัยธร ๑

พระครูวินัยธรรม ๑

พระครูเอกสาวิณ์ ๑

พระครูอนันคนินนาท ๑

พระครูสังฆบริบาล ๑

พระครูสมุห์ ๑

พระครูใบฎีกา ๑

รวม ๑๕ รูป

ขอให้พระคุณผู้ซึ่งได้รับตำแหน่งทั้งปวงนี้ มีความสุขศิริสวัสดิ์

สถาพรในพระพุทธศาสนา เทอญ ฯ

กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์

พระบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ทศมฤตพระปกเกล้าเจ้าพระยาจางษ์ (๓๒)

จักราชขบพิช พระนามเดิมว่าหม่อมเจ้าภุชงค์ พระนามฉายาว่า

สิริวิฑฒโน เป็นหม่อมเจ้าชายใหญ่ ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๓

กรมขุนเจริญผลภูลสวัสดิ์ ประสูติในรัชกาลที่ ๔ เมื่อณวันศุกร์

เดือนอ้าย แรม ๗ ค่ำ บรมเม จุลศักราช ๑๒๒๑ ตรงกับวันที่ ๑๖ ธันวาคม

พ. ศ. ๒๔๐๒ เมื่อยังทรงพระเยาว์ได้เล่าเรียนอักษรสมัยในสำนักเจ้าจอม

มารคาสัมฤตธิ์ ซึ่งเป็นย่า

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อบรมเม พ.ศ. ๒๔๑๔ พอเกษากันต์แล้วโปรด

ให้ตามเสด็จไปในเรือพระที่นั่งบางกอก คราวเสด็จประพาศอินทโยธิน จน

ถึงเมืองสิงคโปร์ แล้วให้อยู่เล่าเรียนในโรงเรียนแรพพิลกับหม่อมเจ้า

องค์อื่น ๆ ที่ไปในคราวเดียวกัน เรียนอยู่ ๘ เดือน พอทางกรุงเทพฯ
 ไปรถให้ตั้งโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษสำหรับเจ้านายชั้นแล้ว จึงมีรับสั่ง
 ให้กลับเข้ามาเล่าเรียนในกรุงเทพฯ ครั้นจะทรงผนวชเป็นสามเณร
 จึงไปเล่าเรียนหนังสือขอมต่อพระยาศรีสุนทร ไหวหน้อยจนทรงผนวชเมื่อ
 ๒๕ กรกฎาคม พ. ศ. ๒๔๖๒ ทรงผนวชที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม สมเด็จพระ
 กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ แต่ยังไม่เสด็จดำรงพระยศเป็นกรมหมื่น
 บวรวิชัยสรียพันธ์เป็นพระอนุชาฝ่าย พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร แต่
 ยังเป็นหม่อมเจ้าพระราชกษัตริย์เป็นพระอาจารย์ ทรงผนวชแล้วเสด็จอยู่ที่
 วัดราชบพิธ ในชั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จออก
 ทรงผนวชประทับอยู่ที่วัดพระพุทธรัตนสถาน ๑๕ วัน เวลาเสด็จขึ้นชบาต
 ไปรถให้ตามเสด็จด้วยทุกคราว จนเสด็จลาผนวช

ครั้นออกพรรษาแล้ว ทรงศรัทธาในสมณเพศจึงไม่ลาผนวช
 จึงเล่าเรียนภาษาขอมต่อพระครูบดินทรธรรมสโมธาน สก แต่ยังเป็น
 อาจารย์ให้นิสสัยพระแลให้ศีลสามเณรอยู่วัดราชบพิธ แลเรียนหนังสือไทย
 ต่อพระยาโอราทวรกิจ แก่น ต่อมาอีก ครั้นพระครูบดินทรธรรมสโมธาน
 ไปครองวัดนารอด จึงเรียนพระปริยัติธรรมต่อมากับหลวงญาณภิรมย์
 โภย้าง แลอาจารย์รอกข้าง แลได้เรียนภาษาสังสกฤตต่อพรหมณ์
 ซึ่งไปรถให้มาสอนอยู่คราว ๑ ครั้นพระชันษาใกล้จะครบอุปสมบท
 จึงทรงศึกษาพระวินัยแลเล่าสวดมนต์แลปาฏิโมกข์จนจบ ถึงปีเถาะ
 พ. ศ. ๒๔๖๒ ไปรถให้ทรงอุปสมบทที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม สมเด็จพระ
 พระวินัยรัตนทัตเป็นพระอนุชาฝ่าย ทรงผนวชแล้วกลับมาอยู่วัดราชบพิธ

๑๓๐๓/๒๕๖๕

ตามเดิม เล่าเรียนพระปริยัติธรรมต่อชนปรีชานสาสน์ โศ และอาจารย์
รอกค้อมา แล้วไปเรียนต่อสมเด็จพระสังฆราช สา แต่เมื่อยังเป็น
ที่พระธรรมวโรคม ท้าวทราชประคิยขู้บ้าง

ถึงขมมะเมีย พ.ศ. ๒๔๒๕ โปรดให้เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่พระ
ที่นั่งสุทไธสวรรย์ ได้แปลถวายนำพระที่นั่งวัน ๓ โคนเป็นเปรียญ ๕ ประโยค
ได้พระราชทานตาลิขัตร์เปรียญพจนาคชกตณแปนเกษรคิยศ ต่อมาถึงขจ
พ.ศ. ๒๔๒๙ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

อีกครั้ง ๓ ได้อีกประโยค ๓ รวมเป็น ๕ ประโยค

ถึงขญู พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงตั้งเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะ มี
ราชทินนามว่า หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต คราวเดียวกับทรง
ตั้งพระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากรท้าวทราชขพิธ เมื่อดวันพฤศคชค
เดือน ๑๒ แรม ๓๐ ค่ำ ตรงกับวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน มีสำเนาประกาศ
ที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ทรงพระราชดำริเห็นว่า หม่อมเจ้าพระภุชงค์ ในพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ
กรมขุนเจริญผลภูลสวัสดิ์ มีอุปสาหะพิริยภาพเล่าเรียนพระคัมภีร์ปริยัติ
ธรรมมาก จนได้แปลไล่สอบในที่ประชุมพระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย
ได้ถึงภูมิเปรียญ ๕ ประโยค ดำรงคุณธรรมสมควรเป็นหม่อมเจ้า
ราชาคณะฝ่ายสมณศักดิ์ได้

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสสั่ง
ให้สถาปนาหม่อมเจ้าพระภุชงค์เป็นหม่อมเจ้าราชาคณะ มีพระนามใน

สัญญาบัตรว่า หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต มีอำนาจสมณศักดิ์
เสมอพระราชาคณะ พระราชทานนิตยภัตบรรดาคาเดือนละ ๔ ตำลึง
ขออาราธนาให้รัชชระพระพุทธรูปศาสนา เป็นภาระตั้งสอนแลระงับอภิภรณ์
ภิกษุสงฆ์สามเณรในพระอาราม โดยสมควรแก่กำลัง แลยศถาบรรดาศักดิ์
ซึ่งพระราชทานนี้ ขอให้ให้มีคชสวัสดิ์สถิตสถาพรเจริญ จริยปฏิบัติกาลในพระ
พุทธรูปศาสนาเทอญ ฯ

ถึงพระแม่ พ.ศ. ๒๔๓๘ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ
ผู้ใหญ่เสมอชั้นเทพ มีสำเนาดังนี้

ให้หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต มีตำแหน่งยศพิเศษ เสมอ
ตำแหน่งเทพ เพิ่มนิตยภัตขึ้นเป็นบรรดาคาเดือนละ ๔ ตำลึงถึง มีถา
นาศักดิ์ควรตั้งถาถาถาถาถา ๔ รูป

ถึงขกัญ พ.ศ. ๒๔๔๒ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นชั้นธรรม ตำแหน่ง
พระธรรมปาโมกข์ เมื่อวันศุกร์ ที่ ๑๐ พฤศจิกายน วันโกสินทรศก ๑๓๘
มีสำเนาประกาศดังนี้

คำประกาศ

อนึ่ง พระราชาคณะที่ ประกอบด้วยคุณธรรมมีปฏิญาณแตกถาถาถา
พระปริยัติ ซึ่งปรากฏอยู่ในสังฆบริเวณ สมควรจะเลื่อนนิตริยยศ
ในสมณศักดิ์ แลพระสงฆ์ซึ่งทรงสมณวัตร สมควรจะเป็นพระราชาคณะ
แลพระครูยังมีออกหลายรูป

๒๕๓/2565

นมัสการสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ จุฬาลงกรณ์
 เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต
 เป็นพระโอรสองค์ใหญ่ของพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมขุนเจริญผล
 ภูตสถิตย์ ถ้าดำรงอยู่ในพระวาศได้รัชชการที่ ก้จะได้ทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ เลื่อนขึ้นเป็นพระองค์เจ้าให้เป็นพระเกี้ยวตียศตามราชประ
 เเพณีมา หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรตนี้ โดยว่าทรงผนวช
 มิได้รัชชการแผ่นดินก็ด้วยบุญด้วยวิการณญาณ ชำนาญในพระ
 ปริยัติธรรม เป็นเปรียญ ๕ ประโยค ทรงคุณวุฒิวิริยภาพ ขวนขวาย
 ในธุระพระพุทธศาสนา ได้เคยเป็นผู้ตรวจชำระพระไตรปิฎกที่ตีพิมพ์
 แลเป็นสภานายกแห่งมหาจุฬาราชวิทยาลัย ได้สั่งสอนพุทธมามกชน
 ทั้งคฤหัสถ์แลบรรพชิต ให้เข้าใจในกิจที่ควรปฏิบัติตามพุทธโอวาท
 ประกอบด้วยมารยาตควรแก่สมณวัตร ปกครองสมณบริษัท โดย
 เรียบร้อย มีอริยาไศรยเมตตาคือสหธรรมิกพรหมจรรย์มั่นคงในพุทธ
 ศาสนา เช่นอเจฬพรหมจริยาภีรต ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 ให้สถาปนาเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะ แลต่อมาก็ได้ทรงรับอัคริยศักดิ์
 เพิ่มตำแหน่งเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะผู้ใหญ่เทียบยศเสมอเทพ ภาย
 หลังได้ทรงรับอัคริยศตำแหน่งพระธรรมปาโมกข์ ได้รักษาสมณศักดิ์
 ทั้งประเพณีราชการเรียบร้อยตลอดมา ควรเป็นสมณทนายทในสมณวงศ์

ตำราคุณธรรมสัมมาปฏิบัติ ย่อมเป็นที่เคารพนับถือแห่งพุทธศาสนิก
 บริษัท แลได้เป็นพระกรรมวาจาจารย์ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
 เมื่อทรงผนวชเป็นภิกษุ แลเป็นผู้ถวายสรณแด่ศีลสมเด็จพระเจ้าลูก
 ยายเธอเมื่อทรงผนวชเป็นสามเณรหลายพระองค์ แลเป็นพระอุปัชฌา
 จารย์แห่งกุลบุตรเป็นอันมาก อนึ่งพระบรมวงศานุวงศ์ได้ทรงผนวช
 ในพระพุทธศาสนา แลตำราคุณธรรมดังกล่าวมาแล้ว ในเวลานี้
 ก็มีน้อยพระองค์ สมควรเพิ่มพระอิศริยยศในราชตระกูลแด่สมณศักดิ์
 ให้ยิ่งขึ้น

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้สถาปนาเลื่อนอิศริยยศหม่อม
 เจ้าพระสถาพรพิริยพรต เป็นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า มีราชทินนาม
 ตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระสถาพร
 พิริยพรต อังคีรสศาสนธำรง ราชวรพงศ์ศักดิ์พิบูลย์ สุนทรธรรด
 ปรียัติโกศล โสภณศีลสมาจารวัตร มัชฌิมคณานุนายก สาสนนิกล
 บพิตร อังชันาม สถิตย์ณวัตรราชขพิธิ สถิตย์มหาสีมารามราชวรวิหาร
 พระอารามหลวง ทรงศักดินา ๓๐๐๐ มีตำแหน่งสมณศักดิ์ที่พระพรหมมุนี
 เจ้าคณะรองในคณะกลาง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๘ ตำลึง มีถานา
 นุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดพิพัฒน์พรหมจริยคุณ สมบูรณ์คณะชื่ชื่ มัชฌิม
 สังฆานุนายก ๐๓/๒๕๕๕ ญาณธรรมรักขิต มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๓

พระครูวินัยธร	๓	
พระครูวินัยธรรม	๓	
พระครูพทธพากย์ประกาศ	๓	
พระครูธรรมศาสตร์ไชย	๓	
พระครูสังฆบริหาร	๓	
พระครูสมุห์	๓	
พระครูใบฎีกา	๓	รวม ๘ รูป

ขออาราธนาให้ทรงวิีษระพระพุทธรศาสนา เป็นภาระสั่งสอนช่วย
 ระวังอธิกรณ์พระภิกษุสงฆ์สามเณรในคณะตามสมควรแก่พระกำลังแล
 ษิครียกซึ่งพระราชทานน จงเจริญพระชนมายุพรรณ สุข พละ ปฏิภาณ
 คุณสารสมบัติ สรรพศิริสวัสดิพิพัฒน์สถาพร จีรฐิติกาลในพระ
 พุทธศาสนาเทอญ ฯ

ถึงรัชกาลยี่ดยี่นเน เมื่อบจช พ.ศ. ๒๔๕๓ ไปรคให้ตั้งการพิธิ
 ังกรมท้าวราชขพิธิ ทรงสถาปนาเป็นพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่น
 ชินวรสิริวัฒน สมนศักดิ์เสมชสมเด็จพะพญาจารย์ เมื่อนวนท ๒๒
 มกราคม มีสำเนาประกาศททรวงตั้งตั้งน

คำประกาศ

ศกมัสก พระพุทธรศาสนกาล เป็นอศติภภาค ๒๔๕๓ พรพษา กาล
 ยี่ดยี่นจันทรโคจร โสณสัมพัตสรกาพักษ์ ษิฐิมติถรวิวาร สุริย

ศกติกาล รัตนโกสินทรศก ๑๒๕ มกราคม พาวีสติมสุรทิน โดย
กาลนิยม

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาราช ๑ ๒ ๓ พระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระ
สถาพรพิริยพรต ได้ทรงผนวชในพระบวรพุทธศาสนาแล้วได้
หลายพรรษกาล ประกอบด้วยพระวิริยภาพ แลทรงสติปัญญา
สามารถ ทรงชำนาญในพระปริยัติธรรม ได้ทรงเป็นอาจารย์สั่งสอน
บริษัทให้รอบรู้จนได้เป็นเปรียญแล้วเป็นอันมาก ทั้งได้ทรงปฏิบัติพระ
องค์เป็นหลักฐานมั่นคงสมควรแก่ตำแหน่งหน้าที่พระบรมวงศานุวงศ์แล
บรรพชิตผู้ใหญ่ ทำให้เป็นที่น่าเลื่อมใสแห่งบรรดาพุทธศาสนิกชน
ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต ทรงปกครองสมณบริษัทแลศิษย์ของพระองค์
ด้วยน้ำพระทัยอันโอบอ้อมอารี มีเมตตาเผื่อแผ่ทั่วถึงกัน พระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสังเกตเห็นพระคุณสมณศักดิ์
ชัดแล้ว จึงได้ทรงพระกรุณาฯ ยกย่องให้ ได้เลื่อนอิศริยยศศักดิ์ขึ้นเป็นลำดับ
ถึงปรากฏอยู่ในคำประกาศพระบรมราชโองการเมื่อทรงสถาปนาพระอิศริย
ยศเป็นพระองค์เจ้าพระนั้นแล้ว ส่วนพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า
อยู่หัว เมื่อทรงผนวชในพระบวรพุทธศาสนา พระวรวงศ์เธอ พระ
องค์เจ้าพระสถาพรพิริยพรต ได้ทรงเป็นพระกรรมวาจาจารย์ แลได้
ถวายโอวาทตามตำแหน่งอาจารย์ทุกประการ ไม่เฉพาะแต่ในขณะเมื่อ
ทรงพระผนวช ถึงค้อมากยังได้ทรงตามเป็นอุระตามกาลอันควร ทั้ง

ใต้ทรงเป็นพระอุปัชฌายารย กุลบุตรที่ไ้ยรรพชาอุปสมบท นับว่า
พระองค์เป็นสุนทรพรคอันประเสริฐ พระบรมวงศานวงศ์ที่ทรงผนวช
ในพระพุทธศาสนา แลดำรงคุณธรรมสม่ำเสมอเช่นนี้ ในเวลานี้มี
น้อยพระองค์ จึงนับว่าทรงเป็นอัคริยบุรุษพระองค์หนึ่ง สมควรที่จะ
ได้เพิ่มภลพระอิศริยยศให้ปรากฏในราชตระกูลแลในสมณศักดิ์ให้ใหญ่
ยิ่งขึ้น

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้สถาปนา พระวรวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าพระสดาพรพิริยพรต ขึ้นเป็นพระองค์เจ้าต่างกรม มีพระนาม
ตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์
ขัตติยพงศ์พรหมจาวี ประสาทินยคุณากร สดาพรพิริยพรต อังคีรส
ศาสนธำรง ราชวรวงศ์วิสุต วชิรวาอุหมหาราชอภินิษกรมณจารย์ สุขุม
ญาณวิบุล สุนทรอรรดปริยัติโกศล ไคภณคัลลสมาจารวัตร มัชฌิม
คณิศรมหาสังฆนายก พุทธศาสนคิลกสลาวิริยพิตร สิงหนาม ทรง
ศักดิ์คินา ๑๓๐๐๐ อย่างพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าต่างกรม ตามพระ
ราชกำหนดกฎหมาย ทรงสมณศักดิ์ที่สมเด็จพระราชาคณะชั้นเจ้า
คณะใหญ่ บัญชาการคณะกลาง พระราชทานนิตยภัตรเป็นยศยู่ซา
ราคาคืออนละ ๕๐ บาท

ขออาราธนาให้ทรงรัยพระพุทฺธศาสนา เปนภาระสั่งสอนช่วย
ระงับอธิภรณ์ แลอนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณรในพระอารามทั้งปวง
ซึ่งชนในคณะโคโยสมควรแก่พระกำลัง แลอิศริยยศซึ่งพระราชทาน

มาน ๕ จงทรงเจริญพระชนมายุ พรรณ สุข พละปฏิภาณ คุณสาร
 สมบัติ สรรพศิริสวัสดิพิพัฒมมงคล จิรชีวิตกาลในพระพุทธศาสนาเทอญฯ
 เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เลื่อนพระ
 อัคริยศตั้งแล้ว ๕ จงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ทรงตั้ง เจ้ากรม
 เป็นหมื่นจันทรวรวิมล ๕ ถ้อยกักตึกนา ๕๐๐ ปลัดกรมเป็นพันพยาพิฏ์สรรพกิจ
 ๕ ถ้อยกักตึกนา ๓๐๐ สมุหุบายุชเป็นพันลิขิตพลชั้น ๕ ถ้อยกักตึกนา ๒๐๐
 ให้ผู้ซึ่งได้รับตำแหน่งทั้ง ๓ นั้นทำราชการฉลองพระเดชพระคุณต่อไป ให้
 มีความศุขสวัสดิเจริญเทอญ

ฝ่ายสมณศักดิ์กัน ๕ ให้ทรงมีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้
 ๓๐ รูป คือ

พระครูปลัดสัมพิพัฒมพรหมจรรยาจารย์ สรรพกิจวิธานโกศล
 โสภณวัตรจรรยาภิรัต มัชฌิมคณิศรสถาวัธรรฐาริ มั่นตยภักตราคา
 เกอนละ ๑๒ บาท ๑

พระครูธรรมมาธิการ	มั่นตยภักตราคาเกอนละ ๖ บาท ๑
พระครูวิจารณ์กรกิจ	มั่นตยภักตราคาเกอนละ ๖ บาท ๑
พระครูวินัยธร	๑
พระครูวินัยธรกรม	๑
พระครูโฆษิตสททสร	๑
พระครูอมรสรนาท	๑
พระครูสังฆวิธาน	๑
พระครูสมุห	๑
พระครูใบฎีกา	๑

รวม ๓๐ รูป

ขอให้พระองค์ผู้ซึ่งได้รับตำแหน่งทั้งปวงนี้ มีความสุขศิริสวัสดิ์
สถาพร ในพระพุทธศาสนาเทอญ ฯ

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ ยัง

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ (๑๑) วัดโสมนังค์
วิหาร นามเดิมว่า ยัง นามฉายาว่า เขมาภริระโต เป็นบุตรจีน สกกล
มารดาเป็นข้าหลวงเดิมในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่าน
เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อฉนวนพฤษภาคม เดือน ๓๒ ขึ้น ๓๓ ค่ำ ปีกฎ
จุลศักราช ๑๓๓๓ พ.ศ. ๒๓๗๕ ว่าเมื่อท่านคลอดคนหนึ่งแม่ไป บิดา
มารดาสำคัญว่าสิ้นชีพ จนปรารภกันว่าจะเอาลงหม้อขี้มันอยู่แล้ว บิดา
ของท่านไปคุเห็นยังมีชีวิตรออยู่ จึงร้องขึ้นว่า “ยังไม่ตาย” อาไครย
เหตุนี้ ต่อมาจึงได้นามว่า ยัง เมื่อเจริญชันษาของ ท่าน ผูกสอน
อักษรสมัยให้เอง จนอายุได้ ๑๓ ปี มารดาถึงแก่กรรม นำชายวัยไป
เลี้ยงไว้ได้ ๑ ปี บิดาไปขอรับมา ให้เรียนหนังสือจนที่ศาลเจ้าข้างวัด
สมเด็จฯ เรียนอยู่ ๒ ปี อายุได้ ๑๕ ปี บิดาพาไปฝากเป็นเสมียนทำบัญชี
การค้าขายของพระเสนางควีจาวณ ยม ขยบเคษ เมื่ออายุ ๑๕ ปี นำชาย
ที่ได้อุปการะท่านมาแต่ก่อน ไปรับมาให้เล่าเรียนสาสนธรรมที่วัดเขมา
ภิกคาราม ฝากไว้ ในสำนักพระครูเขมาภิมุขธรรม อิม แต่ยังเป็น
พระอันดับอยู่ ได้เริ่มเล่าเรียนขมามาลาเวยยาภรณ์ภาษาชาวพม่าแต่ไป
ครั้นเมื่อการเล่าเรียนของท่านถึงขั้นสังขณ นำชายจึงพามาฝากให้
เล่าเรียนที่วัดโสมนังค์วิหาร อยู่ในสำนักพระอธิการวิ ทิง แต่ยังเป็น
พระครูปลัดของสมเด็จพระวันรัต ณ ที่นี้ เมื่อเป็นที่พระพรหมมุนี ท่าน

ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมต่อพระอุปัชฌาย์ ทิม ต่อมา จนอายุได้ ๑๗ ปี
จึงได้บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดโสมนัสวิหาร เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๐
ถึงรัชกาลที่ ๕ ได้เข้าสอบพระปริยัติธรรมที่พระที่นั่งศิวสาร
ปราสาท เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยคแต่ยัง
เป็นสามเณร ครั้นถึงบวช พ.ศ. ๒๔๓๕ อุปสมบทที่วัดโสมนัสวิหาร
สมเด็จพระวันรัตน์ ที่ปี แต่ยังเป็นพระพรหมมุนีเป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อ
อุปสมบทแล้วเข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งที่ ๒ ที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์
เมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๓๘ แปลได้อีก ๒ ประโยค รวมเป็น ๕ ประโยค
ต่อมาถึงปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๒๕ เข้าแปลครั้งที่ ๓ ที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์
ได้อีก ๓ ประโยค รวมเป็น ๘ ประโยค

เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๒๗ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระอมรโมลี
ต่อมาถึงปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๔ พระราชทานนิตยภัตรเพิ่มขึ้นเสมอพระราชา
คณะผู้ใหญ่ชั้นเทพ มีประกาศดังนี้

“อนึ่งพระอมรโมลี วัดโสมนัสวิหาร พระเมธาธรรมรส วัด
พิไชยญาติการาม ประกอบด้วยญาณปรัชญา จ्ञานาญในพระปริยัติธรรม
แลมีความประพฤติดีงาม สมควรจะพระราชทานเพิ่มนิตยภัตรให้
พิเศษกว่าพระราชาคณะสามัญ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้เพิ่มนิตยภัตรพระอมรโมลีแลพระเมธาธรรมรส ขึ้นเป็นราคาเดือนละ
สี่ตำลึงกึ่งตอง ๒ รูป”

ต่อมาถึงขมเมย พ.ศ. ๒๔๓๗ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่
ที่พระเทพโมลี มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระอมรโมลี เป็นพระเทพโมลี ตรีปิฎกธรา มหาธรรม
กถกคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยัณวัตโสภณคัมภีร
พระอารามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละสี่ตำลึงกึ่ง มีถานานคักค
ควรตั้งถานานุกรมได้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสังฆวิจิตร ๓
พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๔ รูป ขอพระคุณจงรับพระ
พระพุทธรูปสำเนา เช่นถาวรสังฆสถานช่วยระงับอธิกรณ์ และอนุเคราะห์
พระภิกษุสงฆ์สามเณรในพระอารามทั้งช่วง ช่างขุนในคณะโดยสมควร
แก่กำลังแลอธิษษสถานานคักคิก ซึ่งพระราชทานมานั้น จงมีศุขสวัสดิ
สถาพรเจริญในพระพุทธรูปสำเนาเถอญ ฯ

ตั้งแต่วันที่ ๒๐ ธันวาคม วันโกสินทรศก ๑๓๓๓ พระพุทธรูปสำเนาถาวร
พรรษา เป็นวันที่ ๕๕๓๖ ในรัชกาลปัจจุบัน

เมื่อขอ พ.ศ. ๒๔๔๓ โปรดให้เลื่อนเป็นพระธรรมโกษาจารย์
มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระเทพโมลี เป็นพระธรรมโกษาจารย์ สันทรญาณนายก
ตรีปิฎกมุนี มหาคณาธิบดี บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยัณวัต
โสภณคัมภีร พระอารามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๕ ตำลึง
มีถานานคักคิกควรตั้งถานานุกรมได้ ๖ รูป คือ พระครูปลัดมีนิตยภัต
ราคาเดือนละ ๑ ตำลึง ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยธรรม ๑ พระครู
สังฆพินัย ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป

ถึงชวต พ.ศ. ๒๔๔๓ โปรดให้เลื่อนเป็นที่พระพิมลธรรม พร้อม
กับทรงตั้งพระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร เป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์
มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

กุฎมัสทุ ฯ (ลงวัน ๔ ๓ ๔ คำ ปีชวต พ.ศ. ๒๔๔๓ วันที่ ๒๗
กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๓๘)

ทรงพระราชดำริที่ว่า พระธรรมโกษาจารย์ มีความแตกฉาน
ในพระไตรปิฎกธรรม แคล้วคล่องในวิธสังฆกรรมนานาประการ เป็น
ปรีชาจารย์แห่งพระภิกษุสงฆ์ มีอุปสรรคมั่นคงแลกล้าหาญในการ
เทศนาสาธยาย มีปฏิภาณโวหารหนักในสาราณียธรรมสัมมาปฏิบัติ
เจริญกุศลปรั่วศีลข้อมแปลสงฆาวาศมิได้ย่อหย่อนโดยคิลาวรรตที่เปนนที่
เลื่อมใสแห่งสงฆ์นิกรเป็นอันมาก ได้รับพระราชทานอาราธนาบัตร
เป็นกรรมการในมหามกุฏราชวิทยาลัย ก็ได้จัดการให้ดำเนินไปตาม
ความสามารถ สมควรจะเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ได้

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ คำรัสสั่งให้สถาปนาพระ
ธรรมโกษาจารย์ เป็นพระราชาคณะตำแหน่งเจ้าคณะรอง มีนาม
ตามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระพิมลธรรม มหันตคุณ วิบุลยปรีชา
ญาณนายก ตรีปิฎกคุณาลังการภูสิต อุดรทิศคณฤศร ขวรสังฆาราม
คามวาสี สถิตยณวัดโสมนัสวรวิหาร พระอารามหลวง ตำแหน่ง
เจ้าคณะรองฝ่ายเหนือ มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๖ ตำลึง มีถาดานศักดิ์
ควรตั้งถาดานุกรมได้ ๘ รุกข์ คือ

พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ วิมลคุณฤๅคร อัครสังฆานุนายก
บัญญัติธรรมรักษิต มินิตยภักตวราคาเทือนละ ๒ คำดัง ๑

- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรรม ๑
- พระครูสรวิไชย ๑
- พระครูไกรสรวิลาศ ๑
- พระครูธรรมบาล ๑
- พระครูสมุห์ ๑
- พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๘ รูป

ขออาราธนาพระคุณทั้งปวงที่ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เพิ่ม
อีกศรัยยศทั้งนี้ วัชระพระพุทธานุสาสนาเป็นภาระสั่งสอนช่วยระงับอธิกรณ์
และอนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณรในคณะตามสมควรแก่กำลังแลศรัย
ยศที่พระราชทานนี้ แลของจริงวิจิติกาล เจริญอายุวรรณะคุณผลปฏิภาณ
คุณสารศิริสวัสดิ์ในพระพุทธานุสาสนาทกประการเทอญ

ในรัชกาลปัจจุบันนี้ เมษายนที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๓
ทรงตั้งเป็นสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ มีสำเนาประกาศดังนี้

คำประกาศ

ศุภมัสดุ ๑ ๑ (ลงวัน ๕ ๑ ๒ คำ พ.ศ. ๒๕๕๓
วัน ๒๕ มกราคม
รัตนโกสินทรศก ๓๒๘)

11/03/2565

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ๑ ๒ ๑ พระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระพินิตธรรมเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ
แตกฉานในพระไตรปิฎก เป็นอาจารย์สั่งสอนพระปริยัติธรรมแก่ภิกษุ
สงฆ์สามเณร มีความอุสาหมนั่นคงในวัตรปฏิบัติ ทรงคุณธรรม
สม่ำเสมอ เป็นผู้รอบรู้ ในอรรถธรรม สามารถแผ่ขยายข้อความ
ความเทศน์ในบายให้ชนทั้งหลายผู้ ไ้สัทธัมม์แล้ว แลเห็นหนทางธรรม
ปฏิบัติอันถ่องแท้ เทียบทางโลกกับทางธรรมให้กล้ำกลืนกัน อาจที่
จะนำมาใช้ในขณะประกอบกิจการทุก ๆ วันได้ ให้บังเกิดเป็นประโยชน์
อันใหญ่ยิ่ง เป็นผู้มิว่าจาอนินาฟัง เสียงไพเราะ มีคุณสมบัติอันประเสริฐ
อยู่หลายอย่างหลายประการเช่นนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงพระกรุณาฯ ย่อม ให้ได้รับสมณศักดิ์เลื่อนชั้น
เป็นลำดับ จนได้เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ชั้นเจ้าคณะรอง ปกครอง
สังฆมณเฑียรที่จัดการพระศาสนาให้ดำเนินมาโดยเรียบร้อย ได้เป็นพระ
อุปัชฌายาจารย์ให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรเป็นอันมาก เป็นที่นับถือ
แห่งศาสนิกชนทั่วไป ในส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว ก็ทรงนับถือพระพินิตธรรมว่าเป็นอัครบริพรมหาวรयी ทรง
นับถือเสมอพระอาจารย์องค์หนึ่ง แลได้ทรงสัทธัมโอบาทความแต่จะมี
โอกาสในกาลอันควร ประมวลพระราชศรัทธา แลเพิ่มพูนความเข้าพระ
ราชหฤทัยในพระธรรมยิ่งขึ้น นับว่าได้บังประโยชน์ให้บังเกิดแก่พระองค์
เป็นอันมาก สมควรที่จะทรงยกย่อง ให้ได้ดำรงสมณศักดิ์อันสูงได้

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้เสนาบดีไปเสวยพระพิมลธรรม
 เป็นสมเด็จพระราชาคณะ มีวาชทินนามตามจารึกในสุพรรณบัฏว่า
 สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ จตุรงคประธานวิสุต พุทธสิริมหิทธิธรรมวาที
 คุ่มภริญาณปรีชาโกศล วิมลศีลาจารวัตร เขมาภริตบิษัทธิประสาทร
 ธรรมยุกติกคณิศรมหาสังฆนายก สถิตยณวัดโสมนัสราชวรวิหาร
 พระอารามหลวง มีสมณศักดิ์ชั้นเจ้าคณะใหญ่ผู้ช่วยคณะธรรมยุกติก
 นิการ มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๔๐ บาท มีถานานศักดิ์ควรตั้ง
 ถานานุกรมได้ ๓๐ รูป คือ

พระครูปลัด สัมพิพัคควิริยาจารย์ สุนทรธรรมปฎิภาณธรรมาโกศล
 วิมลญาณมหาสังฆนายก ธรรมยุกติกกิลกเสนาวิจิตราวี มีนิตยภัตร
 ราคาเดือนละ ๓๒ บาท ๓

พระครูวินัยธร	๓
พระครูวินัยธรรม	๓
พระครูวิมลสวัสดิ์	๓
พระครูวิสิฐสุวคุณ	๓
พระครูบรรณวัตร	๓
พระครูพิทักษ์	๓
พระครูสังฆบริคุต	๓
พระครูสมุท	๓
พระครูใบฎีกา	๓ รวม ๓๐ รูป

หม่อมราชวงศ์พระพิมลธรรม (เจริญ อิศรางกูร ณ อยุธยา)

พระพิมลธรรม (๑๕) วัชรพงษ์ นามเดิมว่า หม่อมราชวงศ์

เจริญ อิศรางกูร ณ อยุธยา นามฉายาว่า ญาณฉันทโต เช่นยตร
หม่อมเจ้าเด็ก ในสมเด็จพระประพันธวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศราภิรมย์
เกิดที่บ้านบางอีตี่ แขวงจังหวัดนครนายก ซึ่งบิดาไปตั้งบ้านเรือนอยู่
ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อฉนวนจันทร์ เดือน ๘ แรม ๑๒ ค่ำ ยมะเส็ง ฤ
ศักราช ๑๒๑๘ พ. ศ. ๒๔๐๐ แล้วย้ายเข้ามาอยู่กรุงเทพฯ กษัตริย์แต่ยัง
เยาว์ เล่าเรียนอักษรสมัยในสำนักบิดา แล้วเริ่มเรียนภาษาขอมใน
สำนักอาจารย์จีน พออายุได้ ๗ ขวบ บิดาพาไปถวายเฝ้าสมเด็จพระ
เจ้าพระสมเด็จพรพมหาราชย์ ทิต แต่ท่านยังเป็นเปรียญอยู่ด้วยวัชรพงษ์
ได้เล่าเรียนพระปริยัติธรรม ในสำนักหม่อมเจ้าพระสมเด็จพรพมหาราชย์
ทิต พระอมรเมธอารักษ์ เกษ แต่เมื่อยังเป็นเปรียญ หม่อมเจ้าชมแสง
ซึ่งเป็นลุง แลพระโหราธิบดี ชม ทั้ง ๔ นี้เป็นพิน นอกจากนั้นได้เรียน
ต่อสมเด็จพระพมหาราชย์ โต บ้าง สมเด็จพระวันรัต ณ อยุธยา แดง บ้าง แล
อาจารย์อื่นอีกบ้าง

ถึงรัชกาลที่ ๕ บรรพชาเป็นสามเณร เมื่อยมะเมย พ. ศ. ๒๔๑๓
ในชั้นนี้เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่พระมหาธาตุ ได้เป็นเปรียญ ๓
ประโยค แต่อายุได้ ๑๔ ปี

การสอบพระปริยัติธรรมคราวนี้ เล่ากันว่ากวตขันเข้มีงวตนัก
เพราะเมื่อในปลายรัชกาลที่ ๔ สงสัยกันว่าพระธรรมการ ศข ซึ่ง
เป็นหัวหน้าเจ้าพนักงานกำกับ มักช่วยบอกแนะนำพระเถรทศขอพบ เพราะ

พระธรรมการเป็นเปรียญ ๘ ประโยคอยู่เอง มาตั้งครวณทรงกำกับให้
สอบเอาแต่ที่มความจริง ๆ จึงสอบกันอย่างเข้มงวดกวดขัน ทั้งเปรียญ
แลพระภิกษุสามเณรที่เข้ามาแปลในครั้งนั้น ตกเสียโดยมาก คงได้
เป็นเปรียญ ๓ ประโยคแต่ ๑๒ องค์ ลองสืบหาตัวเมื่อจะแต่งหนังสือ
ได้ความว่า

- สมเด็จพระมหาวิวงศ์ วัดโสมนัส ยัง เป็นสามเณรองค์ ๑
- พระพรหมมณี แห่ง วัดมกุฏกษัตริย์ องค์ ๑
- พระเทพโมลี แห่ง วัดมหารณพ์ (เวลานั้นอยู่วัดวังยี่) องค์ ๑
- พระสุทธศีลสังวร สาย วัดขวรรณเวศ องค์ ๑
- พระสรภาณกวี อิ่ม วัดมหาธาตุ ยังเป็นสามเณร องค์ ๑
- พระครูญาณวิมล พ่วง จังหวัดเพชรบุรี เวลานั้นอยู่วัดสุทัศน์ องค์ ๑
- พระปลัดคาย วัดราชบพิตร องค์ ๑
- พระมหาบุญ วัดสุทัศน์ องค์ ๑
- ขุนสนธิ์ชูวิลัย นุ่ม บวชอยู่วัดมหารณพ์ ๑
- ขุนประสาสน์อักษรการ ศุข บวชอยู่วัดโมลีโลก ๑
- นายเบ็ญ ญาณรักชิต บวชอยู่วัดราชประดิษฐ์ ๑

เป็น ๑๒ องค์ทั้งพระพินลธรรมเป็นสามเณรเล็กกว่าเปรียญทั้งปวง
ที่แปลได้ในคราวนี้

ถึงชวค พ. ศ. ๒๔๑๘ ยังเป็นสามเณร ได้เข้าแปลพระปริยัติ
ธรรมที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์เป็นครั้งที่ ๒ แปลได้อีกประโยค ๑ รวม
เป็น ๔ ประโยค

ถึงขาล พ.ศ. ๒๔๒๓ ภายหลังอุปสมบท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ช่วยในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม หม่อมเจ้าพระสมเด็จพรพจนานารถ แต่ยังเป็นหม่อมเจ้าพระพศุภยาทยสินทนน์เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่ออุปสมบทแล้ว เข้าแปลพระปริยัติธรรมเป็นครั้งที่ ๓ ที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เมื่อวันพุธ พ.ศ. ๒๔๒๕ แปลได้อีกประโยค ๑ รวมเป็น ๕ ประโยค

ถึงขกณ พ.ศ. ๒๔๓๐ เมื่อวันศุกร์ เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ มีราชทินนามพิเศษว่า พระราชานพพัฑฒนี โปรดให้อาราธนาไปครองวัดโมลีโลก เกิมได้พระราชทานศาลิบุตรแลกหักทองขวางอย่างพระราชาคณะสามัญ ต่อมาถึงบ่เโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ เมื่อทรงตั้งหม่อมเจ้าพระพศุภยาทยสินทนน์ เป็นที่พระธรรมเจดีย์ ไปครองวัดพระเชดพน โปรดให้อาราธนากลับมาครองวัดระฆัง พระราชทานศาลิบุตรพันแพรบกเลื่อมอย่างศาลิบุตรหม่อมเจ้า ซึ่งหม่อมเจ้าพระพศุภยาทยสินทนน์ทรงอยู่ก่อนนั้น ให้ถือเป็นเกียรติยศต่อมา ทั้งพระราชทานนิตยภัตรเพิ่มชนเสมอพระราชาคณะผู้ใหญ่ชั้นเทพด้วย

ถึงขมแม่ พ.ศ. ๒๔๓๘ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระเทพเมธี เมื่อวันท ๒๘ มีนาคม ร.ศ. ๑๓๔ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระราชานพพัฑฒนี เป็นพระเทพเมธี ศิววิมลนายกตรีขุภกชาก มหาคณฤศร ขวรสังขาราม คามวาสี สถิตยณวัดระฆัง โฆสิตารามราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๔ ตำลึงก 11/03/2555 มีถานานคักคิควรงถานานุกรมได้ ๔ รุป คช

พระครูปลัด ๓

พระครูสังฆวินัย ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๔ รูป

ถึงขาล พ.ศ. ๒๔๔๕ โปรดให้เลื่อนที่เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ เมื่อวันที่ ๓๕ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๑ มีความในประกาศดังนี้

อนึ่งพระราชคณะ ที่มีความรอบรู้ พระปริยัติธรรมปรากฏในสังฆมณฑล สมควรจะได้เลื่อนขึ้นสืบในสมณศักดิ์ แลพระสงฆ์ซึ่งทรง

สมณคุณ สมควรจะเป็นพระราชคณะยังมีอยู่อีก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนพระเทพเมธี เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์

ญาณปรีชาปรีชาญาณ ตรีปิฎกธรา มหาคุณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี ตำแหน่งเจ้าคณะฝ่ายใต้ สถิตยณวัดพระเมธีเชษฐารามวรวิหารพระ

อารามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๕ ตำลึง มีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๖ รูป คือ

พระครูปลัด มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๑ ตำลึง ๑

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูสังฆพินิจ ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๖ รูป

ในรัชกาลขัตติยชนเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม บรช พ.ศ. ๒๔๕๓ ทรงตั้งเป็นพระพิมลธรรม มีสำเนาประกาศดังนี้

แลทรงพระราชดำริเห็นว่า พระธรรมไตรโลกาจารย์ เป็นเชื้อ
 พระราชวงศ์ ไต่ผนอชในพระพุทธศาสนาหลายพรรษากาล มี
 ความแตกฉานในพระปริยัติธรรม สอดใส่ไต่ไปเนเปวียนตั้งแต่ยังเป็น
 สามเณร ครั้นเมื่ออายุครบกำหนดที่ควรจะอุปสมบทแล้ว ในรัชกาล
 ที่ ๕ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้อุปสมบทใน
 วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วไต่เข้าแปลประโยคอีกครั้ง ๓ มั่นคง
 ในสมณปฏิบัติ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรด
 ให้เป็นพระราชาคณะที่พระราชาธิบดีมุนี แล้วโปรดให้ไปครองวัดโมลี
 โลก ๘ พรรษา จนตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดระฆังว่างลง จึงทรงพระ
 กรุณาโปรดให้ย้ายมาครองวัดระฆังซึ่งเป็นที่สุดศิโยเดิม พระราชทาน
 พัดแฉกพณแพร ภายหลังไต่เลื่อนตำแหน่งเทพแลธรรมคามลำดับ นัย
 ว่าไต่ทรงพระเมตตามาก พระธรรมไตรโลกาจารย์เป็นผู้ชำนาญทาง
 เทศนา มีโวหารกล่าก็เป็นที่น่าฟัง ทงมีเสียงอันดี ชักตำนานอ่าน
 ประกาศไพเราะน่านิยม เมื่อได้รับพระราชทานอาราธนายัตร์เป็นเจ้า
 คณะมณฑลตามพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ ก็ได้ปฏิบัติจัดการ
 ความตำแหน่งหน้าที่ได้เรียบร้อยสม่ำเสมอ นัยว่าไต่กระทำคุณประโยชน์
 ในทางทนบำรุงพระพุทธศาสนาแลการศึกษา อีกทั้งไต่เป็นผู้ชำนาญ
 อาจารย์กลุยควรเป็นอันมาก เป็นที่นิยมนับถือแห่งศาสนิกบริษททั้งคฤหัสถ์
 ขรรพชิต หนึ่งเป็นพระราชาวงศ์ผู้ดำรงสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะ
 ผู้ใหญ่ อันมีนอชตัวหาได้โดยยาก จึงสมควรจะเพิ่มสมณศักดิ์ให้
 สูงยิ่งขึ้น

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่ง ให้สถาปนาเลื่อนพระอรรคม
 ไตรโลกาจารย์ เป็นพระราชาคณะตำแหน่งเจ้าคณะรอง มีนามตาม
 จารึกในสุพรรณบัฏว่า พระพิมลธรรม มหันทคุณ วิบูลยปรีชา ญาณ
 นายก ตรีปิฎกคุณาลังการวิภูษิต อัครทิศคณิศร ขวรสังฆารามคามวาสี
 สังฆนายก สถิตยณัฏฐ์ระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร พระอารามหลวง
 เจ้าคณะรองฝ่ายเหนือ มีนตยภัตตราค่าเดือนละ ๓๒ บาท มีถาดานนุคฤภิก
 ษวรทั้งถาดานนกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดกัณฑ์มนคัลลคุณ วิบูลยธรรมคณิศร อัครสังฆนายก
 ฐรวาที มีนตยภัตตราค่าเดือนละ ๘ บาท ๑

พระครูวินัยธร	๓
พระครูวินัยธรรม	๓
พระครูสรวิไชย	๓
พระครูไกรสรวิลาศ	๓
พระครูธรรมบาล	๓
พระครูสมุห์	๓
พระครูโยฎกาน	๓ รวม ๘ รูป

พระพรหมมุนี แพบ

พระพรหมมุนี (๓๕) วัคส์ทศันเทพวราราม นามเดิมว่า แพบ
 นามฉายาว่า ทิสสเทโว เกิดในรัชกาลที่ ๔ เมื่อฉวันพคมเดือน ๑๒
 ขึ้น ๑๕ ค่ำมะโรง จุลศักราช ๑๒๑๘ พ.ศ. ๒๓๘๘ ได้ไปศึกษาอักษร

สมัยอยู่ที่วัดทองนพคุณแต่อายุได้ ๗ ขวบ บิดาเลื่อมใสในสมเด็จพระ
วันรัตน์ สมบูรณ์ มาแต่ท่านยังครองวัดทองนพคุณ ครั้นอายุครบได้
๑๓ ปี จึงพาไปถวายเป็นศิษย์สมเด็จพระวันรัตน์ สมบูรณ์ เมื่อท่าน
เป็นพระธรรมวโรคมมาอยู่วัดราชบูรณะ ท่านจึงให้บรรพชาเป็นสามเณร
เมื่อมีมะโรง พ. ศ. ๒๔๑๑ แล้วให้กลับไปเล่าเรียนอยู่ที่วัดทองนพคุณ
ตามเดิม ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักพระอาจารย์ โป ท้วก
เสวตรฉัตรต่อมา

ครั้นถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่ออายุได้ ๑๖ ปี สมเด็จพระวันรัตน์ สมบูรณ์
ให้ไปรับมาอยู่กับท่านที่วัดพระเชตุพน ได้เล่าเรียนพระปริยัติธรรมต่อ
สมเด็จพระวันรัตน์ สมบูรณ์ เป็นพน นอกจากนั้นได้เรียนต่อเสมียน
ตรา ศุข บ้าง พระโหราธิบดี ชุม บ้าง อาจารย์ โป บ้าง
ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมเป็นครั้งแรกที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เมื่อ
ปีชวด พ. ศ. ๒๔๑๘ แต่แปลตกหาได้เป็นเปรียญไม่

เมื่อชวศก พ. ศ. ๒๔๑๘ อายุครบอุปสมบท แต่สมเด็จพระวันรัตน์
สมบูรณ์อาพาธต้องอยู่ประจำรักษาพยาบาล จึงมิได้มีโอกาสดำเนิน
แปลเมื่อสมเด็จพระวันรัตน์ สมบูรณ์ ใกล้จะถึงมรณภาพนั้น ท่านแนะไว้
ให้ไปเป็นศิษย์สมเด็จพระวันรัตน์ แดง แต่เมื่อยังเป็นพระเทพกระวี
คือไป ครั้นสมเด็จพระวันรัตน์ สมบูรณ์ มรณภาพแล้ว จึงไปถวาย
ตัวเป็นศิษย์สมเด็จพระวันรัตน์ แดง แล้วอุปสมบทที่วัดเสวตรฉัตรอันอยู่
ใกล้บ้านเดิม ^{11/03/2464} เมื่อมีเถาะ พ. ศ. ๒๔๒๒ สมเด็จพระวันรัตน์ แดง เป็น

พระอุปัชฌาย์ แล้วขณมาอยู่วัดสุทัศนกับสมเด็จพระวันรัตน์ แดง ต่อมา
ในคณนี้ไ้เรียนพระปริยัติธรรมต่อสมเด็จพระวันรัตน์ แดง เป็นพน แล
ไ้ไปเรียนต่อสมเด็จพระสังฆราช สว ทวีตราษประคิษฐ์ข้าง

เมื่อสมเด็จพระวันรัตน์ แดง เลื่อนทจากพระเทพกระวีเป็นพระ
ธรรมวโรดม ไ้ตั้งให้ท่านเป็นพระครูไขฎีกาในถานานกรม แลแล้วเลื่อน
เป็นพระครูมณฑลวิลาศ แลพระครูวินัยธรต่อมา เมื่อเป็นพระครูวินัยธร
ไ้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งที่ ๒ ที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เมื่อขมะเมษ
พ.ศ. ๒๔๒๕ ไ้เป็นเปรียญ ๔ ประโยค ต่อมาถึงขระกา พ.ศ. ๒๔๒๘
เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งที่ ๓ ที่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แปลไ้
อีกประโยค ๑ รวมเป็น ๕ ประโยค

ถึงขผล พ.ศ. ๒๔๓๖ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระศรีสมโพธิ
ต่อมาถึงขวอก พ.ศ. ๒๔๓๘ เมื่อรัชกาลครบหม่นวัน ทรงขำเพ็ญพระ
ราชศกศลสมโภชพระราชสถัญจกร ทรงพระกรุณาโปรดให้เลื่อนสมณ
ศักดิ์ขึ้นเสมอพระราชาคณะผู้ใหญ่ชั้นเทพ แลพระราชทานตาลิขัตร
แฉกประดับพลอยแลเพิ่มนิตยภัตร ในคราวเด็วกับที่โปรดให้พระธรรม
วโรดม แสง วัดราชขรณะเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์นั้น

ถึงขขอ พ.ศ. ๒๔๔๑ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระ
เทพโมลี มีตำแหน่งทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระศรีสมโพธิ เป็นพระเทพโมลี ตรีขฎกธรา มหา
ธรรมกถิกคณฤศร ขวรสังฆารามคามวาสี สถิตย์ณวัดสุทัศนเทพวร
รามวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๕ ตำลึงถึง
มีถานานศักดิ์ควรงถถานานกรมไ้ ๕ รูป คือ

พระครูปลัด ๓

พระครูสังฆวิจิตร ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูโยธูภา ๓ รวม ๔ รูป

ต่อมาถึงบขชวค พ. ศ. ๒๔๕๓ ไปรตให้เลือนเป็นทพระธรรมโกษา
จารย์ มีสำเนาทรงตงตงน

อนึ่งพระราชาคณะที่ความรอบรู้พระปริยัติธรรมปรากฏในสงฆ
มณฑล สมควรจะเลื่อนอิสริยยศในสมณศักดิ์ แดพระสงฆ์ซึ่งทรง
สมณคุณสมควรจะเป็นพระครูอีกหลายรูป

จึงทรงพระกรุณาโปรดให้เลื่อนพระเทพโมลี เช่นพระธรรมโกษา
จารย์ สุนทรญาณนายก ตรีปิฎกมุนี มหาคณาธิบดีสมณิศร บวรสังฆา
รวม ความวาศ สติชัยฉวีสังคันทะพรวาราม ราชวรมหาวิหาร พระ
ธวามหลวง มนิตยภัตตราคาเถื่อนละ ๕ ตำบล มีถานานศักดิ์ ๓
ตั้งถานานุกรมได้ ๖ รูป คือ

พระครูปลัด มนิตยภัตตราคาเถื่อนละ ๓ ตำบล ๓

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูสังฆพินัย ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูโยธูภา ๓ รวม ๖ รูป

พระพุทฺธศาสนา บริหารคณะมณฑลมาโดยเรียบร้อยจนทุกวันนี้ ครั้น
ถึงแผ่นดินขัตติยยุคนั้น ทรงสถาปนาสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา
วชิรญาณวโรรสเป็นสมเด็จพระมหาสมณะ เป็นประธานแห่งสงฆ์ทั่วพระ
ราชอาณาจักร พระธรรมโกษาจารย์ก็ได้เป็นกำลังของสมเด็จพระเจ้าบรม
วงศ์เธอตัวรูปหนึ่งในการบริหารคณะสงฆ์ เมื่อคราวจัดคณะกลางใน
กรุงเทพฯ พระธรรมโกษาจารย์ก็ได้รับหน้าที่เป็นผู้รั้งตำแหน่งเจ้าคณะ
แขวงสำเพ็งจัดการปกครองให้เข้าระเบียบอันดี พระธรรมโกษาจารย์
มีอริยาไศรยเห็นแก่พระพุทฺธศาสนา เป็นภราวธุระในกรณีเช่นนั้น ๆ
โดยลำค้ำยมาฉนั้น ในเวลานั้นมีพรรษาอายุกาลจัดว่าเป็นผู้ใหญ่ แลเช่น
หลักอยู่รูปหนึ่งในสงฆ์ สมควรจะทรงสถาปนายกย่องให้ดำรงสมณศักดิ์
สูงขึ้นไปจะได้เป็นศรีแก่พระพุทฺธศาสนา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้สถาปนาพระธรรมโกษาจารย์ เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ชั้นเจ้าคณะ
รอง มีนามจารึกในศิลาจารึกว่า พระพรหมมุนี ศรีวิสุทธิญาณนายก
ตรีปิฎกธรรมาลังการวิภูษิต มัชฌิมคณิศร ขวรสังฆารามคามวาสี
สังฆนายก เจ้าคณะรองคณะกลาง สถิตยณวัดสุทัศน์เทพวรารามราช
วรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๓๒ บาท มีถานา
นุคักกิตถุรตังถานานุกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดสวัมมพรหมจริยคุณ สมบุรณสมาจารวัตร มัชฌิม
สังฆนายกภัทรวาหาระ มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๘ บาท ๓

พระครูวินัยธร	๑
พระครูวินัยธรรม	๑
พระครูพทธพากย์ประกาศ	๑
พระครูธรรมศาสตร์อุโฆษ	๑
พระครูสังฆบริหาร	๑
พระครูสมุห์	๑
พระครูใบฎีกา	๑ รวม ๘ รูป

พระพมาจารย์ มา

พระพมาจารย์ (๑๒) วัดจักรวรรดิราชาวาส นามเดิมว่ามา
นามฉายาว่าอินทสโร เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อเดือนจันทร์เดือน ๓๐
ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปรมา จุลศักราช ๑๑๘๘ พ.ศ. ๒๓๖๐

ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อปรมา พ.ศ. ๒๔๐๔ อายุได้ ๒๕ ปรมา
อุปสมบทที่วัดจักรวรรดิราชาวาส พระอาจารย์ของเป็นพระอุปัชฌาย์
บวชแล้วเล่าเรียนวินัยนาคธรรม แล้วไปเที่ยววัดคงค์แทบทุกที่เป็นนิจ จน
ได้เป็นอาจารย์สอนวินัยนาคธรรมอยู่ณวัดจักรวรรดิเรียกกันว่าพระอาจารย์มา
เมื่อในรัชกาลที่ ๔

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อขมระเมย พ.ศ. ๒๔๑๓ พระโพธิวงศาจารย์
เสด็จ เป็นพระราชาคณะที่พระวรวงศ์มนตรี จะให้ท่านเป็นปลัด ท่าน
ขัดไม่ได้ จึงรับเป็นตำแหน่งถานานกรมมา ๑๘ ปี ในเวลาเมื่อเป็น
ตำแหน่งปลัดอยู่นั้น ท่านได้เป็นหัวหน้าสร้างพระพทธบาทจำลองขึ้นในวัด
จักรวรรดิ แล้วนักสัตบุรุษมานมัสการในเวลากลางเดือนสาม เป็นที่รื่น

เรียงเลขเป็นนักขัตฤกษ์ประจำมาจนครายเท่าทุกวันนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จไปทอดพระเนตรที่ทรงพระราชศรัทธาไปรคให้สร้างมณฑปน้อยที่สวมรอยพระพุทธรูปบาทจำลองเป็นของพระราชทานช่วยด้วย

ครั้นถึงมณฑล พ.ศ. ๒๔๓๒

ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทาน

สัญญาบัตรตั้งเป็นพระครูภาวนาวิจารย์ ตำแหน่งพระครูวิเศษ ต่อมาอีก ๓ ปี ถึงขมระโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ เมื่อไปรคให้ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปบาทจำลองของ โยธาธร ซึ่งได้มาจากเมืองพททคยาในมณฑลประเทศ ที่บอกเขาพระจุลจอมเกล้าณะเกาะสีชัง จึงทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระมงคลทิพมุนี ตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่เมืองสมุทรปราการ เป็นผู้รักษารอยพระพุทธรูปบาทจำลองนั้น มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระครูภาวนาวิจารย์ เป็นพระมงคลทิพมุนี ศรีสังฆคณิศรประเทศ เขตสมุทรปราการ อภิบาลพททคยาบัพที่ ๗ สกลศิริไทยปสิมาขพิตร สถิตยพระพุทธรูปบาทเกาะสีชัง เจ้าคณะใหญ่แขวงเมืองสมุทรปราการ มนิตยภัตรราคาเดือนละ ๓ ตำลึง มีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมไว้ ๕ รูป คือ

- พระครูปลัด ๓
- พระครูวินัยธร ๓
- พระครูวินัยธรรม ๓
- พระครูสมุห์ ๓
- พระครูใบฎีกา ๓

รวม ๕ รูป

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระมณฑลทิพมุนี ประกอบด้วยวิริยอุตสาห
 ในกิจอันเป็นคุณประโยชน์ในพระศาสนา ชำนาญในวิปัสณาการ เป็นพระ
 อุตสาหะให้อุปสมบทแก่กุลบุตรเป็นอันมาก มีอริยาไศรยโอบอ้อมอารี
 เป็นที่ชอกช้ำของชนทั้งหลาย เพราะชวนชวายเป็นสวเคราะห์ประชา
 ราษฎรอันมีทุกข์ลำบากด้วยพยาธิทุกข์ แลมรณโกลาฬ ให้มีความสทว
 ใจทุกสถาน เอาใจใส่ในการก่อสร้างแลปฏิสังขรณ์อารามวิหาร เป็น
 ผู้รักษาการพระพุทธรูป ได้จัดการบำรุงให้มีความเจริญยิ่งขึ้น
 เป็นที่สทวสบายแก่สังฆมณเฑียรไปจนมีสักการะรอยพระพุทธรูปตามฤดูกาล
 แลได้ชักชวนผู้มีศรัทธาให้บริจาคทรัพย์จัดการปฏิสังขรณ์พระมณฑลพระ
 พุทธรูป อันชำระศรศโทรมมาแต่ก่อนให้คืนดีเดิมแล้วสำเร็จบริบูรณ์
 แลชวนชวายเป็นการที่จะให้เกิดประโยชน์ บำรุงพระอารามให้รุ่งเรืองขึ้น
 เป็นอันมาก บัดนี้ที่ประกอบด้วยพรรษาอายุกาลมีไวยวุฒิเป็นพระเถระ
 ผู้ใหญ่ สมควรจะพระราชทานเพิ่มสมณศักดิ์ให้ดำรงในตำแหน่งชั้นสูง
 ขึ้นได้

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้สถาปนาพระ
 มณฑลทิพมุนี เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ เจ้าคณะอรัญวาสี มีนาม
 ตามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระพุฒาจารย์ อเนกสถานปรีชา วิสุทธศีล
 จรรยาสมบัติ นิพัทธคุณคุณ สิริสุนทรพรตจาริก อรัญญิกคุณศรัทธา
 การ อภินายกทวลัญชี อรัญวาสีสังฆนายก เจ้าคณะอรัญวาสี มี
 สมณศักดิ์ เสมอเจ้าคณะรอง สถิตยณวัดจักรวรรดิราชาวาสวรมหาวิหาร
 พระอารามหลวง มีถาวรวัตถุตั้งถาวรณกรมไต้ ๘ รูปคือ

11/03/2565

พระครูปลัด สุนทรสังฆนายก ปรีชาญาณจาริก ธรรมคุณ

- สังฆนายก ฐระวาทะ ๑
- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรรม ๑
- พระครูคัพทสุนทร ๑
- พระครูอมรโฆษิต ๑
- พระครูธรรมวิจิตร ๑
- พระครูสมุห์ ๑
- พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๘ รูป

พระพจนานุกรม มา ถึงมรณภาพ เมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ อายุได้ ๗๗ ปี.

หม่อมราชวงศ์พระญาณวราภรณ์ ชิน นพวงศ์ นครกรุงเทพ

สมณศักดิ์พิเศษเสมอชั้นธรรม

พระญาณวราภรณ์ (๒) วัดขจรนิเวศ นามเดิมว่า หม่อมราชวงศ์ ชิน นพวงศ์ นครกรุงเทพ นามฉายาว่า สุนทร เป็นบุตรหม่อมเจ้า ถนอม ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๔ กรมหมื่นมเหศวรศิวลาค์ เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันศุกร์ เดือน ๑๒ แรม ๗ ค่ำ ยวอก จุลศักราช ๑๒๓๕ พ.ศ. ๒๔๑๕ บวชเป็นสามเณรอยู่วัดขจรนิเวศแต่อายุได้ ๗ ปี ได้เรียนพระปริยัติธรรมต่อหม่อมเจ้าประภากรข้าง พระสุนทรศีลสังวรสาย แล อาจารย์ ชินข้าง แล้วไปอยู่วัดมณฑุภุมภ์ตรีขัย เล่าเรียนในสำนักสมเด็จพระมหาสมณะ เมื่อยังเสด็จดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นวชิรญาณ

วโรรส จนได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 เมื่อชขาด พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้เป็นเปรียญ ๕ ประโยคแต่ยังเป็นสามเณร
 เมื่อขมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ อุปสมบทที่วัดมกุฏกษัตริย์ พระ
 พรหมมุนี แห่ง เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าแห่งเสด็จ
 ดำรงพระยศเป็นกรมหมื่น เป็นพระกรรมวาจาจารย์ แล้วมาอยู่วัด
 ขวรนิเวศ ต่อมาถึงขมะเมีย พ.ศ. ๒๔๓๗ เข้าแปลพระปริยัติธรรม
 ที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นครั้งที่ ๒ แปลได้อีก ๒ ประโยค รวม
 เป็น ๗ ประโยค

ถึงขออก พ.ศ. ๒๔๓๘ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระสุคุณคณา
 ภรณ์ เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๓๕ ต่อมาถึงขเถาะ พ.ศ. ๒๔๔๖
 ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ เป็นตำแหน่งพิเศษที่พระญาณวราภรณ์
 มีสมณศักดิ์เสมอชั้นเทพ พระราชทานตาลขจรพจนแพระบกทอง ให้ถ
 เป็นเกียรติยศ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนยศพระสุคุณคณาภรณ์ มีสมณศักดิ์เสมอตำแหน่งเทพ
 พิเศษ มีนามว่าพระญาณวราภรณ์ สุนทรศีลวิสุทธินายก ไทรบิฎก
 เมธา มหาคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดขวรนิเวศ
 ราชวรวิหารพระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๖ ตำลึงก
 มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานกรมไว้ ๔ รูป คือ

- พระครูปลัด ๓
- พระครูสังฆวิชัย ๓
- พระครูสมุห์ ๓
- พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๔ รูป

เมือขวอก พ.ศ.๒๔๕๓ พระญาณวราภรณ์ถวายพระพรลาออกจาก
ตำแหน่งพระราชาคณะ ว่าระลึก แล้วยังมีความอาลัยในสมณะเพศ
จึงรงรออยู่

ถึงรัชกาลยคยขึ้นนี้ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระญาณวราภรณ์
ตามเดิม เมือขกญ พ.ศ. ๒๔๕๔ ท่อมาดึงขชวต พ.ศ. ๒๔๕๕
ไปรทให้เลือนสมณคักคขึ้นเสมอช่นธรม มีประกาศดังนี้

อนึ่งทรงพระราชดำริว่า พระราชาคณะผู้ทรงคุณธรรมปรากฏใน
สาวมณฑล ซึ่งสมควรจะเลื่อนตำแหน่งขึ้นตามคุณวุฒิ ยังมีอีก

หลายรูป
จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เลือนพระญาณ
วราภรณ์ วัดบวรนิเวศวิหาร มีสมณศักดิ์พิเศษเสมอตำแหน่งธรม
มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๒๘ บาท มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานุกรม
ได้ ๖ รูป คือ

- พระครูปลัดญาณวัฒน์ มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๖ บาท ๑
- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรม ๑
- พระครูสังฆรักษ์ ๑
- พระครูสมุห์ ๑
- พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป

พระธรรมไตรโลก เจริญ

พระธรรมไตรโลก (๓๘) วัดเทพศิรินทราวาส นามเดิมว่า เจริญ
 สุขเขต นามฉายาว่า ญาณวโร เป็นชาวเมืองชลขวรี เกิดในรัชกาลที่ ๕
 เมื่อวันอังคารที่ ๓๐ กรกฎาคม ตรงกับเดือน ๘ ขึ้น ๕ ค่ำวอด
 รุศคักราช ๑๒๓๕ พ.ศ. ๒๔๓๕ เมื่ออายุได้ ๘ ขวบ ไปเป็นศิษย์พระชล
 โภษะมະคุณ พุฒ แต่ยังเป็นเจ้าอธิการอยู่ณวัดเขาบางทรายในจังหวัด
 ชลขวรี

พระชล โภษะมະคุณนี้ เป็นสังฆวิหาริกข้าหลวงเดิมในพระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เรียนรู้อักษรอังกฤษบ้าง เมื่อใน
 รัชกาลที่ ๕ ไปรคให้เป็นที่ขุนสาครวิไลโยในกรมมหาดเล็ก ครั้นออกจาก
 ราชการจึงมาบวชอีกครั้ง ๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 เสด็จไปประพาศเมืองชลขวรี ได้ทรงค้นเคย แลทราบเรื่องประวัติเดิม
 ของพระอธิการ พุฒ เห็นว่าอุสาหะสั่งสอนศิษย์มาก จึงทรงตั้งเป็น
 พระครูชล โภษะมະคุณ แล้วต่อมาไปรคให้เลื่อนเป็นพระราชาคณะที่พระ
 ชล โภษะมະคุณนี้

พระธรรมไตรโลกเล่าเรียนอักษรสมัยอยู่กับพระชล โภษะมະคุณจน
 อายุได้ ๑๒ ปี ถึงขมะแม พ.ศ. ๒๔๒๖ ไปบรรพชาเป็นสามเณรที่ศาลา
 ในสวนของย่า ณตำบลนาเกลือในแขวงเมืองบางละมุง ญาตินิมนต์
 พระชล โภษะมະคุณไปให้บรรพชา แล้วกลับมาเล่าเรียนอยู่ที่วัดเขาบาง
 ทรายอีก ๓ พรรษา ครั้นอายุได้ ๑๕ ปี พระชล โภษะมະคุณเห็นว่าจ

สามารถเรียนวิชาสูงได้ จึงส่งให้เข้ามาเล่าเรียนในกรุงเทพ ฯ มาอยู่ที่
 วิทยาลัยพิณ เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระครูวินัยธร ฉาย ถานา
 นุกรมของพระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร ก่อน แล้วไปเล่าเรียนใน
 สำนักพระยาธรรมปรีชาญาณ จนอายุครบอุปสมบท ออกไปอุปสมบทที่
 วัดเขาบางทรายจังหวัดชลบุรี เมื่อมีระวาง พ.ศ. ๒๔๓๕ พระชลโธ
 ประมุขคุณเป็นพระอุปัชฌาย์ บวชแล้ววัดกลับเข้ามกรุงเทพ ฯ มาอยู่วัด
 กันมาตุขาราม เพราะใกล้ที่อยู่ของพระยาธรรมปรีชาญาณเป็นอาจารย์พระ
 ปริยัติธรรมสวดกแก่การเล่าเรียนต่อมา แลได้ไปเรียนในสำนักพระสาสน
 โสภณ ซ่อน แต่ยังเป็นพระเทพกวีอยู่วัดพิไชยญาติที่ย่าง อุปสมบท
 แล้ว ๔ พรรษา ถึงบวช พ.ศ. ๒๔๓๘ เข้าสอบพระปริยัติธรรมใน
 มหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ถึงชั้นบาลีเปรียญตรี ขึ้นเทียบเท่ากับ ๔
 ประโยค เมื่อเรียนเปรียญแล้วจึงไปอยู่วัดเทพศิรินทร์เมื่อระกา
 พ.ศ. ๒๔๔๐ เล่าเรียนพระวินัยปฏิภนในสำนักสมเด็จพระมหาสมณะ แต่
 ยังเสด็จค้างพระยศเป็นกรมหมื่นต่อมา ได้เข้าสอบความรู้ ในมหา
 มกุฏราชวิทยาลัยอีกครั้ง ๓ เมื่อระกา พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้ถึงชั้น
 บาลีเปรียญเอก เทียบด้วย ๘ ประโยค แลได้รับรางวัลที่ ๓ ในคราว
 นั้น แล้วจึงได้รับตำแหน่งเป็นครูใหญ่ในโรงเรียนภาษาบาลีที่วัดเทพ
 ศิรินทร์ต่อมา

ถึงชวอ พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระอมราวชิภิกขิต
 เป็นเจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทร์แต่ต้นมา ต่อมาถึงชวอ พ.ศ. ๒๔๔๕
 ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระราชมนู มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระอมวาทิภักษิต เป็นพระราชมนั ครบฎีกาลังการ
ตำแหน่งพระราชอาคะผู้ใหญ่ ในคณะธรรมยุติกาสถิตยณวัดเทพ
ศิรินทราวาศราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๔
ตำลึง ๑ บาท มีถ้านานศักติกวตังถ้านานุกรมได้ ๓ รูป คือ

- พระครูปลัด ๑
- พระครูสมุห์ ๓
- พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๓ รูป

ขมะเมียบ พ.ศ. ๒๔๕๘ โปรดให้เลื่อนเป็นที่พระเทพวิ มลำนเ
ที่ทรงตงคังน

ให้เลื่อนพระราชมนั เป็นพระเทพกระวี ครบวิสุทธินายก ครบฎีกา
ปรีชา มหาคุณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดเทพศิรินทรา
วาสี ราชวรวิหารพระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๖ ตำลึง
มีถ้านานศักติกวตังถ้านานุกรมได้ ๔ รูป คือ

- พระครูปลัด ๑
- พระครูสังฆวิชัย ๑
- พระครูสมุห์ ๑
- พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๔ รูป

ถวรัชกาลบคยขนน เมษวณท ๒๕ มกราคม บรช พ.ศ. ๒๔๕๓

โปรดให้เลื่อนเป็นที่พระธรรมไตรโลก มีประกาศคังน

อนึ่งทรงพระราชดำริที่ว่า พระราชาคณะที่ดำรงคุณธรรมปรีชา
สามารถ สมควรจะได้เลื่อนอิศริยยศ แลพระสงฆ์ซึ่งสมควรจะเป็นพระ
ราชาคณะมีอีกหลายรูป

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้พระเทพกระวี
 เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ ปรีชาญาณคิลิก ครีษัญจนาลงกรณ์
 ยติคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดเทพศิรินทราวาศ
 ววิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตรวาจาคือเงินละ ๒๘ บาท มีธนา
 นุคักคิควรตั้งถณานุกรมได้ ๖ รูป คือ

พระครูปลัด มีนิตยภัตรวาจาคือเงินละ ๔ บาท ๑	
พระครูวินัยธร	๑
พระครูวินัยธรรม	๑
พระครูสังฆพินิจ	๑
พระครูสมุห์	๑
พระครูโยฎิกา	๑ รวม ๖ รูป

พระธรรมโกษาจารย์ ม่วง

พระธรรมโกษาจารย์ (๓) วัดท่าโพธิ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
 นามเดิมว่า ม่วง นามฉายาว่า รคนฺธโช เป็นชาวบ้านปากพนัง จังหวัด
 นครศรีธรรมราช เกิดในรัชกาลที่ ๔ เมื่อวันพุธ เดือน ๙ ขึ้น ๖ ค่ำ
 บลฎ จุลศักราช ๓๒๓๕ พ.ศ. ๒๓๗๖ เป็นสหชาติกับพระบาทสมเด็จพระจุ
 ฬอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่อในรัชกาลที่ ๔ ใ้ไปเรียนอักษรสมัยอยู่ในสำนักพระอาจารย์
 เพ็ชร ที่วัดแจ้งอำเภอปากพนังแต่ชายได้ ๘ ขวบ แล้วเรียนเวทยากรณ

ภาษาข่าที่อยู่อันอายุได้ ๑๕ ปี บรรพชาเป็นสามเณรอยู่ที่วัดแจ้ง
นั้นต่อมา

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่ออายุ ๑๗ ปี ย้ายมาอยู่ที่วัดมเหยงคณ์ อำเภอ
เมืองนครศรีธรรมราช เล่าเรียนพระปริยัติธรรมต่อพระครูการาม ๗ ซึ่ง
เป็นเปรียญ ๔ ประโยค อยู่นับระกา พ.ศ. ๒๔๑๖ อายุครบอุปสมบท จึง
อุปสมบทในคณะมหานิกาย พระครูการาม ๗ เป็นพระอุปัชฌาย์ บวชแล้ว
อยู่ที่วัดมเหยงคณ์อีกพรรษา ๓ พระครูการาม ๗ ย้ายมาอยู่ที่วัดท่าโพธิ์
จึงตามมาอยู่ที่วัดท่าโพธิ์ด้วย ครั้นบวช พ.ศ. ๒๔๒๗ พระครูการาม ๗
ถึงมรณภาพ จึงได้เป็นอธิการวัดท่าโพธิ์ต่อมา

เมื่อขลุ พ.ศ. ๒๔๓๒ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
โปรดให้สมเด็จพระมหาสมณะ เสด็จเสด็จดำรงพระยศเป็นพระเจ้า
น้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส เสด็จลงไปตรวจการพระศาสนา
ในหัวเมืองข่าใต้ เสด็จไปถึงจังหวัดนครศรีธรรมราช พระธรรมโกษา
จารย์ยังเป็นเจ้าอธิการวัดท่าโพธิ์ไคเผ่า มีความเลื่อมใสจึงทูลขอตาม
เสด็จเข้ามาเล่าเรียนที่ในกรุงเทพฯ ก็ทรงรับเข้ามาทำนบารุงให้อยู่ที่วัด
มกุฏกษัตริย์ แล้วบวชแปลงเป็นธรรมยุติกานายในขลุณั้น พระพรหมมุนี
แพ่ง เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระมหาสมณะทรงเป็นพระกรรมวาจา
จารย์ บวชแปลงแล้วไคเล่าเรียนต่อสมเด็จพระมหาสมณะต่อมา จนปีขลุ
พ.ศ. ๒๔๓๓ ไคเข้าแปลงพระปริยัติธรรมที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ไค
เป็นเปรียญ ๕ ประโยค เมื่อเป็นเปรียญแล้วเล่าเรียนอยู่ในกรุงเทพฯ ๗

11/03/2165

อิกย ๓ ถึงยเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๔ จึงทูลลากลับออกไปอยู่วัดท่าโพธิ์ทั้งหวัค
นครศรีธรรมราชตามเดิม

ถึงยจื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เสด็จไปประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ เมื่อเสด็จประทับอยู่ที่เมืองนครศรีธรรม
ราชใต้เผ่าหลายครั้ง ทรงไต่ถามถึงเรื่องการสงฆมณฑลในเมือง
นครศรีธรรมราชแต่ก่อน ถวายพระพรขี้แจงขอพระอภัยาไศรย แล
ทรงทราบายว่าเป็นสหชาติประกอบทั้งคุณธรรม คือความมอสาหระเป็นต้น
ดังปรากฏในเรื่องประวัติ จึงทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระศรีธรรมมุน
ในเวลาเสด็จประทับอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราชในคราวนั้น

ต่อมาโปรดให้เป็นผู้เป็นเจ้าคณะมณฑลนครศรีธรรมราชแลมณฑลยัต
ตาน ให้จัดการวางระเบียบคณะสงฆ์ทั้ง ๒ มณฑล มีความชอบแต่ยัง
หาทันได้เลื่อนสมณศักดิ์ไม่ พอสิ้นรัชกาลที่ ๕ เสีย

ถึงรัชกาลยัตยอนัน จึงทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระเทพ
ทวี่ เมธวณท ๒๕ มกราคม ยื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ มีลาเนาที่ทรงตั้งใน

ให้พระศรีธรรมมุน เป็นพระเทพทวี่ ศรีวิสุทธิคิลก ศรียัญ
ยัตยัตยิต ยัตยัตยิตยว บวรสังฆาราม กามวาสี สถิตยณวัดท่าโพธิ์เมือง
นครศรีธรรมราช มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๒๐ บาท มีถานานศักดิ์
ควรตั้งถานานุกรมไท้ ๔ รูป คือ

- พระครูปลัด ๙
- พระครูสังฆวิไชย ๘
- พระครูสมท ๗
- พระครูโยฎกา ๖ รวม ๔ รูป

ต่อมาอีก ๒ ปีถึงขั้ววศ พ.ศ. ๒๔๕๕ โปรดให้เลื่อนสมณศักดิ์เป็น
 พระธรรมโกษาจารย์ เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน มีสำเนาที่ทรงตั้งทรง
 ให้พระเทพกระวี เป็นพระธรรมโกษาจารย์ สันตญาณคิลก
 ตรีขุฎกธรรมภิกขุ ยติคณิศร ขวรสังฆารามคามวาสี สถิตยัณเฑาะ
 ท่าโพธิ์ เมืองนครศรีธรรมราช มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๕๘ บาท
 มีदानาคัดคิควรตั้งदानานกรมไว้ ๖ รูป คือ

พระครูปลัดศีลวิมล	มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๖ บาท ๓
พระครูวินัยธร	๓
พระครูวินัยธรรม	๓
พระครูสังฆวินัย	๓
พระครูสมุห์	๓
พระครูใบฎีกา	๓ รวม ๖ รูป

พระธรรมราชานุวัตร ฮาง

พระธรรมราชานุวัตร (๘) วัดศาลายาน พระนครศรีอยุธยา นาม
 เดิมว่า ฮาง นามฉายาว่า จันทโชโต เป็นชาวจังหวัดนครไชยศรี เกิด
 ในรัชกาลที่ ๓ เมื่อวันอังคารเดือน ๓๐ แรม ๘ ค่ำมะแม จุล
 ศักราช ๑๓๗๗ พ.ศ. ๒๓๗๗ เมื่ออายุได้ ๑๐ ขวบ เข้ามาอยู่กับสมเด็จพระ
 พระพุทธาจารย์ พุท แต่ยังเป็นพระญาณไตรโลก อยู่ทั่วคัมภีร์ใน
 กรุงเทพฯ ได้เล่าเรียนอักษรสมัยในสำนักสมเด็จพระพุทธาจารย์ พุท
 ซึ่งเป็นน้องของข้าเป็นเดิมมา

ถึงรัชกาลที่ ๔ ทรงเลื่อนสมเด็จพระพุฒาจารย์ พุก จากตำแหน่ง
 พระญาณไตรโลก เป็นพระธรรมราชาอนุวัตร เจ้าคณะกรุงเก่า ก็ตาม
 ขึ้นไปอยู่วัดศาลาปูนด้วย ครั้นอายุครบอุปสมบทจึงบวชที่วัดศาลาปูน
 เมื่อปลาย พ. ศ. ๒๓๘๘ สมเด็จพระพุฒาจารย์ พุก เมื่อยังเป็นพระ
 ธรรมราชาอนุวัตรเป็นพระอุปัชฌาย์ บวชแล้วเล่าเรียนพระปริยัติธรรม
 มา ๓ พรรษา สมเด็จพระพุฒาจารย์ พุก ตั้งให้เป็นพระสมุห์ในถานา
 นุกรม ต่อมาอีก ๓ พรรษา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 เสด็จขึ้นไปประพาศที่กรุงเก่า ประทับที่พระราชวังจันทร์เกษม ทรง
 ตั้งเป็นพระครูปลัดเถรานุวัตร ฯ ตำแหน่งปลัดของเจ้าคณะกรุงเก่า
 แล้วได้ครองวัดขุนยวนต่อมา

ถึงรัชกาลที่ ๕ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่พระที่นั่งสุลลิตมहा
 ปราสาท เมื่อขมะเมษ พ. ศ. ๒๔๑๓ แต่หาได้เป็นเปรียญไม่ ครั้นทรง
 เลื่อนสมณศักดิ์พระธรรมราชาอนุวัตร พุก ขึ้นเป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์
 จึงได้เลื่อนเป็นพระครูปลัด สุวฑฺฒนสมณทวารย์ ตำแหน่งปลัดของเจ้าคณะ
 ศรีอยุธยา แลคงอยู่วัดขุนยวนต่อมา จนสมเด็จพระพุฒาจารย์ พุก
 ถึงมรณภาพ จึงทรงตั้งเป็นพระราชคณะที่พระญาณไตรโลก แล้ว
 โปรดให้อาราธนามาครองวัดศาลาปูน เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๒๗ ต่อมา
 โปรดให้เป็นตำแหน่งเจ้าคณะของกรุงเก่า พระราชทานตาลิขิตมแนก
 ประทับพลอย มีสมณศักดิ์เป็นพระราชคณะผู้ใหญ่เสมอชั้นเทพ

ถึงรัชกาลปัตยุบันนี้ ทรงเล่นสมณศักดิ์เป็นพระธรรมราชา นวัตร
เจ้าคณะมณฑลกรุงเก่า เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ มี
ตำแหน่งทรงตั้งดังนี้

ให้พระญาณไตรโลก เป็นพระธรรมราชา นวัตร ประสิทธิธรรม
ปฏิบัติ สรรพอรรถโกศล พหุสมณเกษตร คณะเซฐิมหานายก คณะ
วาทกษัตริย์วราภรณ์ สังฆกษัตริย์ธรรมมหาประธานาธิบดี บวรณราช
ธำมรงค์เขตร คตสมณสังฆมเหศวรเนคา ทวารวดีศรีอภัยขยานิสิตา
วาม ความวาศ อธิบดีคณะสงฆ์มณฑลกรุงเก่าทั้งสิ้น สถิตยวัตรโลกสุธา
ศาลาปูนกรุงเก่า มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒๗ บาท มีถาดานศัทธิ
ควรตั้งถาดานกรมใต้ ๖ รูป คือ

พระครูปลัดกัมมาเถรานุวัตร มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๖ บาท ๑

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูสังฆรักษ์ ๑

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๖ รูป

พระธรรมราชา นวัตร ขาฯ ถึงมรณภาพ วันที่ ๒๓ ธันวาคม พวอก

พ.ศ. ๒๔๖๓ อายุ ๘๖ ปี

พระโพธิวงศาจารย์ วิญญู

พระโพธิวงศาจารย์ (๓๒) วัดบรมวงศักรวราม พระนครศรี
อยุธยา นามเดิมว่า วิญญู เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อขมฤกษ์ศักราช ๑๓๗๑

ตัวท่านแล้วว่า เป็นเปรียญเอกครั้งกรุงเก่า แล้วส่งออกไป
ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ริมวัดตะไกรในคลองสระบัว มีบุตร ๒ คน ให้ชื่อตาม
คัมภีร์เวทย์ภาครณว่า สนิธ คน ๑ นาม คน ๑ บุตรทั้งสองนั้น บวชในชั้น
กรุงรัตนโกสินทร์ ได้เป็นเปรียญเอกอยู่ที่วัดอินทาราม แล้วส่งออกมา
รับราชการในกรมราชบัณฑิต ได้เป็นทพระเมธาธิบดี เจ้ากรมราช
บัณฑิตเมื่อในรัชกาลที่ ๓ มีท่านเป็นบุตรจึงให้ชื่อว่า วิญญู ได้บวช
อยู่วัดมหาธาตุแต่เป็นสามเณร จนอุปสมบท เมื่อพระกา พ.ศ. ๒๓๘๒
เจ้าแผ่นดินพระปรีดิศรัย ได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยคมาแต่ในรัชกาลที่ ๓
รัชกาลที่ ๔ เป็นเปรียญอยู่ตลอดรัชกาล

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา
บำราบปรปักษ์ ทรงสร้างวัดบรมวงศ์ ทั่วขอท่านไปเป็นเจ้าอาวาส
จึงทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ เมื่อขลุ พ.ศ. ๒๔๒๐ โปรดให้มีราช
ทินนามโดยเฉพาะว่า พระปรีดิวงศาจารย์ เพราะสกุลของท่านเป็น
เปรียญสืบกันมาถึง ๓ ชั้นบรรพบุรุษ แล้วโปรดให้อาธารณาไปครอง
วัดบรมวงศ์แต่บัดนั้นมา ถึงพระกา พ.ศ. ๒๔๕๒ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ
ผู้ใหญ่ที่พระเทพโมลี มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระปรีดิวงศาจารย์ เป็นพระเทพโมลี ตรีปิฎกธรรมา
ธรรมาภิกขุคณฤศร บวรสังฆารามคามวาสี สถิตยณวัดบรมวงศ์คีรีวรา
วามววิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตวรภาคเดือนละ ๖ ตำลึงถึง
มีถานานุกัถกคิควรตังถานานุกรมได้ ๔ รูป คือ

พระครูปลัด ๑

พระครูสังฆวิจิตร ๑

พระครูสมุห์ ๑

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๔ รูป

ถึงรัชกาลปัตยุบันนี้ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเป็นพระโพธิวงศา

จารย์ ตำแหน่งพิเศษเสมอชั้นธรรม เมื่อนท ๓๐ ธันวาคม บล

พ.ศ. ๒๔๕๖ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

อนึ่งทรงพระราชดำริที่ว่า พระราชาคณะผู้ทรงคุณธรรมปรากฏ

ในสาวมณฑล ซึ่งสมควรจะเลื่อนตำแหน่งขึ้นตามคุณวุฒิ ยังมีอีก

หลายรูป

จึงทรงพระกรุณาโปรดให้เลื่อนพระเทพโมลี เป็นพระโพธิวงศา

จารย์ ญาณวิสุทธจริยา ปรีชาญาณ ตรีปิฎกธรรมสุนทร ยติคณิศร

ขวรสังฆาภิธานี อรัญวาสี สถิตยภัทศรมวงศศีลกรรवारามวรวิหาร พระ

อารามหลวง มีสมณศักดิ์เสมอตำแหน่งธรรม มีถาวรศักดิ์ศิว

ตั้งถาวรนามไว้ ๖ รูป คือ

พระครูปลัดโพธิวิวัฒน์ ๑

พระครูวินัยธร ๑

พระครูวินัยธรรม ๑

พระครูสังฆรักษ์ ๑

พระครูสมุห์ ๑

พระครูใบฎีกา ๑

รวม ๖ รูป

พระเทพโมลี เสง

พระเทพโมลี (๒๐) วัฑฒนาภาต นามเดิมว่า กิมเฮง เรียก
กันแต่ว่า เสง นามฉายาว่า เขมาจารี เป็นบุตรจีนชาวบ้านสะแกกรัง
แขวงจังหวัดอุไทยธานี เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อฉนวนจันทร์เดือน ๓
ขึ้น ๑๑ ค่ำขอมะเส็ง ฤกษ์ศักราช ๑๒๔๓ ตรงกับวันที่ ๓๐ มกราคม
พ.ศ. ๒๔๒๔ เมื่ออายุได้ ๑๐ ขวบไปเรียนอักษรสมัยอยู่ในสำนักพระ
อาจารย์ ชัง ทิวคชวิศ ๒ ปี แล้วไปเล่าเรียนอยู่กับพระสุนทรมนู ใจ เมื่อ
ยังเป็นพระปลัดคือวัฑฒณคังค์ พออายุได้ ๑๓ ปีก็บรรพชาเป็นสามเณร
เรียนภาษาบาลีในสำนักวัฑฒณคังค์ต่อมา จนอายุได้ ๑๖ ปีจึงลงมา
อยู่วัฑฒนาภาตในกรุงเทพฯ ๑ เมื่อบรรพชา พ.ศ. ๒๔๔๐ เล่าเรียนพระ
ปริยัติธรรมในสำนักพระยาธรรมปริชา ทิม หลวงชลธิธรรมพิทักษ์ ยิม
เมื่อยังฆราวาสเป็นเปรียญอยู่ แลเรียนต่อพระธรรมเจดีย์ เข็ม แต่ยังเป็น
พระสมรเมธาจารย์ อยู่วัฑฒนาภาตโดยลำดับมา แล้วจึงได้ไป
เล่าเรียนในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์ แดง สมเด็จพระวันรัตน์ จิต
แลในสำนักสมเด็จพระมหาสมณะ แต่ยังไม่ถึงจำรองพระยศเป็นกรม
หมื่นวชิรญาณวโรรส เป็นที่สุด
เมื่อขจร พ.ศ. ๒๔๔๓ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่วัด
สุทัศน์ ๑ ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยคแต่ยังเป็นสามเณร ต่อมาเมื่อ
ขจร พ.ศ. ๒๔๔๓ เข้าแปลครั้งที่ ๒ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แปลได้

อีกประโยค ๓ ^{๕ ๖} ลงขมูล พ.ศ. ๒๔๔๔ ^{๕ ๖} เขาแปลครั้งที่ ๓ ^{๕ ๖} ทวดพระศรี
รัตนศาสตร์รามแปลได้ อีกประโยค ๓ ^{๕ ๖} รวมแปลได้แต่เมื่อเป็นสามเณร
๕ ประโยค

^{๕ ๖} ลงขชาล พ.ศ. ๒๔๔๕ ^{๕ ๖} อายุครบอุปสมบท ^{๕ ๖} ได้อุปสมบททวดมหา
ธาตุ ^{๕ ๖} สมเด็จพระวันรัตน์ ^{๕ ๖} ทิด เป็นพระอุปัชฌาย์ ^{๕ ๖} ในขณะได้เข้าแปล
พระปริยัติธรรมเป็นครั้งที่ ๔ ^{๕ ๖} ทวดพระศรีรัตนศาสตร์ราม ^{๕ ๖} แปลได้ อีก
๒ ประโยค ^{๕ ๖} รวมเป็น ๗ ประโยค ^{๕ ๖} ต่อมาสอบได้อีกชั้นประโยค ^{๕ ๖} ได้
เป็นเปรียญ ๘ ประโยค ^{๕ ๖} เมื่อขเงาะ พ.ศ. ๒๔๔๖

^{๕ ๖} ลงขระกา พ.ศ. ๒๔๕๒ ^{๕ ๖} ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ^{๕ ๖} ที่พระศรีวิสุทธิ
วงศ์ ^{๕ ๖} เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน

^{๕ ๖} ลงขกาลบคยขน ^{๕ ๖} ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ^{๕ ๖} ใต้สมเด็จพระราช
สุธี ^{๕ ๖} เมื่อณวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ^{๕ ๖} บขวค พ.ศ. ๒๔๕๕ ^{๕ ๖} ต่อมาลงขมะโรง
พ.ศ. ๒๔๕๘ ^{๕ ๖} ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระเทพโมลี ^{๕ ๖} เมื่อวันที่ ๓๐
พฤศจิกายน ^{๕ ๖} มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระราชสุธี เป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระเทพโมลี ^{๕ ๖} ตรี
ปิฎกธำมา ^{๕ ๖} มหาถกติกสุนทร ^{๕ ๖} ยติคณิศร ^{๕ ๖} บวรสังฆาราม ^{๕ ๖} คามวาสี ^{๕ ๖} สถิตย
ณวัดมหาธาตุ ^{๕ ๖} ยวราชวังสฤษดิ์ ^{๕ ๖} พระอารามหลวง ^{๕ ๖} มีถาณานุกัติถาวร
ตั้งถาณานุกรมได้ ๔ รูป ^{๕ ๖} คือ

- พระครูปลัด ๓
  - พระครูสังฆวิจิตร ๓
  - พระครูสมุห์ ๓
  - พระครูใบฎีกา ๓
- รวม ๔ รูป

พระเทพกวี แยม

พระเทพกวี (๑๔) วัฑฒาชประภิชญ์สถิตยัมมหาสิมาราม นาม
เดิมว่า แยม นามฉายาว่า อปวิกาโส เป็นชาวย่านพลูหลวง แขวง
จังหวัดสุพรรณบุรี เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อณวันอาทิตย์เดือน ๑๒
แรม ๒ ค่ำ บิดลจลคัถราช ๑๒๒๗ พ.ศ. ๒๔๐๘

ในรัชกาลที่ ๕ เมื่ออายุได้ ๑๘ ปี มาบวชเป็นสามเณรที่วัดวา
ประภิชญ์ในกรุงเทพฯ เมื่อขบมะแม พ.ศ. ๒๔๒๖ สมเด็จพระสังฆ
ราช ส่า เมื่อยังดำรงพระยศเป็นที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ให้
บรรพชา เมื่อยบวชเป็นสามเณรแล้ว เล่าเรียนพระปริยัติธรรมใน
สำนักอาจารย์ รอด จนอายุครบอุปสมบท บวชที่วัดวาประภิชญ์ เมื่อ
บระกา พ.ศ. ๒๔๒๘ สมเด็จพระสังฆราช ส่า เป็นพระอุปัชฌาย์ ตั้งแต่
อุปสมบทแล้ว ได้เล่าเรียนพระปริยัติธรรมต่อสมเด็จพระสังฆราชเป็นพน
แต่เรียนต่ออาจารย์บขบข่าง

ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามครั้งแรก
เมื่อบระกา พ.ศ. ๒๔๒๘ หาได้เป็นเปรียญไม่ แปลครั้งที่ ๒ เมื่อขบาล
พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค ต่อมาถึง ขบมะแม พ.ศ. ๒๔๓๘
เข้าแปลครั้งที่ ๓ แปลได้อีก ๓ ประโยค รวมเป็น ๖ ประโยค

ได้เป็นदानานุกรมในสมเด็จพระสังฆราช แต่เมื่อท่านยังดำรง
พระยศเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์นั้นหลายตำแหน่ง ตั้งแต่เป็นพระ
ครูสมุห์เป็นต้น แล้วเลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็นพระครูสังฆวิจารณ์ พระครู
ธรรมกิจ พระครูธรรมวาท พระครูวรรณคดี ครั้นเมื่อทรงสถาปนาท่าน

เป็นสมเด็จพระสังฆราช ก็ไต่เถื่อนเป็นพระครูธรรมกถาสุนทร แล้ว
เป็นพระครูปลัดอวาคีณานสิขณน์โดยลำดับมา

เมื่อสมเด็จพระสังฆราช สิ้นพระชนม์แล้ว ทรงตั้งเป็นพระ
ราชาคณะที่พระอวาคีณานสิขณน์ ต่อมาเมื่อพระสาสนโสภณ อ่อน
(ซึ่งมาครองวัดราชประดิษฐ์ต่อสมเด็จพระสังฆราช) ถึงมรณภาพ
ก็ไต่เป็นเจ้าอาวาสวัดราชประดิษฐ์ นับเป็นองค์ที่ ๓ โดยลำดับ ตั้ง
แต่สร้างพระอารามมา

ถึงรัชกาลที่ ๒๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระ
เทพกวี เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ปีชวด พ.ศ. ๒๔๕๕ มีสำเนาที่
ทรงตั้งดังนี้

ให้พระอวาคีณานสิขณน์ เป็นพระเทพกวี ศรีวิสุทธิวิมล ตรีปิฎก
บัณฑิต ยติคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดราชประดิษฐ์
สถิตยัมมหาสิมาราม ราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตตราคา
เดือนละ ๒๖ บาท มีถาดานุศักดิ์ควรตั้งถาดานุกรมได้ ๔ รูป คือ

- พระครูปลัด ๑
- พระครูสังฆรักษ์ ๑
- พระครูสมุห์ ๑
- พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๔ รูป

เมื่อกลางพมพตทงสี่น ทรงเถื่อนเป็นพระธรรมปาโมกข์ ๑ เมื่อ
วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๓

พระเทพเวที น่วม

พระเทพเวที (๑) วัดสระเกษ นามเดิมว่าน่วม นามฉายาว่า
 จันทสุวณฺโณ เป็นชาวเมืองนครไชยศรี เกิดในรัชกาลที่ ๔ เมื่อ
 ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐
 ๑๐๑ ๑๐๒ ๑๐๓ ๑๐๔ ๑๐๕ ๑๐๖ ๑๐๗ ๑๐๘ ๑๐๙ ๑๑๐ ๑๑๑ ๑๑๒ ๑๑๓ ๑๑๔ ๑๑๕ ๑๑๖ ๑๑๗ ๑๑๘ ๑๑๙ ๑๒๐ ๑๒๑ ๑๒๒ ๑๒๓ ๑๒๔ ๑๒๕ ๑๒๖ ๑๒๗ ๑๒๘ ๑๒๙ ๑๓๐ ๑๓๑ ๑๓๒ ๑๓๓ ๑๓๔ ๑๓๕ ๑๓๖ ๑๓๗ ๑๓๘ ๑๓๙ ๑๔๐ ๑๔๑ ๑๔๒ ๑๔๓ ๑๔๔ ๑๔๕ ๑๔๖ ๑๔๗ ๑๔๘ ๑๔๙ ๑๕๐ ๑๕๑ ๑๕๒ ๑๕๓ ๑๕๔ ๑๕๕ ๑๕๖ ๑๕๗ ๑๕๘ ๑๕๙ ๑๖๐ ๑๖๑ ๑๖๒ ๑๖๓ ๑๖๔ ๑๖๕ ๑๖๖ ๑๖๗ ๑๖๘ ๑๖๙ ๑๗๐ ๑๗๑ ๑๗๒ ๑๗๓ ๑๗๔ ๑๗๕ ๑๗๖ ๑๗๗ ๑๗๘ ๑๗๙ ๑๘๐ ๑๘๑ ๑๘๒ ๑๘๓ ๑๘๔ ๑๘๕ ๑๘๖ ๑๘๗ ๑๘๘ ๑๘๙ ๑๙๐ ๑๙๑ ๑๙๒ ๑๙๓ ๑๙๔ ๑๙๕ ๑๙๖ ๑๙๗ ๑๙๘ ๑๙๙ ๒๐๐ ๒๐๑ ๒๐๒ ๒๐๓ ๒๐๔ ๒๐๕ ๒๐๖ ๒๐๗ ๒๐๘ ๒๐๙ ๒๑๐ ๒๑๑ ๒๑๒ ๒๑๓ ๒๑๔ ๒๑๕ ๒๑๖ ๒๑๗ ๒๑๘ ๒๑๙ ๒๒๐ ๒๒๑ ๒๒๒ ๒๒๓ ๒๒๔ ๒๒๕ ๒๒๖ ๒๒๗ ๒๒๘ ๒๒๙ ๒๓๐ ๒๓๑ ๒๓๒ ๒๓๓ ๒๓๔ ๒๓๕ ๒๓๖ ๒๓๗ ๒๓๘ ๒๓๙ ๒๔๐ ๒๔๑ ๒๔๒ ๒๔๓ ๒๔๔ ๒๔๕ ๒๔๖ ๒๔๗ ๒๔๘ ๒๔๙ ๒๕๐ ๒๕๑ ๒๕๒ ๒๕๓ ๒๕๔ ๒๕๕ ๒๕๖ ๒๕๗ ๒๕๘ ๒๕๙ ๒๖๐ ๒๖๑ ๒๖๒ ๒๖๓ ๒๖๔ ๒๖๕ ๒๖๖ ๒๖๗ ๒๖๘ ๒๖๙ ๒๗๐ ๒๗๑ ๒๗๒ ๒๗๓ ๒๗๔ ๒๗๕ ๒๗๖ ๒๗๗ ๒๗๘ ๒๗๙ ๒๘๐ ๒๘๑ ๒๘๒ ๒๘๓ ๒๘๔ ๒๘๕ ๒๘๖ ๒๘๗ ๒๘๘ ๒๘๙ ๒๙๐ ๒๙๑ ๒๙๒ ๒๙๓ ๒๙๔ ๒๙๕ ๒๙๖ ๒๙๗ ๒๙๘ ๒๙๙ ๓๐๐ ๓๐๑ ๓๐๒ ๓๐๓ ๓๐๔ ๓๐๕ ๓๐๖ ๓๐๗ ๓๐๘ ๓๐๙ ๓๑๐ ๓๑๑ ๓๑๒ ๓๑๓ ๓๑๔ ๓๑๕ ๓๑๖ ๓๑๗ ๓๑๘ ๓๑๙ ๓๒๐ ๓๒๑ ๓๒๒ ๓๒๓ ๓๒๔ ๓๒๕ ๓๒๖ ๓๒๗ ๓๒๘ ๓๒๙ ๓๓๐ ๓๓๑ ๓๓๒ ๓๓๓ ๓๓๔ ๓๓๕ ๓๓๖ ๓๓๗ ๓๓๘ ๓๓๙ ๓๔๐ ๓๔๑ ๓๔๒ ๓๔๓ ๓๔๔ ๓๔๕ ๓๔๖ ๓๔๗ ๓๔๘ ๓๔๙ ๓๕๐ ๓๕๑ ๓๕๒ ๓๕๓ ๓๕๔ ๓๕๕ ๓๕๖ ๓๕๗ ๓๕๘ ๓๕๙ ๓๖๐ ๓๖๑ ๓๖๒ ๓๖๓ ๓๖๔ ๓๖๕ ๓๖๖ ๓๖๗ ๓๖๘ ๓๖๙ ๓๗๐ ๓๗๑ ๓๗๒ ๓๗๓ ๓๗๔ ๓๗๕ ๓๗๖ ๓๗๗ ๓๗๘ ๓๗๙ ๓๘๐ ๓๘๑ ๓๘๒ ๓๘๓ ๓๘๔ ๓๘๕ ๓๘๖ ๓๘๗ ๓๘๘ ๓๘๙ ๓๙๐ ๓๙๑ ๓๙๒ ๓๙๓ ๓๙๔ ๓๙๕ ๓๙๖ ๓๙๗ ๓๙๘ ๓๙๙ ๔๐๐ ๔๐๑ ๔๐๒ ๔๐๓ ๔๐๔ ๔๐๕ ๔๐๖ ๔๐๗ ๔๐๘ ๔๐๙ ๔๑๐ ๔๑๑ ๔๑๒ ๔๑๓ ๔๑๔ ๔๑๕ ๔๑๖ ๔๑๗ ๔๑๘ ๔๑๙ ๔๒๐ ๔๒๑ ๔๒๒ ๔๒๓ ๔๒๔ ๔๒๕ ๔๒๖ ๔๒๗ ๔๒๘ ๔๒๙ ๔๓๐ ๔๓๑ ๔๓๒ ๔๓๓ ๔๓๔ ๔๓๕ ๔๓๖ ๔๓๗ ๔๓๘ ๔๓๙ ๔๔๐ ๔๔๑ ๔๔๒ ๔๔๓ ๔๔๔ ๔๔๕ ๔๔๖ ๔๔๗ ๔๔๘ ๔๔๙ ๔๕๐ ๔๕๑ ๔๕๒ ๔๕๓ ๔๕๔ ๔๕๕ ๔๕๖ ๔๕๗ ๔๕๘ ๔๕๙ ๔๖๐ ๔๖๑ ๔๖๒ ๔๖๓ ๔๖๔ ๔๖๕ ๔๖๖ ๔๖๗ ๔๖๘ ๔๖๙ ๔๗๐ ๔๗๑ ๔๗๒ ๔๗๓ ๔๗๔ ๔๗๕ ๔๗๖ ๔๗๗ ๔๗๘ ๔๗๙ ๔๘๐ ๔๘๑ ๔๘๒ ๔๘๓ ๔๘๔ ๔๘๕ ๔๘๖ ๔๘๗ ๔๘๘ ๔๘๙ ๔๙๐ ๔๙๑ ๔๙๒ ๔๙๓ ๔๙๔ ๔๙๕ ๔๙๖ ๔๙๗ ๔๙๘ ๔๙๙ ๕๐๐ ๕๐๑ ๕๐๒ ๕๐๓ ๕๐๔ ๕๐๕ ๕๐๖ ๕๐๗ ๕๐๘ ๕๐๙ ๕๑๐ ๕๑๑ ๕๑๒ ๕๑๓ ๕๑๔ ๕๑๕ ๕๑๖ ๕๑๗ ๕๑๘ ๕๑๙ ๕๒๐ ๕๒๑ ๕๒๒ ๕๒๓ ๕๒๔ ๕๒๕ ๕๒๖ ๕๒๗ ๕๒๘ ๕๒๙ ๕๓๐ ๕๓๑ ๕๓๒ ๕๓๓ ๕๓๔ ๕๓๕ ๕๓๖ ๕๓๗ ๕๓๘ ๕๓๙ ๕๔๐ ๕๔๑ ๕๔๒ ๕๔๓ ๕๔๔ ๕๔๕ ๕๔๖ ๕๔๗ ๕๔๘ ๕๔๙ ๕๕๐ ๕๕๑ ๕๕๒ ๕๕๓ ๕๕๔ ๕๕๕ ๕๕๖ ๕๕๗ ๕๕๘ ๕๕๙ ๕๖๐ ๕๖๑ ๕๖๒ ๕๖๓ ๕๖๔ ๕๖๕ ๕๖๖ ๕๖๗ ๕๖๘ ๕๖๙ ๕๗๐ ๕๗๑ ๕๗๒ ๕๗๓ ๕๗๔ ๕๗๕ ๕๗๖ ๕๗๗ ๕๗๘ ๕๗๙ ๕๘๐ ๕๘๑ ๕๘๒ ๕๘๓ ๕๘๔ ๕๘๕ ๕๘๖ ๕๘๗ ๕๘๘ ๕๘๙ ๕๙๐ ๕๙๑ ๕๙๒ ๕๙๓ ๕๙๔ ๕๙๕ ๕๙๖ ๕๙๗ ๕๙๘ ๕๙๙ ๖๐๐ ๖๐๑ ๖๐๒ ๖๐๓ ๖๐๔ ๖๐๕ ๖๐๖ ๖๐๗ ๖๐๘ ๖๐๙ ๖๑๐ ๖๑๑ ๖๑๒ ๖๑๓ ๖๑๔ ๖๑๕ ๖๑๖ ๖๑๗ ๖๑๘ ๖๑๙ ๖๒๐ ๖๒๑ ๖๒๒ ๖๒๓ ๖๒๔ ๖๒๕ ๖๒๖ ๖๒๗ ๖๒๘ ๖๒๙ ๖๓๐ ๖๓๑ ๖๓๒ ๖๓๓ ๖๓๔ ๖๓๕ ๖๓๖ ๖๓๗ ๖๓๘ ๖๓๙ ๖๔๐ ๖๔๑ ๖๔๒ ๖๔๓ ๖๔๔ ๖๔๕ ๖๔๖ ๖๔๗ ๖๔๘ ๖๔๙ ๖๕๐ ๖๕๑ ๖๕๒ ๖๕๓ ๖๕๔ ๖๕๕ ๖๕๖ ๖๕๗ ๖๕๘ ๖๕๙ ๖๖๐ ๖๖๑ ๖๖๒ ๖๖๓ ๖๖๔ ๖๖๕ ๖๖๖ ๖๖๗ ๖๖๘ ๖๖๙ ๖๗๐ ๖๗๑ ๖๗๒ ๖๗๓ ๖๗๔ ๖๗๕ ๖๗๖ ๖๗๗ ๖๗๘ ๖๗๙ ๖๘๐ ๖๘๑ ๖๘๒ ๖๘๓ ๖๘๔ ๖๘๕ ๖๘๖ ๖๘๗ ๖๘๘ ๖๘๙ ๖๙๐ ๖๙๑ ๖๙๒ ๖๙๓ ๖๙๔ ๖๙๕ ๖๙๖ ๖๙๗ ๖๙๘ ๖๙๙ ๗๐๐ ๗๐๑ ๗๐๒ ๗๐๓ ๗๐๔ ๗๐๕ ๗๐๖ ๗๐๗ ๗๐๘ ๗๐๙ ๗๑๐ ๗๑๑ ๗๑๒ ๗๑๓ ๗๑๔ ๗๑๕ ๗๑๖ ๗๑๗ ๗๑๘ ๗๑๙ ๗๒๐ ๗๒๑ ๗๒๒ ๗๒๓ ๗๒๔ ๗๒๕ ๗๒๖ ๗๒๗ ๗๒๘ ๗๒๙ ๗๓๐ ๗๓๑ ๗๓๒ ๗๓๓ ๗๓๔ ๗๓๕ ๗๓๖ ๗๓๗ ๗๓๘ ๗๓๙ ๗๔๐ ๗๔๑ ๗๔๒ ๗๔๓ ๗๔๔ ๗๔๕ ๗๔๖ ๗๔๗ ๗๔๘ ๗๔๙ ๗๕๐ ๗๕๑ ๗๕๒ ๗๕๓ ๗๕๔ ๗๕๕ ๗๕๖ ๗๕๗ ๗๕๘ ๗๕๙ ๗๖๐ ๗๖๑ ๗๖๒ ๗๖๓ ๗๖๔ ๗๖๕ ๗๖๖ ๗๖๗ ๗๖๘ ๗๖๙ ๗๗๐ ๗๗๑ ๗๗๒ ๗๗๓ ๗๗๔ ๗๗๕ ๗๗๖ ๗๗๗ ๗๗๘ ๗๗๙ ๗๘๐ ๗๘๑ ๗๘๒ ๗๘๓ ๗๘๔ ๗๘๕ ๗๘๖ ๗๘๗ ๗๘๘ ๗๘๙ ๗๙๐ ๗๙๑ ๗๙๒ ๗๙๓ ๗๙๔ ๗๙๕ ๗๙๖ ๗๙๗ ๗๙๘ ๗๙๙ ๘๐๐ ๘๐๑ ๘๐๒ ๘๐๓ ๘๐๔ ๘๐๕ ๘๐๖ ๘๐๗ ๘๐๘ ๘๐๙ ๘๑๐ ๘๑๑ ๘๑๒ ๘๑๓ ๘๑๔ ๘๑๕ ๘๑๖ ๘๑๗ ๘๑๘ ๘๑๙ ๘๒๐ ๘๒๑ ๘๒๒ ๘๒๓ ๘๒๔ ๘๒๕ ๘๒๖ ๘๒๗ ๘๒๘ ๘๒๙ ๘๓๐ ๘๓๑ ๘๓๒ ๘๓๓ ๘๓๔ ๘๓๕ ๘๓๖ ๘๓๗ ๘๓๘ ๘๓๙ ๘๔๐ ๘๔๑ ๘๔๒ ๘๔๓ ๘๔๔ ๘๔๕ ๘๔๖ ๘๔๗ ๘๔๘ ๘๔๙ ๘๕๐ ๘๕๑ ๘๕๒ ๘๕๓ ๘๕๔ ๘๕๕ ๘๕๖ ๘๕๗ ๘๕๘ ๘๕๙ ๘๖๐ ๘๖๑ ๘๖๒ ๘๖๓ ๘๖๔ ๘๖๕ ๘๖๖ ๘๖๗ ๘๖๘ ๘๖๙ ๘๗๐ ๘๗๑ ๘๗๒ ๘๗๓ ๘๗๔ ๘๗๕ ๘๗๖ ๘๗๗ ๘๗๘ ๘๗๙ ๘๘๐ ๘๘๑ ๘๘๒ ๘๘๓ ๘๘๔ ๘๘๕ ๘๘๖ ๘๘๗ ๘๘๘ ๘๘๙ ๘๙๐ ๘๙๑ ๘๙๒ ๘๙๓ ๘๙๔ ๘๙๕ ๘๙๖ ๘๙๗ ๘๙๘ ๘๙๙ ๙๐๐ ๙๐๑ ๙๐๒ ๙๐๓ ๙๐๔ ๙๐๕ ๙๐๖ ๙๐๗ ๙๐๘ ๙๐๙ ๙๑๐ ๙๑๑ ๙๑๒ ๙๑๓ ๙๑๔ ๙๑๕ ๙๑๖ ๙๑๗ ๙๑๘ ๙๑๙ ๙๒๐ ๙๒๑ ๙๒๒ ๙๒๓ ๙๒๔ ๙๒๕ ๙๒๖ ๙๒๗ ๙๒๘ ๙๒๙ ๙๓๐ ๙๓๑ ๙๓๒ ๙๓๓ ๙๓๔ ๙๓๕ ๙๓๖ ๙๓๗ ๙๓๘ ๙๓๙ ๙๔๐ ๙๔๑ ๙๔๒ ๙๔๓ ๙๔๔ ๙๔๕ ๙๔๖ ๙๔๗ ๙๔๘ ๙๔๙ ๙๕๐ ๙๕๑ ๙๕๒ ๙๕๓ ๙๕๔ ๙๕๕ ๙๕๖ ๙๕๗ ๙๕๘ ๙๕๙ ๙๖๐ ๙๖๑ ๙๖๒ ๙๖๓ ๙๖๔ ๙๖๕ ๙๖๖ ๙๖๗ ๙๖๘ ๙๖๙ ๙๗๐ ๙๗๑ ๙๗๒ ๙๗๓ ๙๗๔ ๙๗๕ ๙๗๖ ๙๗๗ ๙๗๘ ๙๗๙ ๙๘๐ ๙๘๑ ๙๘๒ ๙๘๓ ๙๘๔ ๙๘๕ ๙๘๖ ๙๘๗ ๙๘๘ ๙๘๙ ๙๙๐ ๙๙๑ ๙๙๒ ๙๙๓ ๙๙๔ ๙๙๕ ๙๙๖ ๙๙๗ ๙๙๘ ๙๙๙ ๑๐๐๐

ถึงรัชกาลที่ ๕ อุปสมบทที่วัดสุประดิษฐานาราม เมื่อขกาล
 พ.ศ. ๒๔๔๕ พระปลัดปานวัดก๊กตาเป็นพระอุปัชฌาย์ บวชแล้วเรียน
 วิปัสสนาธุระในสำนัก พระครูทักษิณานุกิจอยู่ที่วัดสุประดิษฐานารามอีก ๒
 พรรษา แล้วเข้ามาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ที่วัดวังมัลลสะนาทใน
 กรุงเทพฯ ๑ ไ้เล่าเรียนในสำนักอาจารย์หลายแห่ง คือ สมเด็จพระ
 วัณรัตน์ แดง เมื่อยังเป็นที่พระธรรมวโรคม แลพระปริยัติธรรมธาคาขัง
 พระยาธรรมปริชา ทิม เป็นต้น แล้วย้ายไปอยู่วัดพิตรภูมิข เมื่อบวช
 พ.ศ. ๒๔๕๗ ถึงบวชกา พ.ศ. ๒๔๕๘ เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่
 วัด พระศรีรัตนศาสดารามได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค ต่อมาถึงขกาล
 พ.ศ. ๒๔๓๓ แลปีมะแม พ.ศ. ๒๔๓๗ ไ้เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่วัดพระ
 ศรีรัตนศาสดารามอีก ๒ ครั้ง แปลไ้ครั้งละประโยค รวมเป็น ๕
 ประโยค

ถึงขณั พ.ศ. ๒๔๔๔ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระนิกรมมุนี
 เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ต่อมาเมื่อสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฤทธิ
 ย้ายไปครองวัดอรุณ ได้เป็นเจ้าอาวาสวัดพิตรกิมุข ได้พระราช
 ทานนิตยภัตรเพิ่มขึ้นเสมอพระราชาคณะผู้ใหญ่ขึ้นราช ต่อมาถึงข
 วน พ.ศ. ๒๔๕๓ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระราชโมลี เมื่อ
 วันที่ ๓๐ ธันวาคม มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระนิกรมมุนี เป็นพระราชโมลี ศรัยาวนาภรณ์ อรรคมพาศ
 ยติคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดพิตรกิมุขวรวิหาร
 พระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒๔ บาท มีถานานศักดิ์คิ
 วรรตั้งถานานุกรมได้ ๓ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใ
 ฎกา ๑ รวม ๓ รูป

ถึงรัชกาลปัจจุบัน โปรดให้อาราธนาไปครองวัดสระเกษ แล้ว
 โปรดให้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระเทพเวที เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน
 ๒๕๖๖ พ.ศ. ๒๔๕๕ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระราชโมลี เป็นพระเทพเวที ศรัยัญญคุณ สุนทรธรรมมุนี
 ยติคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดสระเกษราชวรมหา
 วิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒๖ บาท มีถานานศักดิ์
 วรรตั้งถานานุกรมได้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระ
 ครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎกา ๑ รวม ๔ รูป

พระเทพสุธี ชุ่ม

พระเทพสุธี (๑) วัดอรุณราชวราราม นามเดิมว่าชุ่ม นามฉายา ว่า ฉิมมอโร เป็นชาวพระนครศรีอยุธยา เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ ๑๓ แรม ๖ ค่ำ ปีวอกจุลศักราช ๑๒๒๒ พ.ศ. ๒๔๐๓ ใต้ศึกษาอักษรสมัยอยู่ในสำนักพระอาจารย์เกิด เจ้าอธิการวัดกลาง อำเภอนครหลวง แต่อายุ ๘ ปี

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อขลุ่ย พ.ศ. ๒๔๓๘ ย้ายมาศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักพระอาจารย์กัน เจ้าอธิการวัดราชฎ์บ้านเพ็ญ จนอายุ ๑๘ ปี บรรพชาเป็นสามเณรแล้ว ลงมาอยู่วัดราชบูรณกรุงเทพฯ เป็นศิษย์ศึกษาพระปริยัติธรรมต่อสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ แสง เมื่อยังเป็นพระโพธิวงศ์ แลพระเทพมุนีฉิม เมื่อยังเป็นเปรียญนั้นต่อมา

ถึงขลุ่ย พ.ศ. ๒๔๖๔ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ แสง จัดการให้อุปสมบทในคณะสงฆ์รามัญ ตามอย่างที่ท่านได้อุปสมบทมาเอง ไปบวชวัดบ้านใหม่ตลาดเหนือแขวงจังหวัดประทุมธานี พระไตรสรณะวัชชะตฤก เป็นพระอุปัชฌาย์ บวชแล้วกลับมายุ่วัดราชบูรณต่อมา ครั้นเมื่อทรงตั้งพระครูปลัดปานของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ แสง เมื่อท่านยังเป็นทีพระธรรมไตรโลกเป็นพระครูธรรมจริยาภิรัต ไปเป็นเจ้าอาวาสวัดมหาพฤฒาราม สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์แนะนำให้พระครูธรรมจริยาภิรัตตั้งเป็นพระสมุห์ในถานานุกรม ไปอยู่วัดมหาพฤฒารามด้วย

ถึงบรรดา พ.ศ. ๒๔๒๘ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค ครั้นพระครูธรรมจริยาภิรัต ซึ่งได้เลื่อนชั้นเป็นพระราชาคณะที่พระสาสนานุกรักษ์อาพาธหนักถวายพระพรลาสิกขาแล้วถึงแก่กรรม ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมหาพฤฒารามว่าง จึงทรงพระกรุณาโปรดตั้งเป็นพระครูธรรมจริยาภิรัตเป็นเจ้าอาวาส เมื่อ บรมเสด็จ พ.ศ. ๒๔๓๖ ต่อมาถึงบวช พ.ศ. ๒๔๔๑ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งที่ ๒ ที่วัดสุทัศน์เทพวราราม แปลได้หกประโยค ๓ รวมเป็น ๔ ประโยค

ถึงบวช พ.ศ. ๒๔๔๔ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระวรวงศ์มนตรี เมื่อนวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๐ ต่อมาถึงบรรดา พ.ศ. ๒๔๕๒ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระราชมนั มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระวรวงศ์มนตรี เป็นพระราชมนั ตรีปิฎกालังการ สถิตยณวัดมหาพฤฒาราม ราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๖ ตำลึง มีถาดานุศักดิ์ควรตั้งถาดานุกรมได้ ๓ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๓ รูป

ถึงรัชกาลปัจจุบัน ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระเทพสิทธิ เมื่อ วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน บัญญ พ.ศ. ๒๔๕๔ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระราชมนั เป็นพระเทพสิทธิ ธรรมปริชาประยุต สุกตปริยัติยศึกษนิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดมหาพฤฒาราม ราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๒๖ บาท มีถาดาน

นุศักริศจิตรทั้งดานานุกรมไท่ & รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสังฆรักษ์ ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ รวม & รูป

ครั้นเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม ว่าง ด้วยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฤทธิ ถึงมรณภาพ จึงไปวัดให้อาราธนามาครองวัดอรุณราชวราราม ตั้งแต่ปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๕๘ อยู่มาจนบัดนี้

พระธรรมธีรราชมหาวิทยาลัย จันทร

พระธรรมธีรราชมหาวิทยาลัย วัดบรมนิวาส สมณศักดิ์พิเศษเสมอชั้นเทพ นามเดิมว่า จันทร นามฉายาว่า สิริจันโท เป็นบุตรหลวงสุภกรประการ กรมการจังหวัดอยุธยาธานี เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันศุกร์ เดือน ๔ แรม ๓๐ ค่ำ ปีมะโรง จุลศักราช ๑๒๓๘ พ.ศ. ๒๓๘๘ เมื่ออายุได้ ๓๓ ปี บวชเป็นสามเณรอยู่ในสำนักเจ้าอธิการ เม้า เทวธัมมิวัตรีทอง ในจังหวัดอยุธยา

ถึงรัชกาลที่ ๕ เป็นสามเณรเล่าเรียนอยู่จนอายุได้ ๑๘ ปีลาสิกไปอยู่กับบิดามารดา ๓ ปี แล้วจึงอุปสมบทที่วัดศรีทอง เมื่อขณู พ.ศ. ๒๔๒๐ พระอาจารย์ เม้า เทวธัมมิ ซึ่งเป็นสังฆกิจวัหาริกในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นพระอุปัชฌาย์ บวชแล้วไปอยู่วัดไชยมงคล แต่ไปเล่าเรียนในสำนักพระอุปัชฌาย์ท่าอึก & พรพชา แล้วจึงเข้ามาเล่าเรียนในกรุงเทพฯ มาอยู่กับพระปลัดผไท่วัดเทพศิรินทร์ราชวาศ ถอนิสัยอยู่ในพระอุปัชฌาย์ เอ็ม เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักมหาทิศ

แลหาจารย์ขยขยขยขย แล้วไปเรียนในสำนักพระยาธรรมปรีชา ขุน
จึงย้ายไปอยู่ทิวทัศน์มาตุยารามให้ใกล้กับที่อยู่ของอาจารย์ขยขย แล้ว
กลับมาก่อวัดเทพศิรินทร์ตามเดิม ครั้นพระอธิคมุนี เอ็ม แผลพระปลัด
ผา วัดเทพศิรินทร์ ถึงมรณภาพ จึงย้ายไปอยู่วัดกุยบารามกับพระสาสน
โสภณ อ่อน แต่ยังเป็นเปรียญอยู่ ได้เล่าเรียนในสำนักพระสาสนโสภณ
อ่อน ต่อมาอีก ๒ พรรษา

ถึงบวระภา พ. ศ. ๒๔๒๗

ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรก

ที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค อยู่วัดกุยบาราม
ต่อมาอีกพรรษา ๓ แล้ว จึงทูลลากลับไปอยู่จังหวัดอุบลราชธานี
ไปปฏิบัติอยู่ ๒ พรรษา เจ้ายุติธรรมธรเจ้านครจำปาศักดิ์
สร้างวัดถวายพระสงฆ์ธรรมยุติกา จึงอาราธนาไปเป็นเจ้าอธิการวัด
ซึ่งสร้างใหม่นั้นได้พรรษา ๓ มีที่ธรณีสัณฐานให้เข้ามารับพระราชทาน
สัญญาบัตรเป็นพระครูเจ้าคณะเมืองจำปาศักดิ์ จึงเข้ามากรุงเทพฯ
มาพักอยู่ที่วัดพิไชยญาติการามกับพระสาสนโสภณอ่อน เมื่อยังเป็น
พระเทพกวี

ครั้นเมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ ทรงพระกรุณา

โปรดพระราชทานสัญญาบัตร ตั้งเป็นพระครูวิจิตรธรรมภาณี ตำแหน่ง
สังฆปาโมกข์เมืองนครจำปาศักดิ์ กลับไปอยู่เมืองนครจำปาศักดิ์อีก ๓
พรรษา ครั้นเขตรแดนเมืองนครจำปาศักดิ์เปลี่ยนแปลงไปกัวยกาวที่
เกี่ยวข้องกับฝรั่งเศส จึงขออนุญาตกลับเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ มา

อยู่ที่วัดพิไชยญาติพรหม ๓ แล้วไปอยู่วัดเทพศิรินทร์ ได้เข้าแปล
พระปริยัติธรรมอีกครั้ง ๓ แปลได้อีกประโยค ๓ รวมแปล ๔ ประโยค
แล้วจึงโปรดให้กลับไปออกใบจัดการศึกษาที่ในจังหวัดอุบลราชธานี ไปอยู่
ที่วัดสุภานุ ๒ ๕๗

ถึงขกณ พ.ศ. ๒๔๔๒ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระญาณรักจิต

แล้วโปรดให้เป็นตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลอิสาน กลับย้ายออกไปอยู่
ที่วัดสุภานุจังหวัดอุบลราชธานีอีก ๕ พรรษา แล้วจึงทูลขอเข้ามาอยู่
กรุงเทพฯ เข้ามาอยู่ที่วัดเทพศิรินทร์ข้าง ไปออกคบบ้าง จนถึงบมรโระ
พ.ศ. ๒๔๔๘ จึงโปรดให้อาราธนาไปครองวัดบรมนิวาส

ถึงขระกา พ.ศ. ๒๔๕๒ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระ

ราชกว เมื่อนท ๖ พฤษภาคม มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระญาณรักจิต เป็นพระราชาภิ นวสีหพนบสนทน คิเถรจนา
ขันธ์ทิท ขติคณิศร นวสังการามคามวาสี สติดย่นวัดบรมนิวาส
ราชววิหาร พระอารามหลวง มีถานานคักคิกวตั้งถานานุกรมได้

๓ รูปคือ

พระครูปลัด ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๓ รูป

ถึงรัชกาลขทัยชนน ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระเทพโมลี เมื่อ

วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ขบาล พ.ศ. ๒๔๕๗ ต่อมาถึงขเถาะ พ.ศ. ๒๔๕๘

มีความผิดด้วยแต่งหนังสือเทศน์ตีเถอนการที่คนเป็นทหาร จึงถูกถอด

จากพระราชกฤษฎีกา ๓ ครั้นถึงวันที่ ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๘ ทรง
 บำเพ็ญพระราชกุศลในการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา จึงทรง
 ตั้งให้กลับเป็นพระราชกฤษฎีกาพระอรรคมหาราชมหามุนี มีสมเด็จพระ
 เสด็จขึ้นเทพ เท้าแต่เดิม แลโปรดให้ครองวัชรมนีวาศต่อมาเหมือน
 อย่างเดิมด้วย.

พระราชโมลี ช้อน

พระราชโมลี (๖) วัชรราชบรรณ นามเดิมว่า ช้อน นามฉายาว่า
 โสณคัตถ เป็นชาวบ้านตลาดแก้ว แขวงจังหวัดสุพรรณบุรี เกิดใน
 รัชกาลที่ ๕ เมื่อวันพุธ เดือน ๑๒ ขึ้น ๓ ค่ำ ปีมะเมียจุลศักราช ๑๒๓๒
 ตรงกับวันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๓ เมื่ออายุได้ ๘ ขวบ ไปเล่าเรียน
 อักษรสมัยอยู่ที่วัดขุนไกร เป็นศิษย์เจ้าอธิการอ่วมอยู่จนอายุ ๑๓ ปี
 บรรพชาเป็นสามเณรแล้วเข้ามาเล่าเรียนในกรุงเทพฯ มาอยู่ที่วัดศุภ
 แขวงบางลำไใกล้ เล่าเรียนเวทยากรณภาษาบาลีในสำนักเจ้าอธิการพรหม
 แล้วย้ายมาอยู่ที่วัดสระเกษ เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระธรรม
 กิติเม่น แต่เมื่อยังเป็นพระอัครนาคยังเป็นพน แลได้ไปเล่าเรียนต่อสมเด็จพระ
 พระวันรัตน์แดง เมื่อยังเป็นพระอรรคมวโรคมายัง

อายุครบอุปสมบท เมื่อขาล พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้อุปสมบทที่วัด
 สระเกษ สมเด็จพระวันรัตน์แดง เป็นพระอุปัชฌาย์ แล้วเล่าเรียนพระ
 ปริยัติธรรมในสำนักพระยาอรรคมปวิชาติมา

ถึงบรรดา พ.ศ. ๒๔๕๐ เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่วัดพระ
 ศรัทธาศาสคาราม ได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยค ต่อมาได้เข้าแปลที่วัด

สทศันเทพวรารามเป็นครั้งที่ ๒ แลเข้าแปลทวักพระศรีรัตนศาสดาราม
เป็นครั้งที่ ๓ แปลได้ซีกครึ่งละประโยค รวมเป็น ๖ ประโยค

ถึงบรรดา พ.ศ. ๒๔๕๒ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระนิกรมมุนี
แล้วโปรดให้อาราธนาไปครองวัดพระปฐมเจดีย์

ถึงรัชกาลปัตยุบันนี้ ทรงพระกรุณาโปรดให้มีสมณศักดิ์พิเศษ
เสมอพระราชาคณะผู้ใหญ่ชั้นราช เมื่อมีจอ พ.ศ. ๒๔๕๓ ต่อมาถึง

บชวศ พ.ศ. ๒๔๕๕ โปรดให้กลับมายุ่ววัดราชบูรณในกรุงเทพฯ แล
ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระราชโฆสิตี เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน
มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้พระนิกรมมุนี เป็นพระราชโฆสิตี ศรียาวจนารถ ธรรมพาทิ
ยติคณิศร ยวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดราชบูรณราชวรวิหาร
พระอารามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๒๔ บาท มีถานานศักดิ์
ควรตั้งถานานกรมได้ ๓ รูป คือ

พระครูปลัด ๑

พระครูสมุห์ ๑

พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๓ รูป

พระราชกวี แจ่ม

พระราชกวี (๕) วัดมิ่งกุฎกษัตริยาราม นามเดิมว่า แจ่ม
นามฉายาว่า วัดตสัสโล เป็นชาวบ้านคำหนักแขวงจังหวัดเพชรบุรี
เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อฉวันอังคาร เดือน ๖ ขึ้น ๑๔ ค่ำ บัญญัติ
ศักราช ๑๒๓๗ ตรงกับวันที่ ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๑๗ ได้ไปเล่าเรียน

อักษรสมัยทั่วคณานพวาทมนต์แต่ยังเด็ก ครั้นเมื่ออายุ ๓๗ บรมมาวชเป็น
สามเณรอยู่ที่วัดมณฑกกุญชรวิชัย ในกรุงเทพฯ แล้วเรียนพระปริยัติธรรม
ในสำนักขณวิธานกลกวี ทอง เมื่อยังบวชเป็นเปรียญ

อุปสมบทที่วัดมณฑกกุญชรวิชัย เมื่อขมะแม พ.ศ. ๒๔๓๗ พระพรหม
มนต์ แห่ง เป็นพระอุปัชฌาย์ อุปสมบทแล้วได้ ๒ พรรษา ได้เข้าสอบวิชา
ในมหาบัณฑิตวิทยาลัย ได้เป็นเปรียญตรี เมื่อขมะภา พ.ศ. ๒๔๔๐
แล้วมาอยู่วัดบวรนิเวศ แล้วเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระยาวิจิตร
ธรรมปริวัตร คำ เมื่อยังบวชเป็นพระราชาคณะ ที่พระสาสนศิลป ต่อ
มาเข้าสอบคราวที่ ๒ ได้เป็นเปรียญโท เมื่อขจ พ.ศ. ๒๔๔๓ สอบคราว
ที่ ๓ ได้เป็นเปรียญเอก เกษขด้วย ๗ ประโยค เมื่อขกัญ พ.ศ. ๒๔๔๖
แล้วกลับไปอยู่วัดมณฑกกุญชรวิชัยตามเดิม

ถึงขมะภา พ.ศ. ๒๔๕๒ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระอริยมุนี
ถึงรัชกาลปัตยุบันนี้ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระราชา
กลกวี เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ขชาล พ.ศ. ๒๔๕๖ มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้พระอริยมุนี เป็นพระราชาแก้ว นรสีห์พจนวินันท์ คันถรงนา
บัณฑิต ยติคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดมณฑกกุญชรวิ
ยารามราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีถาณาคักคิควรตั้งถาณานุกรม
ได้ ๓ รูป คือ

- พระครูปลัด ๓
- พระครูสมุห์ ๓
- พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๓ รูป

พระราชมนั อ้วน

พระราชมนั (๖) วัศสูย์ภูณ จังหวัดอุบลราชธานี นามเดิมว่า อ้วน นามฉายาว่า คิสโส เป็นบุตรเพี้ยเมืองกลางเคน บ้านหนองแคน แต่โบราณเรียกว่าคอนมดแดง แขวงจังหวัดอุบลราชธานี เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันเสาร์ เดือน ๔ แรม ๑๓ ค่ำ ปีเถาะ จุลศักราช ๑๒๒๙ ตรงกับวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๑๐

ในรัชกาลที่ ๕ เมื่ออายุได้ ๑๘ ปี บรรพชาเป็นสามเณรมหานิกาย อยู่ที่วัดสว่าง อำเภอวารินชำราบก่อน แล้วย้ายมาเป็นสามเณรธรรมยุติที่วัดศิวทองในเมืองอุบล ครั้นอายุครบอุปสมบท บวชเป็นพระภิกษุที่วัดศิวทอง เมื่อขัตติย พ.ศ. ๒๔๓๒ พระอาจารย์เทวะธัมม ซึ่งเป็นสังฆวิฬาริกของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระอุปัชฌาย์

เมื่ออุปสมบทแล้ว เล่าเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ในสำนักพระอุปัชฌาย์อาจารย์ชยวิฬาริกทอง ๓ พรรษา แล้วจึงเข้ามาเรียนในกรุงเทพฯ มาอยู่ที่วัดพิไชยญาติการาม เล่าเรียนพระปริยัติธรรม ในสำนักพระสาสนโสภณอ่อน เมื่อยังเป็นที่พระเมธาธรรมวงศ์ข้าง เรือนค่อนายท้วมราชเมธี เมื่อยังเป็นเปรียญข้าง อาจารย์ทองข้าง ได้เข้าสอบความรู้ ทมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ชั้นนักเรียนตรี เมื่อขมะเมษ พ.ศ. ๒๔๓๗ ได้ชั้นนักเรียนเอก เทียบด้วย ๓ ประโยค เมื่อขมะเมษ พ.ศ. ๒๔๓๘ อยู่ที่วัดพิไชยญาติ & พรรษา แล้วย้ายไปอยู่วัดเทพศิรินทร์ราชวาศ เล่าเรียนในสำนักพระธรรมธีรราชฆาณั จันทร เมื่อยังเป็นพระครูวิฬารธรรมภณัข้าง พระธรรมไตรโลกเรณู เมื่อยังเป็นเปรียญข้าง นายชยเปรียญ

พระราชเวที หรัม

พระราชเวที (๓) วัดเบญจมบพิตร นามเดิมว่า หรัม นามฉายา
ว่า พรหมโชติโก เป็นชาวย่านสี่ร้อย แขวงจังหวัดอ่างทอง เกิดใน
รัชกาลที่ ๕ เมื่อฉนวนพฤษศยศ เดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ ปีมะเมีย จุลศักราช
๑๒๓๖ พ.ศ. ๒๔๑๗ เมื่ออายุ ๑๗ ปีบรรพชาเป็นสามเณรอยู่วัด
น้ำพองจังหวัดอ่างทอง เล่าเรียนอยู่ในสำนักพระปลัดหาวังใต้ ๒ พรรษา
แล้วเข้ามาเล่าเรียนในกรุงเทพฯ อยู่วัดสุทธิดาราม เล่าเรียน
เวทยากรณภาษาบาลีในสำนักพระอาจารย์ ก่อง จนอายุได้ ๒๐ ปีจึงย้าย
ไปอยู่วัดมหาธาตุ เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักหลวงธรรมานุวัตร
จางง จัย ต่อมา

ถึงบวชเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ กลับขึ้นไปอุปสมบทที่วัดกำแพงในแขวง
จังหวัดอ่างทอง พระอาจารย์ เกอน เจ้าอธิการวัดกำแพงนั้นเป็นพระ
อุปัชฌาย์ อุปสมบทแล้วกลับลงมาอยู่วัดมหาธาตุ เล่าเรียนพระปริยัติ
ธรรมในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์ จิต เมื่อยังเป็นพระพิมพ์ธรรมต่อมา
เข้าสอบความรู้ที่มหาธาตุวิทยาลัย ได้ขึ้นนักเรียนโท เทียบเท่า ๓
ประโยค เมื่อมีอายุ พ.ศ. ๒๔๔๑

ถึงบวช พ.ศ. ๒๔๔๓ เมื่อทรงสร้างวัดเบญจมบพิตร โปรด
ให้อาราธนาคณะสงฆ์วัดมหาธาตุ มีพระธรรมวโรดม เจ้า เมื่อยังเป็น
ที่พระเทพมุนีเป็นประธาน ไปอยู่วัดเบญจมบพิตร สมเด็จพระวันรัตน์ได้

เลือกให้ไปในคณะสงฆ์นี้ด้วย เมื่อไปอยู่วัดเบญจมบพิตรแล้ว ได้
เป็นตำแหน่งพระครูสมุห์ในถานานุกรมของพระธรรมวโรคม แลแล้ว
เรียนพระปริยัติธรรมในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์ จิต แลพระธรรม
วโรคม จำ ค่อมมา

ถึงปลายบชวด พ.ศ. ๒๔๔๓ นั้น เข้าแปลพระปริยัติธรรมทั่วพระ
ศรัทธินศาลาราม ได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยค ค่อมมาเข้าแปลเมื่อขลุ
พ.ศ. ๒๔๔๔ แปลได้อีก ๒ ประโยค รวมเป็น ๖ ประโยค ค่อมมาอีก ๓
ปี เข้าแปลได้อีก ๒ ประโยค ได้เป็นเปรียญ ๘ ประโยค เมื่อขลุ
พ.ศ. ๒๔๔๗

ถึงขลุเมษ พ.ศ. ๒๔๔๘ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระอมรโมลี
เป็นตำแหน่งมาจนตลอดรัชกาลที่ ๕

ถึงรัชกาลปัตยุบันนี้ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระราช
เวที เมฆวที ๓๐ พุทธิญาณ บชวด พ.ศ. ๒๔๕๕ มีสำเนาทรง
ตั้งดังนี้

ให้พระอมรโมลี เป็นพระราชเวที ตรีปิฎกภูษิต ธรรมบัณฑิต
ขตินิกัศร ขวรสังฆารามคามวาสี สถิตยัณวัดเบญจมบพิตรสถิตวนาราม
ราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒๕ บาท มี
ถานานุกัศกัศควรตั้งถานานุกรมได้ ๓ รูป คือ

พระครูปลัด ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูโยฎกา ๓ รวม ๓ รูป

พระราชเวที หนึ่ง ถวายพระพรลาสิกขา เมื่อขลุเมษ พ.ศ. ๒๔๖๐

พระราชเวที นาค

พระราชเวที (๒) วัคสุทศันเทพรวราม นามเดิมว่า นาค นาม
ฉายาว่า สมณนาโค เป็นชาวบ้านบางพูนแขวงจังหวัดพระทุมธานี เกิด
ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อฉวันศุกร เดือนยชน ๕ ค่ำ บวชก จุลศักราช ๑๒๓๕
ตรงกับวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๓๕ เมื่ออายุได้ ๑๒ บวบรรพชาเป็นสาม
เณรอยู่กับพระครูอรรมานสารี หว่าง วัดเค็ยรววาย แต่ยังเป็นเจ้าอธิการ
อยู่วัดสารพิตช่วง ที่บางขุนพรหมในกรุงเทพฯ จนอายุครบอุปสมบท
อาวรบจึงพามาฉวายสมเด็จพระวันรัตน แดง แต่เมื่อยังเป็นพระอรรม
วโรคม จึงได้ขอยุวัคสุทศันแด่นมา

เมื่อขมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ อุปสมบทที่วัคสุทศัน สมเด็จพระวัน
รัตน แดง เป็นพระอชฌาย์ เมื่ออุปสมบทแล้วเล่าเรียนพระปริยัติธรรม
ต่อมา เรียนในสำนักสมเด็จพระวันรัตนแดงบ้าง ในสำนักพระยารรม
ปริชาทิมบ้าง ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกเมื่อขชาล พ.ศ. ๒๔๓๓
ได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยค แปลคราวที่ ๒ เมื่อขมะเม็ช พ.ศ. ๒๔๓๗
แปลได้อีก ๒ ประโยค รวมเป็น ๖ ประโยค เมื่อขจอ พ.ศ. ๒๔๔๓
แปลครั้งที่ ๓ ได้อีกประโยค ๑ รวมเป็น ๗ ประโยค

ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระศรีสมโพธิ เมื่อขกัญญ พ.ศ. ๒๔๔๒
เป็นตำแหน่งมาตลฉวรัชกาลที่ ๕

ฉวรัชกาลที่ขขณั ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระราช
เวที เมื่อฉนท ๒๘ ฉนวาคม ขมะเม็ช พ.ศ. ๒๔๖๓ มีสำเนาที่ทรงตั้ง
ดังนี้

ให้พระศรีสมโพธิ เป็นพระราชอาคันตุกะ มีนามว่า พระราชเวที
 ตรีปิฎกภูมิพิศ ธรรมบัณฑิตยคคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย์
 ณวัดสุทัศน์เทพวราราม พระอารามหลวง มีถาบันคึกคักควรตั้งถา
 นุกรมไท & รูป คือ

พระครูปลัด

พระครูสังฆรักษ์

พระครูสมุห์

พระครูใบฎีกา ๓ รวม & รูป

พระราชสุธี เช่ง

พระราชสุธี (๒) วัดราชาธิวาส นามเดิมว่า เช่ง นามฉายาว่า
 อุตตโม เป็นชาวบ้านทเลน้อย แขวงจังหวัดพัทลุง เกิดในรัชกาลที่ ๕
 เมื่อวันอาทิตย์ เดือนมกราคม ปีมะโรง จุลศักราช ๑๒๔๒ พ.ศ. ๒๔๒๓
 ร่วมบวชพระราชาสมณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ทรง
 นิชในชั้นเป็นสหชาติมาแต่ยังเป็นเปรียญ

เดิมบรรพชาเป็นสามเณรอยู่ที่วัดมณีมาวาสเมืองสงขลา ครั้น
 เมื่อคณะสงฆ์รวมยติกาไปตั้งที่เมืองพัทลุง ได้ตามคณะสงฆ์ไปอยู่
 ที่วัดคงคาสวัสดิ์ ในจังหวัดพัทลุง แต่สึกเสียดจากสามเณรคราว ๑
 แล้วจึงอุปสมบทที่วัดวังจังหวัดพัทลุง เมื่อขุฎย พ.ศ. ๒๔๔๒ พระครู
 วิสุทธิโมลี จันทร์ วัดมณีมาวาสจังหวัดสงขลาไปเป็นพระอุปัชฌาย์
 ครั้นเข้ามาอยู่กรุงเทพฯ ได้ทำพิธีกรรมที่วัดบวรนิเวศอีกครั้ง ๑ เมื่อ
 ปีระกา พ.ศ. ๒๔๕๒ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าเป็นพระอุปัชฌาย์

เมื่อขวชที่เมืองพัทลุงแล้วพรรษา ๓ เข้ามาถวายตัวเป็นศิษย์ใน
 สมเด็จพระมหาสมณะอยู่ที่วัดบวรนิเวศ ได้เล่าเรียนพระปริยัติธรรม
 ในสำนักสมเด็จพระมหาสมณะเป็นพน แลเรียนที่นายนาถนรินทร์ข้าง
 สมเด็จพระมหาสมณะทรงตั้งเป็นพระครูใบฎีกาดานานุกรมในพระองค์
 แล้วเข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรก เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๔๖ ได้ไป
 เปรียญ ๓ ประโยค ต่อมาได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นพระครู
 พุททมนต์ปริชา ตำแหน่งพระครูพระวิถีดานานุกรมพระอุปัชฌาย์สมเด็จ
 กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ แลเข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งที่ ๒
 แปลได้อีกประโยค ๑ รวมเป็น ๔ ประโยค ถึงขมะเสง พ.ศ. ๒๔๔๘
 เข้าแปลครั้งที่ ๓ แปลได้อีกประโยค ๑ รวมเป็น ๕ ประโยค

ถึงขมะเมษ พ.ศ. ๒๔๔๘ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระศรีภักธรวิ
 เป็นตำแหน่งเจ้าคณะเมืองพัทลุง ออกไปอยู่เมืองพัทลุงไม่มีความผาสุก
 จึงได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้กลับเข้ามาอยู่ที่วัดบวรนิเวศ
 จนตลอดรัชกาลที่ ๕

ถึงรัชกาลปัจจุบันนี้ โปรดให้อาราธนาไปครองวัดราชาธิวาส
 เมื่อขกัญ พ.ศ. ๒๔๕๔ ต่อมาถึงขมะโรง พ.ศ. ๒๔๕๘ ทรงตั้งเป็น
 พระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระราชสุธี เมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม มีสำเนา
 ทททรงตั้งดังนี้

ให้พระศรีภักธรวิ เป็นพระราชาคณะมีนามว่า พระราชสุธี จรรณ
 ปริชาภิรมณ์ช ปรียกโตศล ยคคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย

ผนวชราชาธิวาส พระอารามหลวง มีถาหรานาคักคิควรตั้งถาหรานุกรมได้
& รูป คือ

พระครูปลัด	๓
พระครูสังฆรักษ์	๓
พระครูสมุห์	๓
พระครูใบฎีกา	๓ รวม & รูป

พระมงคลทิพมณี มุ่ย

พระมงคลทิพมณี (๒) วัดจักรวรรดิราชาวาส นามเดิมว่า มุ่ย
นามสกุลว่า พรหมจินดา นามฉายาว่า ปันจกิตโต เป็นบุตรพระธรรม
รักษา พุก เจ้ากรมสังฆการี เกิดในรัชกาลที่ ๔ เมื่อวันอังคาร
เดือน ๘ อุตฺรสาธ แรม ๘ ค่ำ ปีระกา จุลศักราช ๑๒๒๓ พ.ศ. ๒๔๐๔
ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่ออายุได้ ๓๐ ปี ไปเล่าเรียนอักษรสมัยอยู่
กับพระสมุห์ เริ่ม ทวีตเทพธิตาย ๓ แล้วไปบรรพชาเป็นสามเณรอยู่
กับพระพิมลธรรม อัน เมื่อยังเป็นทพระธรรมไตรโลก อยู่วัดสุทัศน์
เทพวราราม เริ่มเล่าเรียนพระปริยัติธรรมต่อพระพิมลธรรม อัน แล้ว
ไปเรียนต่อพระมหาพ่วงบ้าง เมื่อไปรทให้ฮารอณาพระพิมลธรรม อัน
ไปครองวัดพระเชตุพนก็ตามไปอยู่ด้วย

ถึงบมะเสง พ.ศ. ๒๔๒๔ อุปสมบทที่วัดพระเชตุพน พระพิมลธรรม
อัน เป็นพระอุปัชฌาย์ อุปสมบทแล้วเล่าเรียนวิษุสนาธุระต่อมา ถึงยจอ
พ.ศ. ๒๔๒๗ ได้เป็นพระครูสรวิไชย ในถาหรานุกรมของพระพิมลธรรม

อัน ต่อมาถึงขมะแสง พ.ศ. ๒๔๓๖ ใ้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็น
พระครูวิสุทธิสมโพธิ ตำแหน่งพระครูวิสุตนา ในถานานุกรมพระอัฐสม
เด็จพระพรหมญาณจินตนา

เมื่อขมิล พ.ศ. ๒๔๔๔ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะฝ่ายวิสุตนาธรร
มพระธรรมวิहारเถร อยู่วัดพระเชตุพนมาจนตลอดรัชกาลที่ ๕

ถึงรัชกาลที่ ๖ ขึ้นใน เมื่อขมิล พ.ศ. ๒๔๕๕ ทรงพระกรุณา
โปรดพระราชทานศาลยตราแก่พระพรหมญาณจินตนา และเพิ่มนิตยภัตร
เสมอพระราชาคณะเปรียญ ต่อมาถึงขมิล พ.ศ. ๒๔๕๖ โปรดให้
อาราธนาไปอยู่วัดจักรวรรดิราชวาส ครั้นถึงขมิล พ.ศ. ๒๔๕๗ ทรง
ตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระมณฑลพิษณุ มีสมณศักดิ์เสมอ
ชั้นราช แลเป็นผู้รักษาพระพุทธรูปรัตนประเทศ แทนพระพุทธรูป
มา ต่อมาคือขมิล.

พระรัชชมงคลมณี นวม

(ตำแหน่งเสมอชั้นราช)

พระรัชชมงคลมณี (๑) วัดอนงคาราม นามเดิมว่า นวม นาม
ฉายา ว่า พุทฺธโร เช่นชวบ้านวังแม่ลูกอ่อนแขวงอำเภอสรรพยา
จังหวัดไชยนาทบุรี เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๘
ขึ้น ๓๓ ค่ำ ขวต จุลศักราช ๑๒๖๖ พ.ศ. ๒๔๐๗

ในรัชกาลที่ ๕ ลงมาเล่าเรียนอักษรสมัยอยู่วัดอนงคารามแต่เมื่อ
อายุได้ ๓๓ ปี ครั้น พ.ศ. ๒๔๒๔ บรรพชาเป็นสามเณร เล่าเรียนพระ
ปริยัติธรรมในสำนักวัดอนงคารามต่อมาจนอายุครบอุปสมบท กลับขึ้นไป

อุปสมบทที่วัดพระบรมธาตุจังหวัดไชยนาท พระครูเมธีจักรเป็นพระ
 อุปัชฌาย์ บวชแล้วกลับลงมาอยู่วัดทองนงการาม ใ้รับจัดตั้งโรงเรียน
 หลวงในวัดทองนงการามต่อไป

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๐ ทรงพระกรุณา โปรดตั้งเป็นตำแหน่งพระอาจารย์
 สยามปริยัติ ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๕๑ ใ้รับพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อน
 ขึ้นเป็นพระครูอุดมพิทยากร ตำแหน่งพระครูพิเศษ ครั้น พ.ศ. ๒๔๕๘
 ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะตำแหน่งพระธรรมราชาจารย์ เป็นเจ้าอาวาส
 วัดทองนงการามต่อมา

ในรัชกาลปัจจุบันเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ ใ้พระราชทานพัดแฉก
 เลื่อนสมณศักดิ์เลื่อนกับพระราชาคณะเปรียญ ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๖๓
 ทรงเลื่อนเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ เมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม มีสำเนาที่
 ทรงตั้งดังนี้

ใ้พระธรรมราชาจารย์ เป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระวิเศษมงคล
 มณี พรหมจารีพรตวินิจู กฤตยาทรยติคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี
 สถิตยณวัดทองนงการามวรวิหาร พระอารามหลวง มีถาณานุกัณฑ์ควรตั้ง
 ถาณานุกรมได้ ๔ รูป คือ

พระครูปลัด	๑
พระครูสังฆรักษ์	๑
พระครูสมุห์	๑
พระครูใบฎีกา	๑ รวม ๔ รูป

จดหมายเหตุทรงตั้งพระราชอาคันตุกะผู้ใหญ่ตอนเพิ่มเติม
ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๖๕

ในประกาศ พ.ศ. ๒๔๖๔ ทรงสถาปนาแลเลื่อนตั้งสมณศักดิ์พระราช
อาคันตุกะผู้ใหญ่ ๓ ครั้ง คือ
ครั้งที่ ๑ เมื่อวันที่ ๓๒ เมษายน มีงานเฉลิมพระชันษาสมเด็จพระ
เจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์จะทรงเฉลิมพระเกียรติยศ
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงคฺย
ให้สถายนาเปลี่ยนคำนำพระนาม เป็นสมเด็จพระมหาสมณเจ้า มีประกาศพระบรม
ราชโองการดังนี้

ประกาศ

สถาปนาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ประกาศทราบทั่วกัน ด้วย
ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระมหาสังฆปริณายกปธานาธิบดีแห่งสังฆมณฑล
ทั่วพระราชอาณาจักร ซึ่งมีสมณศักดิ์ว่า สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ

๑ พระชันษาครบ ๖๐ แต่โปรด พ.ศ. ๒๔๖๓ แต่คิดไว้ทุกซ์ สมเด็จพระบรม
ราชินีนาถ พระบรมราชชนนี สวรรคต จึงเลื่อนงานมาปี ๑

นั้น ก็ มีนามอย่างสั้นๆ ว่า สมเด็จพระสังฆราช เป็นประเพณีสืบมา แต่ส่วนพระบรมราชวงศ์ผู้ได้รับมหาสมณตมาภิเษกทำวงสมณศักดิ์ก็เช่นนหาได้เรียกว่า สมเด็จพระสังฆราชไม่ ย่อมเรียกพระนามไปตามพระอิศริยยศแห่งพระบรมราชวงศ์ ไม่ปรากฏพระเกียรติยศในส่วนทรงทำวงสมณศักดิ์นั้นเลย

จึงทรงพระราชดำริเห็นว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระอัครยาจารย์ ได้ทรงรับมหาสมณตมาภิเษกเป็นมหาสังฆปริณายกประธานาธิบดีสงฆ์ มาจนกาลบัดนี้ถึง ๓๐ พรรษาแล้ว ทรงมีคุณูปการในทางพุทธศาสนิกยิ่งนัก พระองค์มีพระชนมายุเจริญยิ่งชั้่นล่วง ๖๐ พรรษา ประจวบอภิสิทธิ์ศสมัยครบรอบวันประสูติ ทรงบำเพ็ญพระกศลเฉลิมพระชันษา สมควรจะสถาปนาพระนามในส่วนสมณศักดิ์ให้ปรากฏพระเกียรติยศยิ่งขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเปลี่ยนค่านำพระนามเป็น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (มีสร้อยพระนามคงตามเดิม) เพื่อเฉลิมพระเกียรติยศสืบไปชั่วกาลนาน

อนึ่ง เมื่อได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระมหาสมณเจ้าพระองค์ปัจจุบันแล้ว จึงทรงพระราชดำริหัดัง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปรมาธิบดีชินโรส ก็ย้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ผู้ได้ทรงรับมหาสมณตมาภิเษกเป็นมหาสังฆปริณายกประธานาธิบดีสงฆ์มาแต่อดีตกาล ก็มีคุณูปการในทางพุทธศาสนิกสมยนั้นมาเป็นอย่างยิ่ง ๒๕๖๕ สมควรจะสถาปนาพระสมณศักดิ์ขึ้นไว้เช่นเดียวกัน

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเปลี่ยนค่านำพระนามสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอทั้งสองพระองค์นั้นเป็น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ตั้งแต่บัดนั้นสืบไปด้วย.

พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศไว้ณวันที่ ๑๒ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๔ เป็นปีที่ ๑๒ ในรัชกาลปัจจุบัน ครั้นที่ ๒ เพราะเหตุสมเด็จพระมหาสมณเจ้าสิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๔ ครั้นถึงวันที่ ๒๐ สิงหาคม จึงทรงสถาปนา พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรศิริวัฒน์ เป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอ แลทรงเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเป็น สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ตำแหน่งสกลสังฆปริณายก มีประกาศพระบรมราชโองการดังนี้

ประกาศ

สถาปนาสมเด็จพระสังฆราชเจ้า

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ประกาศตราขั้วกัน

ด้วยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ซึ่งทรงดำรงตำแหน่งสกลสังฆปริณายกประธานาธิบดีสังฆมณฑลสืบไปเสียแล้ว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรศิริวัฒน์ สมเด็จพระเจ้าคณะใหญ่หนกลาง ทรงมีคุณูปการในทางพุทธศาสนิก สมควรจะดำรงตำแหน่งสนองพระองค์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสสืบไปได้ จึงทรงพระกรุณาโปรด

ให้สถาปนา คำน่า พระนาม แล ชูฉันทนศกัทธิขึ้นเป็นพระเจ้า วรวงศ์ เอิอ
กรมหมื่นชินวรศิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ดำรงตำแหน่งสกล
สังฆปริณายก ปธานาธิบดีแห่งสงฆมณฑลทั่วพระราชอาณาจักรสืบไป

พระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศไว้ฉะฉานวันที่ ๒๐
สิงหาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๔ เป็นปีที่ ๓๒ ในรัชกาลปัจจุบัน
ครั้งที่ ๓ ถึงวันที่ ๒๔ กันยายน มีการพิธีในพระอุโบสถวัดพระศรี
รัตนศาสดาราม ทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ ๑๕ รูป คือ เลื่อนพระพิมล
ธรรม (ม. ร. ว. เจริญ อิศรางกูร ณ อยุธยา) วัดระฆัง เป็นสมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์ ๑ เลื่อนพระญาณวราภรณ์ (ม. ร. ว. ชย นววงศ์
ณ อยุธยา) วัดบวรนิเวศ ซึ่งเป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ให้มีสมณศักดิ์
เป็นเจ้าคณะรอง ๑ เลื่อนพระธรรมไตรโลก (เจริญ) วัดเทพศิรินท
ราวน์เป็นที่พระสาสนโสภณ เจ้าคณะรอง ๑ เลื่อนพระธรรมเจดีย์ (เขม)
วัดพระเชตุพน เป็นพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ๑ เลื่อนพระเทพสุธี (อ่วม)
วัดอรุณราชวราราม เป็นพระธรรมเจดีย์ ๑ เลื่อนพระเทพโมลี (เฮง)
วัดมหาธาตุ เป็นพระธรรมไตรโลก ๑ เลื่อนพระราชมนี (อ้วน)
วัดสุทัศน จังหวัดอยุธยา เป็นพระเทพเมธี ๑ เลื่อนพระราชเวที (นาค)
วัดสุทัศน์ เป็นพระเทพสุธี ๑ เลื่อนพระราชกวี (แจ่ม) วัดมกุฏ
กษัตริย์วราราม เป็นพระเทพกวี ๑ เลื่อนพระราชสุธี (เฮง)
วัดราชาธิวาส เป็นพระเทพโมลี ๑ เลื่อนพระมงคลทิพมณี ซึ่งเดิมมี
สมณศักดิ์เสมอชั้นราช ให้มีสมณศักดิ์เสมอชั้นเทพ ๑ เลื่อนพระ
ราชเมธี (ชาย) วัดบวรนิเวศ เป็นพระศรีธรรมมณี คงมีสมณศักดิ์

เสมือขึ้นราช ๑ เลื่อนพระมหานายก (มณ) วัคยวณิเวศ (ราชาคณะ
ปลัดสมเด็จพระมหาสมณเจ้า) เป็นพระราชาภิ ๑ เลื่อนพระอโนมคณ
มุนี (งู) วัคยชณินมาวาส จังหวัดสงขลา เป็นพระราชาเมธิ ๑ เลื่อน
พระปฏิภนโกศล (อยู่) วัคยสระเกศ เป็นพระราชาเวท ๑ เลื่อนพระ
ศากยชุตติยวงศ (เลื่อน) วัคยพระเชตุพน เป็นพระราชาสิทธิ ๑ เลื่อน
พระปริยัติบัณฑิต (อยู่) วัคยประยูรวงศาवास เป็นพระราชามุนี ๑ มี
ประกาศพระบรมราชโองการดังนี้

ประกาศ

สถาปนาสมเด็จพระราชาคณะและพระราชาคณะ

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนกาลเป็นอดีตภาค ๒๔๖๔ พรรษา ปีชดขุขัน
กาลกุกกุกกุสังวัจจร ถันยายนมาส จตุวิสติมสุรทิน โสรวาร โดยกาล
กำหนด

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ เอกอัครมหา
บรมบรมนาถราช พินิตประชานาถมหาสมมตวงศ อดีตคัยพงคิมลรัตน
วรชัตติยราชินิกโรคม จาตรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ อุกโต
สุชาตสังสุทธเคราะห์ณี จักรบรมนาถ ฟูพาลงกรณราชวรังกูร บรม
มกุฏนเรนทรสุร สันตคิวงควิสัยชู สุสชาติขุรพาธิการ อตุลยภณฎฎา
ภินหาร อดีตเวกขุณฎฎุทธิ ษณฺลภณณวิจิตรโสภาคยสรรพางค์ มหาชโนต
ตะมางคประณต บาทของกชชยคค ประสิทธิสิสรพคผลคคคคคคคคคค
มาลัย 11/03/2565 ทัพพิทพาว์การไพศาลเกียรติคุณ อตุลยพิเคษ สรรพเทเวศ

ธานุรักษ์ ขุริมศักดิ์สมญา เทพทวารวดี ศรีมหาบุรุษสัตสมบัต
 เสนางคนิกรรัตนอัศวโกศล ประพนวชิระสามัทวสมาจาร ขวิบูรณคุณสาร
 สยามาทินครวรดเมกราชกิลก มหาปริวารนายกอนันต มหันตวร
 ฤทธิเดช สรรพวิเศษศิรินธร บรมชนกาศิศรสมมต ประสิทธิวรยศ
 โมโหคม บรมราชสมบัต นพปฎลเสวตฉัตรากิจฉัตร ศิริวิรัตนปลัถษณ
 มหาบรมราชาภิเษกามิถิต สรรพศทศทวิชีวิตไชย สกลมโหศวรียมหา
 สวามินทร์ มเหศวรมหินทรมหารามาธิราชวโรดม บรมนาถชาติอาชาว
 ไตรย พททชาติไตรรัตนสรวณารักษ์ อคุลยศักดิ์ชครนเรศวราชินที เมตดา
 กรุณาสีกลตฤไทย อโนปไมยบุญการ สกลไพศาลมหารัษฎาภิเษนทร์
 ประเมนทรธรรมิกมหาราชธิราชบรมนาถพิตร พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริที่ว่า พระพิมลธรรมผู้เป็นเชอพระราชวงค์ ดำรง
 ในสมณเพศพิเศษศีลาจารวัตรมั่นคงในพระพุทธศาสนา มีวิชาแตกฉาน
 ในพระปริยัติธรรม ได้กระทำคุณประโยชน์ในทางทำนุบำรุงพระพุทธ
 ศาสนาและการศึกษาให้เจริญงาเช่นอันมาก มีความพิสคารปรากฏใน
 ประกาศครั้งก่อนนั้นแล้ว บัดนี้พระพิมลธรรมเป็นผู้เจริญพรรษาอายุกาล
 พร้อมก้วยคุณสมบัตอันเจริญยิ่งขึ้นด้วยรัตัญญมหัทธาคาทิคุณ เป็นคร
 ภาวนียสถาน ประกอบคุณูปการในสาสนกิจเป็นนิตย์โดยมั่นคงสม่ำเสมอ
 เป็นที่นิยมนับถือแห่งสาสนิกบริษัททั้งคฤหัสถ์บรรพชิตทวยังขึ้น
 สมควรจะทรงยกย่องให้ดำรงสมณศักดิ์ให้เป็นสมเด็จพระราชาคณะได้

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้สถาปนา เลื่อนพระพิมลธรรม
 เป็นสมเด็จพระราชาคณะ มีราชทินนามตามจารึก ในสุพรรณบัฏว่า

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ญาณอกุศลยสุนทรนายก ตรีปิฎกวิद्याคุณ
 วิบูลย์คัมภีร์ญาณสุนทร มหาอัครคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี
 อรัญวาสี มหาสังฆนายก สถิตยณวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร
 พระอารามหลวง เจ้าคณะหนเหนือ มีถาบันศึกษาคณะตั้งถาบันกรมใต้
 ๓๐ รูป คือ พระครูปลัดสัมพิพัฒน์ศีลาจารย์ ญาณวิมลสถลคณิศร
 อัครสังฆนายก ปิฎกธรรมรักษิต ๓ พระครูวินัยธร ๓ พระครูธรรมธ ๓
 พระครูเมธีภัก ๓ พระครูวรวงศา ๓ พระครูธรรมาต ๓ พระครู
 ธรรมรช ๓ พระครูสังฆวิจารณ์ ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูปิฎกกา ๓
 รวม ๓๐ รูป

อนึ่งทรงพระราชดำริเห็นว่า พระญาณวราภรณ์ก็เป็นเชื้อพระราชวงศ์
 มีความรอบรู้พระปริยัติธรรมโดยแตกฉาน ได้บรรพชาเป็นสามเณร
 แต่ยังเยาว์ มีความอดสาหะศึกษาระปริยัติธรรมในสำนักสมเด็จพระ
 มหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สอดยไล่ได้เป็นเปรียญ
 ๕ ประโยค ตั้งแต่ยังเป็นสามเณร ครั้นเมื่ออุปสมบทแล้วจึงเข้าสอดยไล่
 อีกครั้งหนึ่งได้เป็นเปรียญ ๗ ประโยค เช่นผู้มั่นคงในสมณปฏิบัติ
 พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นพระราชาคณะและโปรดให้เป็น
 เจ้าคณะมณฑลอำนาจการศึกษาและการพระศาสนา ในมณฑลจันทบุรี
 พระญาณวราภรณ์ก็ได้ปฏิบัติจัดการตามตำแหน่งหน้าที่โดยเรียบร้อย นับว่า
 ได้กระทำคุณประโยชน์ในทางบำรุงพระพุทธศาสนาแลการศึกษาให้เจริญ
 ให้รับตำแหน่งเลื่อนขึ้นเป็นชั้นเทพและชั้นธรรมตามลำดับ และเป็นผู้

ชำนาญในทางเทศนา ปรีชาในเชิงประพันธ์ฉันท์โคลกคาถาอันไพเราะ เพราะชำนาญในอักษรวิธานฉันท์ทศกวีวิธี มีค้ำจางวดีกรมั่นคงในธรรม ปฏิบัติเป็นที่นิยมขัตติอแห่งพุทธศาสนิกบริษัท ทั้งคุณที่สถิตย์บรรพชิตเป็นอันมาก อนึ่งพระญาณวราภรณ์ได้เป็นผู้ที่พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนทรมหาวิราวุธ ทรงค้นเคยมาแต่ยังทรงพระเยาว์ และเมื่อทรงพระผนวชก็ได้ทรงวิสาสะค้นเคยยิ่งขึ้น ฉันทน์เป็นเพื่อนสหธรรมิกร่วมสำนักอีกประการหนึ่งพระญาณวราภรณ์เป็นพระราชาวงศผู้ดำรงสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่มีนอภัยหาได้ โดยยาก สมควรที่จะเพิ่มสมณศักดิ์ให้สูงขึ้น

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้สถาปนา เลื่อนพระญาณวราภรณ์ เป็นพระราชาคณะมีสมณศักดิ์ที่เสมอตำแหน่งธรรมพิเศษ มีราชทินนามตามจารึกในสุพรรณบัฏว่า พระญาณวราภรณ์ สุนทรธรรมปาโมกษ์ ขุนโยคญาณทีลิก ไทรบิฎกธวัธ ธรรมวาทิตยติคุณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดบวรนิเวศวิหารพระอารามหลวง เป็นเจ้าคณะรอง มีถ้านานศักดิ์ควรตั้งถ้านานกรมได้ ๘ รูป คือ พระครูปลัดต่อเนกธรรมธรรมวิธูร ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมวร ๑ พระครูสังฆกรรมประสิทธิ์ ๑ พระครูวิจิตรสารวัน ๑ พระครูสังฆสิทธิกร ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๘ รูป

อนึ่งทรงพระราชดำริเห็นว่า พระธรรมไตรโลกาจารย์ เป็นผู้มีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎกสุตตะกัม ไต่สอขไลไต่ถึงชั้นขารเวียนเอก ใน

มหาหมกฏราชวิทยาลัย เทียบชั้นยาวเรือน ๗ ประโยค มีความอุตสาหะ
 วิริยภาพ วัชการเป็นอาจารย์สอนพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณร
 ในวัดเทพศิรินทราวาสมาแต่ในรัชกาลที่ ๕ ภายหลังโปรดให้เป็นเจ้า
 อาวาสวัดเทพศิรินทราวาส เป็นผู้มั่นคงในสมณปฏิบัติ มีศิลาจารวัตร
 เป็นที่น่าเลื่อมใส มีความรอบรู้ในอรรถธรรมชำนาญเชิงเทศนาโวหาร
 อรรถาธิบาย เป็นที่นิยมนับถือแห่งสาสนิกบริษัท ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต
 เป็นอันมาก และเป็นผู้ที่ได้กระทำคุณประโยชน์ในทางทำนุบำรุงพระ
 พุทธศาสนาและการศึกษาให้เจริญมาเป็นอันมาก มีอาทิ คือได้เป็นกรรมการ
 แห่งมหาหมกฏราชวิทยาลัย เป็นเจ้าคณะมณฑลปราจีนบุรี และ
 เป็นพระอุปัชฌาย์ให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรในวัดเทพศิรินทราวาส
 และในมณฑลปราจีนบุรี ฝากธรรมยุติกาทัวร์ไป ทั้งได้เป็นแม่กองสอบ
 วิชาภิกขกรรมชั้นตรีในสนามมณฑลปราจีนบุรี และเป็นกรรมการใน
 มหาเถรสมาคม เป็นกรรมการสอบความรู้พระปริยัติธรรมในสนาม
 หลวง และเป็นแม่กองสนามสาขาแห่งสนามหลวงเป็นต้น พระธรรม
 ไตรโลกาจารย์มีความอุตสาหะปฏิบัติจัดการในตำแหน่งต่าง ๆ โดยวิริย
 รัยสม่ำเสมอ อีกประการหนึ่ง เมื่อพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ศิริสุนทรมหาวชิราวุธทรงพระผนวช ได้ทรงวิสาสะคุ้นเคยกับพระธรรม
 ไตรโลกาจารย์ และเมื่อเสด็จประพาสในมณฑลปราจีนบุรี ระหว่าง
 เวลาที่ทรงพระผนวชนั้น พระธรรมไตรโลกาจารย์ก็ได้ตามเสด็จพระ
 ราชดำเนินในกระบวนด้วยตลอดทาง ได้ทรงมีโอกาสทรงทราบคุณ

สมมุติของพระธรรมไตรโลกาจารย์โดยตระหนักแน้ สมควรจะเพิ่ม
สมณศักดิ์ให้ดำรงในตำแหน่งอันสูงได้

จึง มี พระบรมราชโองการ ค้ำรัสสั่งให้ สถาปนา เลื่อนพระธรรม
ไตรโลกาจารย์เป็นพระราชาคณะ มีราชทินนามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า
พระสาสนโสภณ วิมลญาณคฤศย์ ตรีปิฎกคุณประสาธน์วิภูสิตถรรวม
ยติกคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สังฆนายก สถิตยณวัดเทพ
ศิรินทราวาส ราชวรวิหาร พระอารามหลวง เจ้าคณะรองคณะธรรม
ยติกนิกาย มีถาบันนุคักติควรตั้งถาบันนุกรมได้ ๘ รูป คือ พระครู
ปลัดถาวรจริยานิกิจ พิพิธธรรมโกศล วิมลสุตาคม อุดมคณานนายก
ตรีปิฎกญาณวิจิตร ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครู
พิสัยสุทธเวที ๑ พระครูพิเศษสุวภูมิ ๑ พระครูสังฆวุฒิการ ๑ พระครู
สมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๘ รูป

อนึ่งพระราชาคณะที่มีความรอบรู้พระปริยัติธรรม และทรงสมณคุณ
ในสงฆมณฑล สมควรที่จะเลื่อนอธิษยศมีอีกหลายรูป จึงมีพระบรม
ราชโองการค้ำรัสสั่งให้พระธรรมเจดีย์เป็นพระราชาคณะ มีนามว่า
พระอภัยคุณปมาจารย์ ญาณวิสุทธจริยานนายก ตรีปิฎกคุณาลังการ
นานาสถาณราชคณินัย สาธการธรรมการ สุนทรศีลาทีขันธ์ สถิตย
ณวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง
เจ้าคณะรองอริยวาสี มีถาบันนุคักติควรตั้งถาบันนุกรมได้ ๖ รูป คือ
พระครูปลัดนพิพัทธโพธิพงศ ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑
พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป

ให้พระเทพสถิเป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระธรรมเจดีย์แก้ววงศ์
นายก ตรีปิฎกบัณฑิต มหาคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย
ณวัดอรุณราชวราราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง มีถา
นา นุคักคิครตั้งถา นานุกรมไต้ ๖ รูป คือ พระครูปลัดพรหมจริยวัฒน์ ๓
พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูสังฆวิจิตร ๑ พระครูสมุห์ ๓
พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป

ให้พระเทพโมลีเป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระธรรมไตรโลก
จารย์ ปรีชาญาณคิลก ตรีปิฎกคณาถนกรณียคคณิศร ขวรสังฆาราม
คามวาสี สถิตยณวัดมหาธาตุยราชวังสฤษคิ ราชวรมหาวิหาร พระ
อารามหลวง มีถา นานุคักคิครตั้งถา นานุกรมไต้ ๖ รูป คือ พระครู
ปลัดสุทวัฒน์ ๓ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูสังฆวิจิตร ๑
พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป

ให้พระราชมนุเป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระเทพเมธี ศรีวิมลย
นายก ตรีปิฎกธาคา มหาคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย
ณวัดสุโขณ มีถา นานุคักคิครตั้งถา นานุกรมไต้ ๕ รูป คือ พระครู
ปลัด ๓ พระครูวินัยธร ๑ พระครูสังฆมรภษ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครู
ใบฎีกา ๑ รวม ๕ รูป

ให้พระราชเวทีเป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระเทพสถิ ธรรมปรีชา
ประกศ สฤษปรียคิธร ยคคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย
ณวัดสุทคันทะพวราราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง มีถา
นา นุคักคิครตั้งถา นานุกรมไต้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูวินัยธร ๑
พระครูสังฆมรภษ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๕ รูป

ให้พระราชกวีเป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระเทพกวี ศรีวิสุทธิ
 ศิลก ตรีปิฎกขันธ์ทิต ยติคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย
 ฌวักมังกุฎกษัตริยาราม ราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีถาณานศักดิ์
 ควรตั้งถาณานกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูวินัยธร ๓
 พระครูสังฆรักษ์ ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๕ รูป

ให้พระราชสังฆเป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระเทพโมลี ตรีปิฎก
 ฉาตา มหาภคิณสังทร ยติคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย
 ฌวักราชาธิวาส ราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีถาณานศักดิ์ควรตั้ง
 ถาณานกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูวินัยธร ๓ พระครู
 สังฆรักษ์ ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๕ รูป

ให้พระมงคลเทพมุนี วัชรจักรวรรดิราชาวาส เลื่อนอธิษฐาน
 เสมอตำแหน่งเทพ พระราชทานพักแฉกพนักำมระหยขาวล้วนประทับ
 พลอย มีถาณานศักดิ์ควรตั้งถาณานกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๓
 พระครูวินัยธร ๓ พระครูสังฆรักษ์ ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓
 รวม ๕ รูป

ให้พระมหานายกเป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระราชกวี นรสีห์
 พจนปิลันธ คันถรนาถขันธทิต ยติคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี
 สถิตยฌวักบวรนิเวศวิหาร พระอารามหลวง มีถาณานศักดิ์ควรตั้ง
 ถาณานกรมได้ ๔ รูป คือพระครูปลัด ๓ พระครูสังฆรักษ์ ๓ พระครู
 สมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๔ รูป

ให้พระอโณมคุณมุนีเป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระราชเมธ
 ศรีประสาธน์สุตาคม อุตมมคิยกร ยติคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี

สถิตยณ์วัดมณีนิมมาวาส พระอารามหลวง มีถ้านานคักก็ควรตั้งถ้านาน
นุกรมไต้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑
พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๔ รูป

ให้พระขี้ถูกโกศลเป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระราชเวที
ตรีขี้ถูกภูสิต ธรรมบัณฑิต ยติคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย
ณวัดสระเกศ ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง มีถ้านานคักก็ควรตั้ง
ถ้านานกรมไต้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครู
สมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๔ รูป

ให้พระคากยบคตियวงศเป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระราชสถิต
ธรรมปริชาภิมณฑล ปรียัติโกศล ยติคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี
สถิตยณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอาราม
หลวง มีถ้านานคักก็ควรตั้งถ้านานกรมไต้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๓
พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๔ รูป

ให้พระปริยัติบัณฑิตเป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระราชมน
ตรีขี้ถูกกาลังการ ไวยุติญาณ ยติคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี
สถิตยณ์วัดประยวงศาวาสวิหาร พระอารามหลวง มีถ้านานคักก็
ควรตั้งถ้านานกรมไต้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสังฆรักษ์ ๑
พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๔ รูป

ให้พระราชเมธี วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นพระราชาคณะ มีนามว่า
พระศิริธรรมมณี มีอัคริยยศเสมอตำแหน่งราช พระราชทานพัดแฉก
พนัก้ามะหยสยขยสิขกทองแว่ง

ให้พระครูสังวรสมาธิวัตร วัดกุหาสวรรค์ เป็นพระราชาคณะ
มีนามว่า พระวิสุทธิสารเถร ฝ่ายสมณะ

ขอพระคุณทั้งปวงซึ่งมีราชทินนามเพิ่มอีกเรียกในครั้ง
นี้ จง
จิรัฐติกาลเจริญ อายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสิทธิ์วิเศษ
ในพระพุทธศาสนา เทอญ ฯ

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๕ ทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ครั้ง ๑ โปรด
ให้พระธรรมวโรดม (จ่าย) วัดเขมยุมพิตร์ เลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเป็น
สมเด็จพระพุฒาจารย์ มีประกาศพระบรมราชโองการดังนี้

ประกาศ

สถาปนาพระธรรมวโรดมเป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์

คุณมัสก พระพุทธศาสนกาลเป็นอดีตภาค ๒๔๖๕ พรรษา บัณฑิต
กาล ไสณสังวัจฉร ธนวิาคมมาศ ถึงสถิตินสุรทิน ไสรวาร โดยกาล
กำหนด

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ เอกอัครมหา
บรมนาถบพิตร ปณิธิประธานาถมหาสมมตวงศ อติศัยพงศวิมลรัตน
วรชัตติยราชินิกโรดม จากวันบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ (สร้อย
พระนามอย่างพิสดารเหมือนประกาศฉบับก่อน) ประเมณฑรรวมิกมหา
ราชาธิราช บรมนาถบพิตร พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระธรรมวโรดม เป็นผู้ที่มีวิชาญาณแตกฉาน
ในพระไตรปิฎกาคม เป็นเปรียญ ๗ ประโยค ในรัชกาลแห่งพระบาท
สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้เป็นพระราชอาคันตุกะพระราชโอรส พระเทพ
มุนี พระธรรมไตรโลกาจารย์ แล้วเลื่อนเป็นพระธรรมวโรดมมาโดย
ลำดับ ครั้นเมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาวัดเบญจมบพิตร
ดุสิตวนารามไว้เป็นที่เสด็จพระราชศรัทธาฤๅการ ก็ทรงเลือกพระ
ธรรมวโรดมเป็นผู้ครองพระอารามนั้นสืบมา พระธรรมวโรดมได้อุตสาหะ
บุกเบิกพระอารามโดยเรี่ยรายอ้อย ขวนขวายในกรณีกิจให้วินัยกรรม
เป็นไปด้วยดี เป็นที่พอพระราชอัชฌาศัยเสริมพระราชศรัทธา ในพระบาท
สมเด็จพระบรมชนกาธิราชเจ้าเช่นอันมาก ดังมีความพิสดารปรากฏ
ในประกาศทรงสถาปนาสมณศักดิ์ที่พระธรรมวโรดม เมื่อพระพุทธ
ศักราช ๒๔๔๕ นั้นแล้ว

ต่อมาเมื่อพระพุทธศักราช ๒๔๔๘ ก็ได้โปรดให้พระธรรมวโรดม
ขึ้นไปจัดการคณะสงฆ์ในมณฑลภาคพายัพ พระธรรมวโรดมก็ได้
อุตสาหะออกไปจัดการคณะสงฆ์ในมณฑลภาคพายัพนั้นให้เป็นระเบียบ
เรี่ยรายอ้อย ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ และมีความ
เจริญขึ้นเป็นลำดับมาจนกาลบัดนี้

ส่วนในรัชกาลปัจจุบันนี้ เมื่อพระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ก็ได้ทรง
พระกรุณาโปรดให้พระธรรมวโรดม เป็นผู้บัญชาการคณะไปจัดการคณะ
สงฆ์ในมณฑลราชบุรี ซึ่งในเวลานั้นยังไม่เป็นที่เรี่ยรายอ้อย พระธรรม
วโรดม ก็ได้อุตสาหะริบการะ เพื่อความเจริญแห่ง พระบวรพุทธศาสนา
จัดการคณะสงฆ์ในมณฑลราชบุรีอยู่เป็นเวลาถึง ๓ ปี จนการคณะสงฆ์
ในมณฑลนั้นตั้งระเบียบเรียบร้อยแล้ว ต่อมาเมื่อพระพุทธศักราช ๒๔๕๘

จึงโปรดให้พระธรรมวโรดมเป็นผู้บัญชาการคณะภิกษุเหล่านั้น ทั้งได้
 เป็นแม่กองสอบความรู้พระปริยัติธรรมในสนามหลวงแต่ต้นมา นับว่า
 พระธรรมวโรดมเป็นผู้ประกอบด้วยวิริยานุโยคเป็นอย่างยิ่ง ได้กระทำคุณ
 ประโยชน์ในทางทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและการศึกษาให้เจริญมาเป็น
 อเนกประการ ยักันพระธรรมวโรดมก็เป็นผู้เจริญพรพรายกาลประกอบ
 ด้วยคุณสมบัติอันเจริญยิ่งด้วยพรหมจริยวัตร เป็นครุภาวนิยสถาน
 ประกอบคุณูปการในสาสนกิจเป็นนิจมาโดยมั่นคงสม่ำเสมอ เช่นที่นิยมน
 นับถือแห่งพุทธศาสนิกบริษัททั้งคฤหัสถ์บรรพชิตทั่วไป ยิ่งขึ้น สมควรจะ
 ทรงยกย่องให้ดำรงสมณศักดิ์ เป็นสมเด็จพระราชาคณะได้

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ๑ คำรัสสั่งให้สถาปนา
 พระธรรมวโรดม เป็นสมเด็จพระราชาคณะ มีราชทินนามตามจารึกใน
 สุกุพรรณยัญว่า สมเด็จพระพุฒาจารย์ อเนกสถานปรีชา สัปตวิสุทธินิ
 จริยาสมบัติ นิพพิตคุณคุณ สิริสุนทรพรตจาริก อรัญญิกคณฤศร
 สมณนิกร มหาปรีชาญาณ ตรีปิฎกโกศล วิมลศีลขันธ์ สรรพสมณคุณ
 วิมลยประสิทธิ บวรสังฆาราม คามวาสี อรัญวาสี มหาสังฆนายก
 สถิตย์ณวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ราชวรวิหาร พระอารามหลวง เจ้า
 คณะใหญ่ มีถาบันศักดิ์ควรตั้งถาบันกรมได้ ๓๐ รูป คือ พระครูปลัด
 สัมพิพัฒน์สมณจารย์ ปรีชาญาณจาริก อรัญญิกมัชฌิมสังฆนายก
 ปฎิภาณธรรมรักษิต ๓ พระครูวินัยธร ๓ พระครูธรรมธร ๓ พระครู
 ศัพทสุนทร ๓ พระครูอมรโมหิต ๓ พระครูวิจิตรสังฆการ ๓ พระครู
 วิจารณโกศล ๓ พระครูธรรมรักษิต ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูโยฎีกา ๓
 รวม ๓๐ รูป ^{1/03/2565}

ขอพระคุณจงรับอัฐระพระพุทธรูปเป็นภาระสังข์สอนช่วยบรรจงข้ออิกรณ
และอนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณรในพระอารามทั้งปวง ซึ่งขึ้นในคณะ
โดยสมควรแก่กำลัง และอิศริยยศदानานุคักกิตี ซึ่งพระราชทานมาน
ของจริงวิจิตรกาล เจริญ อายุ วรณ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสิทธิ์สวัสดิ
ในพระพุทธรูปทุกประการ เทอญ ฯ

ประวัติพระราชาคณะผู้ใหญ่ในตอนเพิ่มเติม

พระราชาคณะผู้ใหญ่ซึ่งเลื่อนสมณศักดิ์ในระกา พ.ศ. ๒๔๖๔ และ
ยจอ พ.ศ. ๒๔๖๕ ประวัติปรากฏอยู่ในสมัคเล่มนี้ตอนที่พิมพ์ไว้ก่อนแล้ว
ทั้งนั้น เว้นแต่พระราชาคณะสามัญซึ่งพงเลื่อนขึ้นเป็นพระราชาคณะผู้
ใหญ่ ๕ องค์ มีประวัติดังนี้

พระราชกวี (มณี)

พระราชกวี (๖) วัดบวรนิเวศวิหาร นามเดิมว่า มณี นามฉายา
ว่า อนุโน เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อณวันอังคาร ที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๓
บ้านเดิมอยู่ตำบลท่าคา อำเภอยี่มพวา แขวงจังหวัดสมุทร
สงคราม

บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดวิหาร จังหวัดสมุทรสงคราม เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๓๖ เจ้าอธิการปานวัดบางคณฑีเป็นพระอุปัชฌาย์ บรรพชาแล้ว
ไปอยู่ที่วัดเกตการาม อำเภอบางคณฑี จังหวัดสมุทรสงคราม ศึกษา
ในสำนักพระมหาสมณวงศ์ (แท่น) เมื่อยังเป็นอธิการอยู่คณั้น

ถึง พ.ศ. ๒๔๓๗ พระมหาสมณวงศ์นำมาถวายตัวแก่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ แต่เมื่อยังดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส จึงได้เข้ามาอยู่วัดบวรนิเวศแต่ยังเป็นสามเณร ศึกษาในมหามกุฏราชวิทยาลัย สอบวิชาได้ถึงชั้นนักเรียนตรีพิเศษ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ แต่ยังเป็นสามเณรอยู่

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๒ อุปสมบทที่วัดบวรนิเวศ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระราชมนู (ชม) กับพระเขมาภิรมย์ขรรคม (อ้อม) เป็นพระกรรมวาจาจารย์

เมื่ออุปสมบทแล้วได้เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ต่อมา จนได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมในสนามหลวงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยคเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ และได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยคเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ทรงตั้งเป็นพระครูสมุห์ ถาณานุกรมพระอธิสมเด็จกรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ต่อมา ถึง พ.ศ. ๒๔๕๖ ได้เลื่อนขึ้นเป็นพระครูปรินิโกศล มินิตยภัทร ในถาณานุกรมพระอธิสมุห์

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๗ เมื่อเปลี่ยนตำแหน่งพระครูปรินิโกศล เป็นพระครูพระปรินิ ได้รัยพระราชทานสัญญาบัตรในตำแหน่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ ต่อมาเมื่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ยังดำรงพระยศเป็นกรมหลวงไชยดีให้ทำการในตำแหน่งพระครูปลัดของพระองค์

ถึงรัชกาลปัจจุบันนี้ เมื่อสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ได้ทรงรัยมหาสมณุตตมาภิเษก ได้รัยพระราชทานสัญญาบัตรสมณศักดิ์ เป็น

พระมหานายก ที่พระราชอาคณเฑาะพลัดขวาในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ
อยู่ในตำแหน่งนี้สืบมาจนสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ สิ้นพระชนม์.

พระราชเมธี (จ)

พระราชเมธี (จ) วัดมณีนิมิตมาวาส จังหวัดสงขลา นามเดิม
ว่า จู นามฉายาว่า อิศฺฐธรรมาโณ เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันอาทิตย์
ที่ ๓๘ มกราคม ปีชวด พ.ศ. ๒๔๑๕ บ้านเดิมอยู่ที่ตำบลเกาะยอ
จังหวัดสงขลา ไปได้เล่าเรียนอักษรสมัยเบื้องต้นในสำนักบิดา จนอายุ
๑๑ ปี แล้วไปเริ่มเล่าเรียนภาษาบาลี และเลขวิธีในสำนักพระคํุย
วัดท้ายยอดที่ใกล้บ้านเดิมบ้าง เรียนในสำนักพระปาน และอธิการรอด
พี่ชายบ้าง

เมื่ออายุ ๓๕ ปี บรรพชาเป็นสามเณรอยู่ ๑ ปี ถึงกลับออกมาอยู่
บ้านเดิม ศึกษาวิชาแพทย์และพาณิชยกรรมตามสกุล ประกอบกิจ
โดยฐานะเป็นคฤหัสถ์อยู่ ๖ ปี

ถึง พ.ศ. ๒๔๓๖ อุปสมบทที่วัดมณีนิมิตมาวาส จังหวัดสงขลา
พระภิกษุธรรมธาดา (แจ่ม) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระวินัยธรรม (หนู)
เป็นพระกรรมวาจาจารย์ เมื่ออุปสมบทแล้ว ศึกษาภาษาบาลีและ
พระธรรมวินัยอยู่ในสำนักพระวินัยธรรม (หนู) ๕ พรรษา ตลอดเวลา
นั้นได้ช่วยพระอาจารย์ในการปกครองวัดธรรมยุติกฯ ซึ่งกำลังเจริญ
ขึ้นในจังหวัดนั้น ต้องไปอยู่ชั่วคราวแล้วจัดการปกครองต่างตามอาจารย์
บ้าง ไปอยู่กับอาจารย์บ้าง

ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๔๑ พระอาจารย์เห็นว่าถ้าเอาไว้ให้ช่วยระต๋อไป
 จะไม่มีโอกาสได้เล่าเรียนความรู้ให้สูงขึ้น จึงให้ถอนหนังสือเข้ามา
 ถวายตัวเป็นศิษย์ในสมเด็จพะมหาสมณเจ้า ฯ จึงได้มาอยู่เล่าเรียนใน
 มหามกุฏราชวิทยาลัยฉะเชิงศวรรนิเวศ เรียนอยู่ ๓ ปีเข้าสอบวิชาได้ชั้น
 นักเรียนเอก เทียบเท่าชั้นเปรียญ ๓ ประโยค แต่นั้นสมเด็จพะมหา
 สมณเจ้า ฯ ก็ทรงฝึกสอนเอง ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมในสนามหลวง
 ฉะเชิงศวรรคหรัศคาราม เป็นเปรียญ ๔ ประโยค เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔
 และสอบได้อีกมีละประโยค เป็นเปรียญ ๖ ประโยค เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖
 ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๔๘ เข้าแปลพระปริยัติธรรมอีกครั้ง ๑ ได้เป็น
 เปรียญเอก ๗ ประโยค แล้วอยู่ในวัคขวรรนิเวศต่อมา

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๑ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรสมณศักดิ์เป็นพระ
 ราชาคณะที่พระอโนมคุณมุนี

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๖ พวกลัษัษชาวเมืองสงขลา มีสมหเทศาภิบาล
 เป็นประธาน บอกเข้ามายังกรุงเทพฯ ฯ ว่ามีผู้ศรัทธาที่จะออกหนุนการ
 ศึกษาพระธรรมวินัยให้เจริญรุ่งเรืองอยู่โดยมาก ขอพระราชทานพระสงฆ์
 ซึ่งทรงคุณธรรมออกไปเป็นพระอาจารย์ พระบาทสมเด็จ ฯ พระจุลจอม
 เกล้าเจ้าอยู่หัว โปรด ฯ ให้สมเด็จพะมหาสมณเจ้าทรงเลือกหา
 พระอาจารย์ที่จะส่งไปนั้น ทรงเลือกพระอโนมคุณมุนีถวาย จึงโปรด ฯ
 ให้กลับออกไปอยู่วัดมณีมาวาส ต่อมาโปรด ฯ ให้เป็นตำแหน่งผู้ช่วย
 เจ้าคณะมณฑลนครศรีธรรมราช และเป็นเจ้าคณะมณฑลปัตตานีด้วย.

พระราชเวที (อยู่)

พระราชเวที (๓) วัดสระเกศ นามเดิมว่า อยู่ นามฉายาว่า
 ฉานาโณทโย เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อฉนวนอังกคาร ที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ.
 พ.ศ. ๒๔๓๗ เดิมอยู่แพหน้าวัดกัลยาณมิตร จังหวัดธนบุรี เล่าเรียน
 อักษรสมัยชั้นต้นในสำนักบิดา และพระอาจารย์ข้างที่วัดสระเกศ

บรรพชาเป็นสามเณรอยู่วัดสระเกศ เรียนมูลกัจจายน์ในสำนักพระ
 อาจารย์ข้าง เรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระธรรมกิตติ (เม่น) แต่เมื่อ
 ยังเป็นพระอันดับอยู่วัดสระเกศ และในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์ (แดง)
 วัดสุทัศน์ ทั้งในสำนักพระยาธรรมปรีชา (ทิม) ด้วย

ถึงบวชเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ อุปสมบทเป็นพระภิกษุ สมเด็จพระ
 วันรัตน์ (แดง) วัดสุทัศน์เป็นพระอุปัชฌาย์ พระธรรมทานาจารย์ (จุ่น)
 พระธรรมกิตติ (เม่น) เป็นพระกรรมวาจาจารย์

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ ยังเป็นสามเณรได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมในสนาม
 หลวงที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ ยังเป็นสามเณรเข้าแปลพระปริยัติธรรม ที่วัด
 พระศรีรัตนศาสดารามอีกครั้ง ๑ ได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยค เมื่อ
 อุปสมบทแล้วเข้าแปลพระปริยัติธรรมในสนามหลวงที่วัดสุทัศน์ เมื่อ
 พ.ศ. ๒๔๔๑ ได้เป็นเปรียญ ๕ ประโยค ถึง พ.ศ. ๒๔๔๓ เข้าแปล
 พระปริยัติธรรมในสนามหลวง ที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 ได้เป็นเปรียญเอก ๗ ประโยค ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๔๕ เป็นเปรียญ
 ๘ ประโยค พ.ศ. ๒๔๔๕ เป็นเปรียญ ๘ ประโยค แปลที่วัดพระศรี
 รัตนศาสดารามทั้ง ๒ ครั้ง

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรสมณศักดิ์ เป็น
พระราชอาคันโธ พระบิฏุกโกศล อยู่วัดสระเกศต่อมา

พระราชสุทธิ (เผื่อน)

พระราชสุทธิ (๒) วัดพระเชตุพน ฯ นามเดิมชื่อว่า เผื่อน
นามฉายาว่า ศุภสัทโท เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อฉนวนเสาร์ ที่ ๑๑
ธันวาคม ปีชวด พ.ศ. ๒๔๓๘ บ้านเดิมอยู่ตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่
จังหวัดนนทบุรี ได้เล่าเรียนอักษรสมัยของตนทั้งในภาษาไทย และ
ภาษาบาลีในสำนักพระคากยชตติยวงศ์ (หนู) วัดอรุณราชวราราม
เป็นศิษย์อยู่ในวัดอรุณ ฯ ตั้งแต่อายุได้ ๘ ปี ครั้นพระคากยชตติยวงศ์ถึง
มรณภาพ จึงไปเล่าเรียนในสำนักพระมหาเปศลียน และสำนักพระยาธรรม
ปริชา (ทิม) ต่อมา บรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุ ๑๕ ปี ครั้นพระมหา
เปศลียนลาสิกขาบท จึงเข้ามาอยู่วัดพระเชตุพน ฯ กับพระอัครคณารักษ์
(ชุ่ม) และเล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์ (แดง)
วัดสุทัศน์ กัยสำนักพระยาธรรมปริชา (ทิม) ต่อมา

ถึง พ.ศ. ๒๔๓๘ ไปอุปสมบทที่วัดอัมพวันใกล้บ้านเดิมในตำบล
บางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี สมเด็จพระวันรัตน์ (แดง)
วัดสุทัศน์ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอัครคณารักษ์ (ชุ่ม) กับพระปลัด
ขันธ์ ฉานานุกรมในพระอัครคณารักษ์ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ อุปสมบท
แล้วกลับมาอยู่วัดพระเชตุพน ฯ ตามเดิม คงเล่าเรียนพระปริยัติธรรม
ในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์ (แดง) กัยพระยาธรรมปริชา (ทิม)
และได้ไปเล่าเรียนในสำนักพระสาสนโสภณ (อ่อน) วัดราชประดิษฐ
และในสำนักสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ณ วัดบวรนิเวศด้วย

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ เข้าสอบพระปริยัติธรรม ณสนามหลวง ใน
พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๔๓ สอบที่สนามหลวง ณวัดสุทัศน์ ได้เป็นเปรียญ
๔ ประโยค ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๓ จน พ.ศ. ๒๔๔๕ สอบที่วัดพระศรี
รัตนศาสดารามได้อีกบละประโยค จนเป็นเปรียญเอก ๗ ประโยค
ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๔๘ สอบได้ประโยค ๘ พ.ศ. ๒๔๔๘ สอบได้
ประโยค ๘ ในวัดพระศรีรัตนศาสดารามทั้ง ๒ คราว

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรสมณศักดิ์เป็น
พระราชอาคันตุกะที่พระศากยบุตรคิยวงศ์ อัญวัดพระเชตุพน ๆ ต่อมา

พระราชมนู (อยู่)

พระราชมนู (๗) วัดประยูรวงศ์วาสุ นามเดิมชื่อ อยู่ นาม
ฉายาว่า อุดฺดรกทโท เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อฉวันอาทิตย์ ที่ ๑๖
ธันวาคม ปีฉลู พ.ศ. ๒๔๒๐ บ้านเดิมอยู่ริมคลองบางศรีทอง แขวง
บางใหญ่ จังหวัดธนบุรี ได้เล่าเรียนอักษรสมัยในสำนักพระปลัดรอก
วัดอนงคาราม ในสำนักพระพิชชายทวดตลิ่งชันบ้าง จนอายุ ๑๑ ปี เริ่ม
เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักหลวงธรรมปริชา (ม่วง) ยังไม่ทัน
รู้เกิดเจ็บป่วย ต้องกลับไปอยู่บ้านเดิม และเล่าเรียนในสำนักพระพิชชา
ยทวดตลิ่งชันที่วัดท่าไกรบ้านเดิมต่อมา พออายุได้ ๑๒ ปีกลับเริ่มเรียนพระ
ปริยัติธรรมในสำนักนายภู่อาจารย์ ซึ่งขอลดที่นั่งสอบอยู่ที่วัดท่าไกร ภายหลัง
นายภู่อาจารย์นั้นเกิดศรัทธาไปอุปสมบทอยู่ที่วัดอนงคาราม จึงตามพระภู่
ไปอยู่วัดอนงคารามเมื่ออายุได้ ๑๔ ปี ได้เล่าเรียนมูลกัจจายน์ต่อมาใน
สำนักพระรังษิมงคลมนู เมื่อยังปรากฏนามว่าพระอาชาวนวม และศึกษา

คัมภีร์ ในสำนักพระอาจารย์เทียบทวตองนงคนิน ทั้งในสำนักนายคิศ
อาจารย์ควย

ถึง พ.ศ. ๒๔๓๖ บรรพชาเป็นสามเณรในสำนักพระอาจารย์เทียบ
ทวตองนงคาราม บรรพชาแล้วไปเล่าเรียนในสำนักพระสาสนโสภณ (อ่อน)
เมื่อยังเป็นพระราชาคณะที่พระเมธาธรรมรส อยู่วัดพิไชยญาติ และต่อมา
ได้เป็นศิษย์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ด้วย

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ อุปสมบทที่วัดตองนงคาราม สมเด็จพระวันรัตน์
(แดง) วัดสุทัศน์ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระธรรมราชาจารย์ (คัม) วัด
ตองนงคาราม กับสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฤทธิ) เมื่อยังเป็นพระ
ธรรมวโรดม อยู่วัดยพิตรภิรมย์เป็นพระกรรมวาจาจารย์

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘ ยังเป็นสามเณรได้เข้าสอบพระปริยัติธรรม ใน
มหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ชั้นนักเรียนเอก เทียบเท่าเปรียญ ๓ ประโยค
และต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๓๙ เข้าสอบพระปริยัติธรรมได้ชั้นตรีพิเศษอีก
ครั้ง ๓ เมื่ออุปสมบทแล้วใน พ.ศ. ๒๔๔๐ สอบได้ชั้นเปรียญตรี เทียบ
เท่าเปรียญ ๔ ประโยค ถึง พ.ศ. ๒๔๔๑ สอบได้ชั้นเปรียญโท เทียบ
เท่าเปรียญ ๕ ประโยค

ถึง พ.ศ. ๒๔๔๔ เข้าสอบพระปริยัติธรรมณสนามหลวงในวัดพระ
ศรีรัตนศาสดาราม ได้เป็นเปรียญ ๖ ประโยค ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๔๘
เข้าสอบพระปริยัติธรรมที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามได้เป็นเปรียญเอก
๗ ประโยค ในปลายปีนั้นเองเข้าสอบอีกครั้ง ๑ ได้เป็นเปรียญ ๘ ประโยค
ถึงรัชกาลปัจจุบัน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้พระราชทานสัญญาบัตรสมณศักดิ์
เป็นพระราชาคณะ ที่พระปริยัติเบญจทิศ แล้วโปรด ฯ ให้มาเป็น
เจ้าอาวาสของวัดประยุรวงศาวาส.